UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE DREPT
Catedra Dreptul Muncii

Nicolae SADOVEI

INSTITUȚIA SIMBIOTICĂ A JURĂMÂNTULUI ÎN RAPORTURILE JURIDICE DE MUNCĂ

Studiu monografic

Aprobat
de Senatul Universității de Stat din Moldova

CHIŞINĂU, 2013
CEP USM

CZU 349.22:35.082.6
S 13

Recomandat de catedra Dreptul Muncii

Redactor ştiinţific:
Alexandru COJUHARI, doctor habilitat în drept
profesor universitar

Recenzenţi:
Nicolai ROMANDAŞ, doctor în drept, profesor universitar

Elena BELEI, doctor în drept, conferenţiar universitar

La elaborarea studiului monografic s-a ţinut cont de actele normative publicate până la data de 15 martie 2013.

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii

Sadovei, Nicolae
Instituţia simbiotică a jurământului în raporturile juridice de muncă: Studiu monografic / Nicolae Sadovei; red. şt.: Alexandru Cojuhari; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, catedra Dreptul Muncii. – Chişinău: CEP USM, 2013. – 236 p.
50 ex.
ISBN 978-9975-71-383-2.

349.22:35.082.6
S 13

© Nicolae Sadovei, 2013
© CEP USM, 2013

ISBN 978-9975-71-383-2

INTRODUCERE

Prestarea unei munci remunerate de către o persoană fizică în folosul şi sub autoritatea altei persoane, juridice sau fizice, presupune existența obligatorie a unui raport de muncă – fie tipic, fie atipic. Totodată, prestarea oricărei munci prin intermediul unui raport de muncă este supusă unor condiții variate, deseori dependente de fluctuațiile sociale, economice şi politice, în special în ceea ce ține de prestarea muncii de către persoanele angajate de către autoritățile statului şi care sunt menite să reprezinte autoritățile respective în raport cu terții.

Una din condițiile care nu a fost tratată în doctrina națională de specialitate, nici în cea de drept al muncii, nici în cea din domeniul altor ramuri de drept interferente dreptului muncii, sub aspectul reglementării raporturilor de prestare a unei munci speciale, o constituie *condiția depunerii jurământului* în raporturile juridice de muncă. În scurtul parcurs postindependență al Republicii Moldova, condiția respectivă a cunoscut, sub aspectul reglementărilor juridice indigene, o dezvoltare de-a dreptul vertiginoasă, dar totodată neorganizată şi destul de haotică. Dacă la momentul adoptării *Declarației de Independență* condiția legală de depunere a jurământului în scopul obținerii unei specialități, exercitării unei profesii sau deținerii unei funcții – cu excepția angajaților din organele de forță ale statului – era cunoscută numai pentru medici şi judecători, atunci în perioada care a urmat, începând din anul 1991 şi până în anul 2012 inclusiv, s-a produs o explozie legislativă în acest domeniu. La moment, depunerea jurământului este obligatorie pentru mai bine de 200 de categorii de subiecți aflați în raporturi juridice de muncă (de regulă, atipice): funcționari publici, demnitari publici, funcționari publici cu statut special, liber-profesioniști şi titulari ai unor profesii.

Din cauza abordării nesistemice de către legiuitor a condiției depunerii jurământului în raport cu posibilitatea de a presta o muncă, în special în ceea ce ține de exercitarea unei funcții de natură publică, s-a produs, pe de o parte, o devalorizare accentuată a actului respectiv, iar, pe de altă parte, depunerea acestuia a devenit o formalitate lipsită de conținut. Faptul dat este confirmat, praxiologic, prin datele furnizate de B.O.P., potrivit cărora, pe parcursul ultimilor zece ani, s-a produs o erodare constantă în ochii societății a imaginii titularilor unor funcții publice, majoritatea cărora au studii juridice speciale în domeniu.

Din cauza lipsei unei abordări conceptuale clare, legiuitorul din Republica Moldova reglementează condiția depunerii jurământului fără oarecare politici sustenabile argumentate şi logice în materie, creându-se impresia includerii condiției respective doar din pur interes conjunctural pentru unele categorii de persoane angajate. Totodată, obligativitatea depunerii jurământului pentru *ocuparea unei funcții, exercitarea unei profesii sau obținerea unei calificări profesionale* generează un şir de obiecții de alt gen, legate de posibilele încălcări ale unei libertăți constituționale foarte importante a persoanei – libertății de conştiință – vizavi de care legiuitorul nu oferă nici un răspuns. Mai mult ca atât, abordând o politică regulatorie absolut-imperativă a condiției depunerii jurământului, legiuitorul stabileşte (în mod indirect) anumite *interdicții de a profesa* pentru subiecții care nu se conformează acestei condiții şi refuză să depună jurământul, fără ca să le fie oferită posibilitatea unei alegeri alternative ce ar avea aceeaşi greutate pe planul accederii condiționate la exercitarea unei anumite munci. În acest sens, legiuitorul indigen a impus regula *sine qua non* în raport cu obligativitatea depunerii jurământului.

Natura juridică a jurământului, în calitate de categorie supusă reglementărilor juridice, nu este definită în mod direct de către legiuitor, este neclară şi este postată pe un fundament doctrinar şubred, de aceea o lucrare în materie este absolut necesară şi binevenită. Integrarea acestei categorii în spațiul limitat al unei discipline juridice concrete este imposibilă. Mai mult ca atât, chiar şi integrarea exclusivă a jurământului în spațiul epistemologic general al ştiințelor juridice este inadecvată şi deficitară, deoarece categoria în cauză este un produs simbiotic al mai multor domenii ale cunoaşterii umane, foarte diferite ca şi sfere supuse cercetării prin intermediul unor instrumente ştiințifice unitare şi clasice. În acest sens, jurământul reprezintă o instituție juridică totală, fiind un *simbiotiv juridic* – instituție formată la interferența mai multor domenii de cercetare, care nu pot fi abordate în mod separat fără a aduce atingere instituției în totalitate.

Condiția depunerii jurământului este privită de către legiutor ca un mecanism de asigurare a unei bune desfăşurări a raporturilor juridice de muncă atipice, de securizare a parcursului acestora şi de evitare a posibilelor dificultăți provocate de lipsa bunei credințe din partea subiectului obligat să depună jurământul. Sub acest aspect, depunerea jurământului este tratată de către legiuitor drept un remediu eficient, prin care acesta doreşte astfel să constrângă subiectul depunător să-şi execute cu bună credință şi în mod corespunzător obligațiile asumate în cadrul raporturilor respective. Studiul de față a fost determinat şi de necesitatea stringentă de a acumula o bază informativă relativ completă care să servească drept suport necesar pentru acele inițiative existente sau aflate în fază de proiect, care presupun introducerea condiției depunerii jurământului şi pentru alte categorii de subiecți, aflați în raporturi de muncă sau aflați în curs de obținere a unei calificări profesionale.

Condiția depunerii jurământului în cadrul raporturilor de muncă nu a făcut până acum obiectul unei cercetări ştiinţifice complexe nici în literatura autohtonă, nici în cea străină. Autorii autohtoni, de regulă, nu au atras atenția cuvenită acestei categorii juridice, limitându-se la menționarea existenței fenomenului ca atare, fără ca să încerce o conceptualizare a acestuia. Majoritatea absolută a autorilor străini care au tratat fenomenul jurământului – James Endell Tyler, Enoch Lewis, Joseph Plescia, Charles Charrier, Raymond Verdier, Giorgio Agamben, Henry Sumner Maine, Natalia Rusakova, Valentina Krugleakova ş.a. – l-au abordat în calitate de categorie operabilă în materia antropologiei, de fenomen juridic general, operabil în cadrul raporturilor de drept public şi, în unele cazuri, în materie de drept civil, însă fără ca acesta să fi fost abordat şi ca instituție operabilă în materie de drept al muncii.

Condiția depunerii jurământului are menirea să evite dificultățile posibile în ceea ce ține de aspectele care nu pot fi cuprinse în conținutul clasic al unui raport de muncă atipic, dar care sunt extrem de importante, pentru ca acesta să decurgă normal şi să aibă o finalitate logică, scontată la momentul generării. Depunerea jurământului de către subiectul obligat conferă raportului de muncă un plus de stabilitate cu valențe multiple: pe lângă elementele juridice pure aici se regăsesc şi elemente de ordin parajuridic sau nonjuridic, cum ar fi cele de ordinul deontologiei profesionale de care trebuie să dea dovadă orice subiect cu statut special, aflat în raporturi de serviciu sau de exercitare a funcției, în calitatea acestora de raporturi de muncă atipice. Sub acest aspect, condiția depunerii jurământului reprezintă un remediu juridic material, utilizat în scop profilactic de către angajatorul subiectului obligat să

depună jurământul. Din aceste considerente este imperios necesară o politică de uniformizare în ceea ce priveşte reglementarea condiției depunerii jurământului în raporturile de muncă.

Politica închistată a legiuitorului în ceea ce ține de condiția abordată în studiul de față, potrivit căreia subiectul obligat are doar dreptul de a alege între *depunerea jurământului* urmată, respectiv, de accederea în funcție, dreptul de a profesa sau obținerea unei calificări profesionale, şi *nedepunerea jurământului,* care are drept consecință imposibilitatea de a accede în funcție, interdicția indirectă de a profesa sau de a obține o calificare profesională este, pe lângă faptul de a fi pasibilă de o critică argumentată, chiar şi în detrimentul statului, fiind discriminatorie în raport cu o anumită categorie de subiecți contestatari ai obligației depunerii jurământului. Importanța tezelor susținute în cadrul lucrării constau şi în aceea că în legislația altor state există suficiente exemple gen *best practice*, care oferă subiectului obligat să depună jurământul posibilitatea de a alege, fără a aduce atingere principiului *ratio scripta.* Posibilitatea de a depune în locul jurământului o declarație gen *déclaration solennelle* sau *affirmation* constituie acele bune practici utilizate de către legiuitorii străini pentru subiecții supuşi condiției depunerii jurământului, dar care aleg varianta alternativă, fără a fi considerați drept detractori care refuză să se supună legii. Refuzul subiectului de a se supune condiției depunerii jurământului nu este încadrat, astfel, în categoria *contra bonos mores.*

Studiul privind instituția jurământului în raporturile de muncă este unul inovativ şi original, în doctrina de specialitate atât din Republica Moldova, cât şi în cea din alte arealuri de cercetare ştiințifică, condiția depunerii jurământului nefiind abordată prin prisma unor raporturi de muncă. Abordarea

instituției jurământului a fost efectuată într-un mod original, cuprinzând nu doar aspectele juridice ale acesteia, ci şi cele care se află în afara arealului ştiințific al dreptului, dar fără de care existența acestei instituții este imposibilă. Fiind un produs simbiotic, aflat la interferența dintre mai multe domenii ale cunoaşterii şi cercetării ştiințifice, aceasta cumulează mai multe componente vitale pentru funcționarea fenomenului ca şi sistem integru şi idivizibil, fiind un simbiotiv juridic. Termenul de *simbiotiv juridic* este propus de către noi şi este argumentat, exemplificându-se prin instituția jurământului. Studierea simbiotivelor juridice deschide o nouă direcție de cercetare ştiințifică complexă, aflată la interferența diferitor domenii de cercetare, dar care necesită un efort şi o cunoaştere complexă şi variată a acestor aspecte de către cercetătorul interesat, tocmai datorită faptului că simbiotivele respective reprezintă un produs indivizibil. Sub aspectul abordării condiției depunerii jurământului în raporturile juridice de muncă, studiul are un conținut inedit, fiind o lucrare de pionerat în domeniu.

Capitolul 1

POZIȚIONAREA CATEGORIEI JURĂMÂNTULUI ÎN CADRUL SPAȚIULUI ŞTIINȚIFIC PLURIDIMENSIONAL

1.1. Abordarea categoriei jurământului în cadrul general al epistemologiei ştiinţelor sociale

Puternic socializat şi culturalizat de mediu, omul, în calitate de ființă dotată cu viață psihobiologică, devine, în final, un produs al mediului social mai mult sau mai puțin extins (dar totuşi limitat), în interiorul căruia îşi trăieşte viața. Medicul, psihologul, pedagogul şi omul de ştiință Constantin Enăchescu menționa: *„Descoperirea faptului că eu exist îmi va pune întrebarea asupra sensului şi duratei existenței mele. Constatarea că existența mea, ca viață, este limitată în timp va determina neliniştea, grija propriei mele persoane cu privire la existența mea ca durată. Din acest motiv, descoperirea de sine va deveni pentru mine o problemă permanentă la care nu voi înceta să mă gândesc"* [44, p.33].

Prin intermediul socializării orice societate proiectează, reproduce şi realizează un anumit model comportamental supus unui proces continuu de modificare. Persoana fizică, în calitatea ei de *homo socialis*, trebuie să învețe şi să înțeleagă cultura mediului din care face parte, să fie capabilă să se întrețină în cadrul acesteia. Ea devine *actor social*, se identifică cu rolurile sociale atribuite şi acceptate de către ceilalți, interacționând şi intrând în permanență în diferite raporturi sociale cu cei care o înconjoară. Privită prin prisma procesului respectiv de relaționare interpersonală, socializarea nu presupune numai un simplu proces de adaptare individuală şi conformistă la mediul social, ci este un proces dinamic în cursul căruia se schimbă şi mediul, şi individul, adică se produce o influență atât extrinsecă, cât şi intrinsecă a persoanei. În cadrul acestui process, ea asimilează un sistem complex de deprinderi şi reguli morale şi normative, necesare convieţuirii sociale.

Deoarece orice proces social duce la un anumit tip de omogenizare, relaționarea socială trebuie să aibă o direcție şi un rezultat con-

form cu cerinţele, valorile şi normele socialmente admise. Din aceste considerente societatea apelează, prin intermediul autorităţii statului, la elaborarea unui mecanism propriu de stabilire a normelor comportamentale, care are drept scop inducerea unor modalităţi prestabilite de interrelaţionare socială a indivizilor. Deseori mecanismul în cauză impune anumite *reguli de joc ritualizate,* aplicabile tuturor actorilor sociali antrenaţi în cadrul „spectacolului" socializării, în care fiecare *spectator* este totodată şi *actor,* un fel de *spect-acteur,* după inspiratul termen propus de către psihologul şi antropologul francez Pascal Lardellier pentru a-i defini pe participanţii ritualurilor comunitare [57, p.216-217]. Chiar dacă sunt din ce în ce mai mecaniciste, mai pragmatice şi mai utilitariste, fiind încadrate în interiorul dreptului pozitiv, regulile respective ritualizate conferă persoanei, pe lângă calitatea de *homo socialis*, o nouă calitate, cea de *homo ritualis*. Aşa cum menţiona antropologul britanic Mary Douglas, „*as a social animal, man is a ritual animal"* [126, p.77]. În contextul unei abordări ştiinţifice pluridimensionale şi echidistante, instituţia jurământului nu poate fi separată de cea a ritualului, aceasta din urmă presupunând faptul că relaţiile sociale ale persoanei care depune jurământul sunt fundamentate pe o simbioză a normelor dreptului pozitiv cu cele ale dreptului natural, combinate cu un şir de norme comportamentale etico-morale interne ale persoanei, care, de regulă, sunt inaccesibile ştiinţei dreptului.

Ca şi în cazul oricărui adevăr subiectiv, în cazul cercetării de faţă ideile susţinute nu posedă caracter absolut, spre deosebire de adevărul obiectiv, operabil în cadrul ştiinţelor pozitive, deoarece însăşi ideea de drept aparţine subiectivităţii umane, care este inseparabilă de purtătorul subiectivităţii respective – omul. Adevărul dreptului nu este un adevăr care poate fi demonstrat prin intermediul instrumentelor de cercetare ştiinţifică pozitivă (cu anumite mici excepţii), cum ar fi cazul adevărului obiectiv, deoarece este un adevăr de natură metafizică şi nu unul de natură fizică; orice afirmaţie contrară este *expressio falsi*. Din această cauză, adevărul juridic poartă pe el în permanenţă emblema relativităţii şi se modifică (uneori cardinal) ori de câte ori se schimbă structura politică a societăţii, fie prin intermediul evoluţiilor, fie prin intermediul revoluţiilor sociale, ceea ce este perfect valabil şi cu referinţă la condiţia depunerii jurământului în raporturile juridice de muncă, care face obiectul cercetării de faţă.

După cum afirma celebrul psiholog Abraham Maslow, *„…ştiinţa nu a fost, nu este şi nu poate fi complet obiectivă, adică independentă de valorile umane*" [65, p.413].

Abordarea jurământului în calitate de categorie juridică presupune o fundamentare epistemologică, din aceste considerente este indispensabilă o cercetare integrală a studiilor efectuate în domeniu. Este necesară precizarea că va fi incompletă o abordare a jurământului doar prin prisma ştiinţelor juridice şi, cu atât mai puţin, doar prin prisma domeniului ştiinţei dreptului muncii. Jurământul este o categorie care se încadrează în rândul celora care sunt supuse atât cercetării interdisciplinare (interdisciplinaritatea fiind inerentă abordării epistemice a acestei realităţi sociale), cât şi cercetării intradisciplinare în cadrul intern al ştiinţelor dreptului. Datorită crizei de literatură juridică ştiinţifică în domeniu, fundamentarea teoretică strict disciplinară a fenomenului în cauză este destul de fragilă, ceea ce ne face să fim foarte atenţi atât la aspectele interdisciplinare, cât şi la cele intradisciplinare, apelând la ceea ce în literatura ştiinţifică se consideră a fi un *„import-export disciplinar"* [57, p.25]. Este nevoie, astfel, de un întreg *parcurs* format din integrităţi episodice, operabile în alte domenii de cercetare ştiinţifică înrudite cu domeniul strict disciplinar al dreptului muncii, în cadrul căruia este efectuată tratarea categoriei jurământului în studiul de faţă. Aşadar, problema ştiinţifică ce urmează a fi cercetată în studiul dat rezidă în determinarea conceptuală a *instituţiei jurământului*, asociată reciproc cu raportul juridic de muncă, prin intermediul unei condiţii speciale, operabile în cadrul anumitor raporturi de muncă atipice – *condiţia depunerii jurământului*.

Abordarea interdisciplinară a jurământului presupune, iniţial, stabilirea domeniilor ştiinţifice, în cadrul cărora acesta apare în calitate de categorie cercetabilă sub aspect epistemologic, dar şi sub aspect aplicativ praxiologic. Dat fiind faptul că depunerea jurământului este un act social, realizat prin intermediul unor raporturi sociale, aceasta presupune, în primul rând, determinarea câmpului epistemic al ştiinţelor în cadrul cărora actul social de depunere a jurământului este o categorie ce poate fi cercetată cu ajutorul instrumentelor ştiinţifice, specifice domeniului concret al ştiinţelor în cauză. Fenomenul jurământului poartă un caracter complex şi, din aceste considerente, el poate fi abordat fiind pasibil de cercetare ca şi categorie operabilă în cadrul unor ştiinţe diferite: în cadrul ştiinţelor juridice, antropolo-

gice, psihologice, sociologice, politice, dar şi în domeniul filosofiei şi, evident, în cel al teologiei. Acest fapt ne face să afirmăm că ne aflăm în prezenţa unei categorii ştiinţifice complexe – *instituţia interdisciplinară a jurământului*, în cadrul acesteia existând suficiente raporturi interne şi puncte de referinţă comune. Pentru creşterea eficienţei actului de depunere a jurământului în cadrul efectuării unei activităţi sociale utile – *deţinerea unei funcţii, obţinerea unei calificări profesionale sau exercitarea unei profesii* – se impune o abordare complexă şi integrală a problemelor ce apar în legătură cu depunerea jurământului, ceea ce determină abordarea şi cercetarea predilectă a acestui fenomen în calitate de instituţie interdisciplinară din cadrul ştiinţelor sociale. Sub acest aspect, categoria socială a jurământului poate fi vizualizată şi cercetată atât în cadrul interdisciplinar al ştiinţelor sociale sus-menţionate, cât şi în cadrul intradisciplinar al ştiinţelor juridice.

Abordarea intradisciplinară a jurământului necesită a fi efectuată în cadrul intern al ştiinţelor dreptului. În calitate de categorie abordată în cadrul ştiinţei dreptului muncii, jurământul nu poartă un caracter obiectiv; acesta, ca şi orice instituţie din domeniul ştiinţelor dreptului, poate fi abordat ştiinţific numai în mod subiectiv, având imprimată pe el pecetea spaţiului social-politic şi economic în interiorul căruia se dezvoltă. Din aceste considerente, abordarea categoriei jurământului în cadrul închis al spaţiului de operare a ştiinţei dreptului muncii este imposibilă. Atât domeniul normativ (epistemic) al actelor de depunere a jurământului, cât şi domeniul praxiologic al acestora este unul foarte flexibil, fără a avea linii de demarcaţie fixe şi strict determinate. Putem cu siguranţă afirma că nu există, *eo ipso*, niciun act de depunere a jurământului în cadrul unor raporturi de muncă care să nu aibă tangenţe directe sau indirecte cu alte raporturi juridice, ce fac obiectul altor domenii de cercetare (ramuri de drept) din cadrul ştiinţelor juridice, şi invers. Ceea ce ne interesează pe noi în cadrul cercetării de faţă, în primul rând, nu constă în impactul actului de depunere a jurământului, ca şi categorie operabilă în cadrul raporturilor juridice de muncă ce fac obiectul dreptului muncii, asupra raporturilor juridice care fac obiectul de cercetare al altor ramuri de drept; ci *a contrario* – impactul categoriei date, situată în raza de acţiune a altor raporturi juridice, aflate în afara câmpului epistemic al dreptului muncii, asupra raportului juridic de muncă atipic, ca şi ca-

tegorie cercetabilă prin intermediul mecanismelor utilizate în materia epistemologică a ştiinţelor juridice. Altfel spus, este important ca în cadrul abordării intradisciplinare a fenomenului jurământului să fie determinat impactul ce îl au asupra raporturilor juridice de muncă atipice alte raporturi care au ca şi obiect indirect jurământul. În acest sens, este necesar de a cerceta şi alte valenţe ale jurământului, în afară de dimensiunea cea care face obiectul direct al acestui studiu ştiinţific – condiţie, operabilă în cadrul parcursului complet al unui raport juridic de muncă, de regulă, atipic.

1.2. Dimensiunea istorică, antropologică, psihologică şi filosofică a jurământului

Fiind o categorie socială pluridimensională, jurământul necesită a fi abordat, în mod evident, şi sub aspect istoric. Jurământul nu este recent, fiind cunoscut încă din epoca apariţiei primelor comunităţi umane organizate şi, în termenii limbajului modern, guvernate prin intermediul unor persoane alese sau numite de către conducători sau comunitate într-o anumită dregătorie, indiferent de denumirea concret-istorică a acesteia. Sub aspect istoric, jurământul poate fi urmărit chiar de la începuturile istoriei umane, atunci când era utilizat drept un autoblestem şi un mod magic de a garanta o promisiune [152, p.393].

Cu referinţă la spaţiul istoric carpato-danubiano-pontic de care ţinem, unii specialişti consideră că depunerea jurământului era deja cunoscută şi aplicată aici anterior epocii romano-dacice. Potrivit unei legende, la începuturile istoriei, regii traci erau uniţi între ei printr-un juramânt tainic. O aşa-zisă „lege a tăcerii" învelea acest jurământ pentru ca duşmanii să nu ştie că ei îşi apărau împreună pământurile şi comorile. Unii istorici consideră că, de fapt, triburile tracice erau într-un fel unite prin înfrăţirea regală a conducătorilor, cu mult înainte de marele rege Burebista. Cei aleşi, iniţiaţi în *taina jurământului trac*, purtau ca semn de recunoaştere coifuri de aur sau de argint gravate cu semne anume, numai de ei înţelese şi ştiute [103].

Este interesantă opinia susţinută de către ilustrul jurist, antropolog şi istoric englez din sec. al XIX-lea, Henry Sumner Maine, care consideră că, instituţional, jurământul a fost elaborat în cadrul societăţilor primitive mai dezvoltate, la etapa trecerii de la formele de asociere fundamentate pe instituţia familiei (a ginţii) spre o nouă etapă,

cea de dezvoltare contractuală rudimentară [137, p.296-305]. Cu referință la un studiu academic al lui Joseph Plescia privind jurământul şi sperjurul la grecii antici, David E. Wilkins şi Sheryl Lightfoot menționează faptul că, în Grecia antică, jurământul data de la înființarea guvernului atenian în anul 403 î.Hr. [152, p.393], dar acesta avea mai mult o conotație juridică decât religioasă, reprezentând o obligație de conştiință asumată înaintea unei autorități civile. Potrivit autorilor citați, jurământul de învestire în funcție era, la grecii antici, un tip de jurământ oficial foarte important, fiind indispensabil pentru ocuparea unei funcții publice, iar toate persoanele numite într-o funcție publică aveau obligația de a jura credință față de autorități, legi şi zeii de stat, ceea ce reprezenta un fel de contract social [152, p.393-394]. Philipe Chiappini menționează în studiul său *Le droit et le sacré* faptul că încă Xenofon a scris că, *peste tot în Grecia, legea cerea cetățenilor depunerea unui jurământ de loialitate reciprocă*, astfel contractul social la grecii antici nu era unul implicit şi obligația de depunere a jurământului de respectare a legilor fundamentale ale statului era un principiu consacrat din punct de vedere juridic [158].

Şi romanii antici cunoşteau deja, ca şi toate celelalte popoare care aveau orânduiri politico-administrative, instituția jurământului [270, p.140]. Din dreptul roman sunt cunoscute juriştilor un şir de cuvinte şi adagii din domeniu, cum ar fi: *juramentum* – denumirea generală a actului de depunere ritualică a jurământului; *juramentum corporalis* – jurământul corporal, depus pe un obiect sau o scriere considerate drept sacre; *juramentum fidelitas* – jurământul de fidelitate; *juramentum necessarium* – jurământul necesar (obligatoriu), depus cu scopul de a confirma ceva, pe care o parte trebuia să-l depună la solicitarea celeilalte părți şi care, astfel, lega această parte; *juramentum voluntarium* – juramântul voluntar, care nu era obligatoriu pentru a fi depus de către o persoană, dar, dacă ea îl depunea, partea adversă trebuia să răspundă, la rându-i, prin depunerea jurământului; *calumniae juramentum* – jurământul depus cu scopul infirmării altui jurământ depus, la rându-i, pentru confirmarea bunei credințe; *conjuratio* – jurământ reciproc. Actul de depunere a jurământului era denumit *jurare*, iar legarea prin jurământ era denumită drept *adjurare*. De atunci vine şi una dintre primele definiții cunoscute ale jurământului: *juramentum est affirmatio vel negatio de aliquo, attestatione sacrae rei fermata* („jurământul reprezintă confirmarea sau negarea a ceva, întărit prin referința la un obiect divin") [233, p.135], precum şi

unele trăsături ale jurământului, cum ar fi *juramentum est indivisibile, et non est admittendum in parte verum et in parte falsam* („juramântul este indivizibil şi nu poate fi admis drept parţial credibil şi parţial fals") [233, p.135], dar şi formule de jurământ, cum ar fi: *devenio vester homo* – „devin om al tău" (formulă de jurământ depus faţă de feudal) [233, p.61], precum şi interdicţii de depunere a jurământului, cum ar fi: *minor jurare non potest* – „minorul nu poate să depună jurământul" [233, p.161].

În Roma antică, învestirea în funcţie a pretorilor şi magistraţilor se efectua conform unei proceduri ritualice speciale, un element important al acesteia fiind actul de depunere a jurământului de credinţă *jurare in leges* de către cel învestit, care avea loc în Templul lui Saturn din Forumul Roman în prezenţa quaestorilor [239, p.94]. Este important de menţionat că pretorii şi magistraţii respectivi depuneau jurământul şi la expirarea termenului de exercitare a funcţiei, confirmând astfel că şi-au exercitat atribuţiile în mod corect [227, p.4]. Acest aspect este menţionat şi de către Evghenii Temnov, potrivit căruia fiecare magistrat era obligat să depună jurământul şi înainte de expirarea atribuţiilor funcţionale, prin care să confirme că, pe toată perioada de exercitare a atribuţiilor, a respectat cu fidelitate buchia şi spiritul legii [258, p.312]. În Roma antică, erau cunoscute o multitudine de jurăminte, dar, sub aspectul *jurisprudentia eloquenta*, toate acestea purtau caracterul unor formule declarative verbale, fiind exprimate în formă orală [258, p.313]. Ilustrul lingvist francez Émile Benveniste menţiona, în lucrarea sa fundamentală *Le vocabulaire des institutions indo-européennes*, că o legătură etimologică dintre termenii *drept* şi *jurământ* există doar în limba latină: *jus* şi *jurare* [187, p.308]. Specialiştii în materie de drept privat roman consideră că *stipulatio* – cea mai importantă şi răspândită formă a contractelor verbale – a fost generată din obiceiul de a confirma obligaţiile asumate prin jurământ, îndeosebi contractele de tip *sponsio* [187, p.297, 298]. Din această perioadă este consemnată şi instituţia *jurata operarum promissio*. Potrivit lui Iosif Novitki, *jurata operarum promissio* reprezenta obligaţia confirmată prin jurământ, asumată de către robul eliberat faţă de patronul său, de a demonstra loialitate şi devotament prin prestarea, la necesitate, a unor servicii fostului său patron – *operae oficialis* [p.308].

Deşi iniţial jurământul în Imperiului Roman era, de regulă, o categorie aplicată cu precădere în mediul militar, acesta a „alunecat" spre domeniul civilului. După cum se menţionează în literatura de specialitate, practica militară de depunere a jurământului de fidelitate s-a răspândit şi în rândul magistraţilor şi senatorilor, numai că, în loc de a depune jurământul *in leges*, aceştia jurau *in acta Caesaris* [158]. În dreptul roman încălcarea jurământului era considerată drept crimă religioasă, iar cel care încălca jurământul depus se considera că a atentat şi a jignit zeii. Potrivit lui Pokrovski, jurământul a jucat în viaţa primitivă a Romei antice un rol extrem de important, prin intermediul depunerii jurământului se „autentificau" diferite contracte, acesta jucând, de asemenea, un rol crucial şi în cadrul procedurii civile din epoca romană antică [240].

În timpul împăratului Iustinian, jurământul general a devenit obligatoriu pentru toţi cei care participau la procesul de efectuare a justiţiei în cadrul Imperiului, dar a fost instituţionalizat, după cum se menţionează în literatura de specialitate, în secolul al patrulea, în timpul împăratului Constantin care credea că depunerea jurământului este o practică şi o datorie creştină [133]. Philippe Chiappini menţionează că, chiar dacă Imperiul Roman a fost creştinat, acest fapt nu a pus capăt practicii de depunere a jurământului, ci dimpotrivă. Împăratul Iustinian a decretat că orice judecător trebuie să promită cu fidelitate *că, dacă nu va reuşi în executarea obligaţiilor sale, el consimte să sufere soarta lui Cain şi a lui Iuda.* Potrivit lui Chiappini, *„forma a fost schimbată, dar nu şi substanţa"* [158].

Jurământul era o instituţie cunoscută şi utilizată pe larg şi în dreptul antic anglo-saxon, în special, în cadrul procesului judiciar. Cercetătorul rus Serghei Sannikov a efectuat o sistematizare a diferitor tipuri de jurăminte utilizate în cadrul procesului judiciar englez, examinând în calitate de izvoare primare actele (*domas*) emise de regii anglo-saxoni, publicate de către F.Liebermann, F.L. Attenborough şi B.Thorpe [250]. Termenul englez pentru jurământ este *oath*, prin intermediul acestuia fiind identificat atât jurământul judiciar, cât şi cel extrajudiciar. Potrivit lui Sannikov, prin *oath* se înţelegea, de regulă, jurământul verbal, depus în cadrul efectuării unor acţiuni procesuale cum ar fi acţiunea *bona fide*, sau jurământul depus cu ocazia intrării subiectului în diferite raporturi obligaţionale, acesta identificând următoarele categorii de jurăminte judiciare: de acuzare, de suprimare, de

nevinovăție, pentru pârât, privind dreptul asupra bunurilor şi privind executarea hotărârii judecătoreşti.

Anumite aspecte ale actului social public de depunere a jurământului sunt abordate şi în studiile efectuate de către cercetătorii istorici români. Istoricul Petre P. Panaitescu menționa, într-un studiu consacrat relațiilor feudale, faptul că aşa-zisul *omagiu feudal* a existat şi în istoria românilor, el fiind dedus din formulele actelor de cancelarie care se referă la slujitorii credincioşi şi credința arătată de ei domnului care, potrivit istoricului, nu este altceva decât un *jurământ omagial* [82, p.36-39]. Constantin Crăescu menționează, în cadrul unui studiu vizând epoca lui Ştefan cel Mare, o sintagmă des utilizată în documentele de epocă ale Țării Moldovei – „dreapta şi credincioasa slujbă". Potrivit lui Crăescu, boierimea depunea un jurământ de credință față de domn, echivalent unui *contract vasalic. „Atunci când una din părți încălca acest „contract", el putea fi anulat. Dacă cel vinovat era domnul, atunci el pierdea sprijinul boierimii şi, implicit, tronul. Dacă era vreun boier, acesta îşi pierdea capul"* [35, p.59]. Actul respectiv de depunere a jurământului ar putea fi echivalat astăzi, cu toate rezervele necesare în acest caz, raportului de serviciu al funcționarilor publici.

Un alt cercetător, Eugen Zuică, menționează un text în limba latină descoperit şi restituit de către istoricul Petre P. Panaitescu, referitor la susținerea pe care i-au oferit-o boierii domnitorului Petru II în depunerea omagiului către regele Cazimir al Poloniei, făcută la 22 august 1448, la Hotin. Potrivit documentului respectiv, boierii şi nobilii erau legați de obligația ca, la adunarea stărilor țării ce urma să fie convocată de către domnitor, *„...să dea scris, prin jurământ pe sfânta cruce, că vor păzi şi vor ține cele mai sus scrise...*" [120, p.169-170]. În Moldova din secolele XIV-XVII, dregătorii erau numiți de către domnul țării, iar la numirea sau confirmarea în domnie aceştia depuneau un jurământ solemn de credință față de domn, neexistând, în epocă, o diferențiere cu caracter absolut nici între atribuțiile pe care le aveau dregătorii, nici în forma şi modul de depunere a jurământului de credință [2, p.39].

Una din cele mai importante culegeri de reguli şi norme juridice din istoria Țării Moldovei o constituie *Cartea românească de învățătură de la pravilele împărăteşti şi de la alte giudeațe*, tipărită în anul 1646, la Iaşi, şi fiind cunoscută mai mult drept *Pravila lui Vasile Lupu*.

Potrivit Pravilei, care are onoarea de a fi primul cod relativ complet de legi scrise ale țării, jurământul servea în calitate de act probator în decursul efectuării anchetei şi procesului penal. În capitolul intitulat *Pentru seamnele furtuşagului* se menționează următoarele: „*Celuia ce-ş va piiarde lucrul i se va da giurământ să dzică câte lucruri i-au furat şi câtu le-au fost prețul… Încă şi celuia ce-i vor fi dat vre-un lucru să-l socotească şi i le-au furat, îi vor da giurământ ca să arate. Încă se dă giurământ şi celuia ce mută hotarul, pentru ca să arate de-l va fi mutat sau de nu-l va fi. De va fi apucat neştine o scrisoare den mâna vrăjmaşului său şi o va fi ars, sau o va fi spart: să se dea giurământ celuia cu cartea, iară nu celuia ce o au spart, pentru să arate ce-au fost scris în carte…*" [1, p.78-79].

Şi legislația organică a Moldovei din sec. al XIX-lea conținea reglementări privind depunerea jurământului de către funcționarii statului din perioada respectivă – dregătorii. Art.408 din *Regulamentul organic* (*Reglementul organicesc al Moldovei din anul 1831*) stipula următoarele: *„Toți dregătorii, fără nici o osăbire, sânt îndatoriți, la întrarea lor în slujbă, a face şi a iscăli giurământul următor: „Giur, în numele Presfintei Treimi, că voi sluji în dregătoria ce mi să încredințază cu sârguință, credință şi curățănie, fără a mă abati din datoriile orânduite, păzind legiuirile şi respectarisind enstituțiile patriei mele*" [90, p.560-561].

Codicele de Procedură civile al Principatelor Unite Române din 1865, promulgat de Alexandru Ioan Cuza, conținea mai multe norme referitoare la depunerea jurământului. Potrivit Secțiunei VI din Codice „Despre jurământul judiciar deferit unei părți", una din părți putea fi obligată de către instanța de judecată să depună jurământul judiciar. Astfel, art.240 din Codice stipula următoarele: *„Jurământul se va severşi în modul următor: Cel ce are să jure, va pune mâna pe cruce, preşedintele va pronunța şi el va repeti următoarele cuvinte: „Jur pe sânta cruce şi înaintea lui Dumnedzeu de a spune adeverul şi nimic de cât adeverul asupra faptelor audzite, şi asupra cărora partea adversă (dacă este vorba de jurământ deferit de dânsa) sau judecata (dacă este vorba de jurământ de oficiu) îmi cere mărturisirea consciinței." După ce partea va fi pronunțat acest jurământ preşedintele va adăoga: „Dumnedzeu martor de jurământul ce ai făcut, să te pedepsească dacă vei fi sperjur"* [33, p.54]. Este important de menționat şi faptul că art.241 oferea persoanei obligate dreptul de a cere modifica-

rea formulei de jurământ în cazul în care erau anumite impedimente de ordin confesional, care o opreau să depună jurământul în formula menționată de legiuitor.

Trebuie să menționăm că, în cadrul spațiului istoric românesc, jurământul era depus şi de alte categorii profesionale. Potrivit *Legii României pentru numirea profesorilor la gimnazii, licee şi şcoli profesionale din 17 martie 1879*, profesorii titulari ai respectivelor instituții de învățământ, anterior intrării în exercițiul funcției, trebuiau să depună jurământul cunoscut drept *jurământul profesorului*. Un astfel de jurământ a fost depus şi de către poetul Mihai Eminescu, după ce i s-a comunicat, la data de 6 octombrie 1884, numirea în postul de profesor la şcoala Publică Comercială din Iaşi, printr-un act al Ministrului Învățământului. Transcrisă, formula jurământului depus de către Eminescu este următoarea: *„Jur, în numele lui Dumnezeu, şi declar pe onoarea şi conştiința mea credință şi supunere Maiestății Sale Regelui României, Carol I şi Constituției țării, de a îndeplini cu sfințenie toate datoriile ce-mi impune funcția mea; de a aplica legile şi regulamentele şcolare precum şi toate celelalte legi şi regulamente ale țării; de a mă conforma întru toate şi pentru toți, atât în litera cât şi în spiritul lor, de a lucra din toate puterile mele, şi în cuget curat, pentru a da şcolarilor mei o creştere în principiile de muncă onestă, de supunere absolută la legile țării, de respect către autorități, de iubire şi devotament neţărmurit pentru țară, de iubire către toți concetățenii lor fără deosebire; de a nu lăsa ca spiritul copiilor să fie infestat şi de a dezrădăcina dintrânsul sentimentele de ură, de invidie, de cupiditate, şi de nesupunere la legile țării, la principiile morale. Aşa să-mi ajute Dumnezeu”* [97]. De asemenea, anterior numirii în calitate de profesor, Eminescu a mai depus un jurământ odată cu numirea sa, în data de 1 septembrie 1874, în funcția de director al Bibliotecii Centrale din Iaşi, care avea următorul conținut: *„Jur în numele lui Dumnezeu şi declar pe onoare şi conştiința mea: credință domnitorului român Carol I şi constituțiunii țării mele; de a-mi împlini cu sânțenie datoriile ce-mi impune funcțiunea mea; de a aplica legile şi de a mă conforma legilor întru toate şi pentru toți, fără pasiune, fără ură, fără favoare, fără considerațiune de persoană, fără nici un interes direct sau indirect. Aşa să-mi ajute Dumnezeu”*.

În Basarabia antebelică de la începutul sec. al XX-lea, incorporată în componența Imperiului Rus, mai multe categorii de persoane erau obligate să depună jurământul. Potrivit materialelor de arhivă, unul din tipurile de jurământ era cel depus cu ocazia împărțirii (înstrăinării) pământului, denumit *Клятвенное обещаніе*, în formula următoare: *„Eu, subsemnatul, promit şi jur în faţa Dumnezeului Atotputernic, în faţa Sfintei sale Evanghelii, să mărturisesc sincer despre toate lucrurile, care pot avea tangenţă cu împărţirea dată, şi să nu ascund adevărul, pentru că în faţa lui Dumnezeu şi a straşnicei Sale judecăţi va trebui să răspund. În încheierea acestui jurământ, sărut cuvintele şi crucea Mântuitorului meu. Amin”*.

În perioada care a urmat actului unirii Basarabiei cu Regatul României, funcționarii statului român din Basarabia depuneau, la fel ca şi ceilalți funcționari din componența Regatului, jurământul de credință. Potrivit materialelor de arhivă, jurământul respectiv era depus, obligatoriu, în fața preotului şi a unui funcționar din administrația ierarhic superioară prestatorului (depunătorului) jurământului. Astfel, în anul 1943, Primarul comunei Cobâlea din pretura Plăsii Făleşti, Județul Soroca, Teodor Moraru, a depus, la numirea în funcție, următorul jurământ: *„Jur credinţă Naţiunii, Regelui şi Statului Român. Jur credinţă şi supunere Conducătorului Statului. Jur să păstrez ordinea şi secretul ce mi s-a încredinţat. Jur să execut fără şovăire ordinele. Jur să fiu cinstit. Aşa să-mi ajute Dumnezeu”*. Şi angajații Ministerului de Interne depuneau jurământul. În anul 1938, gardianul public Sava Petre din comuna Durleşti, județul Lăpuşna, a depus, la numirea în funcție, următorul jurământ: *„Jur credinţă Majestăţei Sale Regele Carol al II-lea. Jur de a mă supune constituţiei, legilor ţărei şi disciplinei militare: de a păstra secretul profesional şi de a întrebuinţa în exerciţiul funcţiunei mele puterea ce-mi este încredinţată numai pentru menţinerea ordinei, siguranţei publice şi aducerea la îndeplinirea legilor. Aşa să-mi ajute Dumnezeu”*. Jurământul respectiv se depunea după semnarea unui *act de angajament* unilateral, care servea în calitate de izvor de apariție a raporturilor juridice respective dintre subiectul angajat şi autoritatea angajatoare – Ministerul de Interne.

În Imperiul Rus, potrivit Dicționarului enciclopedic al lui Brokgauz şi Efron, în sec. al XIX-lea s-au format trei temeiuri de depunere a jurământului: jurământul de credință pentru împăratul

care a accedat la tron (pentru țar) și pentru urmașul acestuia; jurământul de credință depus de către funcționarii imperiali nou-numiți în funcție; jurământul judiciar în calitate de formă de probațiune, conform legislației procesuale imperiale [246, p.24]. În acest context istoriografic este necesar de a consemna atitudinea reticentă a științei dreptului din fosta URSS în abordarea echidistantă a conceptului de jurământ. În fostul spațiu sovietic, pe parcursul întregii perioade a celor peste 70 de ani de comunism, s-a păstrat obligativitatea depunerii jurământului de către foarte puține categorii de subiecți. Chiar din momentul preluării de către bolșevici, în anul 1917, a puterii de stat în Rusia, iar ulterior și în alte spații politico-geografice din fosta URSS, bolșevicii s-au dezis în cea mai mare parte de practica depunerii jurământului de credință de către anumite categorii de funcționari ai statului (dar nu numai), înăsprind drastic, în schimb, conținutul formulei jurământului pentru acele categorii de subiecți care continuau să-l depună. Formula jurământului pe care-l depuneau cei înrolați în Armata Sovietică (1939–1947), inclusiv ofițerii, se finaliza prin următoarele cuvinte*: «Если же по злому умыслу я нарушу эту мою торжественную присягу, то пусть меня постигнет суровая кара советского закона, всеобщая ненависть и презрение трудящихся»*. După cum menționează cercetătoarea Natalia Rusakova, formularea gen *ura generală* a fost inclusă în conținutul jurământului militar de către organul puterii executive supreme în stat (ВЦИК) imediat după preluarea puterii de către bolșevici, la 22 aprilie 1918 [246, p.37]. În loc de a induce depunătorului senzația intervenirii unei consecințe legale, în caz de nerespectare a unei obligații asumate în mod public prin intermediul actului de depunere a jurământului, acest aspect din conținutul formulei de jurământ induce o senzație de autoblestem personal. Ulterior, autoritățile sovietice au modificat elementele respective din formula de jurământ, acesta revenind într-o albie mai puțin sinistră, cu un conținut care prevedea survenirea unor consecințe, încadrate formal în perimetrul terminologiei juridice.

Din istoriografia abordării jurământului în literatura rusă de specialitate din sec. al XIX-lea menționăm studiul profesorului A. Gusev *О клятвъ и присягъ. Противъ современныхъ отрицателей ея* [198]. Fiind un aprig susținător al obligativității depunerii jurământului de către toți funcționarii statului imperial rus, Gusev încearcă,

utilizând un şir de argumente teologice şi un stil de abordare polemică de la distanță, să combată opinia contrară obligativității depunerii jurământului, susținută de către marele scriitor rus, contele Lev Tolstoi [198, p.9]. Cercetătorii ruşi contemporani F.Vasiliev şi N.Berejkova menționează faptul că, în Imperiul Rus, obligativitatea depunerii jurământului de către toate persoanele numite într-o funcție publică a fost introdusă prin Ukazul țarului Petru cel Mare, potrivit căruia toți cei angajați în serviciul împăratului, atât cei indigeni, cât şi cei străini, la numirea în funcție depuneau jurământul cunoscut drept *«присяга»* [188, p.24-25]. Totodată, este necesar de a menționa că fenomenului cunoscut în limba română drept *jurământ* îi corespund, în limba rusă, două categorii aparte: cea de «*клятва»* şi cea de «*присяга»*, care sunt diferite din punct de vedere conceptual. Deşi dicționarul enciclopedic al lui Brokgauz şi Efron le defineşte inițial ca şi sinonime [273, p.255], ulterior separă conținutul categoriei «*присяга»* de cel al categoriei «*клятва»* [273, p.255].

Obligativitatea cuantificării noționale a categoriei jurământului în cadrul unor domenii ştiințifice nonjuridice este iminentă, deoarece acestea, de regulă, primează în raport cu abordarea disciplinară şi intradisciplinară a acesteia. Din acest punct de vedere este imperios necesară cunoaşterea epistemologică a conceptului de jurământ aplicabil în cadrul antropologiei, inclusiv în cadrul antropologiei juridice. Matricea inițială a jurământului se află în afara spațiului care face obiectul direct de cercetare al ştiințelor juridice pure, germenele acestuia aflându-se în spațiul nonjuridic. Categoria în cauză a fost ulterior integrată dreptului prin intermediul primelor reglementări care impuneau, în cazuri aparte, depunerea jurământului de către o anumită persoană. Astfel, jurământul nu poate fi tratat fără a ține cont de elementele antropologice care-l caracterizează. Abordat în acest mod, jurământul este, într-un anumit sens, un vestigiu antropogenic de ordin metafizic, de pe atunci când promisiunea făcută prin cuvânt era un eveniment mult mai important decât acordul de voință al unor părți privind încheierea unui contract. Potrivit antropologilor, inițial jurământul era interpretat drept o formă de autoblestem şi doar în cadrul religiilor monoteiste dezvoltate divinitatea a început să fie văzută, aşa cum menționa Helen Silving, drept un executor al jurămintelor omeneşti [146, p.1329-1390].

Asupra esenței nonjuridice a jurământului în spațiul cercetologic anglo-saxon s-au expus mai mulți cercetători, dintre care îi menționăm

pe Enoch Lewis şi James Endell Tyler. Din primele pagini ale lucrării *A Dissertation on Oaths*, publicată în 1838, Enoch Lewis menţionează faptul că, chiar şi fără o cercetare mai amănunţită în materie, este vizibilă existenţa unor obiecţii suficiente şi serioase în ceea ce ţine de utilizarea obişnuită a actelor de depunere a jurămintelor [136, p.4]. Potrivit lui Lewis, *„doar sentimentul de nelinişte faţă de măreţia divinităţii şi convingerea că mila divină este fără margini, ne-ar conduce de fiecare dată când suntem în faţa necesităţii de depunere a unui jurământ, să abordăm declaraţiile de acest gen cu teamă şi neîncredere”* [136, p.5], iar fără o examinare suplimentară a doctrinelor şi preceptelor religiei creştine un jurământ este, în opinia lui Lewis, prea îngrozitor pentru a putea fi introdus printre creştini şi ajustat oricăror ocazii care apar în cadrul preocupărilor profane ale acestora. Lewis susţine ideea potrivit căreia jurămintele au apărut în mod natural drept consecinţă a unei moralităţi foarte depravate, care s-a raspândit peste lume şi a generat posibilitatea de autocorupere morală a persoanei, iar minciuna şi ipocrizia sunt unele dintre modalităţile de autocorupere personală. În acest mod, după Lewis, a apărut o dorinţă înţeleasă pentru urmărirea veridicităţii şi, într-o asemenea situaţie, era şi firesc ca societatea să caute o metodă pentru ca, la ocaziile cele mai importante, să se asigure autenticitatea şi adevărul.

Practicile depunerii jurământului la angajarea într-o anumită funcţie a unor persoane au apărut în multe culturi din întreaga lume. Antropologul american John Morris Roberts a ajuns la concluzia că, în toată lumea, jurămintele tind să apară în culturi cu un anumit set de caracteristici, inclusiv în cele fundamentate pe o integrare politică înaltă, cu o stratificare socială mai mare, cu o economie mai complexă şi care dispun de suveranitate teritorială [144, p.186-212]. După cum menţionează cercetătorii David E. Wilkins şi Sheryl Lightfoot, în toate culturile în care au apărut actele de depunere a jurămintelor, finalitatea urmărită prin acestea consta în restrângerea exercitării actului de putere de către oficialii culturilor respective, învestiţi cu demnităţi publice, prin apel la moralitate şi la sentimentul de responsabilitate [152, p.393].

Potrivit lui Polibius (sec. II î.H.), iniţial jurămintele au fost rare printre cei din lumea antică, dar odată ce perfidia umană a crescut, s-a mărit şi numărul cazurilor în care persoanele erau impuse sau de-

puneau benevol diferite jurăminte. Polibius era, cu siguranță, în cunoştință de cauză despre moravurile depravate şi ipocriziile concetățenilor săi, în special a celora care făceau parte din administrație, el însuşi fiind şi demnitar în cariera pe care a urmat-o. Potrivit acestuia, se depuneau diferite jurăminte, unul din ele fiind aşa-zisul *jurământ al lui Jupiter*, depus la încheierea contractelor. În cazul jurământului lui Jupiter, cel care-l depunea lua în mâini o piatră şi, jurând în numele statului, spunea următoarele: *„Să fie milostivi cu mine zeii, dacă eu voi respecta acest jurământ, însă dacă eu mă voi gândi sau voi comite ceva contrar acestui jurământ, atunci tot poporul să rămână nevătămat în patria sa, cu legile sale proprii, în bogăția sa, la altarele sale, la mormintele sale, numai eu să fiu demn de aruncat, ca această piatră."* Acestea fiind spuse, cel care depunea jurământul arunca piatra [241, p.157].

James Endell Tyler menționează în studiul *Oaths, their origin, nature, and history*, faptul că oamenii nu au încredere în veridicitatea celor spuse de semenii lor atunci când aceştia pretind că vorbesc adevărul, deoarece nu se pot baza pe buna lor credință, când fac o promisiune goală, fiind determinați să caute pentru ei ceva mai satisfăcător, astfel impunând persoanelor în cauză o responsabilitate mai constrângătoare decât simplul cuvânt al acestora [150, p.6]. Tyler face referință la un caz celebru din sec. al XIX-lea, *„Omychund and Barker"*, cu ocazia examinării căruia William Murray, procurorul-şef al Marii Britanii, a spus următoarele: *„Nicio țară nu poate exista nici măcar douăsprezece luni, în cazul în care un jurământ nu este considerat obligatoriu; dacă doreşte aceasta, ea trebuie inevitabil să se dizolve"* [150, p.7]. Potrivit autorului în cauză, anume *lipsa bunei credințe* se află, în principal, la fundamentul apariției fenomenului jurământului. Sub aspect juridic, buna credință este un concept complex; aceasta a fost fundamentată inițial de către juristul roman Cicero şi este întâlnită, sub diferite forme, în toate doctrinele juridice moderne, inclusiv în doctrina de drept al muncii. Aşa cum s-a menționat şi în jurisprudență, *„buna credință îşi are originea în resorturile psihologice ce trebuie să se circumscrie normelor morale care guvernează activitatea subiectelor de drept în cadrul relațiilor sociale"* [390, p.11], iar jurământul a fost şi continuă să rămână, în mod evident, un instrument cu resort psihologic.

Acum două secole, profesorul rus Dmitrii Makarov menționa faptul că esența tuturor jurămintelor nu constă în nimic altceva decât într-o dăruire sacrificatoare de la sine, ca un amanet pentru adevăr, a ceva sacru şi preţios pentru viaţa celui care a depus jurământul. Potrivit lui Makarov, nesinceritatea persoanei care a depus juirământul o desparte de acest amanet, se descoperă infracțiunea pe care a săvârşit-o, se sancționează cu un dispreț general şi, pentru că a servit-o nefiindu-i frică de angajamentul făcut adevărului, o transmite calvarurilor chinuitorului veşnic – conştiinței. Autorul menționează, în acest context, că legea este sfântă şi de aceea – fără de preț; legea este fără de preț şi de aceea necesită respect: astfel, şi jurământul poate fi depus numai pe sfințenia fără de preț a legii. Orice jurământ este o garanţie adevărată pentru conştiința, o *forță motrice a onestității* (*пружина честности*), în lipsa căreia nu ar funcționa nicio lege [224, p.185-186]. Serghei Orehov, un alt cercetător rus, dar din epoca sovietică, considera că jurământul, în calitate de categorie regulatorie, reprezintă una din caracteristicile stilului de viață al ființelor umane, fiind prezent pe parcursul întregii existențe a omului în calitate de *homo socialis*. *„Surse de diferit gen – biografii, cronici, narațiuni, tratate, decrete, bule, cărți judiciare, tratate filosofico-teologice – abundă de referințe la depunerea jurământului efectuat de către simpli cetățeni, conducători şi lideri ai bisericii. Jurământul şi blestemul însoțesc persoana pe parcursul întregii vieți – de la naştere până la moarte, servind în calitate de elemente esențiale ale comportamentului uman”* [238, p.198]. Orehov consideră că originea jurământului se asociază cu destrămarea societății primitive şi apariția societății stratificate, centrată pe formarea personalității umane. Rădăcinile jurământului sunt ascunse, potrivit acestuia, în instituția *tabu*-ului, care presupune o interdicție absolută cu caracter sacral, referitoare la comportamentul, limbajul, activitățile şi relațiile oamenilor, prin intermediul căreia poate fi controlat comportamentul membrilor comunității.

Ca şi categorie istorică şi antropologică, jurământul poate fi identificat la două niveluri: la nivel uzual – depunerea jurământului uzual, lipsit de careva aspecte de ordin normativ şi de ordin ceremonial-ritualic; şi la nivel social public – depunerea jurământului public, cu efecte asupra vieții publice şi private atât a individului care a depus jurământul, cât şi asupra terților. În cazul jurământului social public acesta avea un obiectiv pronunțat, care trebuia atins. Jurămintele sociale publice aveau caracter obligatoriu, erau protejate de lege

şi se depuneau la încheierea diferitor tratate, contracte, la efectuarea actelor de justiție etc., fiind însoțite de un ritual prestabilit. Sub aspect antropologic, jurământul a fost, după toate aparențele, una din primele punți de legătură dintre aspectele religioase ale societății primare şi aspectele laice. Potrivit celebrului Bronislav Malinowski, în cadrul fiecărei societăți primitive care a fost studiată de către observatori pot fi identificate întotdeauna două zone separabile în mod clar, zona sacrului şi zona secularului (profanului), sau, cu alte cuvinte, domeniul de aplicare al religiei şi cel al ştiinței [225, p.20-21]. Pe de altă parte, Claude Lévi-Strauss afirma că nu este exclusă posibilitatea ca gândirea ştiințifică şi gândirea mitică să ajungă într-o zi să se apropie între ele, după ce au urmat multă vreme căi divergente [58, p.140]. Deşi au fost separate, aceste două tipuri de gândire, totuşi, se interpun cu diferite ocazii, una dintre ele fiind actul social public de depunere a jurământului de către o anumită persoană cu ocazia accederii într-o funcție, de regulă, publică. Totodată, este necesar de a ține cont şi de faptul că aplicarea obligativității depunerii jurământului oricând şi oriunde duce, inevitabil, la devalorizarea actului ca atare. Aşa cum afirma John Stuart Mill, în renumitul său studiu despre libertate, există, în cele mai evoluate credințe şi practici, o foarte puternică tendință de a degenera şi de a se transforma în ceva mecanic [70, p.87].

Prin extensie, actul de depunere a jurământului este inevitabil legat de ritual, categoria în cauză fiind, prin excelență, o varietate a ritului comunitar. Dreptul, la rându-i, nu este nimic altceva decât un mecanism (un *„instrument, rezultat din activitatea creatoare a spiritului”,* după cum menționa Amedeo Carrocci [30, p.21]), chemat să regularizeze relațiile sociale comunitare, astfel actul jurământului nu poate fi efectuat, în calitate de act social public, în afara spațiului comunitar. Iar din moment ce depunerea jurământului se transformă într-un act public şi, deci, comunitar, acesta trebuie să se desfăşoare potrivit unor reguli ceremoniale prestabilite. Astfel, are loc o anumită încrucişare interdisciplinară între antropologie, psihologie şi drept, iar, potrivit lui Pascal Lardellier, orice fel de microceremonie are şi o dimensiune puternic normativă [57, p.21]. Anume prin intermediul dreptului, ritul comunitar al jurământului capătă acele forme pe care antropologul Victor Witter Turner le definea drept forme ale unei dramatizări şi teatralizări ale raporturilor sociale şi instituționale implicate

[57, p.171]. Sociologul francez Alain Caillé afirma următoarele: *„nu există nicio realitate socială, nicio instituţie, niciun subiect, fără un ritual care să-i dea naştere, formă şi vizibilitate*" [57, p.224], iar Robert Merton menționează, printre cele cinci modalități alternative de adaptare ale individului la condițiile existente într-o societate, alături de subordonare, inovare, retretism şi rebeliune, şi o modalitate aparte, pe care o defineşte drept *ritualism* [229, p.30].

Unele aspecte care necesită a fi abordate sunt deseori antitetice, aflându-se, la o privire superficială, într-o opoziție dialectică: abordarea jurământului ca şi categorie din cadrul ştiinţelor juridice şi, respectiv, abordarea acestuia ca şi categorie ritualică şi, oarecum, mitică şi pur metafizică. Disecarea şi separarea a ceea ce considerăm a fi pur ştiinţific şi cuantificabil prin intermediul unor instrumente cunoscute în domeniul ştiinţelor sociale şi „aruncarea la coş" a aspectelor metafizice din actul depunerii jurământului, chiar dacă ar fi teoretic posibilă, trunchiază şi desfigurează fenomenul dat, transformându-l într-o pseudocategorie. Deritualizarea actului de depunere a jurământului în cadrul raportului care apare în legătură cu accederea unei persoane într-o funcție este imposibilă, deoarece însăşi aspectele depunerii jurământului, fiind reglementate prin intermediul unor norme juridice, sunt fundamentate pe domenii care țin de spațiul metafizic. Metodologia cercetării impune omului de știință din domeniul ştiinţelor sociale – în cazul nostru: al ştiinţelor juridice – conceptualizarea „cu orice preț" [57, p.91] a obiectelor, fenomenelor, entităților şi relațiilor sociale asupra cărora îşi concentrează atenția. Pentru noi, aceasta presupune axarea, în calitate de element central, pe conceptul categoriei juridice a jurământului, care este secundată de alte aspecte, cum ar fi actul (ritualul) de depunere a jurământului, dar şi de conceptul de raport juridic de muncă.

În ceea ce priveşte conceptul de ritual, Pascal Lardellier îl defineşte ca fiind contextul social particular, instaurat în sânul dispozitivului de natură spectaculară, care se caracterizează printr-un ansamblu codificat de practici normative şi printr-o puternică valoare simbolică pentru actorii şi spectatorii săi; o „*performanță a eficacității simbolice din punct de vedere social şi instituțional*" [57, p.216]. Potrivit lui Norbert Rouland, ritualul este o modalitate de a menționa şi de a consolida, prin intermediul influenței asupra sentimentelor umane (asupra gesturilor, vorbirii, îmbrăcămintei etc.), importanța pe care societatea o acordă valorilor ei fundamentale [247, p.295].

Sociologul rus Leonid Ionin defineşte ritualul drept acţiuni cumulative standardizate şi durabile cu caracter ceremonial [205]. Una din cele mai recente definiţii din literatura de specialitate şi, totodată, mai aproape de esenţa specifică ritualică a actului de depunere a jurământului, este cea susţinută de către Marina Izvekova, potrivit căreia ritualul este o practică socială de confirmare simbolică a identificării individului cu socium-ul, fiind pasibil de afectări minime pe parcursul scurgerii timpului şi caracterizându-se, în principal, prin recursivitate şi atemporalitate, aflându-se întotdeauna sub amprenta unui marcaj emoţional [207]. Etimologic, cuvântul *ritual* îşi are originea, potrivit culturologului Anasatasia Klopyjnikova, în limba sanscrită, fiind format din două rădăcini aparte: „ar" – *a pune în mişcare*, şi „rit" – care poate fi atât adjectiv, cât şi substantiv, cu înţelesuri multiple: *lege, ordine, adevăr, ritual sacru* sau *sacrificiu* [209]. Fiind abordat în contextul modalităţii de depunere a jurământului, ritualul are şi un conţinut juridic, dar, în literatura juridică de specialitate din Republica Moldova, aspectul dat este abordat doar strict tangenţial; nici legislaţia în vigoare nu defineşte ritualul.

Ritualul este prezent în continuare în societăţile moderne, atât în cele patriarhale şi oarecum arhaice, cât şi în societăţile cu mentalitate occidentală, inclusiv în Republica Moldova. Potrivit studiului fundamental *Les Rites dans l'entreprise. Une nouvelle approche du temps*, elaborat de către cercetătorii francezi Jean-Pierre Jardel şi Christian Loridon [163], ritualurile din societăţile tradiţionale se regăsesc şi în practicile moderne de afaceri, adică în lumea întreprinderilor. Jean-Pierre Jardel şi Christian Loridon consideră că ritualurile urmează schimbările din societatea modernă şi sunt departe de a fi excluse de la modernitate. De la chestiunile ce ţin de noţiunea de cultură corporatistă şi până la cea de prestare a muncii în diverse întreprinderi, ritualurile marchează domeniul lumii afacerilor şi cel al întreprinderilor. Astfel, entităţile organizate juridic – întreprinderile, instituţiile şi organizaţiile – îşi structurează propriile ritualuri, stabilesc modul în care este permis atât oamenilor de afaceri, cât şi salariaţilor, să controleze o parte din timpul lor de acţiune.

Ritualurile în cauză – cel mai adesea – nu se revendică într-o formă deschisă, ci în una implicită, îmbrăcând diferite haine fie de natură juridică, fie de natură parajuridică. Uneori este dificil de a determina în mod clar frontiera ontologică între un comportament soci-

al reglementat ca atare şi un comportament ritualizat, cum ar fi, de exemplu, ritualurile universitare, care culminează cu susţinerea publică a tezelor de doctorat. Comportamentele ritualice din cadrul diverselor persoane juridice servesc drept „ancore psihologice" [83, p.5] pentru valorile fiecărui subiect participant la relaţia socială din cadul entităţii în cauză, inclusiv pentru participanţii la raporturile juridice de muncă, oferindu-le acestora un simţ al identităţii şi al apartenenţei la un grup social ce diferă de toate celelalte grupuri care pot fi identificate la nivelul social respectiv.

Comportamentele ritualice se referă la totalitatea gesturilor şi evenimentelor care se produc sistematic în cadrul întreprinderii, instituţiei sau organizaţiei, având o importanţă deosebită pentru funcţionarea entităţii respective şi fiind împărtăşite, de regulă, de majoritatea participanţilor la relaţiile sociale din cadrul acesteia, inclusiv de către participanţii la raporturile de muncă. Finalitatea ritualurilor, scopul urmărit prin intermediul acestora se află în afara spaţiului formalizat juridic, fiind insesizabile cu ochiul liber şi cu indicatorii obişnuiţi utilizaţi în procedurile cercetărilor ştiinţifice juridice: potrivit cercetătorilor specializaţi în psihologia socială, aceasta constă în transcendenţa sinelui şi proiectarea lui într-o realitate mai vastă. În acest context, vom cita un fragment din excelenta lucrare a psihologilor Andrew Newberg, Eugene D'aquili şi Vince Rause *De ce nu dispare Dumnezeu: ştiinţa creierului şi biologia credinţei*, care este, în concepţia noastră, pe deplin aplicabil şi actului ritualic de depunere a jurământului: *„…Vieţile noastre sunt modelate de nenumărate activităţi şi ceremonii ritualizate, de natură pur socială sau civică, inclusiv convenţiile politice, inaugurările şi încoronările, procedurile judiciare, tradiţiile de sărbători, curtea făcută unei femei şi chiar evenimentele sportive. Aceste ceremonii structurate este posibil să nu aibă conotaţii religioase, dar, ca toate ritualurile, conţin elemente de ritm şi repetiţie şi doresc să definească individul ca parte a unui grup sau o cauză mai mare. Aceste rituri seculare ne arată ritualul într-o încarnare mai practică, ca mecanism pentru promovarea coeziunii sociale, încurajându-i pe indivizi să lase la o parte interesele personale şi să se dedice unor interese mai largi ale binelui comun. Beneficiile sociale ale ritualului pot fi, de fapt, un motiv major pentru care comportamentul ritualizat s-a dezvoltat de la bun început"* [78, p.118]. Filosoful Vladimir Furs menţiona, criticând atitudinea

nihilistă a societății moderne față de ritual, că *„toate comportamentele ritualizate sunt carcase de sprijin ale culturilor tradiționale”*, servind drept liant intern care oferă stabilitate şi siguranță celor mai importante entități sociale [267, p.866]. În calitate de organisme sociale corporative, toate întreprinderile, instituțiile şi organizațiile utilizează, în mod practic, atât ceremonii ritualizate, preluate din cadrul altor organisme socioumane, cât şi modalități proprii de creare şi consacrare a actelor ceremonial-ritualice. Însă, indiferent de modul în care au fost create şi de structura entității în care se manifestă, acestea îndeplinesc anumite funcții, majoritatea cărora sunt prestabilite.

Un punct de vedere aparte privind originile antropologice ale jurământului este susținut de către Giorgio Agamben, profesor de filosofie la Universitatea din Veneția (Italia), autorul unui valoros studiu în materia multiaspectualității jurământului, *The Sacrament of Language. An Archaeology of the Oath* [121]. Autorul se angajează într-o explorare a rădăcinilor fenomenului jurământului în cadrul experienței umane. El respinge ideea comună, susținută de majoritatea antropologilor, potrivit căreia jurământul îşi găseşte originea în religie, susținând, în schimb, că răspunsul privind originile jurământului se află în interiorul experienței lingvistice umane, care a dat naştere atât religiei, cât şi dreptului, aşa cum le cunoaştem noi acum. Agamben consideră că geneza ritualului este mai îndepărtată chiar decât ritualurile religioase ale ființelor umane, mergând mai departe în trecutul uman comun, într-un tărâm foarte îndepărtat, cel al esenței limbajului uman. Potrivit lui Agamben, declinul ireversibil al jurământului din vremea noastră corespunde numai crizei în care se află omul ca şi *„political animal”*. Autorul preia aici teza susținută de către un alt om de ştiință italian, Paolo Prodi, potrivit căreia oamenii moderni sunt printre primele generații care, în pofida prezenței unor forme şi liturghii din trecut, îşi trăiesc propria viață colectivă fără a fi depus jurământul în calitate de act solemn şi total, adică în fața unei noi forme de asociere politică [121, p.1]. Ipoteza lui Agamben constă în aceea că instituția enigmatică, atât de ordin juridic, cât şi de ordin religios, care este desemnată cu termenul de *jurământ*, poate fi cercetată numai dacă este inteligibil situată într-o persepctivă în care se pune sub semnul întrebării însăşi natura omului ca o ființă vorbitoare şi ca un *„animal politic”* [121, p.11]. Unul din argumentele lui Agamben se centrează asupra originii şi sensului cuvântului grecesc

horkos, (argument preluat de la Émile Benveniste), care este un derivat din terminologia filosofică grecească pentru desemnarea jurământului şi potrivit căruia, la origine, acest cuvânt nu reprezenta un act, ci un lucru. Potrivit autorului, pentru ca un jurământ să se poată produce este necesar ca să se poată distinge şi articula împreună acţiunile şi cuvintele, acest lucru este exact ceea ce animalul nu poate să facă [121, p.69].

Orice jurământ este, totodată, şi un *performativ*, în sensul atribuit termenului dat de către filosofia limbajului prin intermediul lui John Langshaw Austin, unul dintre părinţii-fondatori ai acesteia. Performativele, după Anton Didikin, nu sunt expresii descriptive, nu pot fi enunţuri adevărate sau false şi rostirea lor coincide cu efectuarea acţiunii propriu-zise [201, p.183]. Sub acest aspect, jurământul constituie o propoziţie care afirmă un fapt şi subliniază sarcinile care vor fi realizate de către depunător. Ca şi performativ, jurământul nu afirmă o proprietate, ci produce realizarea unei acţiuni ce reprezintă un aşa-zis *speech act*. După cum menţionează lingvistul Nina Arutiunova, *„a spune „Jur" înseamnă a se lega prin jurământ"*, iar acţiunea corespunzătoare se realizează prin intremediul actului de vorbire performativ [218, p…]. Evident că depunerea jurământului nu este posibilă fără pronunţarea formulei respective, adică fără pronunţarea unui text. În acest sens, jurământul ca şi *performativ* este autoreferent: acesta indică în mod direct acţiunea efectuată de către subiect. Jurământul-performativ este pus în aplicare prin intermediul limbajului care, la rându-i, pune în evidenţă funcţia ritualică a actului pronunţat, în cazul nostru – al jurământului. Unii lingvişti atribuie la categoria enunţurilor performative şi actele de stabilire a drepturilor, emise de către autorităţile publice sub forma textelor legislative (normative) [251].

Pentru a fi efectiv, jurământul-performativ trebuie să se supună condiţiilor gen *felicity conditions*, care pot fi realizate numai de către cel care performează în calitate de profesionist într-un anumit domeniu. Depunerea jurământului de către subiectul obligat induce formarea la depunător a unui sistem de finalităţi profesionale performante şi bine determinate. În doctrina franceză de drept civil s-a făcut o menţiune foarte bună, deşi presărată cu o anumită doză de ironie: *„cu cât mai mare este neîncrederea, cu atât mai riguros este formalismul"* [59, p.288].

Formarea finalităților profesionale performante ține, totodată, şi de domeniul *akribologiei*, care, potrivit lui Vladimir Lebedev, are drept scop cercetarea comportamentului persoanei angajate în procesul prestării muncii [217, p.7]. Actul de depunere a jurământului, fiind abordat prin prisma akribologică, urmăreşte finalmente formarea unei atitudini oneste a persoanei față de obligațiile asumate prin respectarea normelor sociale – juridice, etice, corporative etc. – în procesul prestării muncii, subordonându-se, în acelaşi timp, cerințelor legale ale angajatorului sau ale altui subiect cu statut de paraangajator.

1.3. Dimensiunea confesională a jurământului

Sociologul Earl Babbie are perfectă dreptate atunci când afirmă că majoritatea aspectelor pe care le cunoaştem se bazează pe convenții şi credințe [4, p.28]. Obligativitatea depunerii jurământului ca şi condiție *sine qua non* pentru accederea într-o anumită funcție, obținerea unei calificări profesionale sau exercitarea unei profesii prin încadrarea într-un organism corporatist al liber-profesioniştilor, poate intra în contradicție directă cu propriile viziuni confesionale şi norme etico-morale ale persoanei, astfel aducându-se atingere *libertății de conştiință* ale acesteia.

Încadrată legal, libertatea de conştiință presupune recunoaşterea din partea statului a dreptului persoanei de a avea orice concepție religioasă, filosofică etc. despre lume. Art.31 *Libertatea conştiinței* din Constituția Republicii Moldova [280] stipulează că libertatea respectivă este garantată, aceasta trebuind să se manifeste în spirit de toleranță şi respect reciproc. Strâns legat de libertatea de conştiință este şi *procesul de conştiință*, care se manifestă cel mai adesea printr-o luptă sufletească generată de momente şi de situații de viață deosebite, printre aceste momente putându-se încadra, în anumite situații, şi necesitatea de a depune jurământul pentru a putea exercita o anumită muncă. Din aceste considerente este important, atât pentru autoritățile publice ale statului, cât şi pentru persoanele care pot cădea sub incidența obligativității de depunere a jurământului, de a cunoaşte nu numai normele legale care reglementează condițiile de apariție ale raporturilor juridice de muncă respective, dar şi dimensiunile confesionale ale actului de depunere a jurământului şi modul de

abordare a categoriei în cauză în cadrul exegezei cultelor respective. Într-un studiu în care este abordată neconcordanța dintre libertatea de conştiință şi obligativitatea depunerii jurământului, canadianul Serge Rouselle menționează faptul că „*Charte cannadiene des droit et libertes"* invalidează, în linii mari, cerințele respective vizavi de obligativitatea depunerii jurământului pentru a ocupa o funcție publică [168, p.179].

Abordarea jurământului în cadrul exegezei creştine. Abordat prin prisma sa religioasă care ține, în fond, de esența majorității formulelor de jurământ din istoria care a anticipat sec. al XX-lea, jurământul constituie, potrivit teologului ortodox grec Georgios Mantzaridis, *„un fenomen ancestral al vieții sociale şi presupune credința în judecata lui Dumnezeu, considerând deci că Dumnezeu sau o putere superioară intervine în lucrurile lumii şi ale oamenilor spre a restaura adevărul sau dreptatea şi spre a fi pedepsite minciuna şi nedreptatea"* [61]. Tradiția veterotestamentară, în special *Legea celor zece porunci* (decalogul mozaic), pune o interdicție principială față de ceea ce se consideră a fi „luarea în deşert" a numelui lui Dumnezeu: *„Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deşert"*. Potrivit lui Georgios Mantzaridis, acest lucru nu excludea jurământul, ci, dimpotrivă, îl presupunea, dar îl şi limita numai la chestiunile serioase.

Tradiția novotestamentară, spre deosebire de cea veterotestamentară, tratează jurământul în mod diferit. Mântuitorul Iisus Hristos, potrivit celor menționate în Noul Testament, modifică radical atitudinea credincioşilor față de actul de depunere a jurământului, interzicând în mod absolut şi imperativ depunerea juramântului, prin celebrele deja cuvinte din Evanghelia după Matei: *„Eu însă vă spun vouă: să nu vă juraţi nicidecum"* [24, p.1101]. Georgios Mantzaridis, spre deosebire de mulți alți teologi creştini contemporani, menționează că textul novotestamentar precizează că jurământul nu este doar invocarea numelui lui Dumnezeu, ci şi invocarea oricărui alt nume sau lucru sfânt, ceresc sau pamântesc, iar aceste cuvinte ale lui Hristos nu doar că interzic jurământul, dar şi desființează minciuna.

În cadrul unei conferințe care a avut loc în anul 2000, Alain Supiot menționa următoarele: *„Biserica (medievală) a luptat contra utilizării jurământului în cadrul tranzacțiilor, deoarece ea a simțit că*

în faţa lui Dumnezeu valorează la fel şi simpla promisiune a celui care se obligă. În acţiunile sale un creştin adevărat trebuie să se bazeze întotdeauna pe adevăr. Credinciosul trebuie să fie sincer în cuvântul său: el, care promite şi nu se ţine de promisiunea sa, este contra adevărului, el înşală pe aproapele său şi comite un păcat de moarte. Respectul pentru primul cuvânt a fost prezentat ca o regulă morală, bazată pe Scripturi şi jurisprudenţa Părinţilor Bisericii" [172].

După teologii protestanţi J.G.S.S.Thomson şi G.I. Davies, Hristos şi-a învăţat ucenicii că jurămintele creează obligaţia de a le împlini, iar conversaţia cotidiană a creştinului trebuie să fie la fel de sacră ca şi jurămintele sale, acestora nefiindu-le permis să aibă două standarde pentru adevăr [40, p.728]. Erick Nustrem, la rându-i, are o atitudine mai distantă faţă de interdicţia jurământului, impusă creştinilor. Potrivit acestuia, interpretarea interdicţiilor biblice de a depune un jurământ (Matei 5,34; Iacov 5,12 etc.) este diferită. Nustrem consideră că Hristos vede în actul de depunere a jurământului numai ceea ce este permis, ca urmare a decăderii în păcat a fiinţei umane, autorul nefiind de acord cu cei care consideră că versetele novotestamentare interzic numai abuzul de a depune jurăminte [235, p.205]. Comunitatea creştinilor quakeri a fost prima comunitate modernă din istoria Bisericii care a refuzat, pentru membrii săi, depunerea oricărui jurământ (după anul 1650). Unul din argumentele *pro jurământ*, existente în cadrul acelor biserici care recunosc şi recomandă depunerea jurământului, constă în aceea că, aşa cum menţionează Nustrem, atât timp cât Biserica se află în lume şi lumea intră în ea, creştinii, în calitate de cetăţeni ai statului, pentru evrei trebuie să fie evrei, pentru cei slabi să fie slabi (1 Cor.9:20,21). Aceştia trebuie, astfel, să depună jurământul, când acest lucru este cerut de către stat. Ceilalţi, oponenţii depunerii jurământului de către creştini, menţionează, printre altele, faptul că Sfântul Apostol Pavel nu s-a jurat în modul cum este jurământul, interzis de către Iisus; aceasta nu este nimic altceva decât o afirmare solemnă a adevărului, spus pentru slava lui Dumnezeu (Rom.1:9; 2 Cor.11:31).

Aşadar, exegeţii creştini nu au o opinie unitară în chestiunea tratării jurământului, existând în continuare discuţii, inclusiv la nivel academic, între cei care susţin opinia potrivit căreia nu există o interdicţie totală în ceea ce ţine de depunerea jurământului de către creştini (adepţii criteriului de discontinuitate) şi cei care se opun acestei

tratări. Susținătorii criteriului de discontinuitate afirmă că nu există nicio paralelă cu interzicerea totală din partea lui Iisus a jurămintelor în scripturile evreieşti, literatura intertestamentară de înaintea anilor 70 î.H. şi Noul Testament. Potrivit prof. John P. Meier de la Universitatea Notre Dame din SUA, sursa interzicerii totale a jurămintelor provine direct de la Iisus Hristos (cf. Matei 5:34-37) [139, p.175]. Meier consideră că interzicerea jurămintelor constituie un exemplu real prin care Iisus Hristos a revocat o poruncă individuală din legea mozaică [140, p.22-24]. Spre deosebire de acesta, Donald A. Hagner de la Seminarul Teologic Fuller din SUA consideră că Iisus rămâne fidel legii mozaice, aducând-o la sensul său destinat. Dacă litera legii este încălcată, spiritul ei este admis: problema nu este jurământul în sine, ci importanța unei calificări veridice a legii [130, p.25].

Abordarea jurământului în cadrul exegezei iudaice. Potrivit *Enciclopediei Electronice Evreieşti*, în cadrul instituțiilor de cult, ale celor etice, morale şi juridice ale iudaismului, jurământul (în ebraică: *şvu'a*) serveşte drept liant pentru diferite uniuni şi obligații asumate [272]. Jurământul se pronunță în calitate de modalitate de negare a vinovăției, a susținerii anumitor afirmații etc. Cel mai adesea jurământul se reduce la formula „viu este Domnul" (de exemplu, 1Samuel 14:39); dar uneori cel care depunea jurământul se jura şi pe viața regelui sau viața persoanei, destinatare a jurământului (Genesa 42:15; 1Samuel 1:26). Sfințenia jurământului în iudaism se reflectă în afirmația potrivit căreia cel ce a jurat strâmb necinsteşte prin aceasta numele lui Dumnezeu (Levitic 19:12), precum şi în faptul că însuşi Dumnezeu şi-a confirmat promisiunile sale prin jurământ (Geneza 22:16; Ieremia 44:26; Amos 6:8 etc.).

Potrivit legislației biblice iudaice, instanța judecătorească recunoştea calitatea probantă a jurământului. În unele procese judiciare ce țineau de proprietatea creanțelor instanța dispunea, în lipsa martorilor din partea reclamantului, eliberarea pârâtului de orice acuzații pe baza jurământului depus de către pârât (Exod 22:7, 10); prin urmare, refuzul pârâtului de a depune jurământul atrăgea după sine, în consecință, pierderea procesului. Potrivit Bibliei iudaice (Vechiul Testament), jurământul nu este condamnabil: se jură Dumnezeu însuşi, în numele Lui este prescris de a se jura (Deuteronom 10:20). Totodată, versetul *„Nu te grăbi să deschizi gura şi să nu-ți rostească inima cuvinte pripite înaintea lui Dumnezeu; căci Dumnezeu este în cer*

şi tu pe pământ, de aceea să nu spui vorbe multe" (Eclesiastul 5:2), este văzut şi ca un avertisment împotriva jurămintelor pripite şi ca o mustrare a excesului de zel în rostirea jurămintelor. Mai târziu, Halacha, corpusul de legi religioase evreieşti, ce include legea biblică (613 volume), legea talmudică şi legea rabinică, precum şi tradiţiile şi obiceiurile ce ţin de iudaism, încercând să limiteze utilizarea jurămintelor în litigiile ce ţin de proprietate, a dispus ca judecătorii să convingă justiţiabilii să rezolve cazul pe cale amiabilă sau să apeleze la arbitraj. Această tendinţă este urmată şi în prezent de către judecătoriile religioase evreieşti (instanţele rabinice). În cazul în care persoana depune, totuşi, jurământul, ea trebuie să stea în picioare şi să ţină în mână un sul al Torei (al legii). O lege adoptată de Knesset în anul 1980 a înlocuit definitiv obligaţia de depunere a jurământului de către martori în cadrul unui proces judiciar cu avertizarea de răspundere penală pentru declaraţii false sau incomplete cu privire la fondul cauzei [272].

Abordarea jurământului în cadrul exegezei islamice. La fel ca şi în domeniul scrierilor evanghelice, şi în cadrul cultului islamic nu există o abordare univocă şi indiscutabilă în ceea ce ţine de utilizarea jurămintelor de către credincioşii musulmani. Jurământul (în arabă: *bayia*) apare frecvent în Coran, iar semnificaţia acestuia a fost abordată doctrinar de către mai mulţi exegeţi musulmani, între care şi Hamid al-Din Farahi (Hamiuddin Farahi, 1863-1930), savant musulman indian şi un exeget respectat al Coranului. În studiul său privind abordarea jurămintelor în cultul islamic *A Study of the Quranic Oaths* [131], Hamid al-Din Farahi menţionează că există diferite tipuri de obiecţii referitoare la jurămintele coranice. Acestea sunt, în opinia sa, următoarele:

1) Un jurământ, prin natura lui, nu slăveşte măreţia lui Dumnezeu, prin jurământul respectiv se minimalizează măreţia acestuia, prin faptul că omul care depune un jurământ îl pune pe Dumnezeu în locul său, ca şi persoană nesigură. Drept argument este adus versetul coranic care spune *„Nu da ascultare celui care juruieşte întruna şi e vrednic de dispreţ"* (Surat Al-Qalam 68:10). Acest verset implică faptul că cel care abuzează de un jurământ este condamnabil, iar Hamid al-Din Farahi îl aseamănă cu versetul biblic (Matei 5:37) prin care Iisus Hristos a interzis în general depunerea oricărui jurământ;

2) Jurămintele în Coran au fost utilizate, potrivit autorului, pentru a ratifica credinţele fundamentale, inclusiv unicitatea lui Dumnezeu, pedeapsa finală şi instituirea ultimei profeţii, iar jurămintele nu sunt de niciun folos în a afirma aceste credinţe; un jurământ nu întăreşte credinţa unui musulman şi nici nu convinge pe cel care respinge credinţa în Alah;

3) Oamenii niciodată nu depun un jurământ, decât cu ocazia a ceva ce este exaltat şi glorios. Cu referinţă la colecţia canonică islamică Sahih al-Bukhari, conform căreia Profetul a spus: *„Oricine depune un jurământ ar trebui să se jure pe Alah, sau sa tacă"* (Bukhari nr: 3624), se argumentează că acest fapt interzice în mod clar depunerea jurământului pe altceva decât pe Dumnezeu.

Potrivit lui Hamid, funcţia iniţială a jurământului este de a reafirma şi solidifica o declaraţie. Anticii îşi exprimau angajamentele lor prin strângeri de mâini a contractanţilor. După autor, acest lucru a servit drept temei potrivit căruia prin cuvântul „Yamin" (literal: „dreapta") se indică un jurământ. Momentul dat este coroborat cu faptul că şi în limba ebraică, de asemenea, cuvântul „Yamin" este folosit ca să denote un jurământ, în calitate de argument servind versetul 8 din Psalmul 144 care spune: *„...a căror gură spune neadevăruri, şi a căror dreaptă este o dreaptă mincinoasă"* [131, p.24]. Această semnificaţie a juramântului mai este prezentă în practica de strângere de mână în timp ce se contractează un acord, fiind o modalitate adoptată de către parteneri pentru evidenţierea angajamentului lor de a-şi onora contractele pe care le fac. După autor, traducătorii Bibliei ebraice au folosit în cazul dat traducerea literală şi nu au reuşit să aprecieze că, în acest context, cuvântul „Yamin" conotează jurământul, ajungându-se la o interpretare eronată a originalului Scripturii. Potrivit lui Hamid, este suficient demonstrat faptul că scopul de bază al unui jurământ este de a ratifica o declaraţie. Uneori jurămintele sunt introduse doar ca probe contra argumentelor (faptelor) menţionate de către altcineva. Adevărata esenţă iniţială a jurămintelor coranice şi-a pierdut semnificaţia, consideră exegetul, de aceea a fost introdusă interdicţia de a depune un alt fel de jurământ decât pe numele lui Dumnezeu [131 p.63]. Hamid menţionează că natura argumentativă din Coran în folosul depunerii jurămintelor, în ciuda faptului că este atât de pronunţată în unele cazuri, este mai puţin clară în altele [131, p.69].

În islam, un jurământ nu poate fi depus decât cu excepția cazului de materie gravă şi într-o formă solemnă. Acesta este motivul pentru care autorul consideră că depunerea jurământului a fost interzisă în anumite cazuri, cum ar fi:

a) Oricine face un jurământ într-o materie lipsită de importanță se dovedeşşte a fi o persoană neserioasă. Un astfel de om nu reuşeşte sa aducă argumente în susținerea onoarei sale prin intermediul propriei sale persoane. Acesta este motivul pentru care Dumnezeu a interzis acest act în Coran. Versetul coranic relevant foloseşte un limbaj foarte categoric: *„Nu da ascultare celui care juruieşte întruna şi e vrednic de dispreț"* (Surat Al-Qalam 68:10);

b) Orice jurământ religios efectuat în numele altui dumnezeu echivalează cu luarea acestei entități în calitate de partener al lui Alah, pe când pentru un musulman există doar un singur Dumnezeu. Interdicția islamică de a depune jurământul pe o altă entitate decât pe Alah închide uşa, în general, pentru orice formă de politeism;

c) După Hamid, uneori omul jură pe Dumnezeu pentru fiecare lucru mic şi neimportant, iar un astfel de act combină două lucruri: lipsa de onoare cu caracter personal şi lipsa de conştiință dumnezeiască [131, p.85]. Drept contraargument pentru acest gen de situații este adus faptul că Dumnezeu se referă astfel la acest tip de jurăminte: *„Să nu folosiți numele lui Alah în jurămintele voastre pentru a vă sustrage să faceți bine, să fiți pioşi şi să aduceți pace între oameni. Şi Alah este Cel care Aude totul, Atoateştiutor"* (Surat Al-Baqara 2:224).

Din aceste considerente jurămintele trebuie să fie evitate. În alte cazuri este admisibil, potrivit teologului musulman, să se depună un jurământ, în special în conformitate cu necesitățile sociale, *shari'ah* islamică luând în considerare nevoile sociale şi culturale ale ființelor umane. Prin urmare, în islam nu s-a promulgat interdicția absolută de a depune un jurământ, acesta fiind un element necesar şi inevitabil în derularea anumitor aspecte importante ale vieții religioase şi sociale. Acțiunile sunt judecate de intenții, iar jurămintele accidentale reflectă lipsa de politețe dar, de regulă, nu sunt pedepsite.

1.4. Abordarea categoriei jurământului în cadrul ştiinţei dreptului muncii şi a altor ramuri de drept din Republica Moldova

Abordate prin prisma antinomiei sacrului şi profanului, majoritatea absolută a condiţiilor, stabilite de lege, cărora trebuie să se conformeze o persoană fizică pentru a avea posibilitatea de a-şi exercita dreptul la muncă, ţine de domeniul secularului (al profanului): condiţiile de studii, de vechime în muncă, de experienţă profesională etc. Acestea sunt relativ variabile şi fluctuante, modificându-se ori de câte ori intervin schimbări organice în structura economică, socială sau politică a societăţii. Pe parcursul scurgerii timpului, cele mai multe condiţii din categoria dată au fost supuse unor schimbări mai mult sau mai puţin cardinale, inclusiv condiţia care ţine de atingerea unei anumite vârste de către o persoană fizică pentru a-şi putea exercita dreptul natural de a munci. Unele condiţii au dispărut concomitent cu dispariţia unor structuri social-politice (cum ar fi, de exemplu, condiţia obligativităţii apartenenţei persoanei la un anumit partid politic sau la o anumită confesiune religioasă), iar altele, necunoscute anterior, au apărut odată cu schimbările sociale intervenite – fie de ordin evolutiv, fie de ordin revolutiv – schimbări care ţin de transformări calitative profunde ale societăţii.

Există, însă, anumite condiţii care nu se încadrează în tiparul clasic al unor categorii ce pot fi relativ uşor încadrate juridic. Acestea au mai multe aspecte, iar abordarea conceptuală a lor este dificilă tocmai datorită faptului că, epistemologic, necesită a fi cercetate ca un tot întreg, format din mai multe componente aparţinând diferitor domenii ştiinţifice. Aşa cum am menţionat deja, din cauza complexităţii lor aceste condiţii pot fi abordate ca şi concept unitar integral numai prin cercetarea fiecărei faţete (a fiecărui aspect) aparte şi sintetizării acestora prin intermediul aplicării, în cadrul respectiv, a componentei de ordin epistemologic, specifică ştiinţelor juridice. Din categoria condiţiilor de acest gen face parte şi *condiţia depunerii jurământului* de către persoana care doreşte să deţină o anumită funcţie (de regulă, publică), să exercite o anumită profesie sau să obţină o anumită calificare profesională.

Condiţia depunerii jurământului este obligatorie pentru existenţa valabilă a unor raporturi juridice de muncă atipice, indiferent de natura juridică primară a acestora – fie că sunt raporturi de drept public,

fie că sunt raporturi de drept privat. Astfel, în cazul majorității absolute a raporturilor de serviciu ale funcționarilor publici şi a raporturilor de exercitare a funcției ale demnitarilor publici – raporturi juridice de muncă atipice – depunerea jurământului este o condiție obligatorie. Din această cauză ea poate fi considerată drept *condiție tipică* pentru categoriile respective de raporturi. Totodată, fiind abordată prin prisma raporturilor de muncă tipice, condiția depunerii jurământului în cadrul acestor raporturi este foarte rar întâlnită, legiuitorul impunând-o numai în anumite situații şi, de regulă, până la apariția raportului ca atare. Drept exemplu ar putea servi prevederea legală potrivit căreia absolvenții facultăților de medicină sunt obligați să depună un jurământ special, cunoscut drept *Jurământul lui Hipocrate* [322]. Evident că pentru categoria raporturilor de muncă tipice condiția depunerii jurământului devine, astfel, o *condiție atipică.*

În situația încadrării într-o anumită funcție, de regulă, publică sau asimilată funcției publice, mai multe categorii de persoane fizice, titulare ale funcției pe care o ocupă, sunt obligate, prin lege, să depună jurământul; în caz contrar, adică în situația în care persoana obligată refuză să depună jurământul, raportul de muncă al acesteia va fi invalidat. Până la momentul declarării independenței Republicii Moldova, în perioada când aceasta era parte componentă a fostei URSS, obligativitatea depunerii jurământului – cu excepția depunerii jurământului militar – era prevăzută doar pentru absolvenții facultăților de medicină [391] şi pentru judecătorii populari [338]. Deşi, începând cu anul 1991, în Republica Moldova s-a produs o „explozie" legislativă sub aspectul normativizării obligativității depunerii jurământului la încadrarea în funcție, literatura națională de specialitate în materie de drept al muncii nu a abordat acest subiect, cu excepția unor menționări relativ neutre care înregistrează fenomenul ca atare. Astfel, în doctrina autohtonă de specialitate lipsesc abordările epistemologice complexe ale condiției depunerii jurământului în raporturile de muncă. Nici în manualele de drept al muncii, nici în studiile de specialitate, nici în comentariile practico-ştiințifice în materia raporturilor de muncă nu a fost atrasă atenție specială fenomenului în cauză.

Cel mai important studiu în materia raporturilor de muncă, elaborat în perioada sovietică de către cadrele ştiințifice naționale din RSSM, a fost comentariul Codului muncii al RSSM, editat la

Chişinău în anul 1989 [212]. Acesta însă nu conţinea nicio referinţă, directă sau indirectă, la condiţia depunerii jurământului şi aplicabilitatea acesteia în raporturile de muncă. Această „tăcere" a autorilor studiului respectiv poate fi înţeleasă, dacă privim la categoria dată prin prisma reglementărilor aplicabile în materie în perioada respectivă, deoarece, aşa cum am menţionat, în perioada sovietică foarte puţine categorii de angajaţi depuneau jurământul la încadrarea într-o anumită funcţie.

Primul microsuport de curs în materie de drept al muncii din istoria postindependenţă a Republicii Moldova, elaborat şi publicat în anul 1995 de către Teodor Negru [75], deşi conţine descrierea succintă a statutului salariaţilor în calitate de subiecţi ai dreptului muncii [75, p.10-11], raporturile juridice de muncă [75, p.13-15] şi modalitatea de încheiere a contractului individual de muncă [75, p.18-20], nu conţine nicio referinţă la actul de depunere a jurământului de către o persoană fizică ca şi condiţie de apariţie a raportului de muncă, cum ar fi cazul raporturilor de muncă ale militarilor [75, p.14]. Chiar dacă recunoştea caracterul contractual al raporturilor juridice de muncă ale militarilor, autorul considera că reglementarea condiţiilor de încadrare în serviciu a acestora constituie o parte componentă a normelor dreptului administrativ, fără a fi aplicabile normele de drept al muncii [75, p.14], spre deosebire de raporturile de muncă ale avocaţilor, considerate de către Teodor Negru a fi raporturi atipice [75, p.15], asupra cărora se extind prevederile dreptului muncii. Autorul enumeră un şir de condiţii pentru apariţia unui raport de muncă valabil al avocatului, cum ar fi cele privind studiile juridice superioare, vechimea în muncă, stagierea în cadrul unui birou de avocaţi, însă nu menţionează şi o astfel de condiţie specială cum ar fi depunerea jurământului de către candidatul la statutul de avocat. Abordarea dată este corectă deoarece, potrivit *Regulamentului Avocaturii RSS Moldoveneşti*, prin intermediul căruia se reglementa statutul avocatului, aplicabil la momentul publicării lucrării citate aici, nu exista o astfel de condiţie specială pentru obţinerea statutului de avocat, cum ar fi *depunerea jurământului* [290]. Teodor Negru nu abordează locul pe care-l ocupă categoria jurământului în contextul raporturilor de muncă nici în manualul de drept al muncii (partea generală), elaborat împreună cu cercetătoarea Cătălina Scorţescu şi publicat în anul 2004, deşi analizează pe larg instituţia raporturilor juridice de muncă [76, p.80-95].

La fel ca şi autorii citaţi mai sus, nici Elena Mocanu, un alt cercetător în materie de drept al muncii, nu abordează sub nici o formă categoria jurământului şi corelaţia acesteia cu raporturile de muncă, în conţinutul cursului de prelegeri la dreptului muncii, editat în anul 1997 [71]. Deşi caracterizează atât salariatul în calitate de subiect al dreptului muncii [71, p.60-62], cât şi raporturile juridice de muncă (autoarea, de asemenea, considerând că există două categorii de raporturi de muncă: tipice şi atipice) [71, p.47-57], aceasta trece sub tăcere, însă, faptul că pentru apariţia unor raporturi de muncă atipice este necesară, în cazurile prevăzute de lege, o astfel de condiţie cum ar fi depunerea jurământului de către persoana care se angajează în funcţie. Totodată, Elena Mocanu menţionează că, spre deosebire de cazul altor ramuri de drept, raporturile de muncă iau naştere numai ca rezultat al unor acţiuni legale [71, p.55] şi, uneori, pentru apariţia unui raport de muncă nu este suficient doar acordul părţilor de a încheia contractul de muncă; mai sunt necesare, consideră pe bună dreptate autoarea, şi *„alte fapte care, fiind prevăzute de legislaţie, în mod obligatoriu trebuie să însoţească acest acord”* [71, p.56]. Acest lucru sugerează că autoarea admitea (deşi în mod implicit) şi posibilitatea existenţei unei astfel de condiţii de apariţie a unui raport de muncă cum ar fi cea a depunerii jurământului de către persoana fizică care se încadrează într-o anumită funcţie.

De altfel, nici cercetătorul Nicolai Romandaş, autorul primului suport de curs complet la dreptul moldovenesc al muncii, elaborat şi publicat în anul 1997 [91, 1997], nu abordează în lucrarea respectivă categoria jurământului în contextul condiţiilor de apariţie a raporturilor de muncă, deşi menţionează, chiar în cadrul abordării obiectului, metodei şi sistemului dreptului muncii, faptul că există o legătură strânsă între raporturile de muncă şi raporturile administrative. Potrivit lui Nicolai Romandaş, *„funcţionarul de stat se produce ca subiect al relaţiilor de muncă şi relaţiilor statale de guvernare”* [91, p.15], raporturile de muncă conturându-se în specificul activităţii salariatului în cadrul organelor de administraţie publică, iar cele administrative – în cadrul exercitării atribuţiilor publice în exteriorul autorităţii respective [91, p.15]. Deşi abordează destul de amplu salariatul ca şi subiect al dreptului muncii [91, p.45-51], nici prof. Romandaş nu menţionează nimic despre faptul că, în anumite situaţii, dobândirea calităţii de salariat atipic este condiţionată de depunerea de către per-

soana angajată a jurământului. De asemenea, în cazul examinării, la fel de ample, a instituției raporturilor juridice de muncă, autorul nu menționează despre actul de depunere a jurământului [91, p.79-96]. El trece sub tăcere obligativitatea depunerii jurământului de către un subiect special al raporturilor de muncă şi atunci când abordează modalitatea de încheiere a contractelor individuale de muncă, deşi tratează aparte unele forme (tipuri) de contracte, printre acestea regăsindu-se contractele individuale de muncă pe o durată determinată, munca la domiciliu, acordul în scris (o formă aparte a contractului individual de muncă, operabilă în materie până la adoptarea Codului muncii din anul 2003) etc. [91, p.149-156]. Dar deja într-o altă lucrare, un studiu monografic consacrat epistemologiei instituției contractului individual de muncă [92], Nicolai Romandaş menționează faptul că, în doctrină, există abordări diferite în ceea ce priveşte condițiile speciale de angajare a unor categorii de salariați, acestea fiind abordate mai pe larg în lucrarea menționată [92, p.6]. Cu această ocazie autorul susține că un şir de condiții speciale au un rol aparte – cel de *act de validare* a contractului de muncă, precedând şi condiționând încheierea contractului [92, p.83]. Precizăm aici că autorul menționează, cu ocazia abordării specificului contractelor individuale de muncă cu funcționarii publici, că „persoana cu funcție de răspundere care susține proba *depune jurământ* în termen de cel mult zece zile după expirarea perioadei de probă" [92, p.112]. Chiar dacă nu dezvoltă subiectul în direcția abordată de către noi în cadrul prezentului studiu şi nu abordează epistemologia actului de depunere a jurământului de către funcționarii publici, limitându-se doar la aspectul menționării statice a categoriei jurământului în contextul unor raporturi de muncă speciale, cum sunt raporturile de serviciu ale funcționarilor publici, consemnăm faptul menționării, pentru prima dată în literatura de specialitate din Republica Moldova, a fenomenului dat, prin intermediul unui studiu epistemologic în materie de drept al muncii.

Cercetătorii Boris Sosna şi Nikolai Gorelko subliniază, în cadrul unui suport practico-ştiințific de drept al muncii [254], categoria jurământului în contextul raporturilor de muncă ca fiind operabilă în cazul anumitor salariați, cum ar fi încheierea contractelor individuale de muncă cu funcționarii publici. Autorii atrag atenție asupra faptului că legea specială poate prevedea condiții aparte de încheiere a con-

tractului şi, implicit, de apariţie a raporturilor de muncă respective, fără ca să menţioneze aici depunerea jurământului [254, p.46]. Specificul încheierii contractelor de muncă cu funcţionarii publici şi cu o categorie aparte de funcţionari – colaboratorii vamali – este abordat de către autori puţin mai detaliat, în contextul tratării modalităţii de încheiere a contractelor individuale de muncă. Boris Sosna şi Nikolai Gorelko menţionează că *refuzul de a depune jurământul* de către un funcţionar public atrage după sine încetarea contractului de muncă cu funcţionarul respectiv [254, p.55]. Jurământul este abordat de către autori la fel într-un mod pur static, de fixare a fenomenului ca atare, însă nu prin prisma apariţiei raportului de muncă, ci invers – prin prisma stingerii raportului în cauză. La fel şi într-o altă lucrare, un studiu monografic consacrat abordării specificului contractelor individuale de muncă în Republica Moldova şi Federaţia Rusă [253], cercetătorul Boris Sosna consemnează jurământul în contextul abordării temeiurilor suplimentare de încetare a raporturilor de muncă cu funcţionarii publici [253, p.174]. Autorul menţionează că *Legea serviciului public nr.443 din 04.05.1995* (abrogată) [300] acorda angajatorului dreptul de a concedia funcţionarul public în caz de refuz de depunere a jurământului, prevăzut de art.15 din legea în cauză. Totuşi autorul, la fel ca şi Nicolai Romandaş, nu analizează sub nicio formă natura juridică şi conţinutul acestei categorii juridice, abordând doar sub formă statică actul de depunere a jurământului. Singura diferenţă de abordare de către cei doi autori constă în faptul că Nicolai Romandaş menţionează jurământul ca şi *condiţie de apariţie* a raportului de muncă cu anumite categorii de funcţionari publici, pe când Boris Sosna abordează categoria în cauză ca şi *condiţie, nerespectarea căreia duce la încetarea raportului* existent deja, prin prisma situaţiei în care un salariat cu statut de funcţionar public refuză să depună jurământul.

Cercetătorii Nicolai Romandaş şi Eduard Boişteanu, deşi abordează detaliat, în conţinutul unor note de curs în materia dreptului colectiv şi individual al muncii, condiţiile de încheiere a contractului individual de muncă şi, implicit, condiţiile de apariţie a raportului de muncă, nu menţionează, printre condiţiile speciale, şi actul de depunere a jurământului [93]. Totodată, la examinarea temeiurilor de concediere a salariaţilor, este menţionat de către autori şi un astfel de temei special de încetare a raporturilor de serviciu ale funcţionarilor

publici cum este *refuzul de a depune jurământul* [93, p.241]. În cadrul unui suport de curs la partea generală a dreptului muncii, elaborat de către unul din autorii citaţi aici – Eduard Boişteanu, la fel nu se menţionează nimic despre actul de depunere a jurământului ca şi condiţie specială de apariţie a unor raporturi de muncă [25]. Deşi atrage atenţie asupra faptului că pentru stabilirea unui raport juridic de muncă este necesar şi un astfel de element, cum ar fi *„împrejurarea de fapt prevăzută de ipoteza normei juridice”* [25, p.73], depunerea jurământului încadrându-se perfect, în opinia noastră, în noţiunea împrejurării de fapt respective pentru anumite categorii de raporturi de muncă atipice, autorul menţionează, în acest sens, printre alte condiţii speciale pentru obţinerea statutului de salariat de către o persoană fizică, doar condiţia examenului medical, fără a menţiona şi condiţia depunerii jurământului [25, p.90-91]. Nici în manualul de drept al muncii, publicat în anul 2007 de către Nicolai Romandaş şi Eduard Boişteanu, nu este abordată sub nicio formă depunerea jurământului ca şi condiţie specială de apariţie a unor raporturi de muncă, deşi este menţionat faptul că pentru încheierea valabilă a unui contract individual de muncă se cer, în anumite cazuri, pe lângă îndeplinirea condiţiilor comune şi altor contracte, şi respectarea unor condiţii specifice [94, p.135-136]. În ultima publicaţie a celor doi autori, editată în anul 2012, din nou nu se menţionează nimic despre condiţia depunerii jurământului ca şi condiţie specială operabilă în anumite raporturi de muncă [26, 2012].

La fel, nici în cursul universitar de drept al muncii, elaborat şi publicat de către Teodor Negru şi Cătălina Scorţescu în anul 2010, nu se conţin abordări ale categoriei jurământului, deşi, în cadrul examinării condiţiilor necesare încheierii contractelor individuale de muncă, autorii fac referinţă şi la existenţa unor condiţii speciale, aplicabile anumitor categorii de posturi sau funcţii [77, p.92]. Prin interpretarea celor susţinute de către autori, dat fiind faptul că aceştia enumeră, în contextul examinării condiţiilor de încheiere a contractelor individuale de muncă, şi unele categorii speciale de angajaţi cum ar fi colaboratorii vamali, poliţiştii, ofiţerii de informaţii, judecătorii, preşedintele ţării, executorii judecătoreşti, funcţionarii publici, demnitarii publici, procurorii, avocaţii parlamentari, avocaţii, ofiţerii de informaţii, grefierii [77, p.95-100], putem concluziona că toate aceste categorii de angajaţi, numiţi sau aleşi într-o anumită funcţie şi care

depun obligatoriu jurământul la încadrare, se află în raporturi juridice de muncă. Deşi, aşa cum am menţionat mai sus, autorii nu utilizează în conţinutul lucrării sintagma *depunerea jurământului*, aceştia admit faptul că *„o serie de funcţii de demnitate publică, ce se obţin în urma numirii în funcţie, pot fi ocupate de candidaţii ce întrunesc anumite condiţii, stabilite în legi speciale”* [77, p.103].

Aşadar, abordarea teoretică a condiţiei depunerii jurământului în cadrul raporturilor juridice de muncă în calitate de fenomen juridic se află în fază incipientă, iar un concept unitar bine formulat şi definit al categoriei în cauză, în doctrina naţională de drept al muncii nu există. Nefiind tratată ca atare, categoria jurământului este cel mai adesea percepută, sub aspect juridic, ca şi un fenomen aflat în afara spaţiului destinat raporturilor de muncă, cercetătorii în materia dreptului poziţionându-l (de regulă) în raporturile juridice de drept public *pur*, în special de drept administrativ şi de drept constituţional. În situaţia în care în Republica Moldova obligaţia legală de a depune jurământul pentru a putea exercita o funcţie – de regulă publică – este într-o continuă creştere, este imperios necesară elaborarea unui concept bine fundamentat al actului de depunere a jurământului, care ar cuprinde toate aspectele juridice ale categoriei în cauză. Evident că unul dintre aspectele cele mai interesante, dar totodată şi mai puţin tratate în cadrul epistemologiei dreptului, îl formează aspectul naturii juridice de drept al muncii a fenomenului în cauză, sesizat prin intermediul abordării condiţiilor speciale de apariţie a unor raporturi de muncă aparte – a raporturilor juridice de muncă atipice.

Şi în doctrina naţională de drept administrativ jurământul este abordat, de regulă – la fel ca şi în cadrul doctrinei de drept al muncii, sub forma menţionării statice a categoriei respective în contextul cercetărilor privind funcţia publică şi statutul funcţionarului public, dar prin prisma *componentei administrative* a raporturilor de serviciu ale funcţionarilor publici. Maria Orlov menţionează, în conţinutul unui curs de drept administrativ, faptul că *„cetăţenii încadraţi pentru prima dată în servicul public în calitate de persoane cu funcţii de răspundere depun jurământul”* [81, p.87], fără ca să trateze sub aspect juridic categoria dată sau calitatea actului de depunere a jurământului în contextul raporturilor de serviciu. Abordând prin extensie cele menţionate de către autoare, poziţia acesteia rezidă în considerarea actului de depunere a jurământului drept fapt juridic care posedă cali-

tatea de *act subsecvent* raportului de serviciu, dar nu de act care precede apariţia raportului în cauză.

Un alt autor, Ion Creangă, consideră că actul de depunere a jurământului se înscrie în ultima etapă de încadrare în serviciul public. Potrivit lui Creangă, la această etapă persoanele care se angajează pentru prima dată în serviciul public vor depune jurământul de credinţă [36, p.189]. Autorul descrie succint procedura de depunere a jurământului, evidenţiind caracterul juridic al acestuia de *act social public* însă, la fel ca şi Orlov, nu defineşte jurământul şi nici nu tratează locul ocupat de acesta în cadrul apariţiei raportului de serviciu al funcţionarilor publici. Se poate menţiona totuşi că, potrivit logicii tratării subiectului dat de către autor, actul de depunere a jurământului este un *actum successivus*, care urmează apariţiei raportului de serviciu. Totodată, autorul atrage atenţia şi asupra faptului că refuzul de a depune jurământul constituie, pentru persoanele care se angajează pentru prima dată în serviciul public, neacceptare a funcţiei în cauză [36, p.189]. Ţinând cont de faptul că Ion Creangă tratează subiectul depunător al jurământului cu termenul de *persoană*, dar nu cu cel de *funcţionar public*, putem trage concluzia că acesta, totuşi, nu atribuie subiectului care nu a depus jurământul calitatea de funcţionar public. Cu alte cuvinte, persoana numită într-o funcţie publică, dar care nu a depus jurământul, nu este un subiect la raporturilor de serviciu, ci un antesubiect al raporturilor în cauză. Concluzia dată se fundamentează şi pe afirmaţia cu titlu imperativ a autorului potrivit căreia numai din momentul depunerii jurământului funcţionarul public îşi poate exercita atribuţiile, actele juridice efectuate de către acesta până la acest moment fiind lovite de nulitate [36, p.190]. Cu ocazia comentării art.56 din Constituţie, Ion Creangă menţionează, în mod indirect, faptul că jurământul este o expresie a subordonării necondiţionate a celui care exercită o funcţie publică faţă de cerinţele funcţiei respective [37, p.226]. Veaceslav Zaporojan consideră că depunerea jurământului (în cazul Preşedintelui Republicii Moldova) este un element în cadrul unei proceduri complexe – învestitura [118, p.306].

Tudor Osoianu şi Ion Osoianu, într-un studiu privind statutul juridic al funcţionarului public, menţionează că prestarea jurământului este o *condiţie de acces* într-o funcţie publică, [p.32-33] ceea ce ne face să concluzionăm că apariţia raportului de serviciu (a raportului juridic de muncă atipic) al funcţionarului public este condiţionată de

actul de depunere a jurământului. Însă nici autorii în cauză nu definesc fenomenul jurământului şi nu abordează mai detaliat natura juridică a actului de depunere a jurământului. Ca şi în cazul celorlalţi autori citaţi mai sus, Tudor Osoianu şi Ion Osoianu tratează doar faţeta exterioară a jurământului, mai exact calitatea acestuia de *act social public* de natură juridică administrativă. Autorii menţionaţi evită să ia în dezbatere şi acele aspecte ale actului de depunere a jurământului care îl consacră ca şi act intern de natura actului juridic de drept al muncii, cu excepţia unei menţiuni concise a faptului că prestarea jurământului este o condiţie de acces într-o funcţie publică.

Potrivit altui autor, Valeriu Muntean, depunerea jurământului este o *condiţie obligatorie pentru naşterea raportului de serviciu* al poliţiştilor [73, p.11], ceea ce presupune faptul că obţinerea statutului juridic de poliţist – persoană aflată în raporturi de muncă atipice – este imposibilă în lipsa actului de depunere a jurământului. Mai mult ca atât, autorul menţionează condiţia depunerii jurământului drept prima condiţie din lista celor prevăzute de lege pentru naşterea respectivelor raporturi de serviciu.

Abordând condiţiile de acces într-o funcţie publică, Victor Guţuleac şi Nicolae Plăcintă clasifică condiţiile respective în două categorii: condiţii obiective şi condiţii subiective. Potrivit acestora, depunerea jurământului face parte din categoria condiţiilor subiective, acestea permiţând, spre deosebire de condiţiile obiective, o mai largă aptitudine de apreciere din partea autorităţii administrative, în funcţie de natura funcţiei ce urmează a fi îndeplinită sau de calităţile personale ale fiecărui candidat, pe care autorităţile publice sunt chemate să le verifice [55, p.21].

O abordare diferită a jurământului, efectuată prin prismă deontologică, este susţinută de către Tatiana Ciobanu. Potrivit acesteia, *„jurământul depus de jurişti la numirea în funcţie reprezintă fundamentul obligaţiilor deontologice, care marchează cadrul de derulare profesională corelat consimţământului său exprimat public, în faţa unei autorităţi, garantând astfel comunităţii că a acceptat în cunoştinţă de cauză, în raport cu propria persoană, constrângerile funcţiei pe care o exercită”* [31, p.12]. Deşi nu abordează jurământul prin prisma raporturilor juridice (fie de muncă, fie de drept administrativ), este salutabil faptul că cercetătoarea, în încercarea de a descrie categoria în cauză, surprinde unul din elementele cele mai importante – calitatea de *consimţământ* pe care o deţine acesta în raport cu persoana încadrată în funcţie.

1.5. Abordarea categoriei jurământului în cadrul doctrinei juridice străine

În doctrina juridică românească, categoria jurământului este abordată, de regulă, tangențial, în contextul tratării condițiilor de accedere într-o funcție publică, funcție de demnitate publică sau în contextul tratării profesiunilor liberale. Totuşi, spre deosebire de cercetările indigene în materie, cele din România s-au axat, în anumite situații, nu numai pe consemnarea actului de depunere a jurământului ca atare, ci şi pe abordarea naturii juridice a actului dat, existând în acest sens şi o anumită experiență interbelică, atât din domeniul raporturilor de muncă, cât şi din cele ale raporturilor administrative, dar şi din alte domenii, cum ar fi raporturile de drept constituțional. În studiul *Teoria generală a contractului individual de muncă* [39], Eugen Cristoforeanu abordează jurământul în contextul tratării deosebirilor dintre funcționarii publici şi lucrătorii sau funcționarii particulari [39, p.47-52], discuțiile privind problema respectivă fiind considerate de către autor drept „delicate". Aşadar, potrivit lui Cristoforeanu, *„...cât priveşte jurământul, el nu constituie o condițiune esențială deşi statutul impune obligativitatea depunerii lui la intrarea în funcțiune a funcționarului, deoarece nedepunerea atrage pierderea calității de funcționar public, numai când legea de organizare a administrațiunii publice din care face parte funcționarul prevede formula jurământului şi când autoritatea face dovada că a cerut funcționarului depunerea jurământului dar el a refuzat. Când un funcționar a depus jurământul, este o dovadă în plus a calității lui de funcționar deoarece funcționarii particulari nu depun jurământ...*" [39, p.49]. Deşi include depunerea jurământului în lista condițiilor necesare pentru încadrarea într-o funcție publică, autorul plasează condiția respectivă pe plan secund, aceasta nefiind, în opinia sa, una „esențială".

Şi în literatura de drept administrativ din perioada interbelică, deşi nu a fost definit ca atare, actul de depunere a jurământului a fost cercetat în contextul obținerii calității de funcționar public. Mihai Văraru, în conținutul unui tratat de drept administrativ din 1928, subscrie opiniei, potrivit căreia statutul juridic de funcționar public se obține *numai în urma depunerii jurământului* [110, p.143]; ceea ce presupune faptul că respectivul raport este condiționat de actul depu-

nerii jurământului. Anibal Teodorescu, în tratatul său de drept administrativ din 1929, susținea că în sistemul administrativ exercitarea de către o persoană fizică a funcției publice *nu poate să înceapă* decât prin intermediul prestării de către subiect a jurământului de credință [105, p.300-301]. Depunerea jurământului este recunoscută, în mod implicit, drept condiție obligatorie şi esențială pentru apariția a ceea ce în doctrina modernă de drept administrativ se consideră a fi un raport de serviciu, spre deosebire de opinia susținută de către Eugen Cristoforeanu.

În literatura de specialitate din perioada socialistă categoria jurământului a fost neglijată, observându-se o relativă revigorare după anul 1989, odată cu importantele modificări ale legislației, în special în ceea ce ține de salariații cu statut de funcționari publici. Totodată, se poate observa o anumită tendință în abordarea jurământului în dependență de „tabăra" din care face parte cercetătorul: cea a specialiştilor în materia raporturilor de muncă (drept privat) sau cea a celor specializați în drept administrativ (public). În manualul de drept al muncii din anul 1994, Sanda Ghimpu şi Alexandru Țiclea menționează că depunerea jurământului este, în anumite situații, o *condiție a încheierii valabile* a contractului individual de muncă. Abordând clasificarea condițiilor de încheiere a contractelor respective, autorii tratează depunerea jurământului drept *condiție subsecventă* încadrării în muncă [51, p.145], dar nu dezvoltă şi nu definesc, sub nicio formă, nici jurământul, nici condiția de depunere a acestuia. Acest punct de vedere este susținut de către autorii în cauză şi în celelalte două ediții ale cursului de drept al muncii, inclusiv în cea din anul 1997 [52, p.165].

Cercetătorii Gheorghe Brehoi, Andrei Popescu şi Ion Traian Ştefănescu, în unul din primele suporturi de curs la dreptul muncii de după 1989, editat în anul 1994, nu abordează categoria jurământului [27]. Nu este menționat jurământul depus la încadrare de către anumite categorii de salariați nici în studiul monografic destinat contractului individual de muncă, elaborat de către Ion Traian Ştefănescu [101], dar în cursul universitar de drept al muncii, editat în anul 2000, acesta deja abordează şi categoria jurământului, menționând că, în cazul raporturilor de serviciu ale funcționarilor publici, *„...anumite instituții devin cu adevărat clare (cum ar fi jurământul, delegarea, detaşarea etc.) numai în măsura în care se realizează o*

analiză paralelă adecvată între normele speciale cuprinse în Statutul funcţionarilor publici şi normele de drept comun în aceeaşi materie, din legislaţia muncii" [102, p.23]. Jurământul este plasat, astfel, în interiorul *zonei de interferenţă* dintre dreptul muncii şi dreptul public, în special dreptul administrativ. Acelaşi autor consideră că, în cazul raporturilor de muncă ale funcţionarilor publici, jurământul este o *modalitate specială de exteriorizare a consimţământului* acestora, acesta constituind *„punctul terminus al manifestării „în trepte" a acordului persoanei la încadrarea sa în funcţia publică respectivă"* [102, p.113]. Ion Traian Ştefănescu menţionează aici şi faptul că, în anumite situaţii, refuzul persoanei de a depune jurământul atrage după sine desfacerea contractului de muncă pentru necorespundere profesională.

În *Dicţionarul de drept al muncii*, elaborat şi publicat în anul 1997 de către Şerban Beligrădeanu şi Ion Traian Ştefănescu, termenul *jurământ* nu este inclus în lista instituţiilor juridice şi conceptelor cuprinse în dicţionar, iar depunerea jurământului nu este abordată de către autori nici măcar în formă subsidiară la definirea unor categorii juridice, cum ar fi cele ale contractului individual de muncă, funcţiei, funcţionarului public, încadrării în muncă, raportului juridic de muncă, nulităţii etc.

Abordând natura juridică a raporturilor de serviciu ale funcţionarilor publici, Alexandru Ţiclea şi Constantin Tufan o citează, în cadrul unui curs de drept al muncii, publicat în anul 2001, pe cercetătoarea Verginia Vedinaş, potrivit căreia consimţământul persoanei angajate într-o funcţie publică nu este de genul *uno ictu*, ci – în trepte: anterior numirii, prin înscriere şi participare la concurs şi, în final, prin *depunerea jurământului* [106, p.18]. Totodată, tratând condiţiile de încheiere a contractului individual de muncă, autorii receptează ideea susţinută încă de către Sanda Ghimpu, şi anume că depunerea jurământului reprezintă în sine o *condiţie subsecventă* încadrării în muncă [106, p.241]. Prof. Alexandru Ţiclea, în cadrul tratatului de drept al muncii din anul 2009, subscriind opiniei potrivit căreia raporturile de serviciu ale funcţionarilor publici sunt grefate pe un contract, menţionează opinia expusă în doctrina de specialitate, precum că contractul funcţionarilor publici este un *contract solemn*, fapt manifestat inclusiv prin *depunerea jurământului* de către persoana angajată într-o funcţie publică [107, p.17].

Într-un studiu inovativ şi de referinţă, *Dreptul public al muncii,* elaborat de către Alexandru Ţiclea, Laura Georgescu, Ana Cioriciu Ştefănescu şi Barbu Vlad, evidenţiind trăsăturile funcţionarului public, autorii menţionează şi faptul că învestirea într-o funcţie publică se face printr-un act de numire, de regulă, precedat de un concurs şi urmat de *depunerea jurământului* [108, p.61]. Altfel spus, depunerea jurământului este parte integrantă a actului de învestire în funcţie a unui funcţionar public. Totodată, autorii consideră că jurământul este *punctul final* în obţinerea calităţii de funcţionar public, manifestat prin realizarea acordului de voinţă al subiecţilor raportului de serviciu, când raportul respectiv este generat de către actul de numire în funcţie şi urmat de depunerea jurământului de către funcţionarul în cauză [108, p.87]. De asemenea, autorii consideră adecvată şi ideea doctrinară, cu referinţă la Romeo-Paul Postelnicu [86, 2006, p.193], potrivit căreia depunerea jurământului de către un funcţionar public este punctul terminus al acordului funcţionarului pentru naşterea raportului de serviciu, adică acordul respectiv nu este unul de natură *uno ictu*, ci un acord în trepte [108, p.89]. Este salutabil faptul că autorii, deşi nu definesc jurământul, abordează într-un paragraf aparte categoria dată, recunoscându-i astfel valoarea juridică în raporturile de drept public al muncii [108, p.89-90].

Alţi doi specialişti în materia raporturilor de muncă, Efimia Vieriu şi Dumitru Vieriu, consideră că depunerea jurământului este *ultima fază a acordului în trepte*, dat de către funcţionarul public pentru apariţia raportului de serviciu [114, p.37]. În cadrul unui curs de drept al muncii din anul 2010, autorii în cauză menţionează că jurământul este o *„modalitate specială de exteriorizare a consimţământului”* [115, p.40] la încheierea unui contract individual de muncă. Ei reiau aici ideea potrivit căreia, pentru funcţionarii publici, depunerea jurământului constituie punctul *terminus* al manifestării în trepte al acordului persoanei la încadrarea în funcţia publică. Potrivit autorilor, refuzul de a depune jurământul *viciază consimţământul* şi actul juridic respectiv nu va fi valabil încheiat şi, respectiv, nu va produce nici un efect juridic [115, p.40].

Un alt cadru de referinţă îl constituie abordarea categoriei jurământului în doctrina românească de drept administrativ. Sub anumite aspecte aceasta este, *per total*, mai comprehensibilă în ceea ce ţine

de tratarea actului de depunere a jurământului în calitatea acestuia de act social public, dar nu şi în ceea ce ține de tratarea esenței jurământului ca şi categorie cu conținut juridic. La fel ca şi doctrina de drept administrativ din Republica Moldova, doctrina românească de specialitate abordează jurământul în contextul raporturilor de serviciu ale funcționarilor publici. Antonie Iorgovan, în tratatul său de drept administrativ publicat în anul 2001, nu este foarte explicit în ceea ce priveşte calitatea actului de depunere a jurământului, menționând că *„în fine, reținem şi obligația depunerii jurământului de loialitate (de credință)"* [47, p.582], atrăgând atenția asupra faptului că refuzul titularului de a depune jurământul se echivalează cu neacceptarea funcției, ceea ce duce la revocarea deciziei de numire a persoanei în funcția respectivă. Puțin mai explicit este Ion Rusu, care menționează că *„funcționarul public definitiv depune jurământul de credință"* [95, p.270], iar *„refuzul depunerii jurământului atrage revocarea deciziei de numire în funcție"* [95, p.271]. Din cele expuse se poate trage concluzia că, potrivit autorului, depunerea jurământului este un act juridic care succede obținerii statutului de funcționar public, adică nu este o condiție care anticipează şi determină apariția raportului de muncă al funcționarului respectiv, ci o condiție posterioară apariției raportului în cauză. În orice caz, autorul recunoaşte implicit faptul că nerespectarea condiției de depunere a jurământului loveşte de nulitate absolută actul de numire în funcție, astfel raportul de muncă al funcționarului respectiv este, oarecum, un *raport juridic invalid*. Şi Corneliu Manda, în tratatul său elementar de drept administrativ din anul 2002, menționează că la numirea în funcție funcționarul public definitiv trebuie să depună jurământul de credință, iar refuzul de a-l depune atrage revocarea deciziei de numire [60, p.224]. Deşi nu consemnează explicit locul ocupat de actul de depunere a jurământului în apariția şi derularea raporturilor de serviciu ale funcționarilor publici, autorul este categoric, totodată, în privința faptului că actele juridice efectuate pe perioada stagierii de către funcționarul debutant nu pot fi, în nici un caz, declarate ca nule de drept. Fiind abordată în contextul raportului juridic de muncă atipic al funcționarului respectiv, se poate afirma că, potrivit autorului, condiția de depunere a jurământului este un *act special succesiv* numirii în funcție a unui subiect special.

Ion Corbeanu, la rându-i, în contextul examinării regimului juridic al actului de numire într-o funcție publică, încadrează depunerea jurământului la etapa postconferire a calității de funcționar public, jurământul respectiv având, în opinia lui, calitatea de *act social public de respectare a obligațiilor asumate*. Se impune, cu această ocazie, precizarea faptului că, dintre toți autorii români citați mai sus, Ion Corbeanu este cel care separă incontestabil *dobândirea calității de subiect* de *exercitarea calității de subiect* cu statut de funcționar public, în calitate de act separator servind actul de depunere a jurământului. *„Statutul juridic de funcționar public se dobândeşte din momentul numirii şi se exercită din momentul depunerii jurământului"*, menționează autorul [34, p.366]. Exact în acelaşi mod ca şi Verginia Vedinaş, cercetătorul consemnează şi faptul că *depunerea jurământului legitimează buna credință a subiectului* în exercitarea obligațiilor asumate prin intermediul raporturilor de serviciu apărute între subiecți [34, p.366]. Şi Verginia Vedinaş, în manualul de drept administrativ şi instituții politico-administrative din anul 2002, abordează problematica dobândirii calității de funcționar public şi, implicit, a apariției raportului de serviciu, în dependență de momentul depunerii jurământului. Potrivit autoarei, *statutul de funcționar public* se dobândeşte din momentul numirii şi *se exercită din momentul depunerii jurământului* (aşa cum precizează şi Ion Corbeanu), autoarea aducând drept exemplu faptul că ministrul obține statutul respectiv din momentul numirii de către Preşedintele țării, dar nu poate să-şi îndeplinească funcțiile dacă nu a depus jurământul [111, p.411]. Interpretând argumentele autoarei, putem concluziona că, potrivit acesteia, actul de depunere a jurământului este o condiție care succede apariția raportului juridic de muncă atipic al funcționarilor publici, adică este o *condiție post-statut*. Aceasta presupune că raportul apărut la momentul numirii în funcție a persoanei este un *raport imperfect* şi, în lipsa actului de depunere a jurământului acesta, în orice situație, se va stinge.

Într-un alt studiu destinat cercetării statutului juridic al funcționarului public parlamentar, Verginia Vedinaş, la fel ca şi alți doctrinari administrativişti, precizează că *jurământul face parte din procedura de numire a unei persoane într-o funcție publică* [112, p.50]. Deşi autoarea nu precizează natura juridică a jurământului, ea menționează consecința nedepunerii acestuia, care constă în revocarea actului de numire în funcție [112, p.51]. De altfel, Vedinaş menționea-

ză şi faptul că în literatura interbelică de specialitate din România s-au purtat discuţii privind efectele jurământului asupra statutului juridic al persoanelor, care erau obligate prin lege să-l depună. Opinia generală a autoarei privind condiţia depunerii jurământului se rezumă la aceea că, *„am abordat această chestiune cu ocazia analizei problemei dacă în cazul funcţionarului public întâlnim un anumit consimţământ la numirea în funcţia publică, aşa cum se întâlneşte în cazul salariatului. Am ajuns la concluzia că în cazul funcţionarului public consimţământul se dă în trepte, mai întâi el se exprimă cu ocazia înscrierii şi participării la concurs, şi apoi prin prestarea jurământului de credinţă"* [112, p.53-54]. Verginia Vedinaş, de altfel, consideră că funcţionarii publici îşi desfăşoară activitatea în baza unui raport de serviciu, care ia naştere şi se exercită în baza unui act unilateral de putere publică, emis de conducătorul autorităţii respective, dar nu în baza unui raport de muncă, care izvorăşte dintr-un contract de muncă [112, p.29].

Valentin Prisacaru, un alt cercetător în materie, menţionează că actul de depunere a jurământului este momentul în care persoana fizică se consideră a fi învestită într-o funcţie publică [88, p.272]. Cu alte cuvinte, depunerea jurământului este o condiţie obligatorie pentru obţinerea statutului de funcţionar public, ceea ce presupune, implicit, faptul că actul respectiv de depunere a jurământului reprezintă o condiţie de apariţie a raportului în cauză. Acelaşi autor, într-un studiu monografic destinat cercetării funcţiei publice şi statutului funcţionarilor publici, abordează mai extins actul de depunere a jurământului, deşi nu defineşte categoria jurământului ca atare. Prisacaru consideră că jurământul face parte din *procedura de numire a unei persoane fizice într-o funcţie publică*, iar procedura în sine cuprinde trei etape: etapa concursului, etapa emiterii actului de numire în funcţie şi *etapa depunerii jurământului* [89, p.99]. În fapt, poziţia autorului rezidă în aceea că depunerea jurământului este parte integrantă a procesului de apariţie a raportului de serviciu al funcţionarului public, proces care are loc în trepte, în cadrul căruia depunerea jurământului este punctul final al procedurii în cauză. Deşi autorul nu menţionează în mod direct acest fapt, se poate trage concluzia că, în cadrul celor trei trepte, primar este elementul volitiv, manifestat prin acordul de voinţă al persoanei fizice de a participa la prima etapă – concursul, urmat de obligativitatea autorităţii publice (de asemenea, un act volitiv) de a emite actul de încadrare în funcţie, şi finalizat

prin acordul de voinţă al persoanei de a participa la cea de a treia etapă – *depunerea jurământului*. Deşi descrie procedura de depunere a jurământului, autorul o abordează, în exclusivitate prin prisma unui act juridic de drept public, fără a menţiona în vreo anumită formă faptul că actul de depunere a jurământului este o condiţie subsecventă în cadrul procesului de apariţie a raportului de serviciu, astfel eliminând orice posibilităţi de a aborda actul în cauză prin prisma unor elemente de drept mixt, atât public, cât şi privat.

Şi Răzvan Viorescu menţionează că, potrivit prevederilor constituţionale, obligativitatea depunerii jurământului revine cetăţenilor cărora le sunt încredinţate anumite funcţii publice, precum şi militarilor. Totodată, autorul critică faptul că, potrivit prevederilor normei constituţionale româneşti respective, obligaţia de depunere a jurământului revine nu numai funcţionarilor, ci şi demnitarilor publici [116, p.69]. Acesta precizează că acceptarea de către funcţionarul public a situaţiei juridice pe care exercitarea funcţiei o presupune, se produce *„treptat în timp, faza sa ultimă fiind depunerea jurământului”* [116, p.75]. Potrivit autorului, raportul de serviciu al funcţionarului public prezintă elementele specifice unui raport de muncă, susţinând opinia potrivit căreia raportul de serviciu al funcţionarilor publici este un raport de muncă, generat în urma realizării acordului de voinţă între autoritatea publică şi funcţionarul respectiv, printr-un contract administrativ, iar analiza acestui raport face parte din domeniul dreptului administrativ [116, p.84,85,87]. Un alt cercetător, Marilena Marin, de asemenea, menţionează condiţia depunerii jurământului de către funcţionarii publici, precizând că refuzul depunerii jurământului prevăzut se consemnează în scris şi atrage revocarea actului administrativ de numire în funcţia publică [63, p.325-326].

Abordând depunerea jurământului de către Preşedintele României, Carmen Raluca Voinea specifică faptul că *„natura juridică a acestui jurământ este identificată ca fiind o condiţie de începere a mandatului Preşedintelui. Fiind prevăzută această condiţie în mod expres în textul fundamental, lipsa îndeplinirii ei nu poate decât să atragă invalidarea mandatului Preşedintelui. Aceeaşi sancţiune este subînţeleasă şi în cazul în care Preşedintele ales refuză depunerea jurământului”* [117, p.124]. Astfel, autoarea specifică faptul că depunerea jurământului este, în fond, o *condiţie obligatorie pentru derularea (executarea) raporturilor de muncă* ale persoanei alese în funcţia de Preşedinte.

Mădălin Niculeasa, cercetător interesat de domeniul reglementării profesiunilor liberale, consideră că jurământul este o trăsătură caracteristică a acestor profesii. Acesta menționează într-un studiu destinat reglementărilor, doctrinei şi jurisprudenței în materia profesiunilor liberale, faptul că *persoanele care exercită o profesie liberală depun jurământul* [79, p.27]. Chiar dacă autorul nu efectuează o analiză a trăsăturii date a profesiilor liberale, ne exprimăm totuşi rezerva față de afirmația autorului, deoarece depunerea jurământului, deşi este specifică în calitate de condiție de acces pentru exercitarea unor profesiuni liberale, nu este, totuşi, o trăsătură caracteristică a tuturor profesiilor liberale din România.

Celebrul jurist şi istoric german Friedrich Carl von Savigny definea jurământul drept o declarație făcută prin intermediul invocării unui lucru sau a unui obiect din cultul nostru față de care avem un respect deosebit [169, p.53]. Actul de depunere a jurământului avea o valoare atât de mare, încât Savigny acordă tratării acestui subiect peste treizeci de pagini din volumul citat aici.

Pentru doctrina franceză de specialitate, cât şi pentru cea francofonă, în general, categoria jurământului – *serment* – a prezentat şi continuă să prezinte interes cercetologic. Una dintre cele mai complete abordări ale categoriei în cauză a fost efectuată de către juristul francez Charles Charrier, la sfârşitul sec. al XIX-lea. Potrivit acestuia, jurământul este o declarație făcută de către o persoană, prin apel la Dumnezeu în calitate de martor asistent la sinceritatea ei, şi promițând intervenția sancțiunii pedepsei divine în cazul în care persoana depunătoare a jurământului nu ar fi sinceră [157, p.3]. Totodată, acesta defineşte mai multe tipuri aparte ale jurământului, cum ar fi *jurământul obligațional*. Potrivit lui Charrier, jurământul obligațional este un angajament contractual efectuat sub jurământ şi astfel fortificat de o garanție religioasă de executare, care rezidă în credință şi teama de pedeapsa divină şi condamnarea pe care legea civilă o impune pentru sperjur [157, p.30]. Acesta distinge două categorii de jurăminte obligaționale: jurământul legal şi jurământul contractual, acestea garantând obligații de drept public sau de drept privat. Jurământul depus de către funcționarii publici, jurați, judecători, experți etc. este atribuit de către autor la domeniul jurămintelor de drept public [157, p.30,31]. În ceea ce ține de jurământul de drept privat,

acesta poate fi inclus, potrivit autorului, în orice convenție (contract) încheiată de către părți [157, p.31], acest jurământ devenind, astfel, un *jurământ convențional* tipic.

La categoria jurămintelor obligaționale este atribuit de către autor şi jurământul profesional – *serment professionnele*. Charrier menționează că „*c'est pour assurer le bon fonctionnement des services publics et en particulier la bonne administration de la justice, que notre droit public moderne exige un engagement des fonctionnaires et de leurs auxiliaires permanents, tels que les avocats et les officiers ministériels"* [157, p.38]. Este important de menționat şi remarca autorului, potrivit căruia depunerea jurământului *„frapează imaginația prestatorului"*, atrăgând atenția acestuia asupra importanței angajamentului asumat şi *„previne pierderea memoriei momentului",* adică uitarea evenimentului [157, p.38].

Condițiile (elementele) substanțiale de prestare a jurământului sunt, potrivit cercetătorului, subiecții (persoanele), timpul, locul prestării, forma de prestare şi formula jurământului [157, p.58]. Persoanele sunt prestatorul – *prestateur,* şi destinatarul – *récipiendaire*. Un alt tip de jurământ este, după autor, *jurământul afirmativ* – declarație relativă la un fapt care a avut loc anterior, utilitatea acestuia fiind importantă atunci când existența sau absența faptului respectiv este discutabilă şi disputabilă [157, p.115]. Autorul distinge jurământul afirmativ judiciar şi jurământul afirmativ extrajudiciar, analizând, de asemenea, şi alte tipuri de jurăminte: jurământul determinant (decizional) [157, p.128], jurământul suplimentar [157, p.167] şi jurământul estimativ [157, p.179].

Charles Bonaventure Marie Toullier defineşte jurământul drept un act religios, prin care depunătorul îl invocă pe Dumnezeu pentru a asista la veridicitatea celor afirmate în fapt sau pentru sinceritatea unei promisiuni şi, de asemenea, pentru răzbunarea imposturii sau încălcării jurământului depus (sperjur) [173, p.295]. Cercetătorul francez Nicolas Guillet menționa, într-un studiu privind interdicțiile care operează în cadrul dreptului francez al funcției publice, că *instituția jurământului* depus de către funcționarii publici este un *mecanism de autocontrol* individual şi colectiv, impus obligatoriu deținătorilor funcției respective [166].

În anul 1991, Centrul Național de Cercetări Științifice din Paris, Franța, a publicat un studiu valoros, consacrat instituției interdisciplinare a jurământului, coordonat de către Raymond Verdier, în două volume: *Le serment: Signes et fonctions* şi *Le serment: theories et devenir*. După cum afirma Raymond Verdier, permanența şi rezistența fenomenului, evoluția şi diversitatea formelor sale, varietatea şi multiplicitatea funcțiilor acestuia în spațiu şi timp, cu dimensiuni şi polarități multiple, inclusiv raportul acestui fenomen cu contractul, în special, şi cu legea, în general, conferă o aură aparte categoriei jurământului [177, p.XV]. Gerard Courtois de la *Université de Cergy-Pontoise* (Franța), menționa, în acelaşi studiu, cu ocazia trecerii în revistă a evoluției conceptului jurământului, marii filosofi care s-au opus vehement utilizării instituției date sub orice formă, inclusiv în spațiul legal. Potrivit autorului, printre cei mai cunoscuți opozanți au fost Kant (jurământul contravine preceptelor religioase promovate de Iisus Hristos; jurământul întreține imoralitatea; jurământul este injust mai mult decât este util) [159, p.23-25] şi Bentham (jurământul este absurd şi inutil; jurământul este contrar filosofiei raționale) [159, p.25-28].

În doctrina de specialitate din Ucraina, deşi nu se menționează, în mod direct, caracterul juridic al actului de depunere a jurământului, se specifică faptul că *„cetățeanul Ucrainei, care pentru prima dată este angajat în serviciul public, depune jurământul, despre ce se face o înscriere în carnetul său de muncă”* [276, p.108]. Se impune concluzia că, potrivit autorilor, actul de depunere a jurământului este un *act care succede apariției raporturilor de serviciu*. Totodată, consemnarea faptului că despre depunerea jurământului se face o mențiune în carnetul de muncă al funcționarului, constituie un semn clar care impune concluzia că raporturile de serviciu ale funcționarilor publici sunt raporturi cu caracter mixt – atât de drept administrativ, cât şi de drept al muncii. Potrivit unui alt cercetător ucrainean, Olexandr Prodaevici, caracterul juridic al jurământului se reflectă în aceea că acesta atrage după sine consecințe juridice diferite, care țin atât de apariția, cât şi de încetarea raporturilor de serviciu ale funcționarilor publici [278, p.25-26]. Plenul Judecătoriei Supreme a Ucrainei menționează (p.6 din Hotărârea nr.13 din 25.05.1998) că statutul de funcționar public se obține de către persoana fizică din momentul numirii în funcție, indiferent de faptul dacă aceasta a depus sau nu jurământul [396].

În contextul abordării actului de depunere a jurământului de către judecătorul numit în funcție, ucraineanul Serghii Priluțikii precizează că jurământul posedă natura juridică a unei *obligații unilaterale şi individuale* a persoanei numite în funcție, specificând că unilateralitatea constă în faptul că acele condiții, care se conțin în actul de depunere a jurământului, generează consecințe juridice numai pentru persoana care a depus jurământul respectiv [277, p.105]. Mihailo Țurkan consideră că jurământul este punctul care separă persoana fizică angajată de funcționarul public [279, p.74]. Preluând o definiție mai veche din doctrină, Mihailo Țurkan subscrie acesteia şi consideră jurământul drept promisiune oficială şi solemnă de a respecta obligațiile asumate, o declarație de loialitate pentru o anumită activitate; o promisiune oficială susținută prin apelul la ceva scump, sfânt pentru depunător, modalitate de asigurare a veridicității celor expuse şi susținute [279, p.74].

Spre deosebire de doctrina ucraineană, în doctrina rusă de specialitate se observă un interes mai mare față de cercetarea categoriei jurământului, atât sub aspect juridic, cât şi sub aspect nonjuridic. Ivan Medvedev, abordând necesitatea depunerii jurământului în cadrul procesului civil, acordă un calificativ foarte original categoriei în speță. Potrivit acestuia, jurământul este *«элегантный штрих, придающий законченность картине гражданского судопроизводства»* [228, p.44].

Iurii Starilov consideră că prin intermediul jurământului se exteriorizează *principiul loialității* în activitatea funcționarilor publici [185, p.260], jurământul servind, totodată, şi în calitate de trăsătură caracteristică a statutului funcționarului public [185, p.273], dar şi (în anumite cazuri) de *condiție de obținere* a statutului de funcționar public [185, p.276]. Starilov clasifică funcționarii publici, prin intermediul categoriei jurământului, în două categorii: funcționari care depun jurământul şi funcționari care nu depun jurământul [185, p.290]. Autorul îşi susține opinia şi în ediția următoare a lucrării, din anul 2008 [186, p.280, p.293, p.297, p.311]. Un alt autor rus, Valerii Grajdan, consideră că depunerea sau nedepunerea jurământului face parte din categoria problemelor la care trebuie să răspundă legiuitorul rus [196, p.287], iar L. Kornozova, abordând depunerea jurământului de către juraţi, consideră că actul de depunere a jurământului reprezintă momentul culminant al accederii juraților în lumea justiției [256, p.450].

Abordând structura normelor juridice care reglementează obligativitatera depunerii jurământului, cercetătoarea Valentina Krugleakova tratează categoria jurământului drept instituție juridică [215, p.107,108,110], operabilă preponderent în domeniul dreptului administrativ [215, p.108], dar şi în cadrul altor raporturi juridice, inclusiv de drept al muncii [215, p.110]. Krugleakova propune şi o definiție a normei juridice care reglementează jurământul, denumită generic de către aceasta *«присяжная норма»*, dar o abordează din perspectiva dreptului administrativ. După autoare, aceasta reprezintă o regulă de conduită a subiectului obligat, stabilită de către stat, de a respecta şi executa drepturile şi obligațiile funcționale legate, de regulă, de realizarea funcțiilor de administrare publică, care stabileşte momentul schimbării statutului juridic al subiectului prin intermediul unei proceduri ritualice speciale pentru aplicarea acesteia, în temeiul unor acțiuni speciale simbolice [216, p.76].

Într-un studiu destinat cercetării jurământului în calitate de fenomen juridic, Maxim Nikiforov abordează jurământul prin prisma instituției răspunderii juridice, menționând că aceasta este o instituție care serveşte scopului stabilirii responsabilității morale şi juridice a funcționarilor publici în fața statului, societății şi cetățenilor [234, p.265], iar Dmitrii Davidenko consideră că jurământul a fost cel mai răspândit mijloc de garantare a executării obligațiilor [200, p.163]. Konstantin Aranovski şi Serghei Kneazev, abordând condiția depunerii jurământului de către judecători, menționează că obligativitatea depunerii jurământului reprezintă cel mai adecvat şi testat instrument juridic în stare să producă o legătură covalentă a judecătorului cu obligațiile asumate de către acesta [182, p.134]. După A. Ismailov, scopul urmărit prin depunerea jurământului constă în crearea unei legături juridico-morale între prestatorul acestuia şi obligațiile asumate nu din frică, ci din respect; exact în acelaşi mod în care în viața omului intervin situații de asumare a unor obligații de diferit gen față de terți [206, p.12].

O cercetare mai aprofundată a jurământului în calitate de fenomen juridic general a fost efectuată de către Natalia Rusakova care, la fel ca şi Valentina Krugleakova, consideră că jurământul este o *instituție juridică complexă* şi *relativ autonomă*. Potrivit acesteia, prin jurământ se înțelege faptul juridic materializat prin depunerea unei promisiuni solemne de a-şi exercita drepturile şi obligațiile asumate în conformitate cu funcția deținută şi care de-

termină momentul modificării statutului juridic special al subiecților, efectuat conform unei proceduri ritualice speciale şi în temeiul unor acțiuni simbolice speciale [246, p.6]. Abordând jurământul în calitate de fapt juridic, Rusakova menționează că jurământul este o *acțiune juridică*, deoarece reprezintă, sub acest aspect, un rezultat al unei activități conştiente şi determinate a unor subiecți în domeniul raporturilor, care formează obiectul unor reglementării juridice concrete [246, p.66, 67], dar şi un *act juridic,* adică o acțiune care urmăreşte survenirea unui rezultat juridic concret – încadrarea într-o anumită funcție şi modificarea statutului juridic al subiectului care depune jurământul [246, p.67].

Cercetătoarea olandeză Agnes T.M. Schreiner face o remarcă destul de originală într-un articol care abordează gestul jurământului. Potrivit acesteia, jurământul ar reprezenta un ritual de trecere (de consacrare), pe care ea îl numeşte *„rite de passage",* menționând, în contextul abordării jurământului, că *„avem nevoie de legislația în vigoare pentru a trece peste abisul de iraționalitate la raționalitatea de la suprafață"* [p.174]. Un alt cercetător olandez, Mark Rutgers, abordând jurământul depus la încadrarea într-o funcție publică, cunoscut în doctrina anglofonă drept *oath of office*, menționează că jurământul respectiv este o *ocazie solemnă, extraordinară, cu conotații religioase sau morale evidente*, pentru a numi o persoană în funcție şi pentru ca ea să-şi exercite obligațiile cu onoare şi deplin conştientă de încrederea acordată de către autoritatea publică, evidențiind astfel aspectul de act social public al jurământului [145, p.8].

Într-un studiu care abordează aspectele juridice ale jurământului depus de către preşedintele SUA, belarusul M. Chudakov menționează că depunerea jurământului şi derularea raporturilor funcționale nu coincid, raporturile sunt generate anterior depunerii jurământului, care succede apariției raporturilor ca atare [271, p.114]. Potrivit cercetătoarei kazahe Gulnar Ahmedzhanova, jurământul este instituția sincretizatoare din sistemul dreptului care serveşte în calitate de fundament moral şi asigură armonia internă a entităților socionormative din societate [184, p.82].

În mod diferit este abordat jurământul şi în *dicționarele de specialitate* şi *enciclopediile academice*. *Enciclopedia juridică academică rusă*, editată de către Institutul de Stat şi Drept al Academiei de Ştiințe din Rusia, abordează jurământul drept un *element al eticii*

profesionale a anumitor categorii de subiecți obligați [274, p.1216]. Pe de altă parte, aceeaşi sursă defineşte jurământul prin prisma dreptului constituțional, ca şi angajament solemn de loialitate față de constituție şi de slujire a poporului, depus de către o persoană cu statut de înalt demnitar public [274, p.886]. Potrivit dicționarului *Oxford A Dictionary of Law*, jurământul reprezintă enunțarea unei promisiuni în formă de declarație de a spune adevărul, printr-un apel la Dumnezeu de a asista la cele declarate de către persoana care pronunță jurământul. [138, p.337]. Un alt dicționar, *The Columbia Electronic Encyclopedia,* defineşte jurământul drept confirmarea vocală a adevărului afirmațiilor cuiva, făcută, în general, printr-un apel la o zeitate [148]. Enciclopedia universală *Britannica* defineşte jurământul drept o promisiune solemnă, sacră sau voluntară, folosită, de regulă, în procedurile legale şi care implică, de obicei, intervenția pedepsei divine pentru falsitatea intenționată (pentru sperjur) [124]. *Dicționarul Academiei franceze*, din anul 1835, definea jurământul drept o afirmație sau o promisiune efectuată prin luarea ca martor pe Dumnezeu, sau pe altceva considerat ca fiind un lucru sfânt, divin [161, p.734]. În dicționarul *Dictionaire du droit privé*, francezul Serge Braudo defineşte jurământul într-un mod extrem de laconic, drept *„o declarație solemnă făcută în fața unui judecător”* [154].

1.6. Teoria simbiotivelor juridice

Instituția jurământului este o construcție simbiotică complexă, fiind totodată şi una din puținele instituții juridice care necesită, în mod obligatoriu, de a fi verbalizată, adică de a fi pronunțată oral de către subiectul depunător, din aceste considerente aceasta trebuie încadrată într-o construcție configurativă epistemologică nouă. Metodologia cercetării impune necesitatea de a conceptualiza obiectele, fenomenele, entitățile şi relațiile sociale asupra cărora este concentrată atenția în acest studiu ştiințific. Instituția jurământului este, în calitate de categorie supusă cercetărilor ştiințifice, un „produs” cu un conținut autonom şi extrem de diversificat sub aspectul componentelor integratorii proprii. În ipostaza abordărilor ştiințifice pluridimensionale, categoria în cauză nu poate fi separată, în primul rând, de cea a ritualului, deoarece relațiile sociale ale persoanei care depune jurământul sunt fundamentate pe o *simbioză* a normelor dreptului

pozitiv cu cele ale dreptului natural, combinate, la rândul lor, cu un şir de norme comportamentale etico-morale interne ale persoanei, inaccesibile ştiinţelor juridice. Acest lucru denotă existenţa unui câmp epistemic mixt al ştiinţelor în cadrul cărora actul social de depunere a jurământului este o categorie care poate fi cercetată cu ajutorul instrumentelor ştiinţifice, specifice domeniului concret al ştiinţelor în cauză. Astfel, fenomenul jurământului poartă un caracter complex şi poate fi abordat fiind pasibil de cercetare ca şi categorie operabilă în cadrul unor ştiinţe diferite: în cadrul ştiinţelor juridice, antropologice, psihologice, sociologice, politice, dar şi în domeniul filosofiei şi cel al teologiei. Acest fapt ne face să conchidem că ne aflăm în prezenţa unei categorii ştiinţifice complexe de ordin simbiotic, în cadrul căreia există foarte multe raporturi interne şi puncte de referinţă comune, adică în prezenţa unei construcţii ştiinţifice speciale – a unui *simbiotiv juridic*.

Chiar dacă termenul de *simbiotiv juridic* este un produs obţinut prin intermediul derivării sintetice, acesta reflectă, după noi, cel mai bine coabitarea internă, inerentă instituţiei jurământului, a unor componente care, în mod normal, nu ar trebui să se regăsească în cadrul uneia şi aceleiaşi categorii, dar care, totodată, nu pot fi separate pentru obţinerea unei construcţii *curate* pur juridice. Nu există, *eo ipso*, niciun act de depunere a jurământului în cadrul unor raporturi juridice, fie raporturi de muncă, fie raporturi de altă natură, care să nu aibă tangenţe directe sau indirecte cu alte sfere care fac obiectul de investigaţie ştiinţifică sistemică din cadrul unor ştiinţe, diferite de ştiinţele juridice. Mai mult ca atât: cuantificarea noţională a categoriei jurământului în cadrul unor domenii ştiinţifice nonjuridice este iminentă, deoarece acestea primează în raport cu abordarea disciplinară şi intradisciplinară a acestei categorii. Matricea jurământului ca şi *simbiotiv juridic* este plasată în afara spaţiului care face obiectul direct de cercetare al ştiinţelor juridice pure, germenele acestuia aflându-se în spaţiul nonjuridic. Actul de depunere a jurământului este, de regulă, un *act public comunitar*, care se desfăşoară după un şir de reguli ceremoniale prestabilite, producându-se o încrucişare interdisciplinară între antropologie, psihologie şi drept, dimensiunea normativă urmând celor aflate în afara spaţiului de cercetare juridică.

În cadrul simbiotivelor juridice unele aspecte care necesită a fi abordate sunt deseori antitetice aflându-se, la o privire superficială,

într-o opoziție dialectică. La fel şi abordarea jurământului ca şi categorie din cadrul ştiinţelor juridice poate părea, inițial, antitetică în raport cu abordarea acesteia ca şi construcție ritualică, mitică şi pur metafizică. Disecarea şi separarea a ceea ce poate fi considerat pur ştiințific şi cuantificabil prin intermediul unor instrumente cunoscute în domeniul ştiinţelor sociale şi „aruncarea la coş" a aspectelor metafizice din actul social public al jurământului, chiar dacă ar fi teoretic posibilă, trunchiază şi desfigurează fenomenul dat, transformându-l într-o pseudocategorie. Conceptul de jurământ, în calitate de idee care constituie treapta cea mai înaltă de abstractizare în reflectarea realității categoriei în cauză, necesită a fi abordat prin prisma pluridimensionalității, specifică simbiotivelor juridice. Jurământul este, prin excelenţă, un act formalizat juridic, dar fundamentat pe un soclu nonjuridic, iar câmpul cercetărilor din domeniul categoriei jurământului este presărat cu diade structurate pe aspecte juridice şi nonjuridice.

Specificul simbiotivelor juridice constă şi în aceea că acestea nu se încadrează în tiparul clasic al unor construcții ce pot fi relativ uşor încadrate juridic, având mai multe aspecte. Abordarea conceptuală a lor este dificilă tocmai datorită faptului că, epistemologic, necesită a fi cercetate ca un tot întreg, format din mai multe componente aparținând diferitelor domenii ştiințifice. Din cauza complexității lor, simbiotivele juridice pot fi abordate ca şi categorii unitare integrale numai prin cercetarea fiecărui aspect aparte şi sintetizării acestora prin intermediul aplicării, în cadrul respectiv, a componentei de ordin epistemologic specifică ştiinţelor juridice. Evident că şi instituția jurământului face parte din categoriile de acest gen. Astfel, *simbiotivul juridic reprezintă o construcție ştiințifică, fundamentată pe coabitarea internă îndelungată a unor elemente din diferite domenii de investigație umană, adeseori formal incompatibile, în decursul coabitării cărora s-a produs adaptarea reciprocă ce a generat, ca rezultat, o nouă categorie de format juridic cu existență autonomă.*

Capitolul 2

CONDIȚIA DEPUNERII JURĂMÂNTULUI ÎN RAPORTURILE DE EXERCITARE A FUNCȚIEI, ÎN RAPORTURILE DE SERVICIU ŞI ÎN RAPORTURILE PROFESIONAL-CORPORATIVE (RAPORTURI DE MUNCĂ ATIPICE)

2.1. Suportul normativ regulatoriu în materia condiției depunerii jurământului

Spre deosebire de alte condiții operabile în materia raporturilor de muncă atipice, condiția depunerii jurământului are, în cadrul normativ intern al Republicii Moldova, suport variat şi extins, instituția jurământului servind drept obiect al unor reglementări juridice semiautonome, prin norme de drept material, cuprinse într-un şir de acte normative. Obligativitatea depunerii jurământului în cadrul raporturilor juridice de muncă atipice este reglementată prin intermediul actelor normative la nivel de lege, iar modalitatea depunerii acestuia – prin acte subordonate legii. În acest context, evidențiem următoarelor acte legislative:

1. *Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994* [280];
2. *Codul fiscal nr.1163 din 24.04.1997* [282];
3. *Codul electoral nr. 1381 din 21.11.1997* [283];
4. *Codul vamal al Republicii Moldova nr.1149 din 20.07.2000* [284];
5. *Codul audiovizualului al Republicii Moldova nr.260 din 27.07.2006* [289];
6. *Legea cu privire la Guvern nr.64 din 31.05.1990* [291];
7. *Legea cu privire la trupele de carabinieri (trupele interne) ale Ministerului Afacerilor Interne nr.806 din 12.12.1991* [293];
8. *Legea cu privire la Curtea Constituțională nr.317 din 13.12.1994* [297];
9. *Legea cu privire la statutul judecătorului nr.544 din 20.07.1995* [301];

10. *Legea privind organele securității statului nr.619 din 31.10.1995* [302];
11. *Legea cu privire la sistemul penitenciar nr.1036 din 17.12.1996* [306];
12. *Legea cu privire la avocații parlamentari nr.1349 din 17.10.1997* [305];
13. *Legea cu privire la procedura de alegere a Preşedintelui Republicii Moldova nr.1234 din 22.09.2000* [312];
14. *Legea cu privire la Centrul Național Anticorupție nr.1104 din 06.06.2002* [316];
15. *Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei nr.1245 din 18.07.2002* [317];
16. *Legea cu privire la avocatură nr.1260 din 19.07.2002* [318];
17. *Legea cu privire la notariat nr.1453 din 08.11.2002* [319];
18. *Legea cu privire la exercitarea profesiunii de medic nr.264 din 27.10.2005* [322];
19. *Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală nr.333 din 10.11.2006* [324];
20. *Legea Serviciului Protecției Civile şi Situațiilor Excepționale nr.93 din 05.04.2007* [326];
21. *Legea privind statutul ofițerului de informații şi securitate nr.170 din 19.07.2007* [328];
22. *Legea cu privire la Serviciul de Protecție şi Pază de Stat nr.134 din 13.06.2008* [330];
23. *Legea cu privire la funcția publică şi statutul funcționarului public nr.158 din 04.07.2008* [332];
24. *Legea Curții de Conturi nr.261 din 05.12.2008* [331];
25. *Legea cu privire la Procuratură nr.294 din 25.12.2008* [333];
26. *Legea privind executorii judecătoreşti nr.113 din 17.06.2010* [334];
27. *Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică nr.199 din 16.07.2010* [335];
28. *Legea cu privire la Comisia Națională de Integritate nr.180 din 19.12.2011* [336];
29. *Legea cu privire la Poliția de Frontieră nr.283 din 28.12.2011* [337];
30. *Legea concurenței nr.183 din 11.07.2012*;
31. *Legea cu privire la activitatea Poliției şi statutul polițistului nr.320 din 27.12.2012* [292].

Se impun careva precizări importante care ţin, în primul rând, de cadrul noţional operabil în materia entitară a jurământului. Termenul *jurământ* este utilizat în mai multe acte normative, care conţin diferite reglementări, majoritatea dintre acestea fiind în concordanţă directă cu obiectul cercetării de faţă – condiţia depunerii jurământului în raporturile juridice de muncă. Totuşi, legiuitorul reglementează condiţia depunerii jurământului şi în alte categorii de raporturi juridice care, însă, nu au tangenţe nici directe, nici indirecte cu materia raporturilor de muncă. Astfel, condiţia depunerii jurământului este reglementată şi prin intermediul *Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr.122 din 14.03.2003* [287], *Legii cetăţeniei Republicii Moldova nr.1024 din 02.06.2000* [309] şi a *Legii privind protecţia soiurilor de plante nr.39 din 29.02.2008* [329]. Art.108 din Codul de procedură penală reglementează condiţia depunerii jurământului de către martor în instanţa de judecată. Potrivit normelor respective, înainte de a fi audiat martorul depune, în instanţa de judecată, următorul jurământ: *„Jur că voi spune adevărul şi că nu voi ascunde nimic din ceea ce ştiu”*, iar martorii care din motive de conştiinţă sau confesiune nu depun jurământul, rostesc următoarea formulă: *„Mă oblig să spun adevărul şi să nu ascund nimic din ceea ce ştiu”*. *Legea cetăţeniei Republicii Moldova* reglementează, prin intermediul art.39, *jurământul de credinţă*, depus de către persoana căreia i se acordă cetăţenia Republicii Moldova prin naturalizare sau redobândire. Cea de a treia lege – *Legea privind protecţia soiurilor de plante,* reglementează, la rându-i, prin intermediul art.90 alin.(1) lit. g), depunerea *declaraţiilor scrise sub jurământ* ca şi măsură întreprinsă în scopul obţinerii dovezilor în cadrul oricărei proceduri derulate în cadrul AGEPI, în raporturile ce apar în procesul creării, protecţiei juridice şi utilizării soiurilor, genurilor şi speciilor de plante. În toate aceste trei cazuri depunerea jurământului nu se încadrează, sub nicio formă, în conceptul jurământului cunoscut drept *serment professionnel.*

O altă precizare ţine de terminologia utilizată pentru descrierea conceptului instituţiei jurământului. Suportul normativ regulatoriu în materie operează cu două categorii: cea de *jurământ* şi cea de *depunere a jurământului*, iar în studiul de faţă sunt utilizate, de regulă, trei noţiuni: cea de *jurământ*, cea de *depunere a jurământului* şi cea de *condiţie de depunere a jurământului*, care nu sunt identice nici sub aspect normativ, nici sub aspect epistemologic.

Jurământul *este un simbiotiv juridic, manifestat printr-o acțiune juridică volitivă exteriorizată, cu elemente ritualice, rezultată din activități conştiente şi determinate ale subiectului depunător, implicat în raporturi juridice atipice cu caracter mixt, prin intermediul căruia acesta îşi asumă în mod public un şir de obligații fundamentale de natură juridică şi deontologică, garantând, astfel, onestitatea şi buna credință în raport cu obligațiile viitoare asumate.*

Depunerea jurământului *reprezintă modalitatea procedurală, reglementată juridic, de desfăşurare solemnă a actului social public noumenizat al jurământului, formată din mai multe elemente consecutive de natură ritualică şi finalizate prin pronunțarea verbală de către subiectul depunător a unei formule imperative prestabilite.*

Condiția depunerii jurământului *reprezintă împrejurarea specifică, de care depinde parcursul unui raport juridic de muncă atipic, prin intermediul căreia are loc exteriorizarea modalității de manifestare în trepte a consimțământului subiectului depunător de a participa la raportul respectiv, expusă verbal în prezența subiectului destinatar al jurământului şi prin intermediul căreia se confirmă public şi solemn asocierea finală între participanții la raportul de muncă atipic.*

Obligativitatea depunerii jurământului este reglementată, în mod exclusiv, prin intermediul celor treizeci şi una de legi menționate mai sus, dar modalitatea depunerii şi condițiile de depunere fac obiectul de reglementare nu numai a legilor în cauză, ci şi a altor acte normative regulatorii în materie: hotărâri parlamentare, hotărâri guvernamentale şi acte normative departamentale. Deşi nu există o normă legală directă şi explicită în acest sens, se impune concluzia că în adoptarea deciziei de introducere a obligativității depunerii jurământului în materia raporturilor de muncă atipice, precum şi în alte raporturi juridice, legiuitorul se conduce de prevederile art.56 din Constituție, potrivit căruia persoanele obligate, *în cazurile prevăzute de lege*, depun jurământul.

Constituția reglementează instituția jurământului prin intermediul a două articole: art.56 *Devotamentul față de țară* şi art.79 *Validarea mandatului şi depunerea jurământului*. Normele constituționale tratează categoria jurământului, în primul rând, în calitatea acesteia de act social public (de drept public) prin prisma sacralității devotamentului unei persoane față de țară ca îndatorire (obligație)

fundamentală [37, p.226]. Potrivit art.56 din Constituţie, cetăţenii cărora le sunt încredinţate funcţii publice, precum şi militarii, răspund de îndeplinirea cu credinţă a obligaţiilor ce le revin şi, în cazurile prevăzute de lege, depun jurământul cerut de ea. Funcţionarii publici, subiecţii aflaţi în raporturi de serviciu, precum şi demnitarii publici, subiecţii aflaţi în raporturi de exercitare a funcţiei, formează grosul majoritar al subiecţilor supuşi obligaţiei depunerii jurământului şi este logică practica legiuitorului de a decide *exclusivus* în materia impunerii obligativităţii depunerii jurământului în cadrul parcursului raporturilor de muncă.

Cu excepţia cetăţenilor încorporaţi în serviciul militar în termen (obligatoriu), celelalte categorii de persoane obligate constituţional să depună jurământul – titularii funcţiilor publice şi militarii profesionişti – sunt persoane aflate în raporturi de muncă atipice. În acest mod, norma constituţională integrează elementele de drept public – *devotamentul faţă de ţară* – cu elemente de ordin privat – *asumarea unor obligaţii de natură contractuală* – în aceleaşi „tipare", adică în conţinutul uneia şi aceleiaşi norme juridice. Totodată, norma constituţională în cauză instituie germinativ şi aspectul caracterului antropogenic şi psihologic al jurământului, specificând sacralitatea devotamentului, materializat prin actul social public de depunere a jurământului, aspectul sacral al unui act fiind imposibil fără legătură ritualică. Această modalitate de edificare a unei norme juridice este specifică majorităţii absolute a normelor care reglementează instituţia jurământului, ceea ce denotă calitatea acesteia de *simbiotiv juridic*.

Deşi norma în cauză este limitativă, extinzându-se numai asupra a două categorii profesionale, ea instituie, aşa cum menţionam mai sus, o regulă foarte importantă în ceea ce ţine de natura juridică primară a normelor ce reglementează instituţia jurământului: obligativitatea depunerii jurământului poate fi instituită numai prin intermediul legilor, fiind astfel, în fond, imposibilă stabilirea obligativităţii respective prin acte normative subordonate legii, cu atât mai puţin prin acte de ordin deontologic sau acte parajuridice. Totodată, norma în cauză este pasibilă şi de o abordare critică. Se impune necesitatea stabilirii mai concrete a cercurilor de persoane care sunt obligate să depună jurământul pentru a deţine o funcţie, a exercita o profesie sau a obţine o calificare profesională. De asemenea, este necesară revederea normei constituţionale în cauză în sensul excluderii posibilităţilor

de discriminare a persoanelor care, din motive de conştiinţă sau din motive de ordin religios, refuză să depună jurământul, şi introducerii posibilităţii alternative de alegere (pentru aceste persoane) între a depune jurământul sau o declaraţie solemnă.

O astfel de practică nu este specifică doar Republicii Moldova; şi în alte state dreptul de a decide asupra impunerii obligatorii a condiţiei depunerii jurământului în raporturile de muncă ţine de competenţa autorităţilor legiuitoare naţionale sau federale. Însă practica dată nu este una absolută: autorităţile federale ruse, de exemplu, nu deţin dreptul exclusiv de reglementare a condiţiei depunerii jurământului. După cum menţionează Natalia Rusakova, în Federaţia Rusă s-a instituit deja o practică de reglementare şi impunere a condiţiei depunerii jurământului în anumite raporturi juridice de către organele de administrare publică locală, prin intermediul unor acte emise de către acestea [246, p.105-106]. Astfel, prin Hotărârea Dumei Orăşeneşti din Nijnii Novgorod nr.91 din 23.11.2005, a fost stabilită obligativitatea depunerii jurământului la învestirea în funcţie a primarului oraşului [246, p.105].

După natura juridică şi caracterul lor, normele care reglementează condiţia depunerii jurământului de către subiecţii aflaţi în raporturi de muncă atipice, sunt imperative. În literatura de specialitate, normele în cauză sunt abordate, de regulă, datorită imperativităţii componetelor structurale rigide şi inflexibile, prin prismă administrativistă (de drept public). După Valentina Krugleakova, cea mai mare parte a normelor de acest gen sunt administrativ-juridice, deoarece conţin reguli comportamentale, care urmăresc reglementarea unor raporturi de administrare publică [215, p.108]. Fără ca să contestăm cele susţinute de către autoarea citată, revenim totuşi la natura simbiotică a categoriei supuse cercetării, care conferă jurământului un caracter de *instituţie totală*. În acest sens, este puţin diferită abordarea normei respective prin prisma condiţiei de apariţie, derulare sau stingere a raportului de prerstare a muncii de către subiectul obligat în materie de depunere a jurământului.

Fiind abordate astfel, normele juridice respective, deşi îşi păstrează natura imperativă, au caracter juridic mixt, inclusiv de drept public al muncii. Sub acest aspect, normele în cauză reglementează şi instituie o condiţie specială în materie de raporturi de muncă atipice, în lipsa căreia raportul este invalidat. Faţeta *administrativistă* a normei juridice proiectează în prim-plan caracterul social public al ju-

rământului, în care elementele de natură privată lipsesc, pe când fațeta *laburistă* (de drept al muncii) scoate în evidență caracterul volitiv bilateral al subiecților implicați – voința cumulativă mixtă a subiectului obligat să depună jurământul şi voința subiectului îndreptățit să ceară subiectului obligat să se supună acestei condiții. Dacă în cazul abordării normelor respective prin prisma administrativistă, neresepectarea jurământului depus atrage după sine intervenția mecanismelor sancționatorii ale autorității statului, atunci în cazul abordării prin prisma laburistă, nerespectarea de către subiectul obligat a condiției de depunere a jurământului nu atrage după sine sancționarea faptei, ca şi acțiune/inacțiune cu un anumit grad de periculozitate socială, ci „blochează" accesul persoanei obligate la realizarea dreptului constituțional de a presta o muncă specifică, deoarece însuşi subiectul titular al dreptului respectiv refuză să se conformeze cerințelor legale prestabilite.

Valentina Krugleakova are dreptate atunci când evidențiază problematica realizării normelor în cauză, menționând că eficacitatea realizării acestora lasă de dorit [215, p.108]. Pe bună dreptate, orice normă juridică de natură administrativă este ineficace, dacă legiuitorul nu prevede şi sancțiunea imediată care intervine ori de câte ori norma este încălcată de către subiectul obligat. De menționat că în cazul normelor juridice care reglementează condiția depunerii jurământului lipseşte aproape în totalitate mecanismul de sancționare. Spre deosebire de acest aspect, natura juridică de drept al muncii a normelor respective este mai bine conturată, legiuitorul menționând, în unele cazuri, că atunci când subiectul obligat refuză să depună jurământul, intervine drept consecință încetarea (stingerea) raportului juridic.

Totodată, evidențiem şi argumentarea autoarei citate în ceea ce priveşte deficiența (sub aspectul constituirii unei norme de drept administrativ) structurii normelor care reglementează instituția jurământului. Potrivit autoarei, *„...de regulă, şi ipoteza, şi dispoziția normei juridice se conțin într-un articol al actului normativ, dar sancțiunea – în alt articol, sau în alt act normativ, sau în genere lipseşte. Astfel, norma respectivă («присяжная норма») poartă un caracter de blanchetă. Însă cele mai multe norme juridice penale, administrative, disciplinare nu au interferențe directe cu ipotezele şi dispozițiile normelor din categoria «присяжная норма». Drept te-*

meiuri de aplicare a acestora servesc abaterile disciplinare, contravenţiile administrative sau infracţiunile săvârşite de către persoanele care ocupă anumite funcţii de răspundere. De exemplu, în ceea ce ţine de judecători, notari, avocaţi, guvernatori, care au depus jurământul la numirea în funcţie, legea nu prevede posibilitatea atragerii la răspundere a acestora pentru încălcarea jurământului depus" [215, p.108-109].

Însă dacă abordăm normele respective prin prisma dreptului public al muncii, atunci, sub aspectul structurii normei, existenţa ipotezei şi a dispoziţiei sunt, de regulă, suficiente, deoarece sancţiunea, în calitate de element *sine qua non*, nu este specifică normelor de drept al muncii. Lucrurile stau exact invers: majoritatea absolută a sancţiunilor sunt parte componentă a altor norme juridice, încorporate sau în cadrul legii titulare, sau în cadrul altor acte normative. Printre altele, Krugleakova menţionează că normele respective care reglementează instituţia jurământului, deşi sunt tratate de către ea drept norme de drept public pur, determină şi momentul de învestire în funcţie a subiectului depunător al jurământului. Prin urmare autoarea, deşi în mod indirect, evidenţiază caracterul de drept public al muncii al normelor în cauză [216, p.76]. În context, reiterăm că un simbiotiv juridic, fiind o instituţie totală, nu poate fi abordat doar printr-un singur obiectiv; în aşa fel şi normele juridice, al căror obiect de reglementare îl face instituţia jurământului, sunt norme cu caracter mixt, atât de drept public (de regulă, de drept administrativ), cât şi de drept al muncii.

Organicitatea este o altă caracteristică a legilor care formează suportul normativ regulatoriu în materia obligativităţii depunerii jurământului în raporturile de muncă atipice (cu excepţia Constituţiei). Cele patru coduri şi douăzeci şi cinci de legi ce instituie, pe lângă Constituţie, obligativitatea condiţiei depunerii jurământului în raporturile de muncă atipice, sunt legi organice care, potrivit prevederilor art.9 din *Legea privind actele legislative* [314], reprezintă o dezvoltare a normelor constituţionale şi intervin numai în domeniile expres prevăzute de Constituţie sau în alte domenii deosebit de importante pentru care Parlamentul consideră necesară adoptarea de legi organice.

Reglementarea obligativităţii depunerii jurământului în anumite raporturi juridice de muncă, chiar dacă face obiectul exclusiv al domeniului regulatoriu destinat legilor, nu este uniformă şi lipsită de diversitate. Unitatea regulatorie se menţine doar în aspectele funda-

mentale instituționale ale jurământului; în rest, normele juridice care reglementează condiția depunerii jurământului sunt destul de diverse şi uneori chiar antitetice. Din considerentele date, o clasificare a conceptului insituției în cauză ar fi mai dificilă, dacă criteriul utilizat ar fi norma regulatorie operabilă. Pentru facilitarea clasificării, fără însă a afecta esența instituțională conceptuală a jurământului, considerăm mai eficace şi, totodată, mai practică, clasificarea instituției respective în depenedență de un astfel de criteriu, cum este *statutul juridic al subiectului obligat să depună jurământul*. În dependență de acest criteriu, în Republica Moldova condiția depunerii jurământului în raporturile de muncă operează pe cinci categorii de subiecți:

1) este aplicabilă în raporturile de exercitare a funcției ale demnitarilor publici;
2) este aplicabilă în raporturile de serviciu ale funcționarilor publici;
3) este aplicabilă în raporturile de serviciu ale funcționarilor publici cu statut special;
4) este aplicabilă în raporturile de muncă profesional-corporative ale liberilor profesioniști;
5) este aplicabilă în raporturile de pregătire profesională a medicilor.

2.2. Condiția depunerii jurământului în raporturile de exercitare a funcției ale demnitarilor publici

Potrivit prevederilor cuprinse în art.6 din *Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică*, titularul funcției respective *depune jurământ* în cazul în care această obligație este prevăzută de legea specială ce reglementează activitatea acestui subiect. În acest sens, prin coroborarea prevederilor cuprinse în anexa la Legea 199/2010 şi reglementările cuprinse în legile speciale în materie de funcție de demnitate publică, obligativitatea depunerii jurământului de funcție, într-o formulă specială aparte, intervine pentru titularii a cincisprezece funcții şi grupuri de funcții de demnitate publică, aflați în raporturi de muncă atipice (Tabelul 2.1).

Tabelul 2.1

Titularii funcțiilor de demnitate publică aflați în raporturi juridice de muncă atipice, care depun jurământul de funcție, reglementat prin legi speciale

Denumirea funcției	*Tipul raportului juridic*	*Modalitatea de încadrare în raportul juridic*
Preşedintele Republicii Moldova	Raport de muncă atipic	Alegere
Membrii Guvernului	Raport de muncă atipic	Numire
Judecătorii Curții Constituționale	Raport de muncă atipic	Alegere
Judecătorii din cadrul instanţelor judecătoreşti de toate nivelurile	Raport de muncă atipic	Numire
Membrii Curții de Conturi	Raport de muncă atipic	Numire
Procurorul General şi procurorii de toate nivelurile	Raport de muncă atipic	Numire
Avocații parlamentari	Raport de muncă atipic	Numire
Directorul Centrului Național Anticorupție	Raport de muncă atipic	Numire
Preşedintele, vicepreşedintele şi membrii Comisiei Naționale de Integritate	Raport de muncă atipic	Numire
Preşedintele, vicepreşedintele şi secretarul Comisiei Electorale Centrale	Raport de muncă atipic	Desemnare, alegere
Directorul Serviciului de Informații şi Securitate	Raport de muncă atipic	Numire
Preşedintele şi membrii Consiliului Coordonator al Audiovizualului	Raport de muncă atipic	Numire, alegere
Director, director adjunct al Serviciului de Protecție şi Pază de Stat	Raport de muncă atipic	Numire
Membii Plenului Consiliului Concurenței	Raport de muncă atipic	Numire
Guvernatorul (Başcanul) Unității teritoriale autonome Găgăuzia	Raport de muncă atipic	Alegere

1) Condiţia depunerii jurământului de către Preşedintele Republicii Moldova. Normă constituţională, cuprinsă în conţinutul art.79 şi cu extensii parţiale cuprinse în alin.(1) şi (2) din art.80, este diferită atât ca şi concept, cât şi ca modalitate tehnico-juridică de exteriorizare a aspectului volitiv al legiuitorului în ceea ce ţine de stabilirea unor reguli comportamentale obligatorii într-un anumit domeniu al relaţiilor sociale. Potrivit stipulărilor cuprinse în articolele 79 şi 80, persoana aleasă în funcţia de Preşedinte al Republicii Moldova depune, cel târziu la 45 de zile după alegeri, jurământul, iar exercitarea mandatului de Preşedinte începe numai după depunerea jurământului respectiv şi încetează odată cu depunerea jurământului de către următorul Preşedinte ales.

Spre deosebire de norma constituţională anterioară (art.56 din Constituţie), cea curpinsă în art.79 este direct aplicabilă unui subiect determinat constituţional – Preşedintelui Republicii Moldova. Norma dată are, în primul rând, caracter evident de drept public, prin intermediul căreia se stabileşte o regulă comportamentală obligatorie în materie de drept constituţional clasic – învestirea în funcţie a Preşedintelui ales. Raportată la marea majoritate a celorlalte norme constituţionale, cea cuprinsă în art.89 şi 90 din Constituţie este o normă cu elemente de natură juridică tehnico-procesuală, nefiind o normă constituţională pur declarativă. De fapt, aspectul declarativ al acestei norme lipseşte în cazul dat cu desăvârşire, fiind dezvoltat (în măsură relativă, evident) aspectul care, de regulă, în *situatio similaris* se regăseşte în conţinutul unor norme legale sau chiar a unor norme cuprinse în acte subordonate legii.

Norma în cauză, totodată, se încadrează în lista normelor juridice ce reglementează condiţiile de apariţie ale unui raport de muncă atipic, deoarece stipulează momentul de apariţie a raportului respectiv al persoanei alese în funcţie de Preşedinte. Prin intermediul acesteia sunt reglementate trei aspecte în ceea ce ţine de exercitarea obligaţiilor funcţionale de către subiectul implicat, care poartă caracter absolut: 1) obligativitatea depunerii necondiţionate a jurământului ca şi condiţie necesară apariţiei raportului de muncă atipic; 2) stabilirea momentului iniţierii derulării raportului respectiv; 3) stabilirea momentului stingerii raportului de muncă al subiectului învestit în funcţie. Sub aspectul conţinuturilor de drept public al muncii, norma dată este aproape completă, în ea reflectându-se aspectele care ţin de apa-

riția, derularea şi stingerea unui raport de muncă atipic, acestea fiind condiționate, *par excellence*, de condiția depunerii jurământului de către subiectul obligat.

Anumite aspecte vizând natura juridică a jurământului depus de către Preşedintele țării au fost tratate şi de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Prin intermediul Hotărârii nr.35 din 24.11.1998 *cu privire la controlul constituționalității Decretului Preşedintelui Republicii Moldova nr.315 din 8 noiembrie 1994, a Hotărârii Guvernului nr.837 din 21 noiembrie 1994 cu modificările ulterioare şi a Hotărârii Guvernului nr.736 din 5 august 1997"* [347], Curtea Constituțională a menționat că jurământul depus de către Preşedintele țării la învestirea în funcție este o *modalitate de asumare a unui angajament*. În acest sens şi Curtea Constituțională a recunoscut (deşi în mod indirect) faptul că depunerea jurământului este nu numai o condiție necesară apariției complete a raportului juridic de exercitare a funcției (raport atipic), ci şi un cadru de asumare a unor obligații funcționale de către un subiect participant la raporturi juridice cu elemente de natură convențională (contractuală).

În ceea ce priveşte natura juridică a jurământului depus de către Preşedintele unei țări, în doctrină aceasta a fost identificată drept o *condiție de începere* a mandatului Preşedintelui [117, p.124]. Se impune totuşi o precizare de rigoare: nu jurământul în sine este o condiție de începere a mandatului, adică de derulare a raporturilor de exercitare a funcției, ci *depunerea jurământului* serveşte drept temei de începere a mandatului respectiv.

Spre deosebire de jurământul depus de către Preşedintele României, textul constituțional indigen al jurământului nu condiționează, sub nicio formă, apartenența religioasă a depunătorului, iar faptul că norma constituțională românească impune apartenența religioasă a persoanei a fost criticat în doctrina de specialitate [117, p.125]. Structural, norma respectivă conține şi elementele (condițiile) esențiale prestării jurământului: subiecții (subiectul depunător şi subiectul destinatar), timpul prestării, locul prestării, forma de prestare şi formula jurământului.

Norma juridică constituțională care reglementează depunerea jurământului de către Preşedintele țării conține şi textul jurământului. Potrivit prevederilor art.79 alin.(2), precum şi ale art.14 din *Legea cu privire la procedura de alegere a Preşedintelui Republicii Moldova*,

candidatul validat depune următorul jurământ: *„Jur să-mi dăruiesc toată puterea şi priceperea propăşirii Republicii Moldova, să respect Constituţia şi legile ţării, să apăr democraţia, drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, suveranitatea, independenţa, unitatea şi integritatea teritorială a Moldovei."* Textul formulei jurământului nu menţionează numele subiectului depunător, spre deosebire de formulele de depunere a jurământului operabile în cazul liber-profesioniştilor, aflaţi în raporturi de muncă profesional-corporative. Formula de exprimare se încadrează, *ratio scripta*, în tiparul clasic al unui performativ juridic conţinând sintagma „jur", însă fără ca să conţină şi referinţe la subiectul destinatar al jurământului.

Un alt element constitutiv important al formulei jurământului, exprimat, de altfel, în toate tipurile de jurământ, sunt *obligaţiile* asumate. În cazul dat acestea sunt obligaţii pozitive, încadrându-se în categoria obligaţiilor gen *facere*, din conţinutul formulei lipsind obligaţiile *non facere*. În total, formula jurământului conţine: 1) obligaţia pozitivă sacralizată de a servi Republica Moldova; 2) obligaţia pozitivă juridică de respectare a legii; 3) obligaţia pozitivă tutelatorie de apărare a drepturilor şi libertăţilor de natură umană; 4) obligaţia pozitivă tutelatorie de apărare a entităţilor formalizate nonumane.

Obligaţia pozitivă sacralizată este, în cazul de faţă, cea care conferă caracter metafizic actului social public de depunere a jurământului, aceasta determinând apariţia, pe lângă legătura pur juridică dintre subiectul prestator şi subiectul destinatar al jurământului, şi a unei legături ritualice, specifice oricărui jurământ, *„fascicul de problematici, o structură şi finalităţi ceremoniale comune"*, după cum menţionează Pascal Lardellier [57, p.23], ceea ce indică şi prezenţa unui alt element operabil în cadrul actelor de depunere a jurământului – existenţa *noumenului*, cogniscibil numai prin intermediul raţiunii puternice interioare. Elementele respective, la prima vedere inconciliabile, se armonizează perfect, creând astfel un *organismus* total – un simbiotiv juridic.

În ceea ce ţine de locul şi timpul depunerii jurământului, norma constituţională este expresă: jurământul se depune în cel mult 45 de zile. Sub acest aspect, norma în cauză este relativ imperativă, legiuitorul stabilind numai limita maximă, în afara căreia candidatul nu poate să-şi exprime voinţa de a depune jurământul. După forma de prestare, actul de depunere a jurământului de către Preşedintele ales se încadrează în categoria actelor individuale, exprimate verbal.

2) Condiția depunerii jurământului de către membrii Guvernului. O altă categorie de demnitari publici aflați în raporturi de muncă atipice, obligați să depună jurământul, o formează membrii Guvernului. Potrivit art.4 din *Legea cu privire la Guvern*, în termen de trei zile de la data numirii Guvernului, membrii acestuia vor depune individual, în fața Preşedintelui Republicii, jurământul. Formula jurământului este cea prevăzută de Constituție pentru Preşedintele țării. Totuşi, statutul juridic al depunătorilor jurământului este diferit de cel al Preşedintelui. Potrivit Constituției, până la depunerea jurământului persoana aleasă în funcție de Preşedinte are statut juridic de candidat, depunerea jurământului fiind, astfel, o *condiție de apariție* a raportului de exercitare a funcției, pe când în cazul membrilor Guvernului aceştia au obținut statutul juridic anterior depunerii jurământului. Astfel, raportul de muncă atipic al membrilor Guvernului apare anterior depunerii jurământului, depunerea fiind, în cazul acestora, o *condiție subsecventă* apariției raportului respectiv.

Potrivit *Legii cu privire la Guvern*, depunerea jurământului se efectuează în interiorul termenului de trei zile din momentul numirii în funcție. Este discutabil, sub aspect pur teoretic, statutul intermediar al membrilor Guvernului în perioada inclusă în interiorul acestor trei zile, de până la depunerea jurământului. În orice caz, sub aspect pur juridic, raportul de exercitare a funcției de către membrii Guvernului este, în perioada în cauză, un raport imperfect. Concluzia dată se întemeiază şi pe norma legală, potrivit căreia Guvernul îşi exercită mandatul din ziua depunerii jurământului de către membrii lui şi până la validarea alegerilor pentru un nou Parlament. Aşadar, sub aspectul regimului juridic al raporturilor de muncă, depunerea jurământului se plasează în interiorul raportului, de aceea aceasta este o condiție subsecventă apariției acestuia.

Subiectul destinatar al jurământului, sub aspectul derulării raportului de muncă atipic al membrilor Guvernului, este Preşedintele țării. În situația dată, rolul Preşedintelui este cel de „contrasemnatar" în raport cu depunătorii jurământului. Jurământul, deşi se depune în formă verbală, se consemnează în formă scrisă, dar forma scrisă al jurământului nu este o condiție *ad validitatem.* Concluzia dată se impune prin prisma calității de act solemn a jurământului în raporturile de muncă. În cazul subiecților obligați să depună jurământul, solemnitatea actului juridic se încadrează în subordonarea raportului condiției îndeplinirii

(respectării) formei solemne, cerute de lege. După cum s-a menționat în doctrina franceză, un act este solemn atunci când anumite forme îi sunt necesare validității sale [59, p.285].

3) Condiția depunerii jurământului de către judecătorii Curții Constituționale. Judecătorii Curții Constituționale formează o altă categorie de subiecți cu statut de demnitari publici, care depun jurământul. Potrivit prevederilor art.12 din *Legea cu privire la Curtea Constituțională*, la intrarea în exercitarea funcției judecătorul Curții depune în fața Parlamentului, Președintelui țării și membrilor CSM, următorul jurământ: *„Jur să îndeplinesc cinstit și conștiincios obligațiile de judecător al Curții Constituționale, să apăr orânduirea constituțională a Republicii Moldova, să mă supun în exercitarea funcției numai și numai Constituției"*. În sensul celor prevăzute de lege, calitatea de subiect depunător al jurământului o deține judecătorul numit deja în funcție, potrivit prevederilor legale. Astfel, subiectul depunător se află deja în raporturi juridice de muncă atipice, nefiind candidat (antesubiect) până la depunerea jurământului respectiv. Potrivit modalității de apariție, derulare și stingere a raportului, condiția depunerii jurământului nu este o condiție de apariție, ci o *condiție subsecventă* apariției raportului în cauză. Raportul generat este într-o stare statică, fiind „înghețat" până la momentul depunerii jurământului de către titularul funcției. Legiuitorul utilizează formula gen *la intrarea în exercițiul funcției* ceea ce presupune faptul că raportul respectiv este, chiar din momentul apariției, suspendat *de facto*, indiferent de durata perioadei de timp care se încadrează între apariția și executarea acestuia.

Spre deosebire de cazul raportului de muncă atipic al Președintelui și cel al membrilor Guvernului, în cazul membrilor Curții Constituționale legea nu determină perioada de timp, în interiorul căreia titularii funcției sunt obligați să depună jurământul, aceasta aflându-se la discreția subiectului destinatar al jurământului. În calitate de subiect destinatar apare o colectivitate, formată din deputați, Președinte și membrii CSM Calitatea de subiect al raporturilor atipice de muncă o dețin titularul funcției de judecător și Parlamentul, iar calitatea de subiect destinatar o deține Parlamentul, Președintele și CSM. Raportul de exercitare a funcției de către titularul acesteia „prinde viață", adică începe să se deruleze numai postjurământ. Condiția depunerii jurământului este, astfel, o condiție în lipsa căreia raportul de

muncă al judecătorului este invalidat, deşi legea nu oferă careva soluţii privind situaţii posibile de acest gen. Totodată, legea nu reglementează nici posibilitatea autoretragerii (autodevaluării) actului de depunere a jurământului.

Formula jurământului depus de către judecător este, la fel ca şi în cazul celorlaltor tipuri de jurăminte, formată din obligaţii. Sub aspectul dat, conţinutul jurământului membrului Curţii Constituţionale este format din următoarele trei obligaţii pozitive: obligaţia de conştiinciozitate, obligaţia de protejare a orânduirii constituţionale şi obligaţia de conformare constituţională. În calitate de performativ juridic, jurământul conţine formula tipizată „jur" fără menţionarea numelui titularului funcţiei (depunătorul jurământului); ca şi simbiotiv juridic jurământul în cauză conţine elemente de ordin juridic (obligaţii pur juridice) şi elemente de ordin nonjuridic, care se află în afara spaţiului dreptului (obligaţia de conştiinciozitate). De asemenea, jurământul are calitate dublă juridică: este atât condiţie de operare a raportului juridic de muncă atipic, cât şi obligaţie asumată în cadrul raportului respectiv. La fel ca şi în cazul celorlaltor condiţii de depunere a jurământului, legiuitorul sancţionează (în mod indirect) numai refuzul de depunere a jurământului, pe când încălcarea obligaţiilor asumate prin jurământ nu este sancţionată sub nicio formă, în sensul că legea nu stabileşte careva sancţiuni directe pentru încălcarea jurământului ca şi obligaţie, nici sancţiuni disciplinare, nici contravenţionale, nici penale.

Legea nu menţionează forma de materializare a actului de depunere a jurământului. Abordat prin prisma subordonării validităţii raportului juridic condiţiei respectării formei actului materializat, actul de depunere a jurământului este un *act solemn*. În ceea ce ţine de forma de exprimare, jurământul depus de către membrii Curţii Constituţionale este un act exprimat verbal, prin modalitatea respectivă evidenţiindu-se, în primul rând, calitatea acestuia de act social public. Cât priveşte forma scrisă, legea nu solicită perfectarea vreunui act scris. Astfel, condiţia solemnităţii verbale a actului juridic materializat – actul de depunere a jurământului – este o condiţie *ad validitatem*, fiind autosuficientă.

Spre deosebire de actul de depunere a jurământului de către membrii Curţii Constituţionale, în cazul jurământului depus de către judecă-

torii-asistenţi ai Curţii, acesta se consemnează într-un proces-verbal, semnat de Preşedintele Curţii şi de persoana care a depus jurământul (art.35 din Lege). Aşadar, forma verbală de depunere a jurământului în cazul judecătorilor-asistenţi nu este suficientă. Totodată, în opinia noastră, înscrisul respectiv are calitate de condiţie *ad probationem,* dar nu de condiţie *ad validitatem*; depunerea jurământului doar în formă verbală neputând fi invalidată, dacă abordăm instituţia jurământului în calitatea acesteia de act de performanţă juridică.

În cazul alegerii unui judecător din cadrul instanţelor judecătoreşti în calitate de membru al Curţii Constituţionale, acesta, chiar dacă anterior a depus jurământul în calitate de judecător, va fi obligat să depună din nou jurământul prevăzut de lege pentru judecătorii Curţii [182, p.139].

4) Condiţia depunerii jurământului de către judecători. Actul de efectuare a justiţiei este, prin excelenţă, un act social public, încărcat de elemente de ordin ceremonial-ritualic. Din toată gama actelor social publice care ţin de domeniul dreptului, actul de efectuare a justiţiei de către instanţa de judecată nu numai că este „vârful de lance" al dreptului, dar a fost, este şi, cu siguranţă, va fi şi în continuare marcat de un şir de elemente care depăşesc limitele formalismului dreptului, avându-şi rădăcinile în afara spaţiului profan al pozitivismului juridic. După excelenta formulare a cercetătorului şi marelui om de ştiinţă Mircea Eliade, *orice realitate profană are în spatele ei o concentrare de sacru*. Actul de efectuare a justiţiei, ca şi formă fundamentală a activităţii publice ce ţine de examinarea şi soluţionarea cazurilor de către instanţa de judecată prin intermediul judecătorului, este un act complex, care se manifestă pluridimensional, inclusiv prin participarea tuturor actorilor implicaţi în procesul efectuării justiţiei la un ansamblu de practici de natură diferită, inclusiv ceremonial-ritualică. Acest ansamblu de practici ceremoniale conferă un stil personal actului de justiţie, care îl face să se deosebească de alte categoriii din domeniul dreptului ce nu fac parte din sistemul judiciar şi nu sunt recunoscute ca aparţinând acestuia. În acest sens, în conţinutul actului de învestire în funcţie a judecătorului se identifică natura ceremonial-ritualică instituţionalizată şi consacrată sub aspect legal.

Puterea judecătorească se exercită, potrivit normelor legale în materie (art.1 din *Legea cu privire la statutul judecătorului*), numai prin instanţa judecătorească în persoana judecătorului, care este unicul purtă-

tor al acestei puteri, fiind învestit constituțional cu atribuții de înfăptuire a justiției, pe care trebuie să le execute numai în baza legii. Judecătorii, cu excepția judecătorilor CSJ a RM, se numesc în funcție de către Președintele țării, la propunerea CSM. Astfel, judecătorii sunt demnitari publici, care dețin o funcție de demnitate publică ocupată prin mandat obținut indirect, prin numire în condițiile legii.

Potrivit prevederilor legale în materie, izvorul de apariție a raportului juridic de prestare a muncii de către un judecător este noncontractual, în sensul că actul juridic generator al raportului respectiv este un act de natură unilaterală, emanat de către un subiect cu autoritate publică, care își asumă astfel calitatea de autoritate angajatoare a judecătorului ca și demnitar public. Sub aspect doctrinar, însă, poziția legiuitorului este pasibilă de a fi criticată, deoarece judecătorul, în calitate de subiect participant la raportul de exercitare a funcției, și-a exprimat, în prealabil, voința de a participa la raportul respectiv, iar orice act volitiv bilateral „ascunde", de regulă, un acord (o convenție). În situația dată, raportul juridic de exercitare a funcției de judecător este un raport de muncă, deoarece finalitatea urmărită de către ambii participanți la raportul respectiv – atât de către judecător, cât și de către autoritatea angajatoare – implică prestarea unei munci specifice de către persoana numită în funcție, în folosul direct al societății și al statului [96, p.179-180]. După cum menționa Șerban Beligrădeanu într-un studiu în care abordează natura raportului de muncă al magistraților, *„...persoanele fizice care exercită (dețin, ocupă) demnități publice își desfășoară activitatea în temeiul unei alte forme (categorii) a raportului juridic de muncă, formă (categorie) deosebită de cea a salariaților, a funcționarilor publici, a militarilor profesionișt (de carieră) și a membrilor cooperativelor meșteșugărești"* [20, p.38].

Nefiind, totuși, generat de un contract individual de muncă clasic, raportul de muncă al judecătorului nu este un raport tipic, ci unul atipic, sursa acestuia fiind mixtă: și de drept public, și de drept privat. Calificarea raportului de exercitare a funcției de judecător drept raport de muncă atipic este fundamentată atât pe un șir de prevederi ale Legii nr.199/2010, care reglementează timpul de muncă, salarizarea, timpul de odihnă, suspendarea mandatului și răspunderea demnitarului public, cât și pe prevederile respective ale legii speciale în materie – ale Legii nr. 544/1995. De asemenea, Legea nr. 199/2010 consacră regula

aplicării subsidiare a legislației muncii asupra raporturilor de exercitare a oricărei funcții de demnitate publică, stabilind, prin intermediul dispozițiilor finale şi tranzitorii, că dispozițiile acesteia se completează şi cu prevederile legislației muncii, în măsura în care nu contravin legilor ce reglementează activitatea persoanei cu funcție de demnitate publică (art.24 din Lege).

Potrivit prevederilor legii generale (art.6 din *Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică*), coroborate cu prevederile legii speciale (art.12 din *Legea cu privire la statutul judecătorului*), înainte de a începe să-şi exercite funcția, judecătorul este obligat să depună jurământul de funcție – *juria in fedes*. În acest sens, art.12 din Lege menționează că judecătorul va depune următorul jurământ: *„Jur să respect Constituția şi legile țării, drepturile şi libertățile omului, să-mi îndeplinesc cu onoare, conştiință şi fără părtinire atribuțiile ce-mi revin”*. Jurământul în cauză necesită a fi depus în termen de 10 zile de la numirea în funcție, în şedință solemnă, în fața CSM, după citirea comunicării actului de numire, iar actele efectuate de judecător înainte de depunerea jurământului sunt lovite de nulitate. Despre depunerea jurământului se încheie un proces-verbal, care se semnează de preşedintele şedinței CSM şi de judecătorul care a depus jurământul. Totodată, depunerea jurământului nu e necesară în cazul promovării sau transferării judecătorului în altă funcție în altă instanță judecătorească. Menționăm şi faptul că, potrivit prevederilor art.11 din fosta Lege a URSS *cu privire la statutul judecătorilor în URSS din 04.08.1989* [392], şi în perioada sovietică judecătorii făceau parte dintre acele categorii de subiecți (extrem de puține) obligate să depună jurământul la numirea în funcție.

În ceea ce ține de raportul de muncă atipic al judecătorilor din instanțele judecătoreşti, acesta apare, potrivit prevederilor art.11 din *Legea cu privire la statutul judecătorului*, în urma numirii în funcție de către Preşedintele țării, la propunerea CSM, astfel apariția raportului nu este condiționată de depunerea jurământului. În sensul celor stabilite de art.12 din Lege, depunerea jurământului se încadrează în *condițiile subsecvente*, legea specificând faptul că înainte de a începe să-şi exercite funcția, judecătorul este obligat să depună jurământul. Subiectul depunător al jurământului se află deja în raporturi de natură statice, adică raportul respectiv este generat antejurământ, dar nu produce efecte juridice de ordin practic. Spre deosebire de cazul membrilor

Curții Constituționale, în cazul judecătorilor din instanțele judecătoreşti legea menționează, în mod direct, că actele efectuate de judecător înainte de depunerea jurământului sunt lovite de nulitate absolută.

Termenul de depunere a jurământului trebuie să se încadreze în interiorul perioadei de zece zile de la numirea în funcție a subiectului. Astfel, perioada de grație oferită subiecților – depunătorului şi destinatarului jurământului – este limitată. Deşi legea nu specifică acest fapt, considerăm că nedepunerea jurământului de către titular în interiorul perioadei legale invalidează raportul de exercitare a funcției, fiind necesară o nouă procedură legală pentru apariția acestuia.

Dacă calitatea de subiecți generatori ai raportului o au titularul funcției şi Preşedintele țării, calitatea de subiect depunător şi cea de subiect destinatar o au titularul funcției şi CSM În acest sens *noumenizarea* în cadrul procesului de depunere a jurământului este mai puțin vizibilă, partea metafizică fiind plasată, sub acest aspect, în spatele celor de ordin tehnico-juridic. Totodată, legea prevede şi obligativitatea prealabilă a citirii, anterior depunerii jurământului, a actului de numire în funcție.

Sub aspectul solemnității actului, condiția depunerii jurământului are caracter dublu: jurământul se depune în formă verbală, dar se consemnează în formă scrisă. Condiția respectării formei verbale este *ad validitatem*, iar condiția respectării formei scrise – încheierea procesului-verbal – chiar dacă este specificată în mod direct de către legiuitor, este *ad probationem*. Raționamentul concluziei date este acelaşi ca şi în cazul jurământului depus de către judecătorii-asistenți de la Curtea Constituțională: jurământul este un act de performanță juridică, care presupune obligatoriu executarea simultană a celor pronunțate de către depunător.

O altă calitate dublă a jurământului dat este cea de condiție operabilă în cadrul raportului de exercitare a funcției şi cea de obligație asumată. Abordat ca şi obligație, jurământul, după conținutul său, este format din două subcategorii de obligații: obligații de natură juridică (obligația de respectare a legii) şi obligații de natură deontologică (obligațiile de conştiinciozitate). Sancțiunea de nerespectare a obligațiilor de către judecător, la fel ca şi în cazul altor depunători ai jurământului, nu este stabilită de către legiuitor în mod direct. Aşadar, încălcarea jurământului nu poate atrage după sine, în mod direct, aplicarea vreunei sancțiuni de ordin disciplinar, de ordin contravențional sau de ordin penal.

5) Condiția depunerii jurământului de către membrii Curții de Conturi. O altă categorie de demnitari publici aflați în raporturi de muncă atipice, obligați prin lege să depună jurământul în cadrul parcursului raportului de muncă, o formează membrii Curții de Conturi. Statutul juridic al acestora şi modalitatea de apariție, derulare şi încetare a raporturilor de exercitare a funcției fac obiectul cumulativ al *Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică*, coroborat cu prevederile *Legii Curții de Conturi nr.261 din 05.12.2008* (lege specială în domeniu). Potrivit prevederilor art.1 din *Legea Curții de Conturi*, mandatul membrilor Curții face obiectul direct de reglementare al legii în cauză.

Raporturile de muncă atipice ale membrilor Curții sunt pluricondiționate şi apar în urma numirii în funcție de către Parlament a titularilor; astfel fiecare membru al Curții are, în raport cu Parlamentul care-l numeşte în funcție, calitatea de salariat (abordat prin prisma doctrinară laburistă), iar Parlamentul deține, în aceeaşi abordare, calitatea de angajator pentru fiecare membru al Curții în parte. Depunerea jurământului nu este o condiție anticipativă pentru apariția raportului de exercitare a funcției, acesta apare în urma unui fapt juridic complex, constituit din mai multe elemente, atât de drept public, cât şi de drept al muncii. Actul de numire în funcție este actul final în apariția raportului juridic, dar acesta este anticipat de acordul volitiv al antesubiectului pentru a fi numit în funcție (act de natură convențională).

Potrivit prevederilor art.19 din Legea nr. 261/2008, Preşedintele, vicepreşedintele şi membrii Curții depun, în şedința Parlamentului şi după adoptarea actului de numire în funcție, jurământul, condiția depunerii acestuia fiind *subsecventă* actului de numire în funcție, urmând să se desfăşoare în cadrul intern al raportului generat de către actul respectiv. Ca şi în cazul majorității celorlalți subiecți aflați în raporturi de exercitare a funcției şi care sunt obligați să depună jurământul, depunerea jurământului este un act separat care se desfăşoară la etapa de postapariție a raportului.

În calitate de participanți la raportul de depunere a jurământului apar subiectul depunător – membrul numit în funcție şi, respectiv, subiectul destinatar – Parlamentul. În acest caz, calitatea de subiecți ai raportului de muncă atipic se identifică cu calitatea subiectului depunător şi cea a subiectului destinatar al jurământului.

Fiind un act solemn, depunerea jurământului trebuie să se efectueze în forma cerută de lege – formă verbală, care este specifică jurământului în calitatea acestuia de performativ juridic. Depunerea jurământului în formă verbală este suficientă atât ca şi condiţie *ad validitatem*, cât ca şi condiţie *ad probationem*, fără ca legea să conţină careva menţiuni în raport cu forma scrisă a actului. Efectuarea unor înscrisuri privind depunerea jurământului nu este cerută de legea-cadru, iar calitatea acestuia de simbiotiv juridic este, şi în cazul depunerii jurământului de către membrii Curţii, exteriorizată prin intermediul pluridimensionalităţii actului în cauză, jurământul fiind un *act de expresie totală*.

Membrii Curţii depun jurământul în următoarea formulă: *„Jur să slujesc Republica Moldova cu credinţă, să respect Constituţia şi legile Republicii Moldova, să protejez proprietatea publică, democraţia şi bunăstarea poporului”*. O trăsătură specifică tuturor formulelor de jurăminte depuse de către demnitarii publici se regăseşte şi aici – lipsa numelui depunătorului, subiectul obligat pronunţând doar expesia performativă „jur”. În ceea ce ţine de conţinut, acesta este format dintr-un şir de obligaţii: obligaţia de conştiinciozitate (obligaţie de natură metafizică), obligaţia de protejare a proprietăţii, democraţiei şi bunăstării (obligaţie de natură juridică). Încălcarea obligaţiilor asumate prin jurământ de către subiectul obligat nu este pasibilă de a fi sancţionată legal în mod direct, în cadrul legislaţiei în vigoare lipsind careva sancţiuni de ordin disciplinar, contravenţional sau penal.

Locul depunerii jurământului este determinat în spaţiu de către legiuitor prin intermediul sintagmei „în faţa Parlamentului”, iar momentul (timpul) depunerii este specificat într-o formulă puţin mai voalată, fără a fi menţionată o anumită perioadă de timp determinată imperativ sau relativ-imperativ. Totuşi, formularea „la numirea în funcţie” presupune că, pe de o parte, există o separare în timp dintre momentul apariţiei raportului şi momentul depunerii jurământului, iar, pe de altă parte, perioada respectivă este foarte scurtă, ea urmând, practic, imediat emiterii actului de numire.

Sub aspectul *ad probationem,* forma verbală, deşi este mai greu de a fi demonstrată în caz de apariţie a unui litigiu, este suficientă, ţinând cont de faptul că, potrivit reglementărilor, dar şi uzanţelor aplicabile în materie de drept parlamentar, se duce evidenţa strictă în formă scrisă a tuturor activităţilor parlamentare. Solemnitatea actului

juridic de depunere a jurământului evident că nu se încadrează în tiparele aplicabile în materie de drept privat clasic privind actele solemne dar, după cum am menționat deja, atât calitatea de performativ juridic, cât şi cea de simbiotiv juridic a jurământului este inseparabilă de efectele solemnității actului: existența unor performative juridice în afara spațiului ritualic şi solemn este imposibilă. Sub aspectul teoriei simbiotivelor juridice, argumentat de către noi în prezentul studiu, jurământul depus de către membrii Curții de Conturi urmează acelaşi clişeu: transferarea unor simboluri nonjuridice în spațiul juridic destinat dreptului public şi finalizat prin inserarea acestora în cadrul juridic al dreptului privat.

La fel ca şi în cazul celorlalte jurăminte depuse de către subiecții aflați în raporturi de exercitare a unei funcții de demnitate publică, nici în cazul subiectului depunător al jurământului în calitate de membru al Curții structura normei legale nu prevede careva sancțiuni pentru încălcarea jurământului. Suportul legal în materie de drept nu conține norme privind posibilitatea aplicării unor sancțiuni în acest caz. Încălcarea jurământului depus de către subiectul obligat nu este considerată de către legiuitor drept nerespectare sau încălcare a unor obligații asumate, de natură mixtă, inclusiv cu aspecte convenționale, lipsind posibilitatea atragerii directe a subiectului la răspundere disciplinară, contravențională sau penală. O astfel de posibilitate este, în mod teoretic, operabilă numai în mod indirect, adică prin intermediul atragerii la răspundere a subiectului în cazul încălcării altor obligații, dar care se află sub sfera generală de acțiune a jurământului depus de către titular, fiind materializate prin diferite acte comportamentale deviante aflate în afara spațiului legal: abateri, contravenții sau infracțiuni.

6) Condiția depunerii jurământului de către procurori. Potrivit anexei la *Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică*, procurorul general, prim-adjunctul procurorului general, adjuncții procurorului general şi procurorii de toate nivelurile sunt demnitari publici. Prin coroborarea normelor legii respective cu normele conținute în legea specială în domeniu – *Legea cu privire la Procuratură nr.294 din 25.12.2008*, procurorii se află în raporturi de exercitare a funcției, ceea ce presupune faptul că aceştia sunt subiecți aflați în raporturi de muncă atipice. Ca şi majoritatea demnitarilor publici, procurorii sunt obligați, prin lege, să depună jurământul la numirea în funcție, condiția depunerii fiind operabilă pentru toți pro-

curorii din sistemul organelor Procuraturii Generale. Totodată, se impune o precizare: legiutorul stabileşte două formule diferite de jurământ şi, respectiv, două modalităţi diferite de depunere a jurământului. În acest sens legea reglementează separat jurământul depus de către procurorul general şi, respectiv, jurământul depus de către ceilalţi procurori.

Considerăm că o astfel de abordare este deficitară sub mai multe aspecte, cea mai importantă obiecţie a noastră ţinând de aspectul deontologic. Se creează în cadrul aceluiaşi sistem, care se doreşte a fi unul unitar şi indivizibil, o separare segregaţionistă între statutul elitist al unui subiect – procurorul general, în raport cu statutul tuturor celorlalţi procurori. Prin aceasta se aduce atingere principiului consacrat prin intermediul art.2 din Lege – autonomia procurorilor, principiu care se consideră a fi asigurat prin independenţa procesuală şi controlul judecătoresc, menit să ofere tuturor subiecţilor posibilitatea de a adopta decizii autonome în cauzele şi în cazurile pe care le examinează.

Potrivit prevederilor art.40 din Legea 294/2008, după numirea în funcţie de către Parlament, procurorul general depune în faţa acestuia următorul jurământ: *„În exercitarea atribuţiilor de Procuror General, jur să respect cu strictețe Constituţia, legile Republicii Moldova, să apăr ordinea de drept, drepturile şi libertăţile omului, interesele generale ale societăţii”*. Raportul de muncă atipic al procurorului general apare odată cu numirea sa în funcţie, astfel actul de numire în funcţie, emis (adoptat) de către Parlament, coroborat cu acordul volitiv preventiv expus de către antesubiectul-candidat, are calitate de sursă generatoare (izvor) de apariţie a raportului de exercitare a funcţiei. Actul de depunere a jurământului *urmează* numirii în funcţie, condiţia depunerii jurământului de către subiectul numit în funcţie fiind *subsecventă* apariţiei raportului. Chiar dacă legiuitorul nu specifică acest lucru, este prezumabil faptul că depunerea jurământului de către subiectul obligat conferă acestuia statut juridic complet de subiect al anumitor raporturi juridice de natură specială, ceea ce denotă că, în interiorul perioadei cuprinse între emiterea actului de numire în funcţie şi depunerea jurământului de către subiect, raportul apărut a fost imperfect, cu elemente de validitate incompletă. Calitatea de subiect depunător o deţine titularul funcţiei de Procuror General, iar calitatea de subiect destinatar aparţine Parlamentului. În acest mod, calitatea de subiecţi ai raportului de exercitare a funcţiei

şi calitatea de subiecţi ai actului de depunere a jurământului (în cazul procurorului general) coincide.

Locul depunerii jurământului este Parlamentul ţării. Cât priveşte timpul depunerii, acesta este menţionat într-o formă implicită: *după numirea în funcţie*. Prin formularea dată, legiuitorul a oferit subiecţilor participanţi dreptul de a decide asupra perioadei concrete de timp care va urma actului de numire, ceea ce presupune posibilitatea implicită de scurgere a unei perioade nedeterminate de timp.

Forma actului de depunere a jurământului nu este specificată de către legiuitor dar, potrivit uzanţelor în materie, depunerea jurământului are loc în formă verbală, înscrisurile nefiind solicitate de către legiuitor în mod expres. În acest mod, forma verbală a actului de depunere a jurământului este suficientă pentru a conferi acestuia calitatea de act solemn şi, totodată, de respectare a condiţiei *ad validitatem* pentru legalitatea actului social public de depunere a jurământului de către procurorul general.

Din formula textului jurământului rezultă atât caracterul de simbiotiv juridic, cât şi cel de performativ pe care îl posedă jurământul depus de către subiectul obligat. Obligaţiile asumate prin jurământ sunt de natură juridică: obligaţia de respectare a legii şi obligaţia de apărare (protejare) a interselor altor subiecţi. Cea de a doua categorie de obligaţii este formată din trei subcategorii: obligaţia de protejare a ordinii de drept; obligaţia de protejare a drepturilor şi libertăţilor omului; obligaţia de protejare a interseselor sociale generale.

Spre deosebire de procurorul general, în cazul actului de depunere a jurământului de către ceilalţi procurori legea este mai explicită. Prin intermediul normelor cuprinse în art.41 din Legea nr. 294/2008, legiuitorul a stipulat că, după numirea în funcţie, procurorul depune, în şedinţă solemnă, în faţa Consiliului Superior al Procurorilor, următorul jurământ: *„Jur să respect cu stricteţe Constituţia, legile Republicii Moldova, să apăr ordinea de drept, drepturile şi libertăţile omului, interesele generale ale societăţii, să îndeplinesc conştiincios obligaţiile ce îmi revin”*. Depunerea jurământului se consemnează într-un proces-verbal, care se semnează de către membrii CSP şi de persoana care a depus jurământul.

Practica depunerii jurământului de către procurori este aplicată şi în alte ţări, inclusiv din spaţiul comunitar. Potrivit prevederilor art.34 din *Legea nr.303 din 28.06.2004 privind statutul magistraţilor*

(România) [365], înainte de a începe să-şi exercite funcţia, procurorii depun următorul jurământ: *„Jur să respect Constituţia şi legile ţării, să apăr drepturile şi libertăţile fundamentale ale persoanei, să-mi îndeplinesc atribuţiile cu onoare, conştiinţă şi fără părtinire. Aşa să-mi ajute Dumnezeu!”* Referirea la divinitate din formula jurământului se schimbă potrivit credinţei religioase a depunătorului şi este facultativă. Potrivit legii, refuzul depunerii jurământului atrage, de drept, nulitatea numirii în funcţie, iar în cazul transferului sau al promovării procurorului în altă funcţie depunerea jurământului nu este necesară. Jurământul se depune în şedinţă solemnă în faţa procurorilor parchetului la care a fost numit procurorul, după citirea actului de numire, fiind consemnat într-un proces-verbal, care se semnează de conducătorul parchetului şi de doi dintre procurorii prezenţi, precum şi de cel care a depus jurământul.

În Ucraina, potrivit prevederilor art.46 din *Legea cu privire la Procuratură nr.1789-XII din 05.11.1991* [394], persoanele care pentru prima dată au fost numite în funcţie de procuror depun jurământul denumit *Присяга працівника прокуратури*. Subiectul depunător semnează textul jurământului depus, care se păstrează într-un dosar special, efectuându-se şi o înscriere despre depunerea jurământului în carnetul de muncă al subiectului. Înscrierea în carnetul de muncă confirmă, deşi într-un mod indirect, faptul că, potrivit legislaţiei ucraineşti în materie, procurorii se află în raporturi juridice de muncă.

Potrivit legii moldoveneşti, calitatea de subiect depunător al jurământului o deţine subiectul obligat, aflat deja în raporturi de muncă atipice. Concluzia dată decurge din interpretarea normelor legale: în primul rând, legea menţionează că jurământul se depune după numirea în funcţie, ceea ce presupune că raportul de exercitare a funcţiei de către procuror este generat de un alt fapt juridic, diferit de actul de depunere a jurământului, şi anume: actul de numire în funcţie, emis de către Procurorul General, coroborat cu acordul volitiv prealabil al candidatului la funcţia de procuror. În al doilea rând, norma legală specifică în mod direct faptul că refuzul de a depune jurământul atrage de drept nulitatea numirii în funcţie, adică invalidează raportul de muncă al procurorului. Statutul de subiect destinatar al jurământului îl deţine un organ colectiv – CSP. Sub acest aspect, calitatea de subiect destinatar şi calitatea de subiect angajator în cadrul raportului nu coincid: în

raportul de exercitare a funcției, calitatea de subiect angajator o deține Procuratura Generală prin intermediul procurorului general.

Spre deosebire de jurământul depus de procurorul general, jurământul depus de ceilalți procurori este supus obligativității formei duble: forma scrisă şi forma verbală. Forma verbală este, după noi, suficientă sub aspect *ad validitatem,* iar forma scrisă cerută de lege are caracter probatoriu – *ad probationem.* Concluzia noastră se întemeiază pe caracterul social public al actului de depunere a jurământului, care nu poate fi invalidat de nerespectarea efectuării unui înscris. Acest înscris nu este chemat să confere caracter de act solemn jurământului, el poate avea calitate probantă necesară în cazul transferului sau promovării subiectului în altă funcție, cu excepția funcției de Procuror General.

Obligațiile asumate de către subiectul care a depus jurământul decurg din formula acestuia. Potrivit legii, jurământul este într-o mare măsură identic cu cel depus de către procurorul general, dar, totuşi, în cazul celui depus de către acesta din urmă obligația de respectare a celor asumate prin jurământ se extinde numai asupra domeniului de exercitare a atribuțiilor de procuror general, pe când în cazul celorlalți procurori obligațiile asumate prin jurământ nu au limite atribuționale specificate. Ca şi în cazul celorlalți demnitari publici, încălcarea obligațiilor asumate prin jurământ nu este sancționată legal, lipsind careva norme legale interne prevăzute de legislația națională prin care acesta ar putea fi atras, în caz de încălcare a jurământului, la răspundere disciplinară, contravențională sau penală.

7) Condiția depunerii jurământului de către avocații parlamentari. Funcția de avocat parlamentar este funcție de demnitate publică, potrivit prevederilor coroborate ale *Legii cu privire la avocații parlamentari nr.1349 din 17.10.1997* şi ale Legii nr.199/2010, exercitarea acesteia generând raporturi de muncă atipice. În virtutea acestui fapt statutul avocatului parlamentar cuprinde în sine atât elemente de drept public, în special de drept constituțional şi de drept administrativ, cât şi elemente de drept al muncii, care duc, în mod evident, la un raport cu trăsături aparte, ce nu poate fi identificat nici completamente drept raport de drept administrativ, dar nici raport de drept al muncii. Legea stabileşte mai multe condiții speciale pentru întregul parcurs al raportului: apariția, executarea (derularea) şi stingerea raportului de muncă al avocatului parlamentar, printre acestea plasându-se şi depunerea jurământului.

Spre deosebire de cazul altor funcţii de demnitate publică care operează în spaţiul destinat protecţiei directe a drepturilor şi libertăţilor omului (judecătorii Curţii Constituţionale, judecătorii din instanţele judecătoreşti, procurorii), în cazul statutului avocaţilor parlamentari legiuitorul este cu mult mai explicit, menţionând, prin intermediul art.6 din Lege, că aceştia deţin funcţii de demnitate publică *obţinute prin numire*. Termenul „obţinute" ascunde, în acest caz, modalitatea de apariţie a raportului de exercitare a funcţiei de către titularul acesteia. Numirea în funcţie se efectuează, potrivit art.4 şi art.5 din Legea nr. 1349/1997, de către Parlament, acesta din urmă având calitatea de angajator – sub aspect pur teoretico-doctrinar laburist (de drept al muncii) – pentru subiectul numit în funcţie. În sensul celor abordate aici, raportul de muncă atipic al avocaţilor parlamentari apare între avocatul-salariat şi Parlamentul-angajator, momentul de apariţie al raportului fiind emiterea actului de numire în funcţie. Deşi este vorba despre un act de drept public, faptul dat nu exclude natura convenţională a raportului apărut, care se manifestă prin aceea că, anterior emiterii actului de numire în funcţie, antesubiectul candidat la funcţie şi-a exprimat acordul pentru a fi numit în funcţia respectivă. Astfel, actul de numire în funcţie este fundamentat pe un acord volitiv bilateral cu elemente mixte, atât de drept public, cât şi de drept privat.

Deşi numirea în funcţie a avocatului parlamentar generează raportul său de muncă, acesta este imperfect, fiind condiţionat şi de un alt factor – depunerea jurământului de către subiectul obligat. Acordul este exprimat volitiv de către antesubiect anterior apariţiei raportului, fiind complet şi necondiţionat, generând apariţia raportului juridic, pe când depunerea jurământului urmează, în cazul avocaţilor parlamentari, acordului generator al raportului, fiind *subsecvent* apariţiei raportului respectiv; astfel, depunerea jurământului este o condiţie subsecventă apariţiei raportului de exercitare a funcţiei, necesar posibilităţii de punere în mişcare a raportului, adică de derulare a acestuia. Concluzia dată este fundamentată pe norma legală, potrivit căreia, la *intrarea în funcţie*, avocatul parlamentar depune în faţa Parlamentului jurământul prevăzut de art.7, iar exercitarea mandatului acestuia începe din momentul depunerii jurământului. În situaţia dată, deşi formularea gen „intrarea în funcţie" este una defectuoasă sub aspect juridic, legiuitorul delimitează în timp obţinerea statutului şi exercitarea mandatului.

Calitatea de subiect depunător al jurământului o deține avocatul parlamentar aflat deja în raporturi de muncă, iar cea de subiect destinatar o are Parlamentul țării; respectiv, în cazul avocaților parlamentari, calitatea de subiecți ai raportului coincide cu calitatea de subiecți ai depunerii jurământului. Evident că noumenizarea este prezentă numai sub aspect pur metafizic, nefiind exprimat sub nicio formă, în conținuturi juridice, deoarece nici formula de depunere a jurământului, nici modalitatea ritualică de depunere a acestuia nu conțin elemente de ordin cultic cu referințe la divinitate.

Forma de depunere a jurământului de către subiectul obligat este cea verbală, legea trecând sub tăcere necesitatea efectuării vreunui înscris constatator. În această situație, depunerea verbală a jurământului este suficientă sub aspectul condiției *ad validitatem*, iar în ceea ce ține de calitatea probatorie a actului de depunere, aceasta poate fi dovedită prin alte modalități, diferite de efectuarea unui înscris (proces verbal etc.). Ca orice performativ juridic, jurământul depus de către subiect produce efecte juridice imediate, neexistând posibilitatea retragerii jurământului depus; părțile raportului de depunere a jurământului nu pot fi aduse în poziția inițială anterioară depunerii jurământului. Referitor la posibilitatea declarării nulității actului de depunere a jurământului, acesta poate fi lovit numai de nulitate absolută în situația în care s-au constatat vicii precum incalificarea subiectului depunător sau a subiectului destinatar în fața căruia s-a depus jurământul. De asemenea, ar putea fi lovit de nulitate atunci când depunătorul schimbă formula jurământului, omite sau completează textul cu elemente suplimentare.

Locul depunerii jurământului este locația subiectului destinatar, iar timpul nu este prevăzut de lege. În orice caz, prin interpretarea normelor legale se poate trage concluzia că jurământul se depune în perioada imediat următoare actului de numire în funcție, ceea ce presupune că, în interiorul perioadei cuprinse între momentul apariției raportului atipic şi depunerea jurământului, raportul apărut este într-o formă statică (suspendată), iar statutul obținut de către subiectul titular al funcției este unul pur nominal, lipsit de drepturi şi obligații subiective efective. Deşi legea nu prevede acest lucru, refuzul subiectului obligat de a depune jurământul invalidează raportul de exercitare a funcției, ducând la încetarea de drept a acestuia, dar nu la declararea nulității actului de numire în funcție şi, respectiv, a raportului juridic de muncă atipic.

Actul de depunere a jurământului generează apariţia situaţiilor de incompatibilitate, denumite în doctrina de drept public al muncii drept *regimuri de incompatibilitate* [108, p.81]. Potrivit prevederilor art.8 din Legea nr. 1349/1997, în decurs de 10 zile de la data depunerii jurământului avocatul parlamentar este obligat să înceteze orice activitate incompatibilă cu statutul său şi să-şi suspende apartenenţa la oricare partid sau altă organizaţie social-politică.

Raportul de muncă al avocatului parlamentar continuă până la preluarea funcţiei de către succesorul său, ceea ce presupune că într-o perioadă foarte scurtă de timp, cuprinsă în interiorul duratei de la numirea în funcţie a următorului avocat parlamentar şi până la depunerea de către acesta a jurământului, doi subiecţi vor deţine acelaşi statut, ocupând aceeaşi funcţie, numai că, în cazul primului subiect, raportul va continua să se deruleze, iar, în cazul celui de-al doilea, raportul respectiv se va afla într-o stare statică.

Potrivit legii, jurământul se depune în următoarea formulă: *„Jur să îndeplinesc cinstit şi conştiincios atribuţiile de avocat parlamentar, să apăr drepturile şi libertăţile omului, călăuzindu-mă de Constituţie şi de legile Republicii Moldova, de actele juridice internaţionale cu privire la drepturile omului la care Republica Moldova este parte”*. Formula jurământului avocatului parlamentar conţine un şir de obligaţii: obligaţia de conştiinciozitate (obligaţie deontologică); obligaţia de protejare a drepturilor şi libertăţilor omului (obligaţie de ordin juridic). Ca şi simbiotiv juridic, actul de depunere a jurământului de către avocatul parlamentar este o *instituţie totală*, formată din componente inseparabile din materii diferite şi concentrate într-un cadru juridic unitar.

8) Condiţia depunerii jurământului de către directorul Centrului Naţional Anticorupţie. Un alt subiect cu statut de demnitar public, determinat de către legiuitor prin intermediul modificării *Legii cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice şi Corupţiei nr.1104 din 06.06.2002* (redenumită în *Legea cu privire la Centrul Naţional Anticorupţie*) şi anexei la *Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcţii de demnitate publică*, este directorul CNA. Art.8 din Legea nr. 1104/2002 determină modalitatea de apariţie a raportului juridic de muncă atipic – raportului de exercitare a funcţiei – al directorului CNA. Potrivit normei în cauză, directorul CNA este numit în funcţie de Parlament cu votul majorităţii deputaţilor aleşi,

pentru un mandat de 5 ani, numirea respectivă fiind precedată de efectuarea unui concurs pentru selectarea candidatului la funcție, organizat de Comisia juridică, numiri şi imunități a Parlamentului. Aşadar, apariția raportului de exercitare a funcției este supusă unui parcurs exteriorizat printr-un fapt complex, compus din două elemente: a) actul juridic de organizare a concursului pentru selectarea antesubiectului; b) actul juridic de numire a acestuia în funcție. În afară de aceasta, apariția raportului este este pluricondiționată. Din cea de a doua categorie de condiții fac parte: deținerea cetățeniei; domicilierea pe teritoriul țării; existența studiilor superioare juridice; vechimea în muncă în domeniul juridic de cel puțin 10 ani; reputația ireproşabilă; neapartenența politică; lipsa antecedentelor penale; cunoaşterea limbii de stat; aptitudine din punct de vedere medical pentru exercitarea atribuțiilor.

Condiția depunerii jurământului nu este menționată de către legiuitor în lista respectivă, acesta specificând faptul că subiectul *numit în funcție* depune, în fața Parlamentului, jurământul în formula următoare: *„Jur să respect cu strictețe Constituția şi legile Republicii Moldova, să îndeplinesc conştiincios obligațiile ce îmi revin, să apăr ordinea de drept, drepturile şi libertățile omului, interesele generale ale societății şi ale cetățenilor Republicii Moldova de a trăi şi de a se dezvolta într-un mediu liber de corupție”*.

Calitatea de subiect depunător o deține persoana aflată în raporturi de muncă atipice, iar cea de subiect destinatar – Parlamentul. În acest mod, are loc identificarea reciprocă a subiecților raportului de exercitare a funcției şi a subiecților raportului de depunere a jurământului; Parlamentul deține atât calitatea de subiect angajator, cât şi pe cea de subiect destinatar al jurământului.

În calitate de categorie simbiotică, jurământul este supus regulii solemnității actelor juridice, ce se manifestă prin necesitatea respectării minuțioase a procedurii de exteriorizare a actului respectiv şi, în primul rând, prin faptul că, de regulă, actele juridice din categoria *instituțiilor totale* sunt supuse condiției exprimării verbale. În acest mod, actul de depunere a jurământului de către subiectul obligat este considerat a fi valid numai în cazul exprimării verbale a conținutului jurământului. Obligativitatea efectuării unui înscris nu este stabilită de către legiuitor în mod direct, forma scrisă purtând, în toate cazurile, caracter *ad probationem.*

Timpul şi locul depunerii jurământului sunt specificate în lege în mod diferit. Potrivit normelor aplicabile, jurământul se depune de către subiectul obligat la data numirii în funcţie, adică în aceeaşi zi în care au fost generate raporturile de muncă ale subiectului titular al funcţiei. Pur teoretic, depunerea jurământului trebuie să fie efectuată pe parcursul a maxim 24 de ore din momentul numirii în funcţie, cu condiţia că actul de numire a fost emis cel târziu la orele 24:00 ale zilei în curs. Locul depunerii jurământului nu este specificat de către legiuitor, ceea ce presupune că se aplică regula generală privind locul desfăşurării şedinţelor Parlamentului, stabilită prin intermediul Regulamentului Parlamentului, adoptat prin *Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului nr.797 din 02.04.1996* [303].

După conţinut, jurământul depus de către tirularul funcţiei respective este format dintr-un şir de obligaţii gen *facere*: obligaţia de a respecta legea (obligaţie de natură juridică), obligaţia de conştiinciozitate (obligaţie de natură deontologică) şi obligaţia de protejare a intereselor terţilor (obligaţie de natură juridică). Refuzul de a depune jurământul, la fel ca şi nulitatea actului de depunere, nu sunt reglementate de lege. Prin aplicarea principiului analogiei legii, refuzul respectiv va avea drept consecinţă, potrivit prevederilor *Legii cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public*, invalidarea raportului de muncă al subiectului obligat.

9) Condiţia depunerii jurământului de către membrii Comisiei Naţionale de Integritate. O categorie aparte de demnitari publici o constituie membrii CNI. Spre deosebire de toate celelalte categorii de demnitari obligaţi prin lege să depună jurământul, statutul juridic al cărora este reglementat în mod direct de către legiuitor prin *normă legală institutivă*, statutul respectiv al membrilor CNI este reglementat prin intermediul Regulamentului Comisiei Naţionale de Integritate, aprobat prin *Legea cu privire la Comisia Naţională de Integritate nr.180 din 19.12.2011*.

Raportul de muncă al acestor demnitari (raport de exercitare a funcţiei) este unul atipic, nefiind fundamentat pe elementele clasice ale unui raport tipic. Acesta apare, potrivit prevederilor pct.5 din Regulament, în urma *numirii în funcţie* a subiectului respectiv de către Parlament, potrivit procedurii stabilite de lege. Aşadar, actul juridic materializat este actul de numire în funcţie emis de către Parlament, care are elemente şi de drept public, dar şi de drept al muncii: emite-

rea actului respectiv presupune existența prealabilă a acordului liber exprimat şi neviciat al antesubiectului pentru a fi numit în funcția dată. În acest mod, calitatea de subiecți ai raportului o dețin: membrul CNI şi Parlamentul.

Potrivit prevederilor pct.9 din Regulament, la numirea în funcție, preşedintele, vicepreşedintele şi membrii Comisiei depun, în şedința plenară a Parlamentului şi *după adoptarea actului de numire în funcție*, jurământul. Astfel, actul de depunere a jurământului de către aceştia este un act social public, exprimând ofranda adusă societății de către depunător prin intermediul asumării unui angajament solemn. Totodată, jurământul deține şi calitatea de condiție operabilă în materia raportului juridic al subiecților participanți. Sub acest aspect, jurământul depus nu este o condiție necesară apariției raportului, deoarece raportul apare în urma emiterii actului de numire, pe când depunerea jurământului urmează actului respectiv. În situația dată, depunerea este o *condiție subsecventă* raportului juridic de muncă atipic al subiectului obligat, în urma căreia raportul „prinde viață" şi capacitate de derulare normală. Depunerea jurământului este, în acest caz, *punctul terminus* în cadrul procesului de generare şi inițiere a derulării raportului.

Calitatea de subiect depunător o deține persoana fizică numită în funcție, care deține deja calitatea de subiect al raportului, iar cea de subiect destinatar – Parlamentul, astfel subiecții raportului identificându-se cu subiecții actului de depunere a jurământului. Sub aspectul formei cerute de lege, depunerea jurământului se încadrează în categoria actelor solemne, respectarea strictă a procedurii de depunere a acestuia fiind obligatorie. În acest sens, condiția de validare a actului este suficientă prin exprimarea în formă verbală a formulei jurământului. În situația în care norma legală nu o cere, efectuarea unui înscris sau neefectuarea acestuia poate produce efecte numai sub aspect *ad probationem*, deoarece jurământul depus este autosuficient în calitatea sa de simbiotiv juridic, dar şi de act de natură performativă.

Locul şi termenul depunerii jurământului urmează regula generală, aplicabilă în cazul majorității demnitarilor publici numiți în funcție de către Parlamentul țării: locul depunerii este locația Parlamentului, iar timpul depunerii urmează în perioada imediat următoare emiterii actului de numire. Totuşi, sub aspectul formal al derulării

în timp, se prefigurează o perioadă, de regulă, scurtă sau foarte scurtă, cuprinsă între emiterea actului de numire în funcţie şi depunerea jurământului. În interiorul perioadei respective subiectul este titular al funcţiei, dar nu este în drept să efectueze acte operaţionale de exercitare a atribuţiilor, statutul său aflându-se, din punct de vedere strict teoretic, în stare statică.

Deşi refuzul de depunere a jurământului nu este reglementat de către lege, se prezumă că şi în acest caz raportul juridic al titularului funcţiei se invalidează. Actul de depunere a jurământului poate fi lovit de nulitate în cazurile în care are loc vicierea subiecţilor, vicierea formulei jurământului sau vicierea procedurii de depunere a acestuia. În ceea ce ţine de aspectele nonjuridice ale jurământului, acestea sunt prezente şi în cazul actului de depunere de către membrul CNI, în special aspectele ritualice ale actului menţionat. Noumenizarea, specifică actelor de depunere a jurământului, este prezentă doar într-o formă pur metafizică, deoarece formula jurământului nu conţine careva aspecte referitoare la prezenţa invizibilă a divinităţii sau alte aspecte cognoscibile numai prin raţiune.

Potrivit Regulamentului, membrul CNI depune următorul jurământ: *„Jur să exercit obligaţiile funcţionale cu credinţă şi integritate în serviciul Republicii Moldova, să respect Constituţia şi legile Republicii Moldova, să protejez proprietatea publică, democraţia şi bunăstarea poporului”*. În calitate de angajament solemn, jurământul în cauză este format din următoarele obligaţii: obligaţia de conştiinciozitate (obligaţie deontologică); obligaţia de respectare a legii (obligaţie juridică); obligaţia de protejare (obligaţie juridică). Obligaţia de protejare are trei modalităţi: de protejare a proprietăţii publice; de protejare a democraţiei; de protejare a prosperităţii sociale.

10) Condiţia depunerii jurământului de către membrii Comisiei Electorale Centrale. Obligativitatea depunerii jurământului de funcţie este stabilită şi prin intermediul *Codului electoral nr.1381 din 21.11.1997*, prevederile căruia, fiind coroborate cu cele ale *Legii cu privire la funcţia de demnitate publică,* se aplică asupra funcţionarilor din cadrul CEC, care deţin funcţii de demnitate publică: preşedintele, vicepreşedintele şi secretarul CEC. Aici se impune o precizare: jurământul se depune, potrivit prevederilor art.16 din Codul electoral, de către toţi membrii CEC, dar calitatea de demnitar public o deţin numai titularii celor trei funcţii, menţionate în anexa *Legii cu privire la funcţia de demnitate publică*.

Deşi membrii CEC se desemnează de către subiecţi diferiţi, raportul de muncă atipic al acestora apare în urma confirmării în funcţie de către Parlament. Astfel, raportul respectiv al subiecţilor în cauză este generat în două etape: prima etapă – *desemnarea* candidaţilor pentru ocuparea funcţiilor de către Preşedinte şi Parlament; a doua etapă – *confirmarea* candidaţilor de către Parlament. Calificarea raportului de exercitare a funcţiei drept raport de muncă atipic este bazată pe interpretarea prevederilor art.21 din Codul electoral, potrivit căruia, în perioada electorală, membrilor permanenţi ai CEC li se stabileşte un spor la *salariul* mediu de 25 la sută, iar membrii care nu activează permanent primesc în perioada electorală un *salariu* echivalent cu salariul secretarului CEC, stabilit pentru perioada respectivă. Remunerarea unei activităţi sub formă salarială presupune, obligatoriu, existenţa unui raport de muncă. În doctrina de drept al muncii s-a menţionat că denumirea de salariu îl poartă preţul muncii prestate de lucrătorii subordonaţi, inclusiv cea prestată de către funcţionarii publici [108, p.218], iar OIM a definit salariul, prin intermediul *Convenţiei asupra protecţiei salariului nr.95 din 01.07.1949* [359], drept orice remunerare sau câştig susceptibil de a fi evaluat în bani şi stabilit prin acordul părţilor sau de către legislaţia naţională, pe care cel care angajează le datorează unui lucrător, în baza unui contract de muncă scris sau verbal, fie pentru munca efectuată sau care urmează a fi efectuată, fie pentru serviciile prestate sau care urmează a fi prestate.

Raportul de muncă atipic al subiecţilor în cauză este un raport complex. Generarea raportului nu este, totuşi, condiţionată de depunerea jurământului de către antesubiecţi. Potrivit art.16 din Cod, membrii Comisiei depun jurământul după confirmarea acestora în funcţii de către Parlament, în cadrul şedinţei în plen a organului legislativ. În situaţia dată, condiţia depunerii jurământului este o *condiţie subsecventă* apariţiei raportului juridic, atât pentru membrii Comisiei care deţin statut de demnitari publici, cât şi pentru ceilalţi membri ai Comisiei.

În virtutea celor menţionate până aici, se poate trage concluzia că, în cazul tuturor membrilor CEC, calitatea de subiect al raportului juridic de muncă se identifică şi cu calitatea de subiect depunător al jurământului, însă calitatea de subiect destinatar al jurământului nu se identifică complet pentru toţi subiecţii depunători ai jurământului cu calitatea de subiect participant la raportul juridic. În cazul subiectului

desemnat de către Preşedinte şi confirmat de către Parlament, calitatea de subiect destinatar al jurământului o deține numai Parlamentul. Complexitatea sistemului este confirmată şi de faptul că, la momentul depunerii jurământului, niciunul dintre depunători nu deține statut de demnitar public, deoarece alegerea acestora – a preşedintelui Comisiei, a vicepreşedintelui şi a secretarului – are loc numai după depunerea jurământului de către membrii CEC Astfel, la momentul depunerii jurământului calitatea subiecților depunători este identică, calitatea de subiect special fiind obținută numai după depunerea jurământului, deşi condiția depunerii jurământului nu este determinantă pentru numirea în funcție a celor trei demnitari publici.

Actul de depunere a jurământului este act social public, dar şi act juridic public-privat, de natură mixtă. Fațeta social-publică a actului de depunere a jurământului este exteriorizată, în cadrul acesteia concentrându-se elementele de ordin nonjuridic, ritualic. În ceea ce ține de natura juridică internă a depunerii jurământului, actul dat este o condiție necesară derulării raportului de muncă, fiind *subsecvent* apariției raportului juridic al membrilor CEC Datorită caracterului complex al raportului de muncă al membrilor CEC cu statut de demnitari publici, condiția depunerii jurământului are, pe lângă regimul de condiție subsecventă, şi regim de *condiție intermediară* în cadrul procesului de apariție a raportului. În cazul celorlalți membri care nu dețin statut special de demnitari publici, condiția depunerii jurământului reprezintă punctul final în cadrul procesului de apariție a raportului în cauză.

Ca şi în cazul majorității celorlalți subiecți aflați în raporturi de exercitare a funcției care sunt chemați să depună jurământul, depunerea acestuia se efectuează în formă verbală, suficientă sub aspectul *ad validitatem.* Caracterul juridic de *act solemn* al depunerii jurământului se reflectează în cadrul descrierii procedurii de depunere a jurământului, chiar dacă legea trece sub tăcere necesitatea efectuării unui înscris privind depunerea jurământului. În această situație, forma verbală este suficientă şi sub aspectul *ad probationem* al actului. Locul şi termenul depunerii jurământului decurg din interpretarea prevederilor normelor legale: depunerea se efectuează în locația subiectului destinatar, timpul depunerii fiind în perioada imediat următoare emiterii actului de numire în funcție a membrilor CEC.

Consecința refuzului de a depune jurământul nu este reglementată în mod direct de către norma legală dar, după noi, o astfel de situație are drept consecință invalidarea mandatului obținut şi stingerea raportului de muncă. Nulitatea actului de depunere a jurământului poate interveni în situația în care are loc vicierea acestuia sub aspectul calității subiecților, a conținutului jurământului sau a modalității procesuale de depunere a acestuia.

Subiecții depunători depun jurământul în următoarea formulă: *„Jur să respect Constituția şi legile Republicii Moldova, să apăr drepturile şi libertățile fundamentale ale cetățenilor, să îndeplinesc cu onoare, conştiință şi fără părtinire atribuțiile ce îmi revin potrivit funcției, să nu fac declarații politice pe parcursul validității mandatului"*. În calitate de angajament solemn, jurământul conține un şir de obligații: obligația de respectare a legii (obligație juridică), obligația de protejare a drepturilor şi libertăților cetățenilor (obligație juridică), obligația de conştiinciozitate (obligație deontologică), obligația de abținere de la declarații politice (obligație juridică). Spre deosebire de toate celelalte formule de jurământ, depus de către demnitarii publici obligați, formula jurământului depus de către membrii CEC conține nu numai obligații gen *facere*, dar şi obligații *non facere*. Ca şi în cazul majorității celorlalți subiecți cu statut de demnitari publici aflați în raporturi de muncă atipice, nerespectarea obligațiilor asumate prin jurământ nu este sancționată direct de către lege: nici legislația specială în materie de funcție de demnitate publică nu prevede posibilitatea atragerii la răspundere disciplinară a subiectului care a încălcat jurământul, nici legislația contravențională şi nici legislația penală nu conțin sancțiuni pentru astfel de abateri săvârşite de către titularul unor obligații asumate prin jurământ.

11) Condiția depunerii jurământului de către Directorul Serviciului de Informații şi Securitate. Fiind, prin natura specifică a activităților, o muncă care cade în mod direct sub incidența legislației speciale, diferită de legislația clasică a muncii, activitatea efectuată de către directorul SIS este, totuşi, o *muncă prestată în condiții speciale*, iar raporturile care apar în procesul prestării acestei munci conțin, pe lângă elementele consacrate, de natură juridică de drept public, şi elemente de drept al muncii. Din aceste considerente, şi raportul juridic care apare în legătură cu prestarea muncii de către titularul funcției respective este un raport de muncă atipic, cu trăsături ce-l individualizează în cadrul altor raporturi de muncă atipice.

Modul de apariție, derulare (executare) şi stingere a raportului respectiv face obiectul unor reglementări conținute într-un şir de norme din *Legea privind Serviciul de Informații şi Securitate al Republicii Moldova nr.753 din 23.12.1999*. Potrivit prevederilor art.13 din Legea nr. 753/1999, directorul SIS este numit în funcție de Parlament, la propunerea preşedintelui țării, iar eliberarea din funcție a acestuia se face, de asemenea, de către Parlament, la propunerea preşedintelui sau la propunerea deputaților în Parlament. Sub acest aspect, raportul de exercitare a funcției este generat de către un fapt juridic complex, fundamentat pe două acte juridice aparte: *actul de propunere*, emis de către Preşedinte şi *actul de numire*, emis de către Parlament. Deşi ambele sunt acte de drept public *par excellence*, acestea, la rândul lor, sunt condiționate de acordul preventiv al antesubiectului, acord care poartă un caracter volitiv incontestabil. În acest mod, natura raportului de exercitare a funcției este convențională, ceea ce conferă acestuia caracteristicile unui raport de muncă cu elemente atipice. Sub acest aspect, apariția raportului respectiv nu este condiționată de către legiuitor prin obligativitatea depunerii preventive a jurământului; această obligativitate intervine postapariție a raportului, fiind o *condiție subsecventă* acestuia. Spre deosebire de celelalte condiții de depunere a jurământului, în cazul subiectului dat, norma legală stipulează în mod direct obligativitatea depunerii jurământului la data numirii în funcție, ceea ce presupune că jurământul trebuie depus, obligatoriu, în aceeaşi zi cu numirea în funcție. Evident că aceasta nu schimbă consecutivitatea actelor efectuate: actul de depunere a jurământului este precedat de actul de numire în funcție a subiectului depunător.

Calitatea de subiect depunător o deține persoana fizică numită în funcție, iar cea de subiect destinatar – Parlamentul. În acest mod, calitatea de subiect-angajator este mai complexă, fiind deținută de către doi subiecți – Preşedintele şi Parlamentul, pe când calitatea de subiect destinatar al jurământului o deține numai Parlamentul. Sub aspectul formei de materializare a actului respectiv, aceasta urmează aceeaşi regulă care este operabilă în cazul majorității actelor de acest gen: actul de depunere a jurământului este un act solemn, exteriorizat verbal, suficient din punct de vedere *ad validitatem*. După noi, condiția *ad probationem* va fi respectată ca şi în cazul celorlalte acte de acest gen – depunerea jurământului este un act social public.

Noumenizarea este prezentă doar sub aspect pur metafizic, legiuitorul nemenționând în conținutul formulei de jurământ careva aspecte legate de divinitate.

Sub aspectul consecințelor posibile ale refuzului de depunere a jurământului, legea este, la fel ca şi în cazul celorlați demnitari publici obligați să depună jurământul de funcție, defectuoasă: normele legale nu conțin careva reglementări, nici chiar de ordin indirect, ce ar oferi o cale posibilă de rezolvare a acestei posibile situații. În ceea ce ține de nulitatea actului de depunere a jurământului, aceasta va putea interveni în cele trei cazuri potențiale de viciere a actului: vicierea sub aspectul calității subiecților, vicierea sub aspectul conținutului jurământului sau vicierea sub aspectul nerespectării procedurii de depunere a jurământului.

Potrivit art.13 din Lege, jurământul va fi depus în formula următoare: *„Jur să-mi dăruiesc toată puterea şi priceperea propăşirii Republicii Moldova, să respect Constituția şi legile țării, să apăr democrația, drepturile şi libertățile fundamentale ale omului, suveranitatea, independența, unitatea şi integritatea teritorială a Moldovei"*. În calitate de angajament solemn, conținutul jurământului este format din mai multe categorii de obligații gen *facere*: obligația de conştiinciozitate (obligație de natură deontologică), obligația de respectare a legii (obligație de natură juridică), obligația multiplă de protejare (obligație de natură juridică). Obligația de protejare are mai multe forme: obligația de protejare a democrației, obligația de protejare a drepturilor şi libertăților umane, obligația de protejare a elementelor constitutive fundamentale ale statului.

Condiția depunerii jurământului de către conducătorul serviciilor speciale ale statului este reglementată şi în alte țări. În România, potrivit prevederilor art.6 din *Legea privind organizarea şi funcționarea Serviciului de Informații Externe nr.1 din 06.01.1998* [366], la numirea în funcție, directorul Serviciului depune în fața Preşedintelui României următorul jurământ: *„Eu, ..., jur că voi îndeplini cu bună-credință şi nepărtinire, în deplinul respect al Constituției şi al legilor țării, atribuțiile ce îmi revin în calitate de director al Serviciului de Informații Externe”*.

12) Condiția depunerii jurământului de către membrii Consiliului Coordonator al Audiovizualului. Printre categoriile de subiecți cu statut de demnitari publici aflați în raporturi de muncă atipice, obli-

gaţi să depună jurământul de funcţie, se află şi membrii CCA. Regimul juridic al funcţiei de demnitate publică a subiecţilor respectivi face parte integrantă din obiectul de reglementare a legii-cadru în materie de audiovizual: *Codul audiovizualului al Republicii Moldova nr.260 din 27.07.2006*. Conform prevederilor art.42 din Cod, membrii CCA sunt numiţi în funcţie prin hotărârea Parlamentului, fiind anterior selectaţi de către comisia parlamentară de profil şi de Comisia parlamentară juridică, pentru numiri şi imunităţi, care îi şi înaintează Parlamentului spre confirmare. În acest mod, membrii CCA deţin funcţii de demnitate publică obţinute prin numire. Sub aspectul naturii juridice a raportului apărut, calitatea de fapt juridic generator al acestuia o deţine un fapt complex, format din mai multe acte: acordul antesubiectului pentru a candida la funcţia respectivă, care este un act de drept privat; actul de selectare a antesubiectului, emis de către comisiile parlamentare autorizate, care este un act de drept public; actul de numire în funcţie al subiectului, la fel – un act de drept public.

Deşi apariţia raportului de muncă atipic al subiectului obligat este pluricondiţionată, condiţia depunerii jurământului nu se regăseşte printre cele specificate în lege, în sensul că subiectul obţine statut de membru al CCA, fără a fi obligat să depună jurământul anterior apariţiei raportului. Depunerea jurământului intervine ulterior numirii în funcţie, aceasta încadrându-se, astfel, în categoria *condiţiilor subsecvente* apariţiei raportului. Concluzia dată este fundamentată pe conţinutul normei cuprinse în art.43 din Cod, potrivit căreia, *după aprobarea de către Parlament*, membrii CCA depun în şedinţa în plen a Parlamentului următorul jurământ: *„Jur să respect Constituţia şi legile Republicii Moldova, să apăr drepturile şi libertăţile fundamentale ale cetăţenilor, să-mi îndeplinesc cu onoare, conştiinţă şi fără părtinire atribuţiile ce-mi revin potrivit funcţiei, să nu fac declaraţii politice pe parcursul validităţii mandatului”*.

Calitatea de subiect depunător o deţine membrul CCA aflat deja în raporturi de muncă atipice, iar cea de subiect destinatar – Parlamentul; în acest sens, calitatea de subiecţi ai raportului de exercitare a funcţiei coincide cu calitatea de subiecţi ai actului de depunere a jurământului, aceştia identificându-se în aceeaşi calitate.

Locul depunerii jurământului este locaţia Parlamentului, iar timpul depunerii se încadrează în perioada imediat următoare actului de numire în funcţie. Sub acest aspect, perioada cuprinsă între emite-

rea actului de numire în funcţie şi depunerea jurământului de către subiectul obligat suspendă derularea raportului de exercitare a funcţiei, iar depunerea jurământului este identificată în doctrina de drept al muncii drept *punctul terminus* în obţinerea statutului special de către subiectul obligat [108, p.89].

În ceea ce priveşte forma actului de depunere a jurământului, acesta se încadrează în categoria actelor solemne, dar exprimate în formă verbală. Forma verbală este, ca şi în cazul majorităţii absolute a celorlalte jurăminte de funcţie depuse de către subiecţii titulari ai unor funcţii de demnitate publică, suficientă sub aspectul condiţiei *ad validitatem,* iar condiţia *ad probationem* este susţinută prin intermediul naturii speciale de simbiotiv şi performativ juridic pe care o deţine jurământul. Partea lacuniară a reglementărilor în vigoare se ascunde în două componente lipsă: refuzul de depunere a jurământului şi sancţiunea nerespectării jurământului depus. Refuzul de depunere a jurământului poate fi integrat în categoria situaţiilor care invalidează raportul de muncă al subiectului obligat, iar lipsa sancţinuilor legale pentru încălcarea jurământului poate fi acoperită numai prin intermediul încadrării faptelor comise de către subiect în alte componenţe disciplinare, contravenţionale sau penale.

După conţinut, jurământul reprezintă un angajament solemn, format din mai multe obligaţii: obligaţia de respectare a legii (obligaţie de natură juridică); obligaţia de protejare a drepturilor şi intereselor altor subiecţi (obligaţie de natură juridică); obligaţia de conştiinciozitate (obligaţie de natură deontologică); obligaţia de abţinere de la efectuarea unor acte politice (obligaţie de natură juridică). Este important de menţionat că, la fel ca şi în cazul obligaţiilor identificate în conţinutul jurământului depus de către membrii CEC, formula jurământului depus de către aceştia conţine, pe lângă obligaţiile de gen *facere*, şi o obligaţie gen *non facere.* Aceasta din urmă are importanţă sub aspectul neprejudicierii statutului juridic deţinut de către titularul funcţiei, dar şi sub aspectul susţinerii obligaţiilor gen *facere,* asumate prin actul de depunere a jurământului.

13) Condiţia depunerii jurământului de către directorul şi directorii adjuncţi ai Serviciului de Protecţie şi Pază de Stat. Directorul şi directorii adjuncţi ai SPPS nu depun un jurământ special, la numirea în funcţie; aceştia, în calitate de colaboratori ai SPPS, se supun condiţiei prevăzute în art.20 din *Legea cu privire la Serviciul*

de Protecţie şi Pază de Stat, care stabileşte că, în termen de 10 zile de la conferirea gradului special, colaboratorii Serviciului depun următorul jurământ: *„Eu (numele, prenumele), conştient de drepturile şi obligaţiile ce îmi revin, încadrându-mă în Serviciul de Protecţie şi Pază de Stat, jur să fiu devotat Patriei mele Republica Moldova, să respect Constituţia şi legile ţării, să apăr şi să promovez interesele naţionale ale Republicii Moldova, să apăr securitatea naţională, viaţa şi sănătatea demnitarilor, onoarea şi prestigiul Serviciului de Protecţie şi Pază de Stat, drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, să păstrez cu stricteţe secretul activităţii şi misiunilor încredinţate”*. Modul de depunere a jurământului este stabilit prin act normativ al SPPS.

14) Condiţia depunerii jurământului de către membrii Plenului Consiliului Concurenţei. Cea mai nouă categorie de demnitari publici, supuşi condiţiei depunerii jurământului, o formează membrii Plenului Consiliului Concurenţei. Potrivit prevederilor coroborate ale art.35 şi art.42 din *Legea concurenţei nr.183 din 11.07.2012*, Plenul Consiliului Concurenţei este un organ colegial decizional compus din 5 membri, inclusiv, un preşedinte şi doi vicepreşedinţi, iar fiecare membru exercită funcţie de demnitate publică. Aceştia sunt numiţi în funcţie prin hotărâre a Parlamentului, beneficiind de un mandat cu o durată de 5 ani. Este important de menţionat că mandatul membrului Plenului Consiliului Concurenţei începe la data intrării în vigoare a hotărârii respective a Parlamentului, ceea ce presupune faptul că actul de numire în funcţie a acestuia deţine calitate de izvor al raportului de muncă atipic. Membrii Plenului Consiliului Concurenţei, inclusiv preşedintele şi vicepreşedinţii, depun în faţa Parlamentului, *după adoptarea actului de numire*, următorul jurământ*: „Jur să slujesc Republica Moldova cu credinţă, să respect Constituţia şi legile Republicii Moldova, să protejez proprietatea publică, democraţia şi bunăstarea poporului”*. În acest sens, depunerea jurământului este, ca şi în cazul majorităţii absolute a raporturilor de muncă ale demnitarilor publici supuşi condiţiei respective, o *condiţie subsecventă* apariţiei raportului de muncă atipic al titularului funcţiei.

15) Condiţia depunerii jurământului de către guvernatorul (Başcanul) Unităţii Teritoriale Autonome Găgăuzia. Spre deosebire de natura juridică a actului de depunere a jurământului cuprins în reglementările privind statutul juridic al celorlalţi titulari ai funcţiilor de demnitate publică, examinaţi în cadrul acestui studiu, regimul ju-

ridic al actului de depunere a jurământului, dar şi natura juridică a raportului de muncă atipic al guvernatorului Găgăuziei, este diferită. Această concluzie este fundamentată, în primul rând, pe suportul normativ care reglementează condiția depunerii jurământului de către titularul funcției de Guvernator al Găgăuziei. În acest sens, menționăm că raportul de muncă atipic al guvernatorului Găgăuziei are suport normativ mixt: constituțional, național şi local. Dacă condițiile generale care reglementează statutul juridic al subiectului în cauză sunt cuprinse în art.111 din Constituție şi prevederile speciale din *Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) nr.344 din 23.12.1994* [298], atunci statutul special al subiectului în cauză, regimul juridic al funcției pe care o deține şi modalitatea de depunere a jurământului de funcție sunt reglementate prin intermediul unui act normativ aparte – *Codul (Уложение) Găgăuziei (Gagauz-Yeri) nr. 28-XXX/1 din 14.051998*, adoptat de către Adunarea Populară a Găgăuziei [346].

Potrivit art.64 din Cod, la învestirea în funcție, guvernatorul Găgăuziei depune următorul jurământ: *„Jur solemn să servesc cu fidelitate poporul Găgăuziei, să respect şi să protejez drepturile şi libertățile omului şi ale cetățeanului, să respect cu strictețe Constituția Republicii Moldova şi legile Găgăuziei, să-mi îndeplinesc cu bună credință importantele obligații care mi-au fost încredințate în calitate de Guvernator al Găgăuziei”*. Jurământul în cauză se depune în cel mult 30 de zile de la data anunțării oficiale a rezultatelor alegerilor Guvernatorului, într-un cadru oficial în plenul şedinței speciale a Adunării Populare a Găgăuziei şi a Curții de Apel din or. Comrat, guvernatorul exercitându-şi obligațiile funcționale din ziua depunerii jurământului. Aşadar, şi condiția depunerii jurământului de către guvernatorul Găgăuziei se încadrează, în cazul subiectului obligat, în categoria *condițiilor subsecvente* apariției raportului juridic de muncă atipic.

Tabelul 2.2

Sinteza regimului juridic al condiției depunerii jurământului în raporturile de muncă atipice ale demnitarilor publici

Nr.	*Funcția de demnitate publică*	*Natura juridică a condiției*	*Forma depunerii jurământului*	*Timpul depunerii jurământului*
1.	Preşedinte al RM	condiție de apariție a raportului	formă verbală	cel mult 45 zile
2.	Membrul Guvernului	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	cel mult 3 zile
3.	Membru al Curții Constituționale	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	la intrarea în exercițiul funcției
4.	Judecător al instanței judecătoreşti	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	cel mult 10 zile
5.	Membru al Curții de Conturi	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	la numirea în funcție
6.	Procurorul General şi ceilalți procurori	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	după numirea în funcție
7.	Avocat parlamentar	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	la intrarea în funcție

8.	Director al CNA	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	la intrarea în funcție
9.	Membru al CNI	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	după adoptarea actului de numire în funcție
10.	Membru al CEC	condiție subsecventă apariției raportului; condiție intermediară în cadrul procesului de apariție a raportului	formă verbală	după confirmarea în funcție
11.	Director al SIS	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	la data numirii în funcție
12.	Membru al CCA	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	după aprobarea de către Parlament
13.	Director al SPPS	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	cel mult 10 zile de la conferirea gradului
14.	Membrul Plenului Consiliului Concurenței	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	după adoptarea actului de numire în funcție
15.	Guvernator al UTA Găgăuzia	condiție subsecventă apariției raportului	formă verbală	la învestirea în funcție

2.3. Condiția depunerii jurământului în raporturile de serviciu ale funcționarilor publici

Sub aspect numeric, persoanele aflate în raporturi de serviciu – raporturi de muncă atipice – reprezintă cea mai extinsă categorie de subiecți obligați să depună jurământul în cadrul parcursului evolutiv al raportului juridic în care sunt participanți, dar nu întotdeauna lucrurile au fost la fel. Scurtul parcurs istoric al actului de depunere a jurământului de către funcționarii publici, de după declararea independenței Republicii Moldova, a urmat o cale evolutivă specifică, raportată parcursului dezvoltării relațiilor de muncă ale funcționarilor respectivi. Aşa cum menționam anterior, în perioada cuprinsă între declararea independenței țării şi punerea în aplicare a *Legii serviciului public nr.443 din 04.05.1995* (act abrogat), raporturile de muncă ale titularilor unei funcții publice cădeau sub incidența directă a prevederilor legii-cadru în materia raporturilor de muncă – ale *Codului muncii al RSS Moldoveneşti din 25.05.1973*. Acest act nu conținea nicio normă regulatorie în materia depunerii jurământului ca şi condiție de alegere, numire sau încadrare într-o anumită funcție, pentru obținerea unei calificări profesionale sau pentru exercitarea unei profesii liberale. În acest sens, persoanele angajate în cadrul autorităților publice nu erau obligate să depună jurământul la încadrarea în funcție.

În perioada cuprinsă între aplicarea Legii nr. 443/1995 şi până la punerea în aplicare a *Legii cu privire la funcția publică şi statutul funcționarului public nr.158 din 04.07.2008*, odată cu modificarea naturii juridice a raportului de muncă al titularului unei funcții publice şi evoluarea acestuia de la un raport de muncă tipic spre un raport de muncă atipic, s-a modificat şi atitudinea legiuitorului față de aplicarea instituției jurământului în cadrul acestor raporturi. În conformitate cu art.15 din Legea nr. 443/1995, erau obligate să depună jurământul numai două categorii de funcționari publici, aflați în raporturi de muncă atipice: a) persoanele încadrate pentru prima dată în serviciul public în calitate de persoane cu funcții de răspundere şi b) persoanele titulare ale unei funcții publice care au fost promovate pentru prima dată în posturi cu funcție de răspundere. În acest mod, subiecții obligați să depună jurământul aveau statut de subiecți speciali, aceştia reprezentânt numai o mică parte din totalitatea persoanelor aflate în raporturi de serviciu.

Subiecţii speciali menţionaţi depuneau, potrivit prevederilor art.15 din Lege, următorul jurământ: *„Conştient de responsabilitatea ce-mi revine în serviciul public în calitate de persoană cu funcţie de răspundere, jur solemn să servesc cu credinţă statul şi poporul Republicii Moldova, să respect Constituţia şi legile ţării, să apăr interesele şi autoritatea statului, drepturile, libertăţile şi interesele legitime ale cetăţenilor, să port cu demnitate titlul de funcţionar public, să-mi exercit în mod conştiincios obligaţiile. Dacă voi încălca acest jurământ, sunt gata să port răspundere cu toată rigoarea legii”*.

Calitatea de subiect depunător o deţinea persoana aflată în raporturi de muncă, adică condiţia depunerii jurământului nu se încadra în rândul condiţiilor prealabile care anticipau şi condiţionau apariţia raportului de muncă al subiectului obligat; aceasta era o *condiţie subsecventă* apariţiei raportului, urmând (ca şi fapt juridic) să se desfăşoare numai după naşterea raportului. Concluzia dată se fundamentează pe norma legală, potrivit căreia jurământul se depunea o singură dată, în prezenţa colectivului unităţii respective a autorităţii publice, în faţa simbolurilor de stat, la cel mult zece zile de la ocuparea funcţiei. Norma în cauză evidenţiază şi subiectul destinatar al jurământului care nu era, însă, identic cu subiectul angajator: calitatea de subiect angajator o deţinea autoritatea publică angajatoare, în timp ce calitatea de subiect destinatar o deţinea atât autoritatea angajatoare, cât şi colectivul unităţii respective. Prin urmare, calitatea de subiect destinatar era una dublă.

Faptul că legea descrie relativ detaliat procedura depunerii jurământului, conferă actului în sine calitatea de act solemn, care urmează o procedură determinată legal pentru a fi recunoscut ca şi valid. Sub aspectul *ad validitatem*, forma cerută de lege pentru depunerea jurământului era cea verbală, iar forma scrisă era mai mult o condiţie de natură *ad probationem*, decât *ad validitatem*. În acest sens, legea menţiona că persoana cu funcţie de răspundere semnează jurământul, care se anexează la dosarul său personal.

Este important de menţionat şi faptul că reglementările aplicabile în materia actului de depunere a jurământului de către funcţionarii publici cu statut special erau mai calitative în raport cu reglementările respective conţinute în normele speciale în vigoare care reglementează obligativitatea depunerii jurământului de către persoanele aflate

în raporturi de exercitare a funcției. Dacă, în cazurile de refuz de depunere a jurământului de către un demnitar public aflat în raporturi de muncă atipice, legea trece sub tăcere posibilele consecințe juridice ale refuzului respectiv, atunci, potrivit prevederilor art.28 din Legea nr. 443/1995, refuzul de depunere a jurământului de către subiectul obligat servea drept temei de încetare de drept a raporturilor de muncă cu funcționarul respectiv, lucru menționat, de altfel, şi de către Nicolai Romandaş [92, p.112], Boris Sosna şi Nikolai Gorelko [254, p.55]. Este de menționat şi faptul că legislația respectivă aplicabilă în perioada cuprinsă între anii 1995-2008 introducea *caracterul unicitar* al actului de depunere a jurământului de către funcționarii publici obligați, stipulând că la trecerea în serviciul unei alte autorități publice, indiferent de motiv, persoana cu funcție de răspundere nu mai era obligată să depună din nou jurământul.

Spre deosebire de formulele de jurământ depuse de către celelalte categorii de subiecți obligați aflați în raporturi de muncă atipice, formula jurământului depus de către subiecții speciali, aplicabilă în perioada respectivă, conținea, pe lângă diferite obligații asumate de către depunător (obligații gen *facere*), şi asumarea de către depunător a consecințelor juridice care surveneau în caz de încălcare a obligațiilor asumate prin jurământ. Astfel, jurământul se finaliza prin formula „*dacă voi încălca acest jurământ, sunt gata să port răspundere cu toată rigoarea legii"*. Este însă necesar de a menționa că nici Legea nr. 443/1995, nici alte acte normative nu conțineau careva norme referitoare la survenirea unor consecințe juridice concrete, materializate prin sancțiuni de ordin disciplinar, contravențional (administrativ) sau penal.

Nulitatea actului de depunere a jurământului nu era reglementată de lege şi nu a făcut obiectul unor atitudini în cadrul doctrinei de specialitate nici de drept al muncii, dar nici a celei de drept public (administrativ). Practica judiciară națională nu cunoaşte careva litigii apărute în legătură cu refuzul persoanei de a depune jurământul, nici cazuri de declarare a nulității actului respectiv. Circumstanțele date evidențiază caracterul de *instituție totală* a jurământului, care nu permite afectarea în parte a fenomenului. Atât aspectele juridice, cât şi aspectele nonjuridice formează o simbioză completă şi inseparabilă, ceea ce denotă caraterul de simbiotiv juridic al jurământului.

După punerea în aplicare a *Legii cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public nr.158 din 04.07.2008*, de la 1 ianuarie 2009, s-a schimbat cardinal optica legiuitorului privind condiţia depunerii jurământului de către titularii unor funcţii publice, aflaţi în raporturi juridice de muncă atipice. Schimbarea respectivă ţine, în primul rând, de subiecţii obligaţi să depună jurământul pentru a ocupa o funcţie publică. Dacă în perioada iniţială (imediat după declararea independenţei ţării) niciun funcţionar public nu era obligat să depună jurământul, urmată de perioada în care erau obligaţi să depună jurământul de încadrare în funcţie numai subiecţii speciali susmenţionaţi, atunci, în cadrul celei de-a treia etape de dezvoltare a raporturilor de serviciu, condiţia depunerii jurământului s-a extins asupra titularilor tuturor funcţiilor publice, aflaţi în raporturi de muncă atipice. Concluzia dată este fundamentată pe cele specificate în art.32 din Legea nr. 158/2008, potrivit cărora subiectul titular al unei funcţii publice depune *jurământul de credinţă* cu următorul cuprins: *„Jur solemn să respect Constituţia Republicii Moldova, drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, să apăr suveranitatea, independenţa şi integritatea teritorială a Republicii Moldova, să execut în mod obiectiv şi imparţial legile ţării, să îndeplinesc conştiincios obligaţiile ce îmi revin în exercitarea funcţiei publice şi să respect normele de conduită profesională”*. În acest mod, s-au perindat trei etape în raportul *funcţionar pubic – jurământ*: raportul funcţionar public – subiect neobligat; raportul funcţionar public – subiect special obligat; raportul funcţionar public – subiect general obligat. Altfel spus, pe parcursul a mai puţin de douăzeci de ani, optica legiuitorului s-a schimbat radical, de la *zero* subiecţi obligaţi la *toţi* subiecţii obligaţi. În mod normal, nu poate să existe niciun subiect aflat în raporturi de serviciu (cu excepţia debutanţilor), care să-şi exercite atribuţiile funcţionale, fără ca să nu fi fost supus, obligatoriu, condiţiei depunerii jurământului la încadrarea în funcţie. În aşa mod, condiţia depunerii jurământului s-a transformat din condiţie relativă în condiţie absolută în raport cu persoanele titulare ale unei funcţii publice aflate în raporturi de muncă atipice.

Prevederile Legii nr. 158/2008 care se referă la condiţia depunerii jurământului trebuie coroborate cu prevederile altor legi, de regulă speciale, dar şi cu prevederile *Legii pentru aprobarea Clasificatorului unic al funcţiilor publice nr.155 din 21.07.2011*. Interpretând doctrinar prevederile art.4 din Legea nr. 158/2008, este necesar să men-

ționăm că prevederile legii-cadru în materie de funcție publică care țin de condiția depunerii jurământului se aplică funcționarilor publici cu statut special (colaboratorilor serviciului diplomatic, serviciului vamal, ai organelor apărării, securității naționale şi ordinii publice, altor categorii stabilite prin lege), aflați în raporturi de muncă atipice, numai în partea care nu este reglementată prin respectivele legi speciale.

Spre deosebire de condiția depunerii jurământului operabilă în cadrul raporturilor de exercitare a funcției de demnitate publică şi ale raporturilor de muncă profesional-corporative, în cazul raporturilor de serviciu ale funcționarilor publici apariția raportului respectiv şi momentul depunerii jurământului sunt despărțite în timp printr-un interval care este de cel puțin şase luni. Concluzia dată se ține pe raționamentul cumulativ al prevederilor art.31 şi art.32 din Legea nr. 158/2008, potrivit cărora persoana fizică încadrată pentru prima dată într-o funcție publică are, pe parcursul a şase luni, statut juridic de funcționar public debutant şi va depune jurământul numai după ce va fi confirmată în funcția publică. Perioada de şase luni este considerată a fi o perioadă de probă. Însă naşterea raportului de muncă al funcționarului respectiv nu este supusă respectării, printre alte condiții speciale, şi condiției depunerii jurământului. În aşa mod, condiția depunerii jurământului este, în cazul funcționarilor publici, o *condiție subsecventă* apariției raportului de muncă, reprezentând, aşa cum s-a menționat în doctrina de drept public al muncii, dar şi în cea de drept administrativ, *punctul terminus* al acestui parcurs [108, p.89], [86, p.193].

Calitatea de subiect depunător o deține funcționarul public postdebutant, iar cea de subiect destinatar – conducătorul autorității publice angajatoare. Spre deosebire de prevederile vechii legi în domeniu, depunerea jurământului nu se efectuează, în mod obligatoriu, în fața colectivului autorității angajatoare, în aşa mod colectivul respectiv nedeținând calitatea de subiect destinatar. Însă depunerea jurământului se efectuează, potrivit prevederilor noii legi, în fața simbolurilor de stat, ceea ce conferă acestora un rol de *noumen*, adică de subiect-esență cognoscibil numai prin rațiune, spre deosebire de subiectul-persoană cognoscibil, de regulă, senzorial, materializat în acest caz printr-o persoană fizică – conducătorul autorității publice angajatoare.

Legiuitorul a păstrat, în linii mari, şi formalizarea depunerii jurământului. Ca şi în cazul funcţionarilor publici-salariaţi, care erau obligaţi să depună jurământul potrivit vechii legi în materie, şi Legea nr. 158/2008 conferă actului social public de depunere a jurământului caracterul de *act solemn*, care produce efecte juridice numai în cazul respectării formalităţilor legale existente. Sub acest aspect, jurământul se depune în formă verbală, dar se consemnează în formă scrisă, art.32 alin.(4) din Lege specificând faptul că depunătorul semnează jurământul, care se păstrează în dosarul său personal. Abordat prin prisma condiţiei de validitate, depunerea verbală a jurământului este suficientă sub aspect *ad validitatem*, ţinânt cont de caracteristicile conceptuale ale jurământului atât în calitate de performativ, cât şi de simbiotiv juridic. Deşi este salutabil faptul că legiuitorul menţionează necesitatea consemnării scrise a jurământului, aceasta poartă un caracter *ad probationem*, anume din cauza că este un simbiotiv juridic care, odată efectuat, nu mai necesită alte perfectări pentru a fi declarat drept valid. Concluzia dată se fundamentează şi pe faptul că legiuitorul sancţionează cu destituire numai funcţionarul public care refuză să depună jurământul, dar nu şi pe cel care refuză să semneze actul scris de depunere a jurământului în cauză.

În ceea ce ţine de locul şi timpul depunerii, legiuitorul urmează procedura clasică operabilă în materia majorităţii actelor de depunere a jurământului. Locul de efectuare a actului este locaţia unităţii angajatoare (sediul organului central al autorităţii publice în cauză). Deşi legea nu menţionează nimic în acest sens, considerăm că depunerea jurământului în alt loc decât locaţia autorităţii angajatoare, dar cu respectarea tuturor aspectelor procesuale stipulate de lege, nu afectează validitatea actului, deoarece, spre deosebire de vechea lege-cadru în materie de funcţie publică, colectivul de muncă din cadrul autorităţii angajatoare nu mai are statut de subiect destinatar al jurământului. Alegerea locului depunerii jurământului, diferit de cel al locaţiei autorităţii angajatoare, ţine de competenţa autorităţii angajatoare sau poate avea loc şi din iniţiativa unei autorităţi ierarhic superioare. Chiar dacă nu are calitate de angajator în raport cu subiectul raportului de muncă atipic, autoritatea poate dispune efectuarea depunerii jurământului în altă locaţie. De exemplu, depunerea jurământului de către mai mulţi funcţionari postdebutanţi în comun, dar ca şi acte individuale, deoarece depunerea jurământului, chiar dacă se efec-

tuează în comun de mai mulți subiecți obligați, întotdeauna poartă caracter de act individualizat. Raportul de depunere a jurământului de către un subiect titular de funcție publică este un raport individual, la fel cum şi raportul de serviciu al titularului este un raport juridic de muncă atipic individual.

Sub aspectul timpului depunerii jurământului, acesta urmează apariției raportului de muncă al subiectului obligat. Spre deosebire de majoritatea celorlaltor acte de depunere a jurământului, această perioadă de timp este una determinată (pentru toți funcționarii publici debutanți), care nu poate fi mai mică de şase luni şi, totodată, mai mare de şase luni şi zece zile de la momentul apariției raportului respectiv.

După formulă, jurământul depus de către subiectul titular al funcției publice este un angajament public format din mai multe obligații de diferit gen: obligația de respectare a legii (obligație juridică), obligația de protejare a simbolurilor entitare ale statului (obligație juridică), obligația de executare imparțială (obligație juridică), obligația de conştiinciozitate (obligație deontologică), obligația de respectare a normelor de conduită profesională (obligație deontologică). Toate obligațiile respective, atât cele de natură juridică, cât şi cele de natură deontologică, sunt obligații gen *facere,* din conținutul formulei de jurământ lipsind orice fel de obligații gen *non facere.*

Spre deosebie de formula jurământului depus de către subiectul obligat în condițiile fostei legi-cadru în materie, noua formulă de jurământ nu conține prevederi privind survenirea unor posibile consecințe juridice nefavorabile depunătorului în caz de nerespectare a obligațiilor asumate prin jurământ. În acest sens, art.57 din Legea nr. 158/2008 conține o listă relativă a faptelor care constituie abateri disciplinare pentru care funcționarul-salariat poate fi atras la răspundere disciplinară, dar nerespectarea sau încălcarea obligațiilor asumate prin jurământ nu este menționată în rândul acestora, ceea ce poate fi calificat drept o deficiență a legii în cauză. Nici legea penală, nici legea contravențională nu sancționează un astfel de comportament.

Actul de depunere a jurământului poate fi lovit de nulitate doar în cazurile de viciere a subiectului depunător sau/şi a subiectului destinatar al jurământului, precum şi în cazurile de viciere a conținutului jurământului, pronunțat de către subiectul depunător. Deşi legea nu menționează nimic sub acest aspect, considerăm că declararea nulității actului de depunere a jurământului ține de competența instanței judecătoreşti abilitate în materie de contencios administrativ.

Spre deosebire de legislația în materie a Republicii Moldova, în Rusia, funcționarii publici nu sunt obligați prin lege să depună jurământul. Totuşi, potrivit cercetătoarei Natalia Rusakova, obligația respectivă este prevăzută în unele acte normative locale adoptate de către subiecții din componența statului federal rus, aceasta specificând, în acest sens, depunerea jurământului de către o serie de funcționari publici din Regiunea Nijnii Novgorod [246, p.105-106].

În Ucraina şi România legiuitorul a instituit o altă practică în materie de depunere a jurământului de către titularii unor funcții publice. Potrivit prevederilor art.17 din *Legea Ucrainei privind serviciul public nr.3723-XII din 16.12.1993* [394], persoanele încadrate pentru prima dată în serviciul public depun jurământul în formula stabilită de lege, semnează textul jurământului depus, actul respectiv păstrându-se la autoritatea angajatoare. Spre deosebire de legislația Republicii Moldova, legiuitorul ucrainean obligă autoritatea angajatoare să facă o înscriere despre jurământul depus în carnetul de muncă al subiectului depunător, astfel recunoscându-se caracterul laburist (de drept al muncii) al raportului juridic al funcționarului public. Apariția raportului de muncă al funcționarului public a făcut (în mod indirect), obiectul unei decizii adoptate de către Judecătoria Supremă a Ucrainei. Potrivit pct.6 din *Hotărârea Plenului Judecătoriei Supreme nr.13 din 25 mai 1998 „Cu privire la practica examinării de către instanțele judecătoreşti a cazurilor de corupție şi a altor infracțiuni legate de corupție”* [396], instanțele judecătoreşti trebuie să țină cont de faptul că nici depunerea jurământului, nici nedepunerea acestuia nu determină obținerea statutului de funcționar public, adică nu serveşte drept condiție prestabilită de apariție a raportului de muncă al funcționarului respectiv. În sensul celor stipulate în legea ucraineană în materie de funcție publică, coroborate cu practica judecătorească vizată, depunerea jurământului are calitatea de *condiție subsecventă* apariției raportului de muncă în cauză, la fel ca şi depunerea jurământului de către un funcționar public din Republica Moldova.

Spre deosebire de legiuitorul Republicii Moldova, cel ucrainean a stabilit, prin intermediul art.30 din legea-cadru în materie de funcție publică, faptul că, în afară de aceea că *refuzul de a depune jurământul* serveşte drept temei de încetare a raportului de muncă al funcționarului respectiv, şi *încălcarea jurământului* depus serveşte drept temei de încetare a raportului în cauză. De altfel, o normă simi-

lară este prevăzută şi în legislaţia ucraineană care stabileşte statutul juridic al judecătorilor, pe marginea subiectului respectiv pronunţându-se deja Curtea Constituţională a Ucrainei. Potrivit prevederilor Hotărârii Curţii Constituţionale a Ucrainei din 18.03.2011, emise în urma adresării a 53 de deputaţi din Rada Ucraineană care au contestat în faţa instanţei constituţionale prevederile din legislaţie ce determinau abaterile săvârşite de către un judecător şi pe care legea le considera a fi drept încălcări ale jurământului depus de către titularul funcţiei de judecător, instanţa a considerat că respectivele prevederi sunt constituţionale, menţinându-le în vigoare.

În Elveţia, potrivit prevederilor art.3 *Serment des fonctionnaires* din *Legea privind prestarea jurământului din 24.09.1965* [374], *„doivent être assermentés les fonctionnaires et employés de l'Etat et des communes: a) appelés à dresser procès-verbal de faits susceptibles d'entraîner des sanctions; b) appelés à effectuer des enquêtes, des saisies ou des actes analogues; c) dont le serment est prévu par d'autres dispositions que celles de la présente loi”.*

În România, potrivit prevederilor art.62 din *Legea nr.188/1999 privind Statutul funcţionarilor publici* [367], la intrarea în corpul funcţionarilor publici, funcţionarul respectiv depune jurământul de credinţă, în termen de trei zile de la emiterea actului de numire în funcţia publică definitivă, în următoarea formulă: *„Jur să respect Constituţia, drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, să aplic în mod corect şi fără părtinire legile ţării, să îndeplinesc conştiincios îndatoririle ce îmi revin în funcţia publică în care am fost numit, să păstrez secretul profesional şi să respect normele de conduită profesională şi civică. Aşa să-mi ajute Dumnezeu”*. După conţinut, formula jurământului este foarte apropiată de cea depusă de către subiecţii titulari de funcţii publice din Republica Moldova. Totodată, însă, necesită a fi menţionat faptul că formula în cauză are şi un conţinut religios, care lipseşte în textul jurământului depus de către subiectul respectiv din Republica Moldova. Legiuitorul român a lăsat, totuşi, la discreţia subiectului depunător pronunţarea formulei religioase respective, menţionând că aceasta va respecta libertatea convingerilor religioase ale subiectului obligat, ceea ce presupune că, în cazul în care subiectul va considera necesar, va refuza să pronunţe formula finală cu conţinut religios, fără ca refuzul respectiv să invalideze actul în totalitatea lui.

De asemenea, legiuitorul român a mai prevăzut şi faptul că depunerea jurământului se consemnează în formă scrisă, la fel ca şi în cazul depunerii jurământului de către subiectul obligat din Republica Moldova. Norma legală din legea românească în materie de funcţie publică stabileşte că doar refuzul de a depune jurământul atrage după sine încetarea de drept a raportului de serviciu al funcţionarului respectiv, prin intermediul revocării actului de numire în funcţie, dar nu şi refuzul de a consemna în formă scrisă faptul depunerii jurământului. Forma scrisă a acestuia serveşte doar în calitate de condiţie probatorie a producerii faptului juridic în sine, dar nu şi în calitate de condiţie care ar valida jurământul. Astfel, depunerea verbală a acestuia este suficientă sub aspect *ad validitatem.* Spre deosebire de legiuitorul moldovean, legiuitorul român stabileşte şi subiectul în sarcina căruia este pusă obligaţia de organizare a depunerii jurământului – cel care are competenţă legală de numire în funcţie a subiectului depunător, dar nu menţionează nimic despre modalitatea de depunere a jurământului.

2.4. Condiţia depunerii jurământului în raporturile de serviciu ale funcţionarilor publici cu statut special

Potrivit prevederilor art.4 din Legea nr. 158/2008, există două categorii de funcţionari publici: funcţionari publici cu statut general şi *funcţionari publici cu statut special*. Legea include în cea de a doua categorie colaboratorii serviciului diplomatic, ai serviciului vamal, ai organelor apărării, securităţii naţionale şi ordinii publice, precum şi alte categorii stabilite prin lege. În privinţa raporturilor de muncă ale acestor categorii de subiecţi, calitatea de sursă primară (izvor primar de reglementare) o deţine legea specială, iar prevederile legii-cadru în materie de funcţie publică se aplică numai în măsura în care nu există suficiente reglementări conţinute în legea specială. În marea majoritate a cazurilor este vorba despre subiecţi cu statut militar special, militar specializat sau asimilat statutului militar. Evident că nu toţi subiecţii în cauză se află în raporturi de muncă atipice, unele categorii de subiecţi nu cad sub nicio formă sub incidenţa reglementărilor speciale în materie de raporturi de muncă atipice, cum ar fi persoanele care îşi satisfac serviciul militar obligatoriu în termen. Natura juridică a raportului acestor subiecţi cu organul respectiv

al autorității statale este una de drept public pur, din aceasta lipsind elementele-cheie care caracterizează orice raport juridic de muncă fie tipic, fie atipic, natura salarială a muncii prestate şi caracterul volitiv bilateral al raportului apărut între subiecți.

Raportul de muncă al funcționarilor publici cu statut special nu este identic: de la caz la caz, sursa de apariție a raportului respectiv este definită de către legiuitor în mod diferit. Elementul comun al majorității normelor care reglementează raporturile respective îl constituie *principiul aplicării subsidiare a legislației muncii* în raport cu legislația specială în materie. Acest principu este consacrat, direct sau indirect, pentru următoarele categorii de raporturi de muncă atipice:

- *raporturile de muncă ale polițiştilor.* Potrivit prevederilor art.31 din *Legea cu privire la activitatea Poliției şi statutul polițistului nr.320 din 27.12.2012* [292], raporturile de serviciu ale funcționarilor publici, ale salariaților civili şi ale personalului de deservire tehnică din poliție sunt reglementate, respectiv, de legislația cu privire la funcția publică şi statutul funcționarului public, de Codul muncii şi de alte acte normative, acțiunea Codului muncii extinzându-se asupra raporturilor de serviciu ale polițiştilor numai în măsura în care nu este reglementată de legea specială (principiul aplicării subsidiare a legislației generale a muncii);
- *raporturile de muncă ale polițiştilor de frontieră.* Potrivit prevederilor art.14 din *Legea cu privire la Poliția de Frontieră nr.283 din 28.12.2011* [337], acțiunea Codului muncii se extinde asupra polițiştilor de frontieră doar în partea nereglementată de legea dată (principiul aplicării subsidiare a legislației muncii);
- *raporturile de muncă ale colaboratorilor Serviciului de Protecție şi Pază de Stat.* Potrivit prevederilor art.19 din *Legea cu privire la Serviciul de Protecție şi Pază de Stat nr.134 din 13.06.2008* [330], încadrarea în Serviciu se efectuează prin contract de îndeplinire a serviciului special în cadrul SPPS, încheiat în scris, prin care se stabilesc condițiile de îndeplinire a serviciului, obligațiile, drepturile şi responsabilitatea părților (principiul aplicării subsidiare a legislație muncii);
- *raporturile de muncă ale colaboratorilor sistemului penitenciar.* Potrivit prevederilor art.19 din *Legea cu privire la sistemul penitenciar nr.1036 din 17.12.1996* [306], încadrarea în serviciu, atestarea, detaşarea, transferarea şi concedierea din sistemul penitenciar se efectuează

în conformitate cu *Legea cu privire la sistemul penitenciar* şi cu regulamentul aprobat de Guvern, iar, în partea în care exercitarea serviciului în cadrul sistemului penitenciar nu este reglementată prin acte normative speciale, se aplică prevederile Codului muncii (principiul aplicării subsidiare a legislației muncii);

- *raporturile de muncă ale colaboratorilor Serviciului Protecţiei Civile şi Situațiilor Excepționale.* Potrivit prevederilor art.3 din *Legea Serviciului Protecției Civile şi Situațiilor Excepționale nr.93 din 05.04.2007* [326], efectivul de angajați civili ai Serviciului este compus din funcționari publici, supuşi reglementărilor Legii nr. 158/2008 şi personal contractual, care desfăşoară activități auxiliare, supus reglementărilor legislației muncii, iar potrivit art.18 din Lege, angajarea în cadrul Serviciului se face în bază de contract individual de muncă, în conformitate cu legislația (principiul aplicării subsidiare a legislației muncii);
- *raporturile de muncă ale ofițerilor de informații şi securitate.* Potrivit prevederilor art.11 şi art.12 din *Legea privind statutul ofițerului de informații şi securitate nr.170 din 19.07.2007* [328], angajarea în Serviciu se efectuează prin încheierea unui contract de îndeplinire a serviciului, prin semnarea unui angajament de nedivulgare a secretului de stat şi prin emiterea unui ordin de numire în funcție, contractul de îndeplinire a serviciului reprezentând un acord scris, încheiat între persoana angajată şi Serviciu, prin care se stabilesc termenul şi condițiile îndeplinirii serviciului, obligațiile şi responsabilitățile părților (principiul aplicării subsidiare a legislației muncii);
- *raporturile de muncă ale colaboratorilor vamali.* Potrivit prevederilor art.1 şi art.3 din *Legea serviciului în organele vamale nr.1150 din 20.07.2000* [311], serviciul în organele vamale este un gen special de activitate în serviciul public, legislația privind serviciul în organele vamale fiind formată din Constituție, Codul vamal, legea menționată şi din alte acte normative care reglementează exercitarea serviciului, iar colaboratorul vamal este persoana cu funcție de răspundere numită, în condițiile *Legii serviciului în organele vamale*, într-o funcție în cadrul organului vamal. În cadrul organelor vamale activează funcționari publici, supuşi reglementărilor Legii nr.158/2008 şi personal contractual, care desfăşoară activități auxiliare, supus reglementărilor legislației muncii (principiul aplicării subsidiare a legislației muncii);

- *raporturile de muncă ale ofiţerilor de urmărire penală.* Potrivit prevederilor art.14 din *Legea privind statutul ofiţerului de urmărire penală nr.333 din 10.11.2006* [324], raporturile de muncă ale ofiţerilor de urmărire penală sunt reglementate de Codul muncii, de alte acte normative care conţin norme ale dreptului muncii, precum şi de actele normative care reglementează activitatea instituţiilor în cadrul cărora sunt constituite organe de urmărire penală, luându-se în vedere particularităţile prevăzute de Legea privind statutul ofiţerului de urmărire penală (principiul aplicării subsidiare a legislaţiei muncii).

Din reglementările respective decurge o concluzie evidentă: legislaţia muncii în materia raporturilor de muncă ale subiecţilor respectivi se aplică în mod subsidiar, primatul aparţinând reglementărilor speciale în materie, precum şi, în anumite situaţii, reglementărilor stipulate în legea-cadru în materie de funcţie publică. Fiind abordate prin prisma dreptului muncii, raporturile respective sunt raporturi de muncă atipice, iar condiţia depunerii jurământului urmează căii speciale stabilite de legea specială.

În ceea ce ţine de aceste categorii de subiecţi aflaţi în raporturi de muncă atipice, legiuitorul a aplicat două modalităţi de reglementare a condiţiei depunerii jurământului: reglementarea directă şi reglementarea indirectă, prin intermediul unor norme de blanchetă. *Legea cu privire la trupele de carabinieri (trupele interne) ale Ministerului Afacerilor Interne nr. 806 din 12.12.1991* stipulează, prin intermediul art.17, faptul că cetăţenii care se angajează în serviciul trupelor de carabinieri *depun jurământ de credinţă* Republicii Moldova, textul acestuia aprobându-se de către Prezidiul Parlamentului.

Într-un mod puţin mai diferit legiuitorul a reglementat condiţia depunerii jurământului de către ofiţerii de urmărire penală. Potrivit prevederilor art.19 din *Legea privind statutul ofiţerului de urmărire penală*, persoana numită pentru prima dată în funcţia de ofiţer de urmărire penală *depune jurământul* în conformitate cu legislaţia care reglementează activitatea instituţiei în care activează. Modalitatea de depunere este stabilită de către conducătorul instituţiei în cadrul căreia este constituit organul de urmărire penală: MAI, Serviciul Vamal sau CNA.

Tabelul 2.3

Funcționarii publici cu statut special, aflați în raporturi juridice de muncă atipice, care depun jurământul

Denumirea funcției	*Tipul raportului juridic*	*Modalitatea juridică de încadrare în muncă, prevăzută de legea specială*
Polițist	Raport de muncă atipic	Contract individual de muncă
Militar al trupelor de carabinieri	Raport de muncă atipic	Contract
Colaborator al sistemului penitenciar	Raport de muncă atipic	Contract
Colaborator vamal	Raport de muncă atipic	Contract individual de muncă
Colaborator al SPPS	Raport de muncă atipic	Contract
Militar prin contract în cadrul Forțelor Armate	Raport de muncă atipic	Contract de îndeplinire a serviciului militar
Polițist de frontieră	Raport de muncă atipic	Contract individual de muncă
Colaborator al SPCSE	Raport de muncă atipic	Contract individual de muncă
Colaborator al CNA	Raport de muncă atipic	Contract individual de muncă
Ofițer de urmărire penală	Raport de muncă atipic	În dependență de instituția angajatoare (sistemul MAI, organelor vamale sau al CNA)

O altă modalitate de reglementare a condiției depunerii jurământului este abordată de către legiuitor în cazul colaboratorilor serviciu-

lui penitenciar. Potrivit art.18 (18^2) din *Legea cu privire la sistemul penitenciar*, la angajarea în serviciu în sistemul penitenciar, colaboratorul *depune jurământul*, al cărui text este aprobat de către Guvern. Elementul comun pe care-l conţin aceste reglementări îl constituie instituirea obligaţiei de depunere a jurământului prin intermediul legii speciale, care reglementează raporturile juridice respective atipice ale titularilor funcţiilor speciale. Atât textul, cât şi modalitatea de depunere a jurământului este diferită, de la caz la caz:

- pentru ofiţerii de urmărire penală – prin legi speciale care reglementează activitatea în cadrul MAI, Serviciului Vamal sau al CNA;
- pentru colaboratorii serviciului penitenciar – prin *Hotărârea Guvernului nr.950 din 14.10.1997 „Despre aprobarea Regulamentului cu privire la satisfacerea serviciului, textul jurământului,a Regulamentului privind modul de depunere a jurământului, a listelor gradelor special şi modelului legitimaţiei de serviciu pentru efectivul de trupă şi corpul de comandă din sistemul penitenciar al Ministerului Justiţiei”*.

În ceea ce priveşte Serviciul Vamal, condiţia depunerii jurământului de către persoanele aflate în raporturi de muncă atipice în calitate de colaboratori vamali face obiectul direct al unor reglementări cu conţinut identic în două legi aparte: *Codul vamal al Republicii Moldova* şi *Legea serviciului în organele vamale*. Astfel, potrivit prevederilor art.311 din Codul vamal, în termen de 20 de zile de la data conferirii primului grad special, colaboratorul vamal depune următorul jurământ: *„Jur să respect cu stricteţe Constituţia şi legile Republicii Moldova, să apăr suveranitatea şi securitatea ei economică, să execut conştiincios obligaţiile de serviciu”*. Procedura depunerii jurământului este aprobată, potrivit normei în cauză, de către directorul general al Serviciului vamal. Şi prevederile art.17 din *Legea serviciului în organele vamale* stipulează acelaşi lucru, doar că într-o formulă puţin mai nuanţată.

O altă modalitate, care poate fi considerată clasică (tipică), este utilizată de către legiuitor pentru reglementarea condiţiei de depunere a jurământului de către colaboratorii SPPS. Potrivit prevederilor art.20 din *Legea cu privire la Serviciul de Protecţie şi Pază de Stat,* în termen de 10 zile de la conferirea gradului special, colaboratorul Serviciului depune următorul jurământ: *„Eu (numele, prenumele), conştient de drepturile şi obligaţiile ce îmi revin, încadrându-mă în Serviciul de Protecţie şi Pază de Stat, jur să fiu devotat Patriei mele*

Republica Moldova, să respect Constituţia şi legile ţării, să apăr şi să promovez interesele naţionale ale Republicii Moldova, să apăr securitatea naţională, viaţa şi sănătatea demnitarilor, onoarea şi prestigiul Serviciului de Protecţie şi Pază de Stat, drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, să păstrez cu stricteţe secretul activităţii şi misiunilor încredinţate". Este de menţionat faptul că, potrivit normei în cauză, modul de depunere a jurământului este stabilit prin *actul normativ* al Serviciului, adică legiuitorul deleghează dreptul de stabilire a condiţiei, locului şi formei de depunere a jurământului, autorităţii angajatoare. Apariţia raportului de muncă atipic al colaboratorului autorităţii respective nu este condiţionată de depunerea jurământului, deoarece legiuitorul stabileşte că depunerea jurământului intervine *ulterior* conferirii gradului special. Concluzia dată decurge din interpretarea art.14 din Lege, potrivit căruia încadrarea în Serviciu se efectuează prin contract de îndeplinire a serviciului special în cadrul SPPS, încheiat în formă scrisă, între cetăţeanul Republicii Moldova *care urmează a fi încadrat* şi directorul Serviciului. În acest mod, condiţia depunerii jurământului este *subsecventă* apariţiei raportului de muncă atipic al subiectului în cauză, prin depunerea acestuia finalizându-se şi conturându-se imaginea completă şi complexă a raportului juridic.

Condiţia depunerii jurământului de către poliţişti, subiecţi aflaţi în raporturi de muncă atipice, este reglementată prin intermediul art.35 din *Legea cu privire la activitatea Poliţiei şi statutul poliţistului nr.320 din 27.12.2012*. Astfel, după încheierea contractului individual de muncă, în termen de cel mult o lună, poliţistul depune *jurământul solemn* cu următorul conţinut: *„Eu (prenumele, numele), încadrându-mă în serviciul Poliţiei, jur solemn să fiu devotat poporului Republicii Moldova, să fiu onest, disciplinat, vigilent şi curajos, să păstrez secretele de stat şi alte informaţii oficiale cu accesibilitate limitată, să respect şi să aplic în mod corect şi fără părtinire legile Republicii Moldova. Jur să exercit în mod conştiincios şi cu exactitate obligaţiile încredinţate, ordinele superiorilor şi prevederile statutelor şi regulamentelor, să respect şi să ocrotesc interesele şi autoritatea statului, drepturile, libertăţile şi interesele legitime ale persoanelor, să apăr ordinea de drept şi patrimoniul statului şi al persoanelor. Dacă voi încălca acest jurământ, sunt gata să port răspundere cu toată rigoarea legii"*.

Calitatea de subiect depunător al jurământului respectiv o deține polițistul, aflat deja în raporturi de muncă, concluzie confirmată şi prin faptul că, potrivit legii, refuzul de a depune jurământul serveşte drept temei de *încetare* a contractului individual de muncă. Aşadar, depunerea jurământului, la fel ca şi în cazul majorității celorlalte categorii de subiecți obligați, aflați în raporturi de muncă atipice, nu serveşte în calitate de *condition préventif* apariției raportului juridic, ci de *condiție subsecventă*. Condiția depunerii jurământului urmează obținerii statutului de angajat (salariat) al sistemului organelor MAI. În doctrină, depunerea jurământului a fost identificată drept *ultima fază a consimțământului persoanei* care a dobândit calitatea de polițist [62, p.117].

După conținut, textul jurământului este mai complex decât în cazul jurământului depus de către alte categorii de subiecți obligați, cu excepția jurământului depus de către militarii aflați în raporturi de muncă atipice. Astfel, conținutul acestui jurământ este format dintr-o singură categorie de obligații, asumate de către subiectul depunător: obligații gen *facere*. Acestea sunt următoarele: obligația de devotament (obligație deontologică), obligația de onestitate (obligație deontologică), obligația de disciplină (obligație juridică), obligația de protejare a secretelor de stat şi de serviciu (obligație juridică), obligația de respectare a legii (obligație juridică), obligația de respectare a actelor normative speciale (obligație juridică), obligația de protejare a drepturilor persoanelor fizice şi juridice (obligație juridică).

Între condiția depunerii jurământului de către colaboratorii poliției şi ai trupelor de carabinieri, aflați în raporturi de muncă atipice, şi condiția depunerii jurământului de către militarii aflați în raporturi de acelaşi gen, există o serie de similitudini. În primul rând, şi colaboratorii din sistemul organelor MAI, şi colaboratorii din sistemul apărării naționale dețin statut de subiecți care, potrivit legii şi obligațiilor asumate prin intermediul raporturilor de muncă atipice respective, sunt supuşi unor condiții de muncă care prezintă risc potențial deosebit asupra stării sănătății sau chiar asupra vieții acestora. Din această cauză condiția depunerii jurământului are o semnificație extrem de importantă, subiectul depunător asumându-şi, prin intermediul jurământului depus, atât posibilele consecințe nefavorabile vieții sau sănătății sale, cât şi obligația de a-şi risca propria viață sau sănătate întru executarea obligațiilor asumate. În al doilea rând, exercitarea activității respective

reprezintă nu numai o obligaţie asumată de către subiect în mod benevol, voluntar şi în condiţiile unei legi speciale, ci şi o onoare, manifestată prin intermediul mai multor aspecte de ordin juridic, o bună parte dintre acestea fiind plasate în afara timpului şi locului prestării muncii (exercitării funcţiei), dar care impun subiectului titular al funcţiei respecarea normelor comportamentale extraspaţiu şi extratimp. În al treilea rând, modalitatea de depunere a jurământului, în calitate de condiţie necesară obţinerii statutului respectiv, este reglementată de către organele competente în materie regulatorie extrem de minuţios. Pe lângă aspectele juridice, se evidenţiază şi aspectele de ordin comportamental ritualic, care au drept scop crearea unui liant, a unei legături ritualice speciale, a unui *„principiu de magnificienţă”* [57, p.160], şi care conferă nuanţe aparte actului social public de depunere a jurământului, implicând imprimarea pentru subiecţii participanţi a unui statut special, definit în cadrul ştiinţelor antropologice, după cum am menţionam anterior, prin noţiunea de *spectacteur* [57, p.216-217].

Condiţia depunerii jurământului de către subiecţii cu statut militar, aflaţi în raporturi de muncă atipice, este reglementată prin intermediul art.16 din *Legea cu privire la pregătirea cetăţenilor pentru apărarea patriei nr.1245 din 18.07.2002*, care statuează că cetăţenii care îndeplinesc serviciul militar depun *jurământul militar* în următoarea formulă: *„Eu, (numele, prenumele), cetăţean al Republicii Moldova, jur credinţă Republicii Moldova şi poporului ei. Jur să-mi apăr Patria chiar şi cu preţul propriei vieţi, să respect legile Republicii Moldova şi regulamentele militare”*, iar procedura depunerii jurământului este stabilită prin intermediul regulamentelor militare. Evident că jurământul militar este depus de către toţi subiecţii incorporaţi în serviciul militar, şi, în primul rând, de militarii în termen, însă acest jurământ operează în calitate de condiţie specială numai pentru subiecţii cu statut militar, aflaţi în raporturi de muncă atipice, adică pentru militarii care-şi satisfac serviciul militar prin contract, potrivit prevederilor art.24-27 din Legea nr. 1245/2002.

Mecanismul juridic de satisfacere a serviciului militar prin contract face obiectul reglementărilor *Regulamentului cu privire la modul de îndeplinire a serviciului militar în Forţele Armate*, aprobat prin *Hotărârea Guvernului nr.941 din 17.08.2006*. Raporturile de muncă atipice ale militarilor angajaţi prin contract sunt generate de un act convenţional special – contractul de îndeplinire a servici-

ului militar, care este o convenție încheiată între o persoană fizică (cetățean), în calitate de subiect salariat, şi autoritatea administrației publice centrale, în care este prevăzut serviciul militar (autoritatea angajatoare). Ca şi orice act juridic similar, contractul respectiv este un act în formă scrisă cu un conținut specific domeniului prestării muncii de către subiectul angajat: termenul angajării, condițiile îndeplinirii serviciului militar, obligațiile şi responsabilitatea părților contractante. În doctrină s-a menționat, cu referință la natura juridică a contractelor încheiate de către cadrele militare, că, deşi normele care reglementează raporturile de muncă ale militarilor nu fac parte integrantă din obiectul dreptului muncii, există similitudini incontestabile cu raporturile juridice de muncă reglementate de Codul muncii [109, p.50]. Potrivit lui Dan Țop, situația raporturilor de muncă a cadrelor militare serveşte drept *„dovadă a procesului de influențare a dreptului muncii prin reguli de drept public şi a recompunerii raporturilor de muncă, fie de drept public, fie de drept privat"* [109, p.50].

Depunerea jurământului este reglementată prin intermediul Anexei nr.3 „Ceremonia depunerii jurământului militar" la *Regulamentul serviciului interior al Forțelor Armate ale Republicii Moldova,* aprobat prin Decretul Preşedintelui Republicii Moldova nr.2327-IV din 03.09.2009 [339]. Potrivit Regulamentului, jurământul militar îl depun doar acei militari prin contract, care anterior n-au depus jurământul respectiv. Data depunerii se anunță prin ordinul comandantului unității militare, iar procedura depunerii este minuțios reglementată, inclusiv aspectul individualizării stricte al actului de depunere. Normele legale specifică faptul că fiecare militar care depune jurământul citeşte cu voce tare, în fața subunității, textul acestuia, după care semnează într-o listă specială. Listele cu semnăturile subiecților depunători sunt înmânate de comandanții de subunități comandantului unității militare, păstrându-se în statul major al unității, într-o mapă specială sigilată, iar în livretul şi în fişa de evidență ale militarilor se efectuează o mențiune specială în acest sens. În calitate de act solemn, jurământul militar urmează calea clasică a simbiotivelor juridice, depunerea în formă verbală fiind suficientă *ad validitatem*, înscrisurile având calitate *ad probationem.*

Condiția depunerii jurământului de către colaboratorii serviciului penitenciar aflați în raporturi de muncă atipice este reglementată prin Anexa nr.2 „Textul jurământului" şi Anexa nr.3 „Regulamentul

privind modul de depunere a jurământului de către efectivul de trupă şi corpul de comandă din sistemul penitenciar al Ministerului Justiției", aprobate prin *Hotărârea Guvernului nr.950 din 14.10.1997*. Dintre toate formulele de jurământ aplicabile în cazul unor subiecți cu statut special, jurământul depus de către subiecții în cauză reprezintă singurul caz de jurământ, textul căruia este aprobat de către puterea executivă. În toate celelalte cazuri, textul jurămintelor a fost aprobat de către Parlament. În acest caz, există o neconcordanță între prevederile constituționale în materie şi prevederile *Legii cu privire la serviciul penitenciar*: atât obligativitatea depunerii jurământului, cât şi formula acestuia trebuiau să fie încorporate în conținutul legii-cadru în materie, dar legiuitorul a separat aceste două aspecte, fiind afectată, astfel, calitatea de *instituție totală* pe care o deține jurământul.

Potrivit Anexei nr.2, colaboratorul serviciului penitenciar depune următorul jurământ: *„Eu (numele, prenumele), încadrându-mă în serviciul sistemului penitenciar, jur solemn să fiu devotat poporului şi Republicii Moldova, să fiu onest, disciplinat, vigilent şi curajos, să păstrez secretele de stat şi altă informație oficială cu accesibilitate limitată, care-mi va deveni cunoscută în activitatea de serviciu, să respect cu strictețe legile Republicii Moldova. Jur să îndeplinesc conştiincios şi cu exactitate obligațiile încredințate, prevederile statutelor, ordinelor şi altor acte normative, să manifest o atitudine umană față de persoanele deținute în instituțiile sistemului penitenciar şi să nu le jignesc demnitatea umană. Să apăr ordinea de drept şi patrimoniul Republicii Moldova. Dacă voi încălca acest jurământ, să fiu pedepsit cu toată asprimea conform legilor Republicii Moldova"*. Depunerea jurământului are loc după încadrarea în rândul colaboratorilor serviciului penitenciar, condiția respectivă fiind *subsecventă* apariției raportului juridic.

Colaboratorii sistemului penitenciar sunt divizați în două categorii, diferențierea fiind efectuată prin intermediul perioadei în interiorul căreia aceştia sunt obligați să depună jurământul:

- subiecții care fac parte din personalul efectivului de trupă şi corpul inferior de comandă depun jurământul la *cel târziu o lună* din ziua sosirii la locul de serviciu permanent;
- subiecții care fac parte din personalul corpului de comandă mediu şi superior depun jurământul la *cel târziu trei luni* de la data încadrării în serviciu în sistemul penitenciar.

Sub acest aspect, depunerea jurământului trebuie să se încadreze în interiorul perioadelor respective – o lună sau trei luni din momentul apariției raportului de muncă. Aşadar, apariția raportului juridic nu este condiționată de depunerea jurământului, actul respectiv urmând să se desfăşoare ulterior, după scurgerea unei anumite perioade de timp, în interiorul căreia subiectul, deşi încadrat în raporturi juridice, se află într-o stare statică. Data concretă a depunerii ține de competența subiectului destinatar al jurământului şi se materializează prin emiterea unui act juridic special – ordinul şefului organului (instituției) sistemului penitenciar.

Actul de depunere a jurământului este un act individual, supus regulii solemnității actelor juridice, calitatea de subiect depunător fiind deținută de către colaboratorul aflat în raporturi de muncă, iar calitatea de subiect destinatar – de către şeful organului (instituției) sistemului penitenciar. Subiectul obligat pronunță textul jurământului, apoi semnează un formular special cu textul respectiv, acesta fiind transmis subiectului destinatar. În ceea ce ține de locul satisfacerii condiției de depunere a jurământului, acesta urmează regula general aplicabilă acestui gen de acte sociale publice: jurământul este un act de natură publică, fiind accesibil (cu anumite excepții) nu numai subiecților participanți, ci şi terților. Regula depunerii jurământului constă, potrivit pct.4 din anexa nr.3, în efectuarea acestuia în mod public, într-un spațiu deschis; numai în caz că afară timpul este neprielnic, jurământul poate fi depus în încăpere.

Condiția depunerii jurământului în formă scrisă urmează regula aplicabilă tuturor jurămintelor în calitate de simbiotive juridice: aceasta este suficientă sub aspectul validității actului respectiv, forma scrisă având calitate probantă pentru subiecții raportului juridic atipic, în special, pentru autoritatea angajatoare.

Sub aspectul conținutului, jurământul depus de către subiectul obligat este format dintr-un şir de obligații de sorginte legală de gen *facere* şi o singură obligație gen *non facere*: obligația de devotament (obligație juridică), obligația de conştiinciozitate (obligație deontologică), obligația de păstrare a secretelor de stat, obligația de respectare a legii (obligație juridică), obligația de atitudine umană față de persoanele condamnate (obligație deontologică), obligația de protejare (obligație juridică). Singura obligație gen *non facere* este obligația de neprejudiciere (nejignire) a demnității umane. Ca şi în ca-

zul jurământului depus de către colaboratorii MAI, în cazul celui depus de către colaboratorii sistemului penitenciar, formula acestuia conține referință la posibila intervenție a sancțiunii legale în caz de încălcare a jurământului depus, deşi nici legea specială în materie, nici legea generală în domeniul materiei de drept penal sau de drept contravențional nu conține careva prevederi concrete referitoare la acest aspect.

Refuzul de depunere a jurământului atrage după sine invalidarea raportului de muncă al colaboratorului. În acest caz, intervine, după noi, principiul aplicării subsidiare a normei generale din legea-cadru în materie de funcție publică, iar actul de depunere a jurământului poate fi afectat de nulitate doar în caz de viciere sub aspectul identității subiectului depunător sau a conținutului textului jurământului, exprimat verbal de către subiectul depunător.

Depunerea jurământului este o condiție care operează şi în raporturile de muncă atipice ale polițiştilor de frontieră, statutul juridic al cărora este reglementat prin intermediul *Legii cu privire la Poliția de Frontieră*. Raporturile de muncă ale polițiştilor de frontieră sunt guvernate atât de legislația specială, cât şi de legislația muncii. Izvorul apariției raportului de muncă atipic al subiectului special este, potrivit prevederilor art.18 din Lege, contractul individual de muncă (act juridic bilateral de natură convențională), urmat de emiterea ordinului de numire în funcție (act juridic unilateral de natură paraadministrativă). Condiția depunerii jurământului nu face corp comun cu celelalte condiții, apariția raportului de muncă nefiind condiționată anticipativ de actul de depunere a jurământului de către subiect. În acest mod, la momentul depunerii jurământului, depunătorul are deja calitatea de subiect al raportului juridic de muncă.

Legea nu este foarte explicită privind momentul depunerii jurământului, menționând, în acest sens, că *la angajare* (art.21), polițistul de frontieră depune următorul jurământ: *„Eu (numele şi prenumele), jur să respect Constituția şi legile Republicii Moldova, să apăr şi să promovez valorile şi interesele naționale ale țării, să asigur securitatea frontierei de stat a Republicii Moldova, să apăr onoarea şi prestigiul Poliției de Frontieră, să respect drepturile şi libertățile fundamentale ale omului, să păstrez secretul încredințat”*. Dacă în cazul raporturilor de muncă atipice ale demnitarilor şi funcționarilor publici tipici, procedura de depunere a jurământului este determinată de normele

încorporate în acelaşi act normativ, de regulă, lege, atunci, în cazul depunerii jurământului de către subiectul cu statut de poliţist de frontieră, legea stipulează că modul de depunere a jurământului de către subiecţii obligaţi se stabileşte de către Departamentul Poliţiei de Frontieră. Utilizarea de către legiuitor a sintagmei *„la angajare”* este, după noi, deficitară, deoarece induce concluzia falsă, potrivit căreia depunerea jurământului se face simultan cu apariţia raportului de muncă al subiectului, ceea ce nu corespunde realităţilor şi, totodată, este imposibil sub aspect practic. Depunerea jurământului urmează angajării, adică este o *condiţie subsecventă* apariţiei raportului de muncă al subiectului.

Calitatea de subiect depunător al jurământului o deţine poliţistul de frontieră, iar cea de subiect destinatar nu este explicit menţionată de către lege. Fiind simbiotiv juridic, actul de depunere a jurământului este supus regulii solemnităţii actelor juridice de acest gen, manifestată prin formă de exprimare verbală, legea nespecificând necesitatea efectuării vreunui înscris special, depunerea jurământului în formă verbală fiind suficientă sub aspectul respectării condiţiei de validitate a actelor juridice.

Sub aspectul conţinutului, formula jurământului depus de către poliţistul de frontieră este formată din obligaţii gen *facere*: obligaţia de respectare a legii (obligaţie juridică), obligaţia de protecţie (obligaţie juridică), obligaţia de asigurare a securităţii (obligaţie juridică), obligaţia de protecţie a onoarei (obligaţie deontologică), obligaţia de respectare a drepturilor terţilor (obligaţie juridică), obligaţia de păstrare a secretului încredinţat (obligaţie juridică). Deşi este formulată de către legiuitor drept obligaţie gen *facere*, ultima obligaţie este, potrivit naturii proprii interne, mai mult o obligaţie de genul *non facere*, constând în nedivulgarea de către subiect a informaţiei cu conţinut secret, la care are acces legal în virtutea exercitării atribuţiilor de serviciu. Concluzia dată este fundamentată pe prevederile art.29 din *Legea cu privire la secretul de stat nr.245 din 27.11.2008*, potrivit cărora subiectul cu drept de acces la secretul de stat este obligat să *nu admită divulgarea*, prin orice metodă, a secretului de stat care i-a fost încredinţat sau i-a devenit cunoscut în legătură cu îndeplinirea obligaţiilor funcţionale.

Consecinţele nerespectării obligaţiilor asumate prin jurământ sunt supuse sancţionărilor indirecte, prin materializarea acestora prin alte fapte, încadrate în spaţiul juridic, care reglementează răspunderea dis-

ciplinară, contravenţională sau penală a subiectului. Sancţiuni directe pentru încălcarea jurământului de către subiectul depunător nu sunt stabilite, chiar dacă Legea nr. 283/2011 prevede 16 temeiuri de încetare a raporturilor de muncă ale poliţiştilor de frontieră, unele dintre care poartă caracter disciplinar. Refuzul de a depune jurământul atrage după sine revocarea actului de numire în funcţie a subiectului. În acest caz, este aplicabilă analogia legii, apelându-se la prevederile art.31 din *Legea cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public*, potrivit căruia refuzul depunerii jurământului are ca efect destituirea funcţionarului din funcţia publică.

Ca şi în cazul celorlalte acte de depunere a jurământului, acesta poate fi lovit de nulitate în cazul unei vicieri sub aspectul calităţii subiectului depunător sau al conţinutului exprimat al textului jurământului.

În calitate de act social public, jurământul depus de către poliţiştii de frontieră are mai multe aspecte, pe lângă cele care ţin de condiţie operabilă în materia raporturilor de muncă atipice. Generând o legătură de ordin ritualic, actul de depunere a jurământului de către subiectul obligat implică şi noumenizarea acestuia. Simbiotiv şi performativ juridic, acesta nu mai poate fi retras sub nicio formă, chiar dacă este posibil ca ulterior să fie declarat nul de către instanţa de judecată, ca urmare a existenţei unor vicii ce invalidează instituţia totală a jurământului.

Condiţia depunerii jurământului este operabilă şi în materia raporturilor de muncă ale angajaţilor SPCSE, statutul juridic al cărora este reglementat prin *Legea Serviciului Protecţiei Civile şi Situaţiilor Excepţionale*. Totalitatea subiecţilor angajaţi în cadrul SPCSE este formată din trei categorii de personal:

- corpul de comandă şi efectivul de trupă ale Serviciului, constituit din *colaboratori atestaţi*, cărora li s-au conferit grade speciale;
- *funcţionari publici*, supuşi reglementărilor *Legii cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public*;
- *personal contractual*, care desfăşoară activităţi auxiliare, supus reglementărilor legislaţiei muncii.

Sunt supuşi condiţiei depunerii jurământului două categorii de angajaţi: colaboratorii atestaţi şi funcţionarii publici. În cazul funcţionarilor publici, aceştia vor depune jurământul stabilit de *Legea cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public*, iar colaboratorii atestaţi – conform art.19 din Legea nr. 93/2007. Depunerea

jurământului de către colaboratorii atestaţi se efectuează după absolvirea cursului de pregătire iniţială, adică după apariţia raportului de muncă. Aceştia depun *jurământul de devotament* în următoarea formulă: *„Eu (numele, prenumele), angajându-mă în cadrul Serviciului Protecţiei Civile şi Situaţiilor Excepţionale, depun jurământul de devotament Republicii Moldova şi poporului ei. Jur să respect cu sfinţenie Constituţia şi legile Republicii Moldova, să port cu cinste onoarea şi demnitatea de colaborator al Serviciului Protecţiei Civile şi Situaţiilor Excepţionale, să-mi onorez cu bună credinţă obligaţiile de serviciu”*. Condiţia depunerii jurământului este, astfel, o *condiţie subsecventă* apariţiei raportului de muncă atipic, reprezentând punctul de iniţiere a procesului de derulare şi executare a raportului în cauză.

Calitatea de subiect depunător al jurământului este deţinută de către colaboratorul aflat deja în raporturi de muncă, pe când calitatea de subiect destinatar nu este specificată în mod direct de către legiuitor. Deşi este supus regulii solemnităţii actelor juridice în calitate de simbiotiv juridic, forma depunerii jurământului nu este menţionată în lege. Acest lucru presupune faptul că jurământul este supus condiţiei obligatorii generale aplicabile oricărui performativ juridic: jurământul se depune în formă verbală, care este autosuficientă, sub aspectul condiţiei *ad validitatem*. Legiuitorul trece sub tăcere şi necesitatea efectuării unor înscrisuri confirmatoare, dar, potrivit aceleiaşi reguli generale, aplicabile chiar şi în cazurile în care legea nu cere acest lucru, actul de depunere a jurământului se consemnează în scris contra semnătura depunătorului, condiţia respectivă având calitate probatorie, dar nu de validare a actului.

Sub aspectul conţinutului, jurământul depus de către colaboratorii SPSCE este format din următoarele obligaţii: obligaţia de respectare a legii (obligaţie juridică), obligaţia de conştiinciozitate (obligaţie deontologică) şi obligaţia de bună-credinţă (obligaţie juridică). Este de menţionat faptul că buna-credinţă în calitate de obligaţie asumată prin jurământ se întâlneşte numai în formula respectivă de jurământ, lipsind din celelalte formule.

O altă categorie de subiecţi aflaţi în raporturi de muncă atipice şi supuşi condiţiei depunerii jurământului sunt colaboratorii CNA. Potrivit art.18 din *Legea cu privire la Centrul Naţional Anticorupţie*, în termen de 10 zile de la data conferirii gradului special iniţial, colaboratorul depune următorul jurământ: *„Încadrându-mă în serviciul Centrului Naţional Anticorupţie, jur credinţă poporului Republicii Moldova. Jur să respect cu strictețe Constituţia, celelalte legi ale ţării, să apăr drepturile şi*

libertăţile cetăţeanului, să îndeplinesc conştiincios obligaţiile de serviciu. Jur să suport cu destoinicie greutăţile, să fiu cinstit, curajos şi vigilent, să aplic toate cunoştinţele mele la diminuarea corupţiei în Republica Moldova, să păstrez cu stricteţe secretul de stat şi altă informaţie oficială cu accesibilitate limitată, care îmi vor deveni cunoscute în activitatea de serviciu. Dacă încalc acest jurământ, voi purta răspunderea prevăzută de lege". Modul de depunere a jurământului nu este stabilit de lege, acest drept fiind delegat directorului CNA.

Condiţia depunerii jurământului este, la fel ca şi în cazul majorităţii celorlaltor persoane aflate în raporturi de muncă atipice, o *condiţie subsecventă* apariţiei raportului de muncă în cauză. Deşi este un raport pluricondiţionat, legiuitorul menţionând mai multe condiţii speciale, condiţia depunerii jurământului este operabilă numai după expirarea termenului prevăzut de lege pentru conferirea gradului special iniţial. Chiar dacă în calitate de izvor al apariţiei raportului serveşte contractul individual de muncă, acesta nu este un raport tipic, ci unul atipic.

Supus regulilor aplicabile simbiotivelor juridice, actul de depunere a jurământului este un act solemn, fiind necesară respectarea procedurii legale. Chiar dacă legea nu specifică acest lucru, depunerea jurământului urmează regula validităţii actelor exprimate în formă verbală, nefiind obligatorie, sub aspectul validităţii, efectuarea vreunui înscris, chiar dacă înscrisul respectiv este realizat potrivit condiţiilor generale, stabilite de către CNA în calitate de autoritate angajatoare.

După conţinut, formula jurământului cuprinde un şir de obligaţii pozitive gen *facere*: obligaţia de credinţă (obligaţie deontologică), obligaţia de respectare a legii (obligaţie juridică), obligaţia de protejare a intereselor terţilor (obligaţie juridică), obligaţia de conştiinciozitate (obligaţie deontologică). De asemenea, formula jurământului conţine şi o obligaţie gen *non facere*, dar care este expusă prin formula gen *facere*: obligaţia de nedivulgare a secretelor de stat.

Spre deosebire de majoritatea celorlaltor formule de jurământ, jurământul depus de către subiecţii cu statut de colaboratori ai CNA conţine şi asumarea de către depunători a consecinţelor juridice posibile în caz de încălcare a jurământului. Respectivele sancţiuni însă nu operează în mod direct pentru încălcarea jurământului depus, ci în mod indirect, pentru săvârşirea unor abateri cuantificabile disciplinar, contravenţional sau penal şi care sunt încadrate, din punct de vedere al conţinutului, în alte componente de infracţiuni, contravenţii sau abateri disciplinare.

2.5. Condiția depunerii jurământului în raporturile profesional-corporative ale liber-profesioniştilor

Raporturile juridice de muncă profesional-corporative reprezintă o altă categorie de raporturi de muncă atipice, parcursul cărora este condiționat de depunerea jurământului de către persoana care solicită asocierea la un grup asociativ al liber-profesioniştilor şi obținerea statutului de liber-profesionist. Categoria dată de raporturi atipice condiționate de depunerea jurământului este cu mult mai restrânsă decât cele precedente, cuprinzând doar trei subcategorii de raporturi: 1) raporturile de muncă profesional-corporative ale avocaților; 2) cele ale notarilor, 3) cele ale executorilor judecătoreşti. Raporturile generate în cadrul exercitării activității (prestării muncii) de către subiecții participanți, titulari ai categoriilor profesionale respective, au un şir de elemente comune care atestă calitatea acestora de raporturi generate în urma exercitării unei profesii liberale.

Statutul juridic al liber-profesioniştilor respectivi şi raporturile juridice în speță, generate în interiorul profesiei de către aceştia, sunt reglementate prin intermediul a trei legi organice: *Legea cu privire la avocatură*, *Legea cu privire la notariat* şi *Legea privind executorii judecătoreşti*.

Potrivit art.1, 10, 11 şi 12 din *Legea cu privire la avocatură*, profesia de avocat este liberă şi independentă, cu organizare şi funcționare autonomă, în condițiile legii şi ale statutului profesiei de avocat, iar activitatea avocatului nu este activitate de întreprinzător. Profesia în cauză poate fi exercitată, potrivit regulii generale, de persoana care are cetățenia Republicii Moldova, are capacitate deplină de exercițiu, are diplomă de licențiat în drept sau echivalentul acesteia, se bucură de o reputație ireproşabilă şi a fost admisă în profesie după susținerea examenului de calificare. Ca şi în cazul majorității profesiunilor liberale, care sunt incompatibile cu anumite activități, exercitarea profesiei de avocat este, de asemenea, incompatibilă cu un şir de activități, şi anume cu: a) oricare funcție retribuită, cu excepția funcțiilor legate de activitatea ştiințifică şi didactică, precum şi de activitatea în calitate de arbitru al judecății arbitrale (arbitrajului); b) activitatea de întreprinzător; c) activitatea de notar; d) alte activități ce lezează demnitatea şi independența profesiei de avocat sau bunele moravuri. Pentru desfăşurarea activității de avocat, solicitantul trebuie să susțină examenul de calificare şi, ulterior, să se adreseze cu o

cerere scrisă ministrului Justiției privind eliberarea licenței pentru exercitarea profesiei de avocat. După primirea licenței, avocatul este în drept să desfăşoare activitatea de avocat doar *după depunerea jurământului* şi înregistrarea unei forme de organizare a activității de avocat în condițiile stabilite de lege.

Notarul, potrivit prevederilor coroborate ale art.1, 8 şi 21 din *Legea cu privire la notariat*, este persoana autorizată de stat să presteze în numele acestuia servicii publice prin desfăşurarea activității notariale în baza licenței, eliberate de Ministerul Justiției, iar activitatea notarială nu este activitate de întreprinzător şi nu poate fi raportată la o astfel de activitate, ea nerealizându-se pe bază de întreprindere şi neaflându-se sub incidența actelor legislative şi altor acte normative ce reglementează activitatea de întreprinzător. Profesia de notar poate fi exercitată de către o persoană care, cumulativ, întruneşte următoarele condiții: a) este cetățean al Republicii Moldova cu domiciliul pe teritoriul ei; b) are capacitate deplină de exercițiu; c) este licențiată în drept; d) a efectuat stagiul de un an la notar şi a promovat concursul pentru suplinirea locurilor vacante de notar anunțat de Ministerul Justiției; e) posedă limba de stat; f) nu are antecedente penale nestinse; g) are o reputație ireproşabilă. Ca şi în cazul profesiei de avocat, activitatea notarului este, de asemenea, incompatibilă cu anumite activități, în special cu orice altă activitate remunerată, cu excepția celei ştiințifice, didactice şi de creație. Notarul se numeşte în funcție prin ordinul ministrului Justiției şi *depune solemn jurământul* în fața Comisiei de licențiere a activității notariale şi în prezența ministrului Justiției.

Condițiile de exercitare a profesiei de executor judecătoresc sunt cuprinse în conținutul art. 2, 4, 5, 6 şi 13 din *Legea privind executorii judecătoreşti*. Astfel, executorul judecătoresc este persoană fizică învestită de stat cu competența de a îndeplini activități de interes public, fiind, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, exponentul puterii de stat, iar activitatea acestuia nu este activitate de întreprinzător. Profesia de executor judecătoresc poate fi exercitată de către o persoană care întruneşte cumulativ următoarele şapte condiții: a) este cetățean al Republicii Moldova; b) are capacitate deplină de exercițiu; c) este licențiată în drept; d) a efectuat stagiul în condițiile legii; e) posedă limba de stat; f) are o reputație ireproşabilă; g) a promovat concursul de admitere în profesia de executor judecătoresc. Şi exerci-

tarea activității de executor judecătoresc este incompatibilă cu un şir de activități, şi anume: activitatea remunerată în cadrul unor alte profesii, cu excepția activității didactice, ştiințifice, de creație şi activității în organele profesionale. Totodată, executorul judecătoresc este independent în activitatea sa şi se supune numai legii, iar orice imixtiune în activitatea de executare a documentelor executorii este inadmisibilă. La fel ca şi avocații şi notarii, la primirea licenței executorul judecătoresc *depune jurământul* în fața Comisiei de licențiere şi a ministrului Justiției.

În ceea ce priveşte profesia de executor judecătoresc *(bailiff, huissiers de justice* etc.*)* aceasta poate fi, potrivit lui Vladimir Iarkov, de două tipuri: profesie de drept public şi profesie de drept privat [275, p.84]. Iarkov consideră că forma organizatorico-juridică de drept privat a procedurii de executare judecătorească se caracterizează prin aceea că profesia de executor judecătoresc se statuează pe un fundament liberal, iar executorul judecătoresc este un liber profesionist care îşi organizează activitatea de muncă (profesională) în mod autonom şi individual [275, p.84-85].

Raporturile juridice de exercitare a profesiilor liberale enumerate se derulează în cadrul unor organisme asociative corporativ-profesionale aparte: Uniunea Avocaților, Uniunea Notarilor din Republica Moldova şi Uniunea Națională a Executorilor Judecătoreşti. Astfel, raporturile de muncă profesional-corporative nu pot fi exercitate în afara organismelor profesionale în cauză, cu excepția situației speciale a notarilor. Aceştia, potrivit prevederilor art.18 din *Legea cu privire la notariat*, nu sunt afiliați în mod obligatoriu unui organism profesional-corporativ în virtutea legii, ei fiind în drept să se asocieze, pe principii benevole, conform legislației cu privire la organizațiile necomerciale, în asociații profesionale locale, naționale şi internaționale, în baza calității de membru individual sau colectiv, care se înregistrează în modul stabilit.

În acest context, este necesar de a menționa faptul că au calitatea de părți ale raportului de muncă profesional-corporativ liber-profesionistul şi organismul profesional în cauză, cu excepția situației speciale a executorilor judecătoreşti şi a notarilor. Potrivit art.20 din *Legea cu privire la avocatură*, pentru a fi admis în profesie, avocatul stagiar susține examenul de calificare în fața Comisiei de licențiere a profesiei de avocat, iar hotărârea privind admiterea în profesia

de avocat se adoptă de către organismul respectiv şi se comunică persoanei care a susținut examenul de calificare. Spre deosebire de notari şi executori judecătoreşti, ministrul Justiției este autorizat doar cu dreptul de eliberare a licenței pentru exercitarea profesiei de avocat, dar nu şi cu dreptul de admitere în profesia în cauză. În cazul executorilor judecătoreşti, raporturile de muncă profesional-corporative ale acestora pot apărea numai în urma emiterii ordinului ministrului Justiției privind învestirea cu împuterniciri, după ce a susținut concursul în fața Comisiei de licențiere şi eliberării ulterioare a licenței de către ministrul Justiției.

În acest mod, raporturile de muncă ale executorilor judecătoreşti sunt generate prin intermediul a două acte ale ministrului Justiției: licența de activitate, eliberată cu participarea mixtă a autorității publice şi a organismului profesional corporativ şi, respectiv, ordinul emis de către autoritatea publică abilitată. Spre deosebire de raporturile de muncă ale avocaților, care sunt de natură juridică unitar-paritară, raporturile respective ale executorilor judecătoreşti poartă, astfel, caracter dublu-neparitar. Cu totul aparte este situația raporturilor juridice de muncă ale notarilor care, potrivit prevederilor art.8 din *Legea cu privire la notariat,* sunt generate unilateral de către autoritatea publică – Ministerul Justiției, care eliberează licența de activitate şi emite ordinul de numire în funcție. Dacă, în cazul executorilor judecătoreşti, licența, ca şi act de admitere în profesie, este eliberată cu participarea organului corporativ-profesional al acestora, atunci, în cazul notarilor, datorită lipsei unui organism centralizat corporativ-profesional obligatoriu, creat în virtutea legii, licența se eliberează de către Ministerul Justiției, fără participarea organului corporativ-profesional al notarilor. Comisia de licențiere a activității notariale este un organism care funcționează exclusiv sub autoritatea Ministerului Justiției, în cadrul acesteia activând şase notari, *delegați* de către adunarea generală a notarilor, dar nu de către un organism profesional-corporativ al notarilor.

Natura juridică a actului de depunere a jurământului ca şi condiție de accedere la un grup asociativ profesional-corporativ nu este identică pentru toate cele trei categorii de profesii liberale. În cazul avocaților şi în cel al notarilor, depunerea jurământului este o condiție îndeplinită postadmitere în profesie, în temeiul licenței de activitate, eliberată de către Ministerul Justiției, adică *succedează* admiterii

de jure în profesie. Însă în cazul executorilor judecătoreşti, potrivit prevederilor coroborate ale art.13 şi art.14 din *Legea privind executorii judecătoreşti*, depunerea jurământului *precedează* învestirea *de facto* a executorului judecătoresc cu împuterniciri de exercitare a activităţii de executare.

Nici după conţinutul lor jurămintele acestor trei categorii de liberprofesionişti nu sunt identice, deşi toţi fac parte din aceeaşi categorie relativ extinsă a profesioniştilor în materie juridică (de drept). Potrivit prevederilor art.26 din *Legea cu privire la avocatură*, avocatul depune următorul jurământ: *„Eu, avocatul (numele, prenumele), jur să-mi aduc aportul la apărarea drepturilor, libertăţilor şi intereselor legitime ale omului, să-mi îndeplinesc conştiincios şi onest îndatoririle de avocat, să păstrez secretul profesional şi, prin comportamentul meu, să nu compromit onoarea profesională a avocatului”*. Aici se impune o precizare: în afară de jurământul respectiv, anterior apariţiei raportului de muncă profesional-corporativ, antesubiectul, denumit de către lege *avocat stagiar*, prezintă un şir de acte, inclusiv aşa-zisa *declaraţie sub jurământ*, la care se anexează chestionarul de evaluare a bunei reputaţii. Spre deosebire de actul de depunere a jurământului, care are calitatea de *condiţie*, declaraţia sub jurământ are calitate de *premisă* necesară apariţiei raportului de muncă atipic al avocatului.

Norma juridică care reglementează condiţia depunerii jurământului poate fi divizată în trei elemente: depunătorul jurământului, formula (actul) de exprimare a jurământului şi obligaţiile asumate prin jurământ. În ceea ce ţine de primul element, conţinutul normei în cauză menţionează categoria profesională şi numele depunătorului. Formula de exprimare a jurământului nu stabileşte subiectul în adresa căruia este exprimat jurământul. Cel de al treilea element – obligaţiile asumate prin jurământ – este cel mai extins, expus separat în patru obligaţii: a) obligaţia depunătorului de a-şi aduce aportul la apărarea drepturilor, libertăţilor şi intereselor legitime ale omului (obligaţie juridică gen *facere*); b) obligaţia depunătorului de a-şi îndeplini conştiincios şi onest îndatoririle de avocat (obligaţie deontologică gen *facere*); c) obligaţia depunătorului de a păstra secretul profesional (obligaţie juridică gen *non facere*); d) obligaţia depunătorului de a nu compromite, prin comportamentul său, onoarea profesională (obligaţie deontologică gen *non facere*). În sens comparativ, menţionăm că în Franţa avocaţii depun, potrivit prevederilor art.3 din *Loi n° 71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines*

professions judiciaires et juridiques, un jurământ cu următorul conținut: *„Eu jur, în calitate de avocat, să-mi îndeplinesc funcțiiile mele cu demnitate, conştiinţă, independent, în mod integru şi cu umanitate”* [369]. Obligația avocaților francezi de a depune jurământul pentru a accede în profesie a fost instituită la 23 octombrie 1274, printr-o ordonanță regală a lui Philippe III le Hardi. În România, potrivit prevederilor art.22 din *Legea nr.51 din 07.06.1995 pentru organizarea şi exercitarea profesiei de avocat*, la înscrierea în barou, avocatul depune un jurământ în următoarea formulă: *„Jur să respect şi să apăr Constituţia şi legile ţării, drepturile şi libertăţile omului şi să exercit profesia de avocat cu cinste şi demnitate. Aşa să-mi ajute Dumnezeu!”*. Potrivit legii, jurământul poate fi depus şi fără formula religioasă, în acest caz, acesta va începe cu formula: *„Jur pe onoare şi conştiinţă!”* [362].

La rândul lor, notarii depun, potrivit prevederilor art.14 din *Legea cu privire la notariat*, următorul jurământ: *„Eu, notarul (numele de familie şi prenumele), jur să respect Constituţia şi legile Republicii Moldova, să-mi îndeplinesc cu onoare şi credibilitate publică, conştiincios şi imparţial obligaţiile ce îmi revin şi să păstrez secretul profesional”*. Norma care conține formula de jurământ a notarului poate fi structurată pe aceleaşi trei componente: depunătorul jurământului, formula jurământului şi obligațiile asumate prin jurământ. Ca şi în cazul jurământului depus de către avocat, primele două elemente sunt identice conținutului formal al elementelor prevăzute de norma juridică care reglementează formula jurământului avocatului. Însă referitor la cel de-al treilea element – obligațiile asumate prin actul de jurământ – acestea nu se identifică jurământului avocatului nici sub aspect numeric, nici sub aspectul conținutului. Prin actul de depunere a jurământului, depunătorul îşi asumă următoarele trei obligații: a) obligația de a respecta Constituția şi legile Republicii Moldova (obligație juridică gen *facere*); b) obligația de a îndeplini cu onoare şi credibilitate publică, conştiincios şi imparțial obligațiile (!!!) ce îi revin (obligație deontologică gen *facere*); c) obligația de a păstra secretul profesional (obligație deontologică gen *non facere*). La fel ca şi în cazul obligațiilor asumate prin jurământ de către avocat, cele asumate de către notar cad atât sub incidența obligațiilor gen *facere*, cât şi a celor gen *non facere*. În sens comparativ, menționăm că în Franța, potrivit articolului 57 din *Décret n°73-609 du 5 juillet*

1973 relatif à la formation professionnelle dans le notariat et aux conditions d'accès aux fonctions de notaire, notarii depun următorul jurământ: *„Jur să-mi îndeplinesc cu fidelitate, cu integritate şi cu acurateţe îndatoriile mele şi să respect toate obligaţiile pe care mi le-am asumat"* [370]. În România, potrivit prevederilor art.19 din *Legea notarilor publici şi a activităţii notariale nr.36 din 12.05.1995*, notarul depune jurământul în următoarea formulă: *„Jur să respect Constituţia şi legile ţării, să-mi îndeplinesc cu onoare şi credibilitate publică, cu conştiinţă şi fără părtinire atribuţiile ce-mi revin şi să păstrez secretul profesional. Aşa să-mi ajute Dumnezeu!"* [363]. Referirea la divinitate din formula jurământului se schimbă potrivit credinţei religioase a notarului, iar notarul fără confesiune va depune jurământul fără formulă religioasă, pe conştiinţă şi onoare.

Executorii judecătoreşti, potrivit prevederilor art.13 din *Legea privind executorii judecătoreşti*, depun următorul jurământ: *„Jur să îndeplinesc funcţia de executor judecătoresc în conformitate cu legea, să respect Constituţia Republicii Moldova, să păstrez secretul profesional, iar în activitatea mea să mă bazez pe principii de profesionalism şi imparţialitate"*. Structural, norma juridică care reglementează conţinutul jurământului depus de către executorul judecătoresc este formată numai din două elemente: formula (actul) de exprimare a jurământului şi obligaţiile asumate prin jurământ. Astfel, în cadrul exprimării verbale a actului de depunere a jurământului, depunătorul nu-şi exprimă nici apartenenţa la un grup profesional, nici nu-şi menţionează numele.

La fel ca şi în cazul avocaţilor şi al notarilor, formula jurământului este simplă, fără menţionarea subiectului în adresa sau în faţa cui se depune jurământul. Ca şi în cazul avocatului, sunt patru obligaţii asumate prin jurământ, care se încadrează atât în categoria obligaţiilor gen *facere*, cât şi a celor gen *non facere*. Cele patru obligaţii asumate de executorii judecătoreşti sunt: a) obligaţia de a îndeplini funcţia de executor judecătoresc în conformitate cu legea (obligaţie juridică gen *facere*); b) obligaţia de a respecta Constituţia Republicii Moldova (obligaţie juridică gen *facere*); c) obligaţia de a păstra secretul profesional (obligaţie juridică gen *non facere*); d) obligaţia de a se baza, în activitate, pe principii de profesionalism şi imparţialitate (obligaţie deontologică gen *facere*). În Franţa, potrivit prevederilor art.35 din *Décret n°75-770 du 14 août 1975 relatif aux conditions d'accès à la profession d'huissier de justice ainsi qu'aux modalités des création, transferts et suppressions d'offices*

d'huissier de justice et concernant certains officiers ministériels et auxiliaires de justice, executorii judecătoreşti depun următorul jurământ, identic cu formula textului jurământului depus de către notari la accederea în funcție: *„Jur să-mi îndeplinesc cu fidelitate, cu integritate şi cu acuratețe îndatoriile mele şi să respect toate obligațiile pe care mi le-am asumat"* [371]. În România, potrivit prevederilor art.18 din *Legea privind executorii judecătoreşti nr.188/2000*, executorii judecătoreşti depun jurământul în următoarea formulă (care, la fel ca şi în legislația franceză, este aproape identică cu cea depusă de către notari, cu excepția unei microfraze): *„Jur să respect Constituția şi legile țării, sa-mi îndeplinesc cu onoare şi probitate, cu conştiință şi fără părtinire atribuțiile ce-mi revin şi să păstrez secretul profesional. Aşa să-mi ajute Dumnezeu!"* [364]. Referirea la divinitate din formula juramântului se schimbă potrivit credinței religioase a executorului judecătoresc, iar executorul judecătoresc fără confesiune va depune jurământul fără formulă religioasă, pe conştiință şi onoare.

Capitolul 3

INSTITUȚIA SIMBIOTICĂ A JURĂMÂNTULUI ÎN RAPORTURILE DE MUNCĂ: TENDINȚE DE DEZVOLTARE, REPOZIȚIONĂRI INSTITUȚIONALE ŞI PROBLEMATICI

3.1. Jurământul *The MBA Oath* în calitate de modalitate de instituționalizare a profesiei de administrator de afaceri

În domeniul relațiilor sociale de afaceri (ale celor comerciale), ca şi în multe alte domenii ale activității socioumane, funcționează două categorii de reguli: scrise şi nescrise. În ceea ce ține de regulile scrise, acestea se încadrează în tiparul clasic al actelor cu caracter normativ şi cad, astfel, sub incidența directă a spațiului juridic. Încadrate legal, regulile respective fac parte din domeniul dreptului public, dreptului privat sau, în anumite cazuri, ale celui mixt; în orice caz, ele se află „la vedere" şi, dacă nu sunt respectate, intervine (sau cel puțin se prezumă intervenția respectivă) mecanismul juridic al sancțiunilor determinate legal sau contractual, după caz. Totodată, este bine cunoscut faptul că, pe lângă regulile de ordin juridic, în domeniul relațiilor sociale care apar între subiecții participanți la efectuarea actelor de comerț funcționează şi un şir de reguli nescrise. O parte din acestea poartă caracter cutumiar, încadrându-se în tiparul uzanțelor şi, abordate prin prisma art.4 din *Codul civil al Republicii Moldova* [285], sunt aplicabile şi în domeniul raporturilor comerciale, cu condiția să nu contravină legii, ordinii publice şi bunelor moravuri. Odată cu scurgerea timpului, unele dintre aceste reguli capătă o formă juridică scrisă, încadrându-se, astfel, în spațiul legal, chiar şi în cazul acelora care, inițial, au fost instituite *locandi causa*. Însă o altă categorie se află, adesea, în afara spațiului legal sau la limita de „faultare" a spațiului respectiv, iar principiul *bona fides* adeseori funcționează, în cazul acestora, *extra legem.* Chiar dacă în doctrina de specialitate din domeniul teoriei dreptului nu există un punct de vedere unitar, putem afirma că şi regulie scrise, şi cele nescrise au, până la urmă, semnificație în planul dreptului, producând diferite efecte juridice.

În ceea ce priveşte regulile scrise, adică normele juridice care reglementează domeniul raporturilor de drept comercial, la fel ca şi în cazul regulilor nescrise, dar care se află în afara spațiului legal, concluzia este univocă: în primul caz, respectarea normelor legale este obligatorie, participanții la raporturi fiind obligați să se supună caracterului imperativ, dispozitiv sau relativ-imperativ al legii; în cel de-al doilea caz, acțiunile sau inacțiunile subiecților se vor afla, *omnis locus*, în afara legii şi vor fi pasibile de a fi sancționate în limitele legii. Însă în ceea ce ține de cealaltă categorie – cea a cutumelor comerciale, precum şi de cea a regulilor nescrise aflate la limita extremă a spațiului legal, în imediata apropiere a ilegalului – cel mai adesea este dificil, din punct de vedere strict al normelor juridice pozitiviste, să încadrezi juridic corect comportamentrul participanților la raporturile sociale de natură comercială, deoarece acestea țin mai mult de domeniul comportamentelor etice şi al bunelor moravuri, decât de domeniul dreptului. Nici comportamentul etic şi nici bunele moravuri nu sunt definite legal (în contextul general al raporturilor de drept civil, precum şi în contextul special al raporturilor de drept comercial), deşi Codul civil utilizează, aşa cum am menționat, sintagma „bunele moravuri". În doctrina autohtonă, bunele moravuri sunt definite drept un ansamblu de reguli de conviețuire socială a căror respectare este considerată obligatorie de către majoritatea membrilor societății [46, p.32]. Abordate ca şi categorie socială, bunele moravuri nu reprezintă o instituție statică; acestea, la fel ca şi alte fenomene ale vieții sociale, au suferit diferite schimbări, fiind transformate, adaptate şi extinse, în raport cu mutațiile sociale şi economice ale timpului.

Domeniul afacerilor şi raporturile sociale apărute între subiecții implicați în acest domeniu care, fiind transpuse în spațiul dreptului devin raporturi juridice comerciale, reprezintă acea sferă socială în care bunele moravuri sunt, cel mai adesea, categorii abstracte şi efemere. Din această cauză, în domeniul internațional al afacerilor, a început să se contureze, după anul 2005, o tendință de promovare a unei imagini de afacere responsabilă, în primul rând etice şi sociale. Tendința dată s-a evidențiat şi mai mult odată cu declanşarea, în anul 2008, a crizei economice globale, cauzată de către unul dintre cele mai profitabile şi, totodată, mai puțin etice şi morale sectoare ale afacerilor – sectorul bancar. După marile scandaluri din domeniul afece-

rilor cu implicarea unor megacompanii, credibilitatea societății în sectorul afacerilor a scăzut dramatic, iar specialiştii în domeniul administrării afacerilor au abordat din nou chestiunile spinoase ce țin de bunele moravuri în afaceri, de responsabilitatea socială şi etică a businessului. În consecință, s-a conturat un nou fenomen, necunoscut anterior raporturilor sociale din domeniul afacerilor – cel al asumării de către administratorii afacerilor a unei obligații etice, morale, dar şi juridice, sub forma depunerii de către aceştia a unui jurământ, cunoscut astăzi drept *The MBA Oath* sau, în spațiul francofon, *Le serment d'Harvard*.

Fenomenul care avea să fie cunoscut ulterior drept *jurământul MBA* are o istorie relativ scurtă, dar şi interesantă. În primul rând, trebuie menționat faptul că necesitatea elaborării şi adoptării unor reguli de ordin etic pentru relațiile sociale din domeniul administrării afacerilor nu a venit din interior, adică din lumea celor implicați în relațiile respective, ci din domeniul academic. Howard Gardner, psiholog de la Universitatea Harvard, cunoscut drept autorul faimoasei teorii *Multiple Intelligences*, a venit cu remarca că domeniul afacerilor are nevoie de un cod etic, iar fiecare administrator din domeniu, odată cu numirea sa într-o funcție responsabilă, trebuie să depună un jurământ asemenea jurământului lui Hipocrate. În acest sens, şcolile de afaceri ar trebui să fie responsabile pentru formarea adecvată a unui context cultural corespunzător pentru viitorii administratori din domeniul afacerilor. În anul 2007, Gardner a postulat cinci seturi de capacități cognitive de care va avea nevoie, spune el, orice cetățean de succes, profesionist sau om de afaceri. Acestea includ: *disciplined mind* – capacitatea de a concentra în sine informații suficiente pentru a stăpâni o gândire majoră, cum ar fi matematica, ştiința sau istoria; *synthesizing mind* – capacitatea de a integra idei diverse într-un întreg coerent; *creating mind* – capacitatea de a descoperi noi probleme şi întrebări, precum şi de soluționare a acestora; *respectful mind* – capacitatea de a forma şi a menține relații bune cu alte persoane; *ethical mind* – capacitatea persoanei de a-şi îndeplini responsabilitățile cetățeneşti şi de a se identifica cu alte ființe umane [129].

Potrivit lui Gardner, relațiile din domeniul afacerilor vor avea numai de câştigat în urma adoptării unor reguli etice de comportament social, la fel ca şi imaginea oamenilor de afaceri şi a managerilor din domeniu. Dar, menționează totodată Gardner, jurământul ca şi

formalitate instituționalizată a unui comportament etic nu va genera efectele scontate; este nevoie de a schimba atitudinile culturale, iar formarea unui nou context civilizator trebuie să înceapă în cadrul şcolilor (facultăților) de afaceri. *„Dacă un student MBA de 28 de ani fraudează răspunsurile sale de la examene, există o mare doză de probabilitate că peste 20 de ani el îşi va înşela acționarii, de aceea este necesar ca comportamentul etic să nu fie de ordin secundar, dar chiar primar, al administratorilor de afaceri de azi şi de mâine. În cazul în care studenților facultăților de afaceri li se va implanta încă de pe băncile facultății un comportament etic, atunci, odată cu obținerea unei calificări MBA, viitorii administratori din domeniul afacerilor îşi vor evalua potențialii angajatori nu numai în temeiul cuantumului salariului inițial propus, dar, de asemenea, şi pe cât de mare este responsabilitatea socială a întreprinderii, cât de corect se comportă întreprinderea cu partenerii, clienții, concurenții de pe piață, precum şi cu proprii salariați"* [127]. Domeniul afacerilor se va ruina dacă cei implicați acolo nu-şi vor spori conştiința, iar afacerile nu vor deveni responsabile social, susține Gardner. La urma urmei consumatorii, salariații talentați, iar, în cele din urmă, şi acționarii se vor feri de companiile lipsite de etică. Administratorii cei mai dotați vor alege întreprinderile cu cele mai înalte standarde de cultură corporativă, iar angajatorii care sunt mai puțin corecți în afaceri vor rămâne cu salariații mai mediocri, mai puțin motivați şi, în fine, cu un personal mai puțin efectiv.

În anul următor (2008), Rakesh Khurana şi Nitin Nohria de la Universitatea Harvard şi-au exprimat şi ei poziția critică față de starea etică din domeniul afacerilor şi au adus un şir de argumente solide în favoarea unor schimbări cardinale în ceea ce ține de două domenii, la prima vedere, incompatibile: cel al afacerilor şi cel al eticii. Potrivit acestora, administratorii din domeniul afacerilor şi-au pierdut legitimitatea în ultimul deceniu în raport cu poziția societății față de ceea ce ar trebui să reprezinte încrederea şi *self-policing*-ul în afaceri. După cum menționează autorii într-un articol publicat în *Harvard Business Review*, *„pentru a recâştiga încrederea societății, noi considerăm că liderii de afaceri trebuie să îmbrățişeze o nouă modalitate de a privi la rolul lor, care merge dincolo de responsabilitatea de acționari şi care trebuie să includă şi un angajament civic şi personal ce ține de datoria lor în calitate de depozitari ai unor*

valori instituționale. Cu alte cuvinte, este timpul ca administrarea să devină, în cele din urmă, o profesie" [135]. Întru susținerea argumentelor pe care le aduc în favoarea instituirii profesiei de administrator de afaceri, autorii propun, la fel ca şi Gardner, instituirea unui nou tip de jurământ asemănător jurământului lui Hipocrate, dar pentru absolvenții studiilor de administrare a afacerilor. În anul 2009, după ce a intervenit deja criza economică globală, un grup de studenți din cadrul HBS de la Universitatea Harvard au venit cu ideea implementării practice a depunerii jurământului de către primii absolvenți, jurământ care a rămas cunoscut drept *The MBA Oath*. Printre membrii echipei respective de studenți care, la începutul anului 2009, au conceput formula jurământului absolvenților MBA, au fost Max Anderson şi Peter Escher, viitorii autori ai lucrării *The MBA Oath: Setting a Higher Standard for Business Leaders* [123].

Nu există o formulă unitară a jurământului absolvenților MBA, care să fie aplicată în cadrul tuturor şcolilor superioare care au programe de studii de administrare a afacerilor, cea mai cunoscută şi mai des aplicabilă fiind, aşa cum era şi de aşteptat, formula elaborată în cadrul HBS de la Universitatea Harvard. Sunt propuse două formule (versiuni) ale *The MBA Oath*: formula *full version* [407] şi formula *short version* [408]. Textul jurământului absolventului MBA de la HBS, în formula prescurtată, este următorul: *„Scopul meu în calitate de manager constă în servirea binelui comun, conectând oameni şi resurse pentru a crea valori, inaccesibile persoanelor fizice în mod individual. Eu voi căuta căi care vor mări valoarea creată de întreprinderea mea pe termen lung. Îmi dau seama că decizia mea ar putea avea consecințe pe termen lung, care să afecteze bunăstarea oamenilor atât în interiorul, cât şi în afara întreprinderii mele şi acum, şi în viitor. Eu înțeleg că, în procesul de armonizare a intereselor diferitor grupuri, va trebui să fac o alegere dificilă. Prin urmare, promit: 1. Voi acționa cu cea mai mare integritate a gândurilor şi faptelor mele, şi-mi voi efectua activitatea în mod etic. 2. Voi apăra interesele acționarilor, angajaților, clienților şi ale societății mele în care voi lucra. 3. Voi gestiona întreprinderea cu bună-credință şi mă voi opune deciziilor şi comportamentelor care contribuie satisfacerii propriilor mele ambiții înguste, dar care fac rău întreprinderii şi societății, pe care sunt chemate să le servească. 4. Voi urma conştient buchia şi spiritul legii şi al contractelor care reglementează*

comportamentul meu şi cel al întreprinderii mele. 5. Voi purta răspundere pentru acţiunile personale şi voi informa în mod clar şi sincer despre activităţile şi riscurile la care este supusă întreprinderea mea. 6. Mă voi autoperfecţiona şi voi contribui la perfecţionarea managerilor de sub supravegherea mea, astfel încât profesionalismul nostru să crească şi să contribuie la bunăstarea societăţii. 7. Voi depune eforturi pentru a crea prosperitate economică, socială şi ecologică durabile la nivel mondial. 8. Voi răspunde în faţa colegilor mei şi ei vor răspunde în faţa mea pentru îndeplinirea acestui jurământ. Depun acest jurământ cu onoare şi în mod voluntar" [408].

Necesită a fi menţionat faptul că chiar din momentul punerii în aplicare a jurământului MBA, acesta a fost, pe de o parte, susţinut cu entuziasm, iar, pe de altă parte, supus criticilor, mai mult sau mai puţin argumentate. Argumentele criticilor sunt diferite de la caz la caz, dar acestea sunt, în fond, montate pe trei direcţii: argumente potrivit cărora jurământul este prea exigent, argumente potrivit cărora jurământul este prea blând şi argumente potrivit cărora jurământul este irelevant şi deplasat. Pentru cei care consideră că jurământul este prea exigent, acesta întruchipează o abatere radicală de la principiile teoriei economice şi normele dreptului corporativ. Astfel, Theo Vermaelen, de la Business School INSEAD, consideră că jurământul leagă, printre altele, studenţii prin obligaţii incorecte, cum ar fi cele de a contribui la bunăstarea societăţii şi la o dezvoltare durabilă economică, socială şi ecologică la nivel mondial. *„Eu nu consider că această idee este atractivă din trei considerente. În primul rând, unele dintre promisiunile făcute nu corespund obligaţiilor fiduciare şi standardelor etice. În al doilea rând, jurământul este un răspuns inadecvat la criza financiară. În al treilea rând, eu nu cred că promisiunea poate servi drept instrument pentru a controla comportamentul uman"*, menţionează Vermaelen [151]. Oponenţii acestora, cei care consideră că jurământul este prea blând, pe lângă argumentele invocate că asumarea respectării legii şi a contractelor din conţinutul formulei jurământului reprezintă extrem de puţin din ceea la ce aspiră *The MBA Oath*, menţionează – destul de corect, în opinia noastră – faptul că nu poate fi realizat un jurământ voluntar, în absenţa oricăror norme de punere a acestuia în aplicare. În opoziţie cu criticile aduse fenomenului *The MBA Oath*, oricât de corecte ar fi acestea, jurământul reprezintă, în opinia susţinătorilor săi, o încercare

de a ridica administrarea în afaceri la statutul de profesie şi există suficiente motive pentru ca acest lucru să fie salutat [132].

Ca şi orice formă de jurământ, şi *The MBA Oath* are, sub aspect juridic, două fațete: una exterioară, cea mai vizibilă pentru terți şi care conferă jurământului calitatea de act social public, dar şi una interioară, mai puțin vizibilă unui ochi neprofesionist, fațetă care conferă depunătorului jurământului accesul spre o profesie, spre exercitarea unei funcții sau spre prestarea unei anumite munci. În ceea ce ține de jurământul MBA, trebuie menționat faptul că, spre deosebire da majoritatea absolută a formelor cunoscute de depunere a jurământului, acesta nu reprezintă o categorie instituționalizată juridic, deşi este recunoscut ca atare şi aprobat într-o formă tacită de către instituțiile implicate. De la momentul inițierii depunerii acestuia în anul 2009 şi până astăzi, nicio şcoală superioară de afaceri cu programe proprii de studii MBA nu a instituționalizat depunerea jurământului de către absolvenți în calitate de condiție *sine qua non* pentru obținerea calificării de administrator (manager) MBA. Mai mult ca atât: în formula de încheiere a jurământului depus de către absolvenții studiilor MBA de la HBS se menționează faptul depunerii acestuia de către depunători în mod voluntar. Sub acest aspect, fațeta interioară, strict „tehnică" a actului de depunere a jurământului, nu reprezintă în sine o condiție preliminară pentru obținerea calificării de manager MBA, spre deosebire de acelaşi jurământ al lui Hipocrate, depus de către absolvenții facultăților de medicină. Astfel, apariția ulterioară a raportului juridic de muncă dintre absolventul MBA şi viitorul său angajator nu este condiționată juridic de depunerea jurământului. În acest sens, atât depunerea jurământului, cât şi nedepunerea acestuia nu afectează sub nicio formă viitorul raport de muncă şi, astfel, nu reprezintă o condiție preliminară obligatorie pentru apariția raportului juridic de muncă.

Partea „privatistă" a actului de depunere a jurământului în cazul dat lipseşte, ceea ce conferă jurământului *The MBA Oath* mai mult calitatea de categorie parajuridică, decât juridică. Însă lucrurile nu stau la fel şi în cazul fațetei exterioare, publice, a actului de depunere a jurământului de către absolventul MBA. În cazul fațetei exterioare a actului respectiv natura conferită actului este una publică, ceea ce face ca acest jurământ să se încadreze pe deplin în categoria actelor sociale publice, majoritatea absolută a jurămintelor fiind, prin exce-

lență, acte sociale publice. În acest sens, chiar dacă nu există norme juridice nici de drept public, nici de drept privat (corporativ) care ar obliga absolventul să depună jurământul, refuzul de a-l depune devine cunoscut în orice situație și, deci, un refuz public ca atare, ceea ce poate atrage în viitor posibile consecințe negative pentru respectivul deținător al unei calificări prestigioase, cum este cea de MBA. În ceea ce ține de angajarea ulterioară a titularului unei calificări MBA într-o funcție de administrare în domeniul afacerilor aceasta va depinde, evident, de atitudinea pe care o va avea viitorul său angajator, care ar putea ține cont și de faptul depunerii anterioare de către pretendentul la funcție a jurământului.

3.2. Jurământul corporativ în calitate de modalitate de instituționalizare a dependenței corporative a salariaților de unitatea angajatoare

Instituția jurământului a fost și continuă să fie o construcție cu nuanțe polivalente, acestea reflectându-se în mod diferit în spațiul social. Una din tendințele moderne ale lumii întreprinderilor constă în crearea unei legături puternice nu numai a celor implicați direct în afaceri, ci și a subiecților angajați de către aceştia, în aşa mod încât să fie creată o dependență atât din punct de vedere al formalităților juridice de natură convențională, prin intermediul contractelor individuale de muncă, cât şi o dependență la nivelul subconştientului. Astfel, se încearcă de a transforma subiectul aflat în raporturi de muncă într-o entitate polivalentă – atât subiect activ, cât și parte componentă a mecanismului social cunoscut drept *întreprindere*. Ar fi o încercare de transformare a acestuia în obiect integrat în cadrul entității juridice respective, exteriorizate din punct de vedere al formalităților juridice prin entitatea cunoscută drept *persoană juridică*. Legăturile respective sunt fundamentate pe ideea de corporativism, care reprezintă un sistem de instituționalizare a intereselor unor grupuri sau subgrupuri sociale, prin intermediul utilizării unor instituții, proceduri şi mecanisme speciale diferite, scopul final al acestora fiind obținerea unor avantaje și priorități în domeniul social-economic în care activează entitatea respectivă – întreprinderea. În acest scop, sunt utilizate diferite mecanisme care depăşesc spațiul formalităților juridice şi implică crearea unor *legături metafizice* puternice, supuse,

de regulă, unor formalităţi ritualice speciale. Un astfel de mecanism care a început să fie aplicat în domeniul afacerilor îl reprezintă *jurământul corporativ*, mecanism social de instituţionalizare a dependenţei corporative a salariaţilor în raport cu entitatea corporativă.

Spre deosebire de toate celelalte tipuri de jurăminte aplicabile în materia raporturilor de muncă, atât tipice, cât şi atipice, jurământul corporativ a luat naştere şi a început să se dezvolte în domeniul sectorului privat, care este fundamentat, sub aspect juridic, pe principiul liberalismului juridic, „vârful de lance" al acestuia fiind principiul libertăţii contractelor, consacrat încă prin intermediul Codului civil francez. Condiţia depunerii jurământului în raporturile de muncă atipice abordate în lucrarea de faţă – raporturi de serviciu, raporturi de exercitare a funcţiei, raporturi profesional-corporative – este, în toate cazurile, o condiţie legală, în sensul că este reglementată şi impusă ca atare, în fiecare caz aparte, prin intermediul unor acte normative la nivel de lege. Jurământul corporativ, deşi a început să devină din ce în ce mai aplicabil, nu comportă niciun element din ceea ce este caracteristic modalităţii de instituţionalizare a jurămintelor sus-menţionate, fiind reglementat prin intermediul unor acte normative *locandi causa* sau a unor cutume locale, aplicabile şi funcţionale la nivel de întreprindere (unitate). În acest sens, a început să se contureze deja o practică de elaborare şi aplicare a acestui gen de simbiotive juridice care, de cele mai multe ori, sunt exteriorizate de către angajatori prin intermediul încercării de a le încadra în conţinutul unor norme juridice corporative de ordin deontologic. De regulă, angajatorii sunt conştienţi că încadrarea jurământului în spaţiul legal intern al actelor locale la nivel de unitate se va plasa, oricum, *extra legem.* Această modalitate este, totuşi, extrem de deficitară, deoarece subiecţii aflaţi în raporturi juridice de muncă sunt, de cele mai multe ori, condiţionaţi să depună jurământul corporativ, în caz contrar riscând să fie supuşi unor presiuni directe sau indirecte din partea angajatorului de a demisiona sau riscând să fie concediaţi. De aceea are loc, într-o modalitate foarte lentă, un proces de metamorfozare a aspectelor juridice, parajuridice, deontologice şi cutumiare de factură locală. Ţinând cont de faptul că raporturile juridice de muncă sunt, în primul rând, raporturi *de facto*, şi doar ulterior acestea îmbracă haine juridice şi se transformă în raporturi *de jure*, procesul respectiv necesită a fi introdus în albia legală, pentru a exclude posibilele taumaturgizări ale raporturilor care apar în cadrul oricărui act juridic de depunere a jurământului. Ţinem să menţionăm că depunerea

jurământului este întotdeauna secundată de legăturile respective metafizice şi cu un conținut ritualic specific.

După noi, abordarea acestui proces presupune un maximum de precauție ştiințifică, deoarece prezintă riscuri de alunecare spre domenii care sunt inaccesibile cercetătorului în materie juridică, şi, în primul rând, din cauza că actul de depunere a jurământului, fie el chiar şi corporativ, nu are doar o valoare intrinsecă, ci este şi purtător de anumite valori psihice, inaccesibile instrumentelor utilizate în cadrul unei cercetări sociale, cum este şi lucrarea de față. În orice caz, abordarea doctrinară clasică a fenomenului jurământului corporativ este foarte timidă, mai multe discuții în această privință venind din spațiul celor implicați direct, adică din cel praxiologic, manifestat cel mai adesea prin discuții în spațiul virtual şi, respectiv, prin diferite publicații la acest obiect. Astfel, abordarea jurământului corporativ nu face obiectul de cercetare doar al specialiştilor jurişti în materie, dar şi a celor specializați în cultura corporațiilor, una din primele abordări aparținând cercetătoarei Iulia Arnautova. Potrivit acesteia, germenii culturii corporative moderne se ascund în perioada Evului Mediu, de atunci, când au apărut primele organisme corporative – breslele, precedând apariția întreprinderilor clasice. După cum afirmă Arnautova, *„…breslele au apărut în Europa Occidentală foarte devreme, undeva pe la începutul sec. al VI-lea. Acestea pot fi definite drept asocieri comunitare în scopuri de apărare şi de ajutor reciproc, de activitate religioasă şi socială, precum şi de asistență profesională şi economică acordată membrilor asociați. Aceasta a găsit expresie prin intermediul unui jurământ depus în mod reciproc, astfel încât breslele mai sunt numite „conjurationes" – asociații pe baza unui jurământ. Un astfel de jurământ nu avea nicio funcție specială simbolică: el nu însoțea o tranzacție juridică, ci era o tranzacție, şi, în acest sens, reprezenta un acord şi genera legături contractuale. Şi, desigur, jurământul respectiv asocia depunătorii pe viitor, determinând, astfel, toate aspectele legate de activitățile lor"* [183, p.119-120].

Printre primele abordări ale jurământului corporativ, aproape de esența juridică a acestui fenomen, a fost cea efectuată de către Oleg Pliska. Fiind un fervent susținător al aplicării în cadrul sectorului privat a actului de depunere a jurământului corporativ, acesta menționează că, totuşi, chiar şi în sfera afacerilor, ideea de depunere publică a unui jurământ corporativ este privită, deocamdată, drept un act

oarecum exotic [243]. El încearcă o abordare a acestui act atât prin prisma intereselor angajatorului, cât şi prin prisma intereselor salariatului. Potrivit acestuia, *„…din punct de vedere al intereselor angajatorului, o astfel de cerinţă pare prea dură. Şi aşa refuzând salariaţilor în anumite drepturi, să le mai ceri să-ţi jure – este prea de tot chiar şi pentru acele afaceri, care nu prea îşi bat capul cu drepturile salariaţilor angajaţi! Din punct de vedere al salariaţilor, jurământul este pur şi simplu un act de violenţă psihologică din partea angajatorului”* [243]. După autor, jurământul corporativ nu trebuie privit, totuşi, drept o declaraţie care leagă depunătorul jurământului de angajatorul său, ci ca o acţiune care implică declararea unui devotament faţă de principiile aplicate în cadrul entităţii corporative (a întreprinderii). Din aceste considerente angajatorul trebuie, în primul rând, să se determine cu acele principii şi valori care sunt inerente unei funcţionalităţi normale a întreprinderii în calitate de organism social, adică să elaboreze un fundament ideologic al entităţii corporative respective. Autorul citat specifică, în acest sens, că *„…atunci când întreprinderea şi-a autoidentificat propriile valori, a analizat ce înseamnă pentru ea fiecare valoare în parte, şi-a trasat principiile comportamentale şi de interacţiune conform acestor valori, întreţinându-le funcţionale, atunci se creează, finalmente, o structură logică care solicită de la fiecare salariat acceptarea sau neacceptarea acestora. Jurământul este întotdeauna un ritual. Un ritual simbolic. Dar întotdeauna important”*. Pliska menţionează că, în acest mod, salariatul angajat se „transformă” dintr-un specialist, chiar şi de o calificare înaltă, într-un *purtător de tradiţii*, ceea ce este o onoare cu mult mai mare decât cea de a fi un simplu specialist, drept exemplu fiind adus actul de depunere a jurământului de către absolvenţii-medici.

După noi, asocierea actului de depunere a jurământului corporativ cu depunerea jurământului profesional nu este întru totul corectă, din mai multe considerente. În primul rând, depunerea jurământului profesional este o condiţie de obţinere a unei calificări profesionale, care ulterior poate fi utilizată de către titularul profesiei în cauză în orice mod cu condiţia respectării prevederilor legale în materie, pe când depunerea jurământului corporativ de către un nou angajat nu face nimic altceva decât să lege, în mod ritualic, salariatul respectiv de valorile şi tradiţiile întreprinderii, care vor dispărea odată cu încetarea

raporturilor de muncă ale celui angajat. În al doilea rând, este foarte puțin plauzibilă ideea potrivit căreia salariatul ține la valorile întreprinderii; ca şi în majoritatea cazurilor, valorile entității respective sunt abordate prin intermediul celei mai importante valori pentru salariat – mărimea venitului material obținut, adică a salariului. În al treilea rând, depunerea jurământului de către un medic creează o legătură inerentă a acestuia cu un corp elitist, care nu dispare niciodată, pe când considerarea drept elitistă a unei entități comerciale este destul de dubioasă şi incorectă, din punct de vedere social.

Sub aspect praxiologic, entitățile care au elaborat şi au pus în aplicare diferite acte de depunere a jurământului corporativ evidențiază în exterior doar latura vizibilă a jurământului – cea de act social public, încercând încadrarea acestuia în categoria actelor de natură parajuridică (deontologică). Condiția depunerii jurământului nu este reglementată de către aceşti angajatori drept o condiție de accedere la un loc de muncă, adică de apariție a raportului, şi nici ca şi o condiție subsecventă apariției raportului respectiv, deoarece, sub aspectul valabilității juridice, aceste acte sunt lovite de nulitate, neputând produce efecte juridice. Aşadar, sub aspectul formalităților juridice, apariția raportului de muncă nu poate fi condiționată de actul de depunere a jurământului. Cu toate acestea, în praxiologia raporturilor de muncă, nedepunerea jurământului sau refuzul de a-l depune poate atrage după sine, în fine, concedierea salariatului pentru oricare alt motiv formal invocat, deşi motivul real este anume refuzul de a depune jurământul. Orice angajator este cointeresat, în mod evident, de a crea o legătură cât mai dependentă între el şi salariat, în care primul să dețină, sub toate aspectele, rolul dominant, realizându-se ceea ce a fost definit în doctrină, într-un mod foarte plastic, drept o *căsătorie forțată între doi parteneri inegali*.

Orice entitate juridică are, sub aspectul dreptului muncii, calitate de angajator, iar orice angajator este interesat, în ceea ce ține de prestarea muncii, de crearea unei culturi organizaționale interne funcționale. Există mai mulți factori ce contribuie la instituirea culturii respective, care sunt supuşi unor legități diferite, în dependență de sectorul economic în care funcționează entitatea în cauză. Sub influența factorilor respectivi are loc şi formarea culturii organizaționale a întreprinderii, fapt ce-i oferă o anumită specificacitate, inclusiv prin anumite valori împărtăşite de către salariații angajați în cadrul acesteia.

Formarea culturii respective este influențată atât de unele procese (cauze) juridice, cât şi de un şir de cauze parajuridice sau de ordin cutumiar intern. Printre cele mai importante cauze juridice se plasează contractul individual de muncă, în calitate de act individual, dar şi regulamentul intern al unității, în calitate de act normativ local cu extensii asupra tuturor subiecților încadrați la întreprinderea respectivă; din categoria actelor parajuridice fac parte diferite coduri deontologice profesionale, care valorează uneori chiar mai mult decât actele formalizate juridic. Potrivit cercetătoarei Olga Steklova, factorii respectivi pot fi de sorginte profesională şi țin de specificul fiecărei profesii în parte [255, p.35], dar şi de sorginte artificială, creați special pentru un anumit scop prestabilit [255, p.36]. Jurământul corporativ se încadrează pe deplin, în opinia noastră, în categoria acestora din urmă, fiind creații artificiale, menite să faciliteze şi să contribuie la crearea unei legături speciale dintre angajator şi salariat.

Este interesantă remarca academicianului Kleiner, care atrage atenția asupra faptului că obligațiile contractuale cele mai importante ale salariatului se reduc la obligația de loialitate față de întreprinderea angajatoare. Cu referință la contractul individual de muncă, în calitatea acestuia de sursă de apariție a obligațiilor respective, Kleiner menționează că *„…acesta poate fi asemănat cu un jurământ de credință. Rețineți că acest „jurământ" rămâne în vigoare pe toată durata contractului, indiferent de modificările intervenite în ceea ce ține de componența proprietarilor sau a administratorilor întreprinderii. Un astfel de „jurământ" este depus de către toți insider-ii: şi de către manager, şi de către specialist, şi de către salariatul obişnuit. Proprietarul este singurul membru al „cvartetului", care nu are nicio incidență cu această obligație"* [208].

Interferența elementelor juridice cu cele parajuridice în materie de drept al muncii este foarte strânsă, iar separarea acestora este, adeseori, dificilă. Chiar dacă elementele parajuridice se plasaează, din punct de vedere formal juridic, în afara spațiului care conferă unui act forță juridică de act normativ, din punct de vedere cutumiar, acestea au deseori o putere incomparabil mai mare decât cele juridice. În literatura de specialitate, se menționează că primele culegeri de reguli corporative etice au apărut în Japonia, cel mai vechi fiind codul deontologic al

salariaţilor companiei „Matsushita Electric”, elaborat şi adoptat în anul 1933 şi care funcţionează şi astăzi, având asupra salariaţilor companiei o influenţă extrem de mare [214, p.67-71]. Acest aspect al culturii organizaţionale a întreprinderii este tratat şi de către Iurii Morozov care, comparând sistemele manageriale japoneze şi americane, menţionează că scopurile finale ale unei întreprinderi japoneze sunt întreţinute prin intermediul creării unei situaţii de aşa gen, încât chiar şi un simplu gând de deviere de la scopul final al întreprinderii este imposibil, fapt întreţinut prin intermediul diferitor ritualuri, semne, simboluri, tradiţii, serate corporative, *depuneri de jurăminte* etc. [231]. Jurământul corporativ este expresia elocventă a acestei interferenţe dintre spaţiul juridic şi cel parajurdic, fiind un exemplu de simbiotiv juridic care funcţionează şi în afara unor contururi clasice de acte de depunere a jurământului, operabile în spaţiul public.

Depunerea jurământului corporativ cunoaşte o extindere rapidă în cadrul fostului spaţiu sovietic, fiind aplicabilă la întreprinderi din Rusia, Ucraina, Belarus, Kârgâzstan, dar şi în Republica Moldova. Astfel, angajaţii Societăţii pe Acţiuni «Крымский Титан» din Ucraina depun, după încheierea contractului individual de muncă, următorul jurământ: *„Eu, devenind salariat al întreprinderii «Крымский Тиман», jur solemn: să execut cu responsabilitate înaltele obligaţii funcţionale şi cele de producţie asumate! Să nu încalc disciplina muncii, să fiu un salariat disciplinat şi de bună-credinţă, să respect regulamentul intern, să particip activ la viaţa socială a întreprinderii! Să continui în mod demn acele realizări în muncă ale generaţiei mai în vârstă, ataşându-mă experienţei acesteia, multiplicând astfel succesele în muncă! Să păstrez tradiţiile întreprinderii! Prin atitudine conştiincioasă faţă de muncă să devin un profesionist în domeniu, să fiu respectat de către colectivul de muncă şi să înscriu în mod demn numele meu în istoria întreprinderii! Toate puterile şi cunoştinţele le voi depune pentru succesul şi prosperitatea întreprinderii «Крымский Тиман»! Jur să port cu demnitate mândrul titlu de salariat al întreprinderii «Крымский Тиман»!”* [230]. Jurământul se depune în mod colectiv, fiind pronunţat în voce de către salariaţi, după ce unul din proaspeţii angajaţi dă citire textului jurământului în cauză. Sub aspectul conţinutului jurământul dat este format, ca şi alte formule de jurământ, din obligaţii de diferit gen: obligaţia de a executa sarcinile funcţionale asumate prin intermediul contractului de muncă

(obligaţie juridică); obligaţia de a respecta disciplina muncii şi regulamentul intern (obligaţie juridică); obligaţia de a respecta tradiţiile întreprinderii (obligaţie deontologică); obligaţia de bună-credinţă (obligaţie juridică).

În unele cazuri, conţinutul jurământului corporativ este expus într-o formă de glumă cu accente ironice, în acesta regăsindu-se şi unele elemente care depăşesc cadrul legal, menite să influenţeze subconştientul subiectului depunător. La întreprinderea «Северо-Западный энергетический инжиниринговый центр» S.A. din Federaţia Rusă, tinerii specialişti angajaţi depun următorul jurământ, denumit *jurământul tânărului specialist*: *„Eu, fiind încadrat în rândul tinerilor specialişti de la întreprinderea «Северо-Западный энергетический инжиниринговый центр» S.A., promit solemn: Să continui munca începută de cel care pentru prima dată a dobândit prima scânteie. Să trăiesc, să învăţ şi să lucrez aşa cum au lăsat drept moştenire marele Thomas Alva Edison şi marele Anatolii Ciubais. Să ţin minte şi să aplic în practică şi în mod constant tot ceea ce am fost învăţat, sunt şi voi fi învăţat. Să respect cu sfinţenie standardele de stat. Să ascult vocea raţiunii (mai ales vocea administraţiei întreprinderii). Să ascult cu răbdare toate comentariile şi sugestiile colegilor (dar să procedez corect şi conform propriei conştiinţe). Să particip activ la toate evenimentele de divertisment. Să nu pun piedici colegilor, ci să le acord tot sprijinul. Fiecare zi să o aştept cu speranţa că aceasta va fi mai bună decât ziua de ieri. Să fiu cinstit şi punctual în data de 15 şi 30 a fiecărei luni. Să mă iubesc pe mine, dar şi pe ceilalţi. De dragul ştiinţei şi tehnologiei, a unor proiecte noi şi a unui viitor luminos pentru mine, cât şi pentru întreprinderea «Северо-Западный энергетический инжиниринговый центр» S.A., să nu mă opresc în faţa dificultăţilor şi greutăţilor. Să mor, dar să nu părăsesc locul de muncă. Să nu-mi fie teamă de a prezenta şi susţine noi ipoteze, idei şi proiecte întru beneficiul întreprinderii «Северо-Западный энергетический инжиниринговый центр» S.A., a poporului rus şi a întregii lumi. Să accept recomandările colegilor seniori. Să nu mă abat de la calea selectată care este, desigur, calea cea dreaptă. Afiliindu-mă slavei tale, Mare Întreprindere «Северо-Западный энергетический инжиниринговый центр» S.A., jur că voi consolida şi multiplica prin muncă şi prin energie tinerească măreţia ta şi că voi construi prezentul şi voi proiecta viitorul tău”* [210].

Bineînțeles că o astfel de formulă de jurământ, cu accente menite să producă doar efecte benefice asupra depunătorului, nu pare să afecteze sub nicio formă drepturile salariatului depunător, ba din contra. Totodată, menționarea în cadrul jurământului a formulei *„să mor, dar să nu părăsesc locul de muncă”* are un scop precis, acesta fiind printre cele mai importante: crearea unei legături puternice de ordin ritualic între salariatul depunător şi întreprinderea angajatoare, cu implicarea elementelor de noumenizare care solicită funcționarea în subconştient a obligației asumate de către salariatul depunător al jurământului. Şi în Belorusia a început să fie utilizată în practica angajării salariaților procedura de depunere a jurământului, îndeosebi în cazul angajării tinerilor specialişti [242].

În Republica Moldova, condiția depunerii jurământului corporativ a început deja să fie aplicată în sectorul privat, dar nu cunoaşte o dezvoltare la fel de rapidă ca şi în alte țări din spațiul ex-sovietic. Salariații angajați de către întreprinderea „Tandem” S.A. depun, în cadrul unei proceduri care a generat, aşa cum menționează chiar întreprinderea dată, *„polemici, nedumerire, dar şi fascinație”*, un jurământ conform unui ritual destul de excentric. În cadrul procedurii de depunere a jurământului, tinerii de gen masculin au fost raşi pe cap, apoi au îmbrăcat veşminte speciale şi au rostit formula jurământului, denumit *jurământul Companiei „Tandem”* [48]. Jurământul respectiv are următorul conținut: *„Eu (numele, prenumele), jur pe onoarea mea, având îngerii mei drept martori, că voi respecta sincer, conform puterilor şi înțelepciunii mele, următorul jurământ: Jur că mă voi îngriji de bunăstarea Companiei „Tandem” şi că îi voi proteja bunurile. Jur că, prin utilizarea eficientă şi cu înțelepciune a resurselor naturale, voi garanta dreptul generațiilor viitoare de a se bucura de resursele curate şi bogate ale planetei. Jur să am grijă de clienții Companiei „Tandem”, să înțeleg modul în care clientul îşi obține profitul, cum îşi creează valorile şi să îl ajut în rezolvarea problemele proprii. Sunt conştient de faptul că relațiile şi beneficiile pe termen lung sunt mult mai importante decât cele de moment. Voi respecta drepturile şi demnitatea fiecărei persoane care lucrează în cadrul Companiei „Tandem”, precum şi ale tuturor persoanelor care sunt în tangență cu acestea. Jur că mă voi perfecționa în mod constant şi că voi implica membrii Companiei „Tandem” în tot ceea*

ce ştiu, fără a solicita careva taxe în acest scop. Jur să ascult adevărul fără resentimente, spus de către membrii Companiei „Tandem", şi să-mi schimb atitudinea supunându-mă normelor etice ale Companiei. Jur ca în momente de durere şi în momente de bucurie, în momente de furie şi în momente de plăcere, să mă comport potrivit beneficiului Companiei „Tandem", să-i aduc slavă prin acţiuni şi intenţii nobile. Voi ţine minte că sunt un membru al unei comunităţi şi că, în calitate de manager, consultant sau antreprenor, acţiunile mele au un impact major asupra bunăstării altor persoane. Garantez că activitatea întreprinderii va contribui la îmbogăţirea şi progresul societăţii în ansamblu. Accept responsabilitatea pentru propriile mele acţiuni în timpul executării obligaţiilor asumate şi mă angajez să fiu responsabil pentru ele în faţa societăţii. Dacă voi respecta acest jurământ, mă voi putea bucura de viaţă, de artă şi de propriul meu succes. Voi putea să trăiesc fiind respectat şi în această viaţă, şi după moartea mea. Acţiunile mele vor avea drept scop conservarea celor mai bune tradiţii de afaceri şi mă voi bucura, contribuind la îmbunătăţirea vieţii oamenilor. Depun acest jurământ cu demnitate şi în mod benevol" [409].

Textul jurământului conţine de şase ori menţionarea performativului *„jur"*, fapt care nu se întâlneşte nici într-o formulă de jurământ depus de către oricare dintre subiecţii menţionaţi în cadrul studiului de faţă, finalizându-se prin declaraţia, asumată de către subiectul depunător, că jurământul este depus în mod voluntar. Dacă unele din obligaţiile asumate prin intermediul jurământului poartă un caracter lipsit de conotaţii de ordin juridic, atunci declaraţia *„accept responsabilitatea pentru propriile mele acţiuni în timpul executării obligaţiilor asumate şi mă angajez să fiu responsabil pentru ele în faţa societăţii"*, pronunţată de către subiectul depunător, are conotaţii directe raportate la relaţiile de muncă, centrate pe obligaţia salariatului angajat de a-şi îndeplini strict atribuţiile de serviciu (funcţionale), asumându-şi responsabilitatea pentru acţiunile săvârşite în procesul prestării muncii.

În cadrul unor întreprinderi din fostul spaţiu sovietic sunt aplicate diferite formule de jurământ pentru diferite categorii de salariaţi. Astfel, în Kârgâzstan, la întreprinderea „Mol Bulak Finance" au fost elaborate trei texte diferite de jurământ pentru trei categorii de angajaţi: pentru directorul întreprinderii, pentru manageri şi pentru colaboratorii (ceilalţi salariaţi) întreprinderii respective [213].

Un argument *in favorem*, în raport cu depunerea de către salariaţi a jurământului corporativ, constă în aceea că toate celelalte acte juridice interne din cadrul unităţii conţin diferite obligaţii dispersate ale salariatului, dar jurământul corporativ le înglobează pe toate într-o formă concentrată, adică *jurământul corporativ este o „fişă personală" a salariatului*, reformulată prin prisma unei declaraţii performative. Pe de altă parte, unul din argumentele invocate contra obligativităţii depunerii jurământului corporativ este centrat pe faptul că mult mai eficientă ar fi conectarea salariatului în atingerea scopurilor întreprinderii, prin intermediul unei munci interesante, a unui salariu decent, a unui microclimat favorabil în cadrul unităţii şi a unei perspective profesionale clare; în lipsa acestora, orice jurământ corporativ va fi ineficient şi va genera cu totul alte efecte decât cele scontate iniţial.

Obligativitatea depunerii jurământului corporativ generează şi situaţii conflictuale, iar angajatorii în astfel de cazuri recurg, de regulă, la concedierea salariaţilor. Astfel, o companie hotelieră din Rusia şi-a obligat toţi salariaţii să semneze un angajament prin intermediul căruia aceştia îşi asumau, prin jurământ, obligaţia de a nu fura, de a nu deteriora inventarul, precum şi de a se conforma întru totul cerinţelor clienţilor [211]. Angajamentul asumat era citit în mod individual de către fiecare salariat în faţa colectivului de muncă şi înregistrat video, fapt care a generat refuzul mai multor salariaţi de a-l depune, întreprinderea impunându-i să scrie, drept consecinţă, cereri de demisie.

Piaţa de servicii reacţionează, de asemenea, la cazurile date în mod diferit: o companie publicitară din Rusia propune elaborarea unor modele aparte de formule de jurământ şi modalităţi speciale de depunere a acestuia. La întreprinderea rusă „SAN Consulting" a fost elaborat şi pus în aplicare un jurământ special – *«Присяга сотрудника предприятия пищевой промышленности и общественного питания»* [244]. Potrivit jurământului respectiv, fiecare salariat, inclusiv administratorul întreprinderii, pronunţă în mod public textul jurământului obligându-se, astfel, să respecte regulile interne din unitate şi standardele corporative. Este extrem de originală modalitatea procesual-ritualică a actului dat. În acest sens, fiecare salariat este obligat să se apropie de un panou special din unitate, pe care este încleiată o foaie cu textul jurământului, să citească jurământul respectiv în voce şi să pună, după aceasta, mâna (palma) pe textul jurământului, în locul în care este imprimată, grafic, o palmă umană în mărime naturală medie.

3.3. Jurământul profesional: prezent şi tendinţe de viitor

Deşi este axat, de regulă, pe cea mai răspândită formă a acestuia – jurământul medicilor, jurământul profesional este cu mult mai extins. Literatura de specialitate din diferite domenii tratează cu interes atât avantajele, cât şi dezavantajele acestui tip de jurământ. Chris Theunissen, într-un studiu argumentativ privind necesitatea depunerii jurământului profesional de către psihologi, efectuează o analiză foarte pertinentă atât a aspectelor benefice, cât şi a celor mai puțin benefice ale jurămintelor profesionale [149, p.57-58]. Potrivit autorului, depunerea jurământului profesional confirmă aderarea la un set de reguli, principii şi valori, aplicabile în raporturile dintre practicanții unei profesii şi societate, jurământul funcționând ca un *instrument de internalizare a poziției etice*, fiind un pilon central pentru o practică profesională corectă [149, p.57].

Pe lângă jurământul medicilor, jurământul profesional este depus, exceptând Republica Moldova, şi de alte categorii profesionale, cum ar fi experții-contabili, arhitecții, veterinarii, factorii poştali etc. În Franța, potrivit art.143 din ***Decretul nr.2012-432 din 30.03.2012 privind exercitarea activității de expertiză contabilă*** [372], **experții-contabili depun jurământul** în termen de şase luni de la înregistrarea lor, în următoarea formulă: *„Jur să practic profesia mea în mod conştiincios şi onest, respectând şi aplicând în activitatea mea legislația"*. Jurământul este prestat în fața Consiliului Regional al Ordinului Experților-Contabili, iar o copie certificată a jurământului depus este înmânată expertului-contabil depunător. Şi în România, potrivit prevederilor art.22 din *Ordonanța Guvernului nr.65/1994* privind *organizarea activității de expertiză contabilă şi a contabililor autorizați* [M.Of.], după înscrierea în tablou, experții contabili şi contabilii autorizați depun jurământul scris în următoarea formulă: *„Jur să aplic în mod corect şi fără părtinire legile țării, să respect prevederile Regulamentului Corpului Experților Contabili şi Contabililor Autorizați şi ale Codului privind conduita etică şi profesională a experților contabili şi contabililor autorizați, să păstrez secretul profesional şi să aduc la îndeplinire cu conştiinciozitate îndatoririle ce îmi revin în calitate de expert contabil (contabil autorizat)"*.

O altă categorie profesională specială din Franța, titularii căreia depun jurământul, o constituie factorii poştali, modalitatea de depu-

nere a jurământului de către aceştia fiind reglementată printr-un act normativ special – ***Decretul nr.93-1229 din 10.11.1993 privind jurământul profesional depus de către personalul poştal*** **[**373**]. Potrivit art.1 şi art.2 din Decret, personalul poştal depune, la intrarea în funcţie, jurământul profesional în următoarea formulă:** *„Jur să îndeplinesc conştiincios sarcinile care-mi sunt încredinţate. Mă angajez să respect cu scrupulozitate integritatea obiectelor plasate de către utilizatori şi secretul corespondenţei, informaţiile cu privire la viaţa privată de care am luat cunoştinţă în executarea serviciului. Mă angajez să execut cu integritate operaţiunile financiare efectuate de către Serviciul Poştal. Mă angajez, de asemenea, să raportez managerilor ierarhici orice încălcare a legilor şi regulamentelor care reglementează activitatea Serviciului Poştal”*. În Belgia, o categorie profesională aparte, titularii căreia depun jurământul profesional, o constituie experţii-geometrişti, statutul juridic al cărora este reglementat prin *Legea privind crearea consiliilor federale ale experţilor-geometrişti din 11.05.2003* [375]. Potrivit prevederilor art.7 din Lege, formula jurământului depus este diferită pentru belgieni şi pentru cetăţenii străini. Astfel, cetăţenii belgieni depun jurământul în următoarea formulă: *„Jur fidelitate regelui, ascultare de Constituţie şi legile poporului belgian, jur că voi fi fidel, în spirit şi în conştiinţă, misiunilor care-mi sunt încredinţate în calitate de inspector”*. Cetăţenii străini sunt învestiţi prin depunerea jurământului în următoarea formulă: *„Jur cu fidelitate, în spirit şi în conştiinţă, aşa cum este stabilit de legislaţia belgiană, că-mi voi îndeplini sarcinile care-mi sunt atribuite în calitate de inspector”*. Belgienii şi străinii care domiciliază în Belgia, depun jurământul în faţa instanţei de judecată de la domiciliu, iar cetăţenii unui stat membru al UE – în faţa instanţei de judecată după alegerea lor.

Atât în doctrina de specialitate, cât şi în literatura nejuridică abordarea instituţiei jurământului profesional este efectuată, de regulă, prin analiza jurământului depus de către medici, cunoscut drept *jurământul lui Hipocrate*. Deşi potrivit legislaţiei moldoveneşti în materie, condiţia depunerii jurământului lui Hipocrate nu se înscrie în rândul condiţiilor operabile pe parcursul derulării unui raport juridic de muncă, prestarea muncii de către un medic care nu a depus jurământul respectiv este imposibilă. Atât legislaţia în vigoare, cât şi cutumele aplicabile în materia corporativă a acestei categorii profesionale, condiţionează obţinerea calificării respective prin satisfacerea

condiției depunerii jurământului de către absolventul instituției de învățământ medical. În așa mod, condiția depunerii jurământului este o condiție *sine qua non* pentru obținerea calificării profesionale de medic, aceasta precedând posibilitatea titularului profesiei date de a se afla în raporturi juridice de muncă.

Statutul profesional al medicului face obiectul de reglementare a două legi: o lege generală – *Legea ocrotirii sănătății*, şi o lege specială – *Legea cu privire la exercitarea profesiunii de medic*. Potrivit art.8 din legea generală, exercițiul profesiunilor medico-sanitare este autorizat titularilor unei diplome, unui atestat sau certificat eliberat de o instituție de învățământ superior sau mediu de specialitate respectivă din Republica Moldova ori din străinătate.

Condiția depunerii jurământului nu este menționată de către legiuitor în rândul acelor condiții care sunt inerente exercitării profesiei, dar, într-un mod indirect, aceasta rezultă dintr-o altă condiție: cea privind deținerea unui act juridic – diploma de studii recunoscută oficial. Astfel, sub aspect atât epistemologic, cât şi praxiologic, condiția de studii speciale precede posibilitatea exercitării *de facto* a profesiei de medic.

Exercitarea profesiunii de medic se poate produce prin intermediul a două modalități: prin intermediul unui raport de muncă dintre medicul-salariat şi unitatea-angajatoare, sau prin intermediul obținerii de către acesta a statutului de liber-profesionist.

Depunerea jurământului de către subiectul obligat – absolventul facultății de medicină – este reglementată prin intermediul art.9 din Legea nr. 264/2005, potrivit căruia la absolvirea instituției de învățământ superior medical, se depune *jurământul medicului*, modul de depunere a acestuia fiind stabilit de către Ministerul Sănătății. Legea nu reglementează conținutul formulei jurământului respectiv, condițiile de depunere a acestuia fiind aprobate prin *Ordinul Ministrului Sănătății nr.32 p.4 din 24.03.2006 „Cu privire la jurământul medicului”* (nepublicat oficial). Potrivit ordinului în cauză, absolvenții studiilor medicale superioare în Republica Moldova, indiferent de cetățenie, depun *obligatoriu* Jurământul lui Hipocrate în formularea modernă, adoptată de către Asociația Medicală Mondială în cadrul Declarației de la Geneva din anul 1975: *„Odata admis printre membrii profesiunii de medic: Mă angajez solemn să-mi consacru viața în slujba umanității; Voi păstra profesorilor mei respectul şi recunoştința*

care le sunt datorate; Voi exercita profesiunea cu conştiinţă şi demnitate; Sănătatea pacienţilor va fi pentru mine obligaţie sacră; Voi pastra secretele încredinţate de pacienţi chiar şi după decesul acestora; Voi menţine prin toate mijloacele onoarea şi nobila tradiţie a profesiunii de medic; Colegii mei vor fi fraţii mei; Nu voi îngădui să se interpună între datoria mea şi pacient consideraţii de naţionalitate, rasă, religie, partid sau stare socială; Voi păstra respectul deplin pentru viaţa umană de la începuturile sale chiar sub ameninţare şi nu voi utiliza cunoştinţele mele medicale contrar legilor umanităţii. Fac acest jurământ în mod solemn, liber, pe onoare!". Jurământul respectiv se depune în mod public, în limba de stat, în limba rusă sau într-o limbă de circulaţie europeană şi se confirmă ulterior prin semnătură.

Aşadar, condiţia depunerii jurământului de către absolventul respectiv urmează calea clasică a categoriilor de acest gen – a simbiotivelor juridice: actul de depunere a jurământului este un act social public cu elemente juridice mixte de drept public şi de drept privat. Fiind supus regulilor privind solemnitatea actelor juridice de natură simbiotică, expunerea verbală este obligatorie, sub aspect *ad validitatem*, iar condiţia semnăturii private are caracter *ad probationem*. Totodată, apare, după noi, o contradicţie între condiţia depunerii *obligatorii* a jurământului, cerută de norma juridică, şi expresia din formula de jurământ potrivit căreia jurământul este făcut în mod *liber*, care nu este soluţionată de către legiuitor, iar o practică judiciară privind aplicarea condiţiei respective (în cazul Republicii Moldova) lipseşte.

Sub aspect praxiologic, apare încă o confuzie între obligativitatea depunerii jurământului de către un medic şi un alt titular al unei profesii din domeniul sanitar: cea de farmacist. În primul rând, Legea nr. 411/1995 (legea generală) face diferenţa între exercitarea unei profesiuni medico-sanitare şi a unei profesiuni farmaceutice; în al doilea rând, exercitarea profesiunii de farmacist face obiectul de reglementare a altei legi speciale în materie: *Legea cu privire la activitatea farmaceutică*. Conform art.22 şi 27 din *Legea cu privire la activitatea farmaceutică*, activitatea respectivă se exercită de către specialişti cu studii farmaceutice superioare sau medii şi cu calificarea corespunzătoare cerinţelor stabilite de Ministerul Sănătăţii. Personalul farmaceutic este compus din farmacişti-specialişti cu studii farmaceutice

superioare şi laboranţi-farmacişti specialişti cu studii farmaceutice medii. Abordată prin prisma reglementărilor legale, condiţia depunerii jurământului medicului este aplicabilă numai absolvenţilor-medici, dar nu şi absolvenţilor-farmacişti, deşi, în fapt, sunt supuşi necondiţionat obligativităţii respective toţi absolvenţii instituţiilor medico-farmaceutice de învăţământ. Potrivit ordinului respectiv al ministrului Sănătăţii, cad sub incidenţa obligativităţii depunerii jurământului toţi absolvenţii studiilor superioare medicale, norma respectivă fiind interpretată, praxiologic, în sens extins, adică fiind aplicată atât absolvenţilor cu studii medicale, cât şi absolvenţilor cu studii farmaceutice.

În varianta sa originală, Jurământul lui Hipocrate avea următorul conţinut*: „Jur pe Apollo medicul, pe Esculap, pe Higea şi Panacea şi pe toţi zeii şi zeiţele, pe care îi iau ca martori, că voi îndeplini acest jurământ şi poruncile lui, pe cât mă ajută forţele şi raţiunea: Să respect pe cel care m-a învăţat această artă la fel ca pe propriii mei părinţi, să împart cu el cele ce-mi aparţin şi să am grijă de el la nevoie; să-i consider pe descendenţii lui ca fraţi şi să-i învăţ această artă, dacă ei o doresc, fără obligaţii şi fără a fi plătit; să transmit mai departe învăţăturile acestei arte fiilor mei, fiilor maestrului meu şi numai acelor discipoli care au jurat după obiceiul medicilor, şi nimănui altuia; atât cât mă ajută forţele şi raţiunea, prescripţiunile mele să fie făcute numai spre folosul şi buna stare a bolnavilor, să-i feresc de orice daună sau violenţă; nu voi prescrie niciodată o substanţă cu efecte mortale, chiar dacă mi se cere, şi nici nu voi da vreun sfat în această privinţă; tot aşa nu voi da unei femei un remediu abortiv; sacră şi curată îmi voi păstra arta şi îmi voi conduce viaţa; nu voi opera piatra din băşică, ci voi lăsa această operaţie celor care fac această meserie; în orice casă voi intra, o voi face numai spre folosul şi bunăstarea bolnavilor, mă voi ţine departe de orice acţiune dăunătoare şi de contacte intime cu femei sau bărbaţi, cu oameni liberi sau sclavi; orice voi vedea sau voi auzi în timpul unui tratament voi păstra în secret, pentru că aici tăcerea este o datorie. Dacă voi respecta acest jurământ şi nu îl voi călca, viaţa şi arta mea să se bucure de renume şi respect din partea tuturor oamenilor; dacă îl voi trăda devenind sperjur, atunci contrariul”* [49].

În literatura de specialitate, în speță, în cea de profil medico-sanitar, au loc dezbateri privind utilitatea/inutilitatea depunerii jurământului de către medicul-absolvent, fiind expuse opinii diamentral opuse, uneori cu accente aflate în afara spațiului destinat unor dezbateri academice. În Republica Moldova, astfel de dezbateri lipsesc; cei care au abordat jurământul medicului s-au axat, în primul rând, pe aspectul pur deontologic al acestei categorii, iar în al doilea rând, nu au pus sub semnul întrebării necesitatea depunerii jurământului respectiv. Potrivit lui Ion Mereuță, jurământul lui Hipocrate este cel mai cunoscut text antic cu aspecte etice, de responsabilitate civică şi medicală, fiind o „lege despre o purtare bună a medicului" [69, p.12].

Potrivit lui Fabrice Jotterand de la Rice University din SUA, jurământul hipocratic formează fundamentul profesionalismului medical [134, p.122], iar potrivit lui Eric Delassus de la Universitatea Francois-Rabelais din Tours, Franța, *„…acest jurământ, pentru că subliniază valoarea persoanei şi necesitatea de a respecta autonomia acesteia, reaşează actul medical în dimensiunea sa esențialmente umană"* [160]. O abordare complexă a jurământului hipocratic este efectuată de către Steven H. Miles în studiul său fundamental *The Hippocratic Oath and the Ethics of Medicine* din 2005, autorul abordând inclusiv raportul dintre jurământ şi eutanasie [141, p.66-67].

În România, potrivit prevederilor art.378 din *Legea privind reforma în domeniul sănătății nr.95 din 14.04.2006* [368], la primirea în rândurile Colegiului Medicilor din România, medicul va depune Jurământul lui Hipocrate, la fel ca şi în Republica Moldova, în formularea modernă adoptată de Asociația Medicală Mondială. Necesită a fi menționat faptul că, spre deosebire de Republica Moldova, jurământul este, potrivit legislației româneşti, o *condiție de acces* în cadrul organismului profesional al medicilor, dar nu o *condiție necesară obținerii calificării profesionale* de medic. O altă deosebire constă în aceea că atât în România, cât şi în majoritatea statelor din spațiul comunitar, jurământul profesional al medicului este depus de către titularul profesiei, adică de medic, dar nu de către viitorul subiect aspirant la calitatea de medic – absolventul. Colegiul Medicilor din România este un organism profesional cu responsabilități delegate de autoritatea de stat, în domeniul autorizării, controlului şi supravegherii profesiei de medic ca profesie liberală, de practică publică autorizată.

În Federația Rusă, potrivit prevederilor art.71 din *Legea privind bazele ocrotirii sănătății cetățenilor în Federația Rusă № 323-ФЗ*, persoanele care au absolvit cursurile fundamentale educaționale în domeniul studiilor medicale superioare depun, odată cu înmânarea actului de studii superioare profesionale, *jurământul medicului*. În sensul legii ruseşti, condiția depunerii jurământului de către subiectul obligat este identică cu regimul juridic aplicat acesteia în Republica Moldova: jurământul este depus de către subiectul aflat în starea intermediară dintre statutul de student şi cel de medic (profesionist), adică depunerea jurământului reprezintă o condiție necesară obținerii statutului de medic. Această situație este deficitară din mai multe considerente, cele mai importante fiind următoarele: a) subiectul obligat – studentul absolvent al unei instituții superioare de învățământ – este supus unei discriminări în comparație cu absolvenții altor instituții superioare de învățământ, care nu sunt obligați să depună jurământul la absolvire; b) subiectul obligat, deşi a efectuat tot parcursul educațional obligatoriu, finalizat prin susținerea examenelor potrivit cerințelor curriculare, nu poate obține calificarea necesară în baza acestui parcurs, deoarece refuzul de a depune jurământul blochează obținerea calificării profesionale respective; c) depunerea necondiționată a jurământului afectează una din libertățile constituționale garantate – libertatea conştiinței, deoarece absolventul în cauză este obligat, indiferent de propriile sale convingeri, să depună jurământul; în caz contrar, acestuia îi este blocat accesul spre practicarea unei anumite profesii, afectându-se, astfel, un alt drept constituțional al cetățeanului – dreptul la libera alegere a muncii, garantat de către art.43 din Constituție.

Din aceste considerente, ar fi binevenită intervenția legiuitorului în ceea ce ține de ajustarea reglementărilor respective în materie de exercitare a profesiei de medic la normele constituționale. Pentru a intra în spațiul constituțional, legiuitorul ar trebui să efectueze două acțiuni: să transfere obligația depunerii jurământului din categoria condițiilor necesare pentru obținerea calificării de medic în categoria condițiilor necesare exercitării profesiunii de medic. Acest transfer ar trebui corelat cu oferirea pentru subiectul obligat a unei posibilități alternative de alegere: sau de a depune jurământul, sau de a depune o declarație solemnă, fără utilizarea sintagmei *„jur”*, ci numai a celeia de *„declar solemn”*. În acest mod s-ar păstra necesitatea necondiționată

de a depune jurământul sau declarația solemnă şi s-ar reveni în perimetrul constituțional ce reglementează dreptul persoanei la alegerea unei munci şi libertatea de conştiință a acesteia.

Necesitatea depunerii jurământului sau a declarației solemne în scopul exercitării profesiei de medic este incontestabilă, chiar dacă, sub aspect juridic, manipulările efectuate de personalul medicosanitar au devenit tot mai mecanice şi regularizate, supuse reglementărilor prin intermediul unor acte normative speciale, denumite *protocoale clinice* sau *protocoale medicale*, şi a apariției şi dezvoltării susținute a fenomenului, definit de către Daniel Goleman drept *„infiltrare sinistră a mentalității de contabil în medicină"* [53, p.288]. Sub aspect juridic, protocoalele clinice sunt instrumente normative pentru adoptarea deciziilor clinice, toate manevrele şi întreaga conduită medicală desfăşurându-se conform unor baremuri clare şi detaliate. Oricum, acestea nu vor putea înlocui implicarea umană directă, asumată de către medicul-specialist prin intermediul jurământului depus. În acest sens, medicul Ruxandra Moraru menționează următoarele: *„…este frustrant, ca profesionist şi ca dascăl, să contempli o lume tot mai tehnologizată, mai dedicată protocoalelor de tratament şi procedurilor standard emise de organisme superioare gata să funcționeze ca un megabrain ce se gândeşte la tot şi ne dă soluții oricând, care însă, în practică, aplică toate acestea fără o conştiință vie, fără conştiința intenției primordiale şi sacerdotale de vindecare. Oare nu tocmai această lipsă a sistemului educațional face ca protocolul prescris să prevaleze asupra conştiinței şi ştiinței clinice? Tot mai mult apelăm la note şi documente emise de organisme superioare, care exercită mai mult şi tot mai mult funcțiile noastre de clinicieni, în sensul cel mai larg al cuvântului"* [72].

Depunerea jurământului profesional face obiectul unor dezbateri şi printre profesioniştii din sistemul educațional. În literatura pedagogică de specialitate, s-au exprimat opinii, inclusiv în formă imperativă, privind necesitatea depunerii jurământului şi de către cadrele didactice: educatori, învățători, profesori etc. [67, p.244-245], [68, p.83-84]. În acest sens, prof. Virgil Mândâcanu menționează, printre altele, şi faptul că „analiza structurii deontologiei pedagogice permite a purcede la trasarea liniilor generale ale unui proiect al codului deontologic la *jurământul* şi secretul profesional" [68, p.83].

Deşi nu susţinem opinia citată privind obligativitatea depunerii jurământului de către cadrele didactice (pedagogi), pentru corectitudinea unei cercetări ştiinţifice adecvate menţionăm că nu este unica opinie *pro,* exprimată şi susţinută mai mult sau mai puţin argumentat. În acest sens, opinia dată are şi un anumit suport istoric în materie, despre care deja am menţionat. Opinia noastră sceptică vizavi de obligativitatea depunerii jurământului de către cadrele didactice are mai mulţi piloni, dintre care îi vom menţiona doar pe cei mai importanţi. Aşa cum am menţionat mai sus, potrivit datelor oficiale publice, lista categoriilor de persoane care sunt obligate prin lege să depună jurământul la accederea într-o anumită funcţie este, începând cu anii de după declararea independenţei Republicii Moldova, în continuă şi constantă creştere, producându-se, în acest sens, şi o creştere exagerată a numărului de persoane legate prin jurământ legal public. Acest fapt a dus, în mod inevitabil, la devalorizarea actului extrem de important al depunerii jurământului de către o persoană. În acest sens, suntem destul de sceptici că includerea în lista respectivă a cadrelor didactice va duce la creşterea prestigiului profesiei de pedagog şi, respectiv, la creşterea calităţii actului educaţional, în urma prestării muncii de către un pedagog care a depus jurământul, în comparaţie cu unul care nu a depus jurământul în cauză.

Este foarte puţin probabil că prestigiul cadrului didactic în ochii societăţii şi gradul de încredere faţă de acesta se va ameliora dacă va fi obligat să depună jurământul. Pentru comparaţie menţionăm că, potrivit datelor furnizate de către Institutul de Politici Publice, în urma BOP din aprilie-mai 2012, gradul de neîncredere al populaţiei în organele de justiţie (judecătorii, procuratură etc.) din Republica Moldova era de 66% [16].

Şi un alt argument: există un oarecare risc că o categorie de persoane vor refuza, din motive de libertate a conştiinţei, garantate constituţional, să depună jurământul. Refuzul respectiv ar echivala, implicit, obligativitatea în cauză cu interdicţia de a exercita profesia de pedagog. Trebuie de avut în vedere, totuşi, că această profesie nu este una de natura funcţiei publice, făcând parte din aşa-zisa categorie a profesiilor de natură privată, în sensul că poate fi exercitată de către orice persoană cu studii, calificări şi calităţi morale adecvate, indiferent de domeniul public sau privat, obligaţiile şi drepturile cele mai importante rămânând a fi aceleaşi.

În cazul supus discuțiilor, cel al acceptării sau inacceptării depunerii jurământului de către un cadru didactic, s-a propus de către unul şi acelaşi autor cel puțin un model de jurământ complet (2010) [67, p.244], dar şi un model de început de jurământ (1997) [68, p.83]. Pentru o comparație adecvată, vom apela direct la sursele respective, potrivit cărora un jurământ al cadrului didactic ar avea următoarea formulă de conținut introductiv: „*Eu, educatorul secolului al XXI-lea, conştient de marea mea misiune în fața lui Dumnezeu, popor şi întreaga societate, jur ca...”* (1997), iar potrivit modelului relativ recent, ar trebui să aibă următoarea formulă introductivă: „*Eu, educator al tinerei generații de azi şi de mâine, mă declar responsabil pentru faptul ca elevii să fie educați cu iubire divină şi omenească, ca viața lor să fie în harul lui Dumnezeu, ca descoperirea lumii, descoperirea de sine şi cunoaşterea Divinității să le permită a-şi iubi şi a-şi respecta legile statului, tradițiile şi cultura poporului, ajutându-i să devină creatori de bunuri şi apărători ai adevărului şi libertății...”* (2010). Pentru comparație, expunem aici şi formula introductivă a jurământului profesorului, din anul 1879, citat anterior: „*Jur, în numele lui Dumnezeu, şi declar pe onoarea şi conştiința mea credință şi supunere Maiestății Sale Regelui României, Carol I, şi Constituției țării, de a îndeplini cu sfințenie toate datoriile ce-mi impune funcția mea…”*. Este sesizabilă, în opinia noastră, atât diferența dintre formula inițială şi cea ulterioară a jurământului propus de către Virgil Mândâcanu, dar şi față de formula respectivă a conținutului introductiv al jurământului din anul 1879. În cazul formulei din 1997, destinatarul ofrandei este multiplu şi se manifestă în persoana lui Dumnezeu, a poporului şi a *întregii societăți* (sic!); în cazul formulei din anul 2010, destinatarul ofrandei respective este insesizabil, iar, în cazul jurământului profesorului din anul 1879, destinatarul ofrandei aduse prin intermediul jurământului era regele țării, deci putem afirma cu certitudine că este vorba iarăşi despre pluralitatea destinatarilor ofrandei jurământului.

Orice jurământ este, obligatoriu, un act care se manifestă printr-un angajament solemn. Solemnitatea angajamentulului expus prin intermediul jurământului este specifică oricărui jurământ, iar un jurământ lipsit de solemnitatea angajamentului riscă să se transforme într-o farsă şi devine grotesc. Formula completă a jurământului, propus de Virgil Mândâcanu pentru a fi depus de către cadrele didactice, conține

un astfel de angajament solemn, elementele căruia, în cea mai mare parte, le considerăm a fi adecvate rolului cadrului didactic în procesul educaţional. Totodată, însă, unele conţinuturi sunt, în opinia noastră, pur şi simplu irealizabile. Astfel, angajamentul gen „*mă voi pătrunde de optimism pedagogic"* face parte din categoria acestora, deoarece optimismul, la fel ca şi pesimismul ţine, în cadrul procesului activităţii didactice, de aspectele psihopedagogice; acesta presupune existenţa anumitor stări de spirit de ordin nativ cunoscute drept stări temperamentale, care nu prea pot fi supuse schimbărilor.

O altă formulă de angajament care, de asemenea, este irealizabilă în practică, constă în angajamentul gen „*voi respecta normele estetice"*. Esteticul ţine de valori asupra cărora nu pot fi aplicate anumite norme prestabilite; este foarte posibil ca ceea ce astăzi se consideră a fi drept normă estetică, să fie considerată absolut inestetic mâine sau viceversa; esteticul nu poate fi, sub nicio formă, normativ. În acest sens, aşa cum s-a menţionat în literatura de specialitate, definirea esteticului în context educativ se loveşte de un şir de dificultăţi, una dintre care este de ordin metodologic [38, p.109], şi care provine din actul determinării valorilor estetice, fiind influenţat de subiectivitatea receptorilor, dar şi a creatorilor de frumos.

O altă categorie de subiecţi din domeniul educaţiei şi cercetării, în cadrul corporativ al căreia se discută despre necesitatea depunerii jurământului profesional, o formează savanţii (cadrele ştiinţifice). În Republica Moldova, statutul juridic al cercetătorului, precum şi natura juridică a raporturilor apărute pe parcursul derulării cercetărilor ştiinţifice face obiectul reglementărilor unei legi speciale – *Codul cu privire la ştiinţă şi inovare al Republicii Moldova nr.259 din 15.07.2004* [288]. Potrivit art.148 şi art.150 din Cod, unitatea primară în sfera ştiinţei şi inovării este cercetătorul ştiinţific, în sfera respectivă existând funcţii ştiinţifice de cercetător ştiinţific stagiar, cercetător ştiinţific, cercetător ştiinţific superior, cercetător ştiinţific coordonator, cercetător ştiinţific principal, consultant ştiinţific şi cea de cercetător ştiinţific invitat. Condiţiile de obţinere a statutului juridic de cercetător ştiinţific sunt determinate de aceeaşi lege-cadru în materie, prin intermediul art.152 din Cod. Ocuparea funcţiei ştiinţifice se efectuează în baza selecţiei prin concurs, cu prezentarea programului de activitate şi cu încheierea ulterioară a contractului individual de muncă.

Cercetătorii ştiinţifici, la fel ca şi cadrele didactice, nu sunt supuşi condiţiei legale de depunere a jurământului pentru a putea profesa în domeniul cercetării şi inovării, adică legislaţia în vigoare nu prevede niciun fel de reglementări care ar solicita de la subiecţii respectivi depunerea jurământului profesional. Totodată, legislaţia naţională în materie de cercetare şi inovare conţine, însă, o reglementare care are un şir de similitudini cu declaraţia solemnă alternativă jurământului şi care este operabilă în cadrul elaborării şi susţinerii tezelor de doctorat. Potrivit Anexei nr.3 la *Ghidul privind perfectarea tezelor de doctorat şi a autoreferatelor, aprobat prin Hotărârea Comisiei de Atestare a CNAA nr.AT03/11 din 23.04.2009* [345], autorul tezei de doctorat semnează un act special, denumit *Declaraţia privind asumarea răspunderii*. Potrivit actului respectiv, subiectul autor al tezei declară în scris următoarele: „*Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări şi realizări ştiinţifice. Conştientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecinţele în conformitate cu legislaţia în vigoare"*. Evident că declaraţia respectivă nu posedă completamente natura juridică a unei declaraţii solemne alternative jurământului, dar nici nu poate fi considerată drept un act de formalitate pură.

Necesitatea depunerii jurământului profesional de către cercetători a făcut şi continuă să facă obiectul unor dezbateri în doctrina de specialitate, dar şi în cadrul praxiologic aplicativ al cercetărilor respective. Laurent Tournier menţionează că jurămintele au ocupat un loc foarte important în cadrul entităţilor universitare medievale, fiind acte publice, cotidiene sau ordinare, depuse în mod individual sau colectiv, menite a cimenta spiritul corporativ şi coeziunea socială a comunităţii universitare [174, p.3]. Tournier menţionează existenţa a două tipuri de surse normative care consemnau jurămintele corporative universitare: statutele şi formulele de jurământ. Statutele universitare, respectiv regulamentele interne promulgate de universităţi sau de facultăţi în care se menţionează jurământul, erau multe şi variate. Unele dintre cele mai cunoscute intervenţii ale oamenilor de ştiinţă în favoarea adoptării unui jurământ profesional al cercetătorilor îl constituie articolul publicat în anul 2008 în revista *Science* de către Davis K.D., Seeman M.V., Chapman J. şi Rotstein O.D. [125], precum şi cel al lui James Revill şi Malcolm R. Dando *A Hippocratic Oath for life scientists*, publicat în revista *Nature* în anul 2007 [143].

Cercetătorul britanic, laureatul Premiului Nobel, prof. John Edward Sulston a chemat, încă în anul 2001, comunitatea ştiinţifică să elaboreze un jurământ al savantului după analogia cu jurământul depus de către comunitatea medicală. În calitate de argument, acesta menţionează necesitatea de a depăşi neîncrederea societăţii faţă de lumea cercetătorilor şi eliminarea conflictelor de interese în situaţiile în care rezultatele cercetărilor pot fi utilizate, în primul rând, pentru obţinerea profiturilor. Sulston propune ca depunătorii jurământului respectiv să se călăuzească în activitatea lor de un set de reguli, cele mai importante fiind: deschiderea şi loialitatea în raport cu colegii şi societatea; micşorarea numărului experimentelor făcute pe animale; protejarea mediului; neefectuarea actelor de plagiere; neprejudicierea deliberată a activităţii altor cercetători. Cercetătorul francez astrofizicianul Pierre Lena a propus o formulă a jurământului profesional al cercetătorului, denumit de către acesta *serment du scientifique.* Potrivit lui Lena, acest jurământ ar putea avea următorul conţinut: *„În măsura în care depinde de mine, jur că niciodată nu-mi voi folosi cunoştinţele, invenţiile şi aplicaţiile aferente acestora în scopuri de comitere a actelor de violenţă, distrugere sau crimă, de creştere a sărăciei sau a ignoranţei, a sclaviei sau inegalităţii, dar le voi dedica promovării egalităţii între oameni, supravieţuirii omenirii, ascensiunii şi libertăţii umane”* [164, p.12-13]. Problema depunerii jurământului profesional de către cercetători revine nu numai atunci când este adusă atingere aspectului juridic al actului de cercetare, dar şi a aspectului etic al actului respectiv. O dezbatere furtunoasă asupra eticităţii actului de cercetare şi a responsabilităţii cercetătorului a fost stârnită de publicarea de către cercetătorii australieni Alberto Giubilini şi Francesca Minerva a unui articol în care se argumentează necesitatea introducerii dreptului la avort postnatal (uciderea copilului născut din motive de sănătate a acestuia sau din motive de imposibilitate materială de creştere a lui) [142].

În anul 2000, la Metz (Franţa), a avut loc cea de a 4-a ediţie generală a „Etats Généraux de l’Ethique”, care s-a centrat pe testarea relevanţei unui document, menit să stabilească principiile de bază ale responsabilităţii oamenilor de ştiinţă – a jurământului denumit *serment du scientifique*. Printre autorii acestuia se numără nume notorii în domeniul ştiinţei, cum ar fi biologul molecular Gilles-Eric Séralini, botanistul Jean-Marie Pelt, sociologul Edgar Morin şi

avocatul Corinne Lepage. Aceştia au propus comunităţii ştiinţifice următorul jurământ: *„Jur să fiu fidel eticii de respectare a persoanelor şi a vieţii umane, contribuind la dezvoltarea cunoştinţelor şi diseminarea mai largă a acestora. Voi respecta toate speciile în biodiversitatea lor: acest respect va inspira acţiunile şi proiectele mele, în special în timpul experimentelor pe animale sau pe ţesuturi umane. Voi încerca să atenuez suferinţa tuturor fiinţelor vii. Fiind admis pentru a avea acces la intimitatea ţesuturilor sau intimitatea genetică a indivizilor, nu voi dezvălui identitatea lor şi voi respecta confidenţialitatea medicală. Chiar şi sub presiune, nu voi folosi cunoştinţele mele împotriva legilor umanităţii. Îmi voi păstra independenţa necesară pentru a îndeplini misiunea mea. Mă voi informa şi voi reflecta asupra sensului experimentelor mele şi asupra consecinţelor acestora. Mă voi asigura că munca şi cercetările mele nu sunt utilizate în scopuri de distrugere sau de manipulare. Voi respecta cunoştinţele societăţilor etnice şi tradiţionale. Voi avea grijă să nu uit de responsabilităţile mele pentru generaţiile prezente şi cele viitoare. Nu voi accepta ca din considerente de naţionalitate, cultură, politică sau pentru beneficii materiale să deviez de la misiunea mea. Voi interveni pentru a apăra, cu fiecare ocazie, toate aceste reguli. Voi avea stima oamenilor şi a colegilor mei, dacă voi fi credincios promisiunilor mele. În caz contrar, voi cădea în dizgraţia şi dispreţul lor”* [176].

Unele şcoli superioare cu renume din Europa au elaborat propriile lor formule de jurământ profesional al cercetătorului ştiinţific, denumite în mod generic *Serment d'Archimède*, propunând comunităţilor respective afilierea benevolă la acestea [171]. Printre instituţiile menţionate se numără *l'École nationale supérieure d'électronique, informatique et radiocommunications de Bordeaux, l'École polytechnique fédérale de Lausanne, l'Institut national polytechnique de Grenoble* etc.

Evident că orice discuţie academică privind categoria jurământului nu poate fi completă şi suficientă, fără a fi abordată din toate perspectivele, ţinând cont de caracterul de *instituţie totală* a jurământului. Astfel, condiţia depunerii jurământului profesional de către cercetătorii ştiinţifici, chiar dacă a demarat în afara unor dezbateri doctrinare închistate în cadrul limitat al epistemologiei ştiinţelor juridice,

nu poate să evite domeniul dreptului, în general, şi al dreptului la muncă al titularului profesiei de cercetător, în special. Este salutabil dezideratul de a menține cercetările ştiinţifice în albia firească a decenţei unei cercetări ştiinţifice, însă instituția jurământului nu va putea să oprească intenţiile subiecţiilor rău porniţi care, oricum, nu vor fi afectaţi de esenţa acestuia. Pe de altă parte, cercetătorii oneşti care urmăresc o carieră profesională corectă vor avea acel parcurs corect, indiferent de faptul că au fost sau nu supuşi condiției depunerii jurământului. Condiționarea obținerii unei calificări profesionale clasice prin depunerea jurământului, cum este cazul obținerii calificării de medic, nu trebuie confundată cu cariera unui cercetător ştiinţific, care, prin calificarea obținută, poate aparține unor domenii de formare profesională complet diferite şi uneori chiar incompatibile. De aceea, depunerea jurământului nu poate servi drept garant absolut în scopul urmărit de către susținătorii acestei idei. În calitate de simbiotiv juridic, jurământul depus de către un subiect obligat, oricare ar fi acesta, produce efecte juridice imediate şi, de regulă, iremediabile, care pot ulterior afecta libertatea de conştiință a subiectului depunător. În consecință, condiția depunerii jurământului de către cercetători trebuie abordată cu maximă acuratețe, pentru a nu prejudicia, pe de o parte, scopul final urmărit – creşterea unei generații de cercetători integri, iar, pe de altă parte, de a nu transforma în derizoriu deziteratele înalte ale jurământului-performativ.

3.4. Problematica încadrării constituționale a condiției depunerii jurământului în contextul libertății de conştiință a persoanei

Simbiotiv juridic, instituția jurământului este formată sincretic, în cadrul acesteia coexistând organic elemente eterogene ce aparțin diferitor domenii ale cunoaşterii umane. Din aceste considerente, subiectul care este supus condiției depunerii obligatorii a jurământului nu este implicat numai în calitate de *persoană fizică*, de expresie juridică, ci, simultan, operează şi celelalte elemente eterogene aparținând instituției jurământului, cum ar fi: cele de ordin religios, etic, psihologic, antropologic etc. Spre deosebire de alte categorii juridice, jurământul nu se supune condiției eliminării din spațiul aplicabilităților praxiologice, aceasta nefiind o construcție epis-

temologică (teoretică). Depunerea jurământului, ca şi condiţie operabilă în cadrul parcursului raportului de muncă fie tipic, fie atipic, nu poate fi identificată cu alte condiţii operabile în acelaşi perimetru juridic cum ar fi, de exmplu, condiţia examenului medical obligatoriu pentru încadrarea în anumite funcţii. Jurământul, odată depus, continuă să producă efecte chiar şi după stingerea raportului care a necesitat aplicarea condiţiei respective, astfel regula potrivit căreia stingerea raportului juridic atrage după sine şi stingerea consecinţelor generate de către acesta nu este aplicabilă şi în cazul actului social public de depunere a jurământului. Jurământul nu este supus stingerii; altfel spus, *jurământul nu se uită*.

Ca şi performativ juridic, jurământul generează consecinţe imediate şi iremediabile, de cele mai multe ori cu un efect puternic asupra subiectului depunător. Sub acest aspect, depunerea jurământului aduce atingere unor substraturi sensibile şi insesizabile juridic ale depunătorului, cel mai important dintre acestea fiind conştiinţa subiectului. Pe parcursul a sute de ani, persoane cunoscute şi necunoscute, celebre şi anonime, şi-au riscat viaţa, iar deseori chiar şi şi-au jertfit-o, pentru a li se asigura libertatea conştiinţei. Printre actele impuse supuşilor săi de către stat, pe parcursul dezvoltării istorice, s-au aflat suficiente acte care veneau, mai mult sau mai puţin, în contradicţie cu conştiinţa unei părţi din populaţia care cădea sub incidenţa aplicării acestora. Indivizi sociali, oamenii se adaptau supunându-se condiţiilor impuse, chiar dacă, în fapt, adeseori le detestau şi le făceau doar de formă. Vom sublinia că o parte dintre aceştia, de regulă, minoritară în cadrul unui grup social mai vast, se opuneau public la ceea ce considerau a fi un *actus sacrilegium*. Din categoria acestor acte a făcut parte şi obligaţia depunerii jurământului pentru posibilitatea exercitări unei funcţii, obţinerea unei calificări profesionale sau exercitarea unei anumite profesii. Evident că majoritatea celor obligaţi s-au supus şi condiţiei date, abordând o atitudine strict formală faţă de necesitatea depuneii jurământului respectiv, în timp ce o parte au refuzat să o facă.

Potrivit legislaţiei Republicii Moldova care reglementează raporturile de muncă atipice, depunerea jurământului este, în cazurile specificate de lege, o cerinţă necondiţionată, care nu oferă subiectului decât două posibilităţi: sau acceptă cerinţa legală şi depune jură-

mântul, încadrându-se ulterior într-o nouă situație legală şi obținând un nou statut juridic aspirat, sau refuză să depună jurământul şi, astfel, îşi autoblochează accesul către situația legală respectivă şi statutul juridic la care aspiră.

În Republica Moldova lipseşte practica judiciară în ceea ce ține de aplicarea condiției depunerii jurământului şi posibilele cazuri de refuz de a depune jurământul din motive de conştiință sau din alte motive. Deşi la prima vedere şi în urma unei abordări superficiale, se poate ajunge la concluzia că este o problemă irelevantă sau chiar artificială, situația *de facto* este cu totul alta. Potrivit BOP-urilor pe ultimii zece ani, subiecții obligați prin lege să depună jurământul la încadrarea într-o anumită funcție care generează raporturi de muncă atipice se plasează, în mod constant, pe primele poziții în ceea ce ține de gradul de neîncredere publică a societății, în special, subiecții cu statut de demnitari publici din cadrul organelor de justiție, o încredere relativ mai mare (de regulă, puțin peste 50%) existând față de angajații organelor administrației publice locale [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14], [15], [16].

Aceasta presupune că există o percepere socială în masă a faptului că majoritatea subiecților obligați să depună jurământul încalcă jurământul depus, fără a avea careva remuşcări şi procese de conştiință şi fără a fi supuşi sancțiunilor legale necesare. În acest mod, autoritățile publice ale statului care au şi calitatea de autorități angajatoare pentru subiecții respectivi, tolerează cu bună ştiință o astfel de practică ce duce, finalmente, la devalorizarea actului de depunere a jurământului ca şi act social public. Pe de altă parte, acestea introduc o segregare ilegală anticipativă a subiecților care, din motive de conştiință, refuză să ocupe anumite funcții sau să profeseze într-un anumit domeniu, din cauza obligativității depunerii jurământului.

Tabelul 3.1

Gradul de neîncredere al populației Republicii Moldova în organele publice, angajații cărora depun jurământul la încadrarea în funcție

Anul realizării BOP	*Categoria organelor publice*	*Gradul de neîncredere*	*Perioada realizării BOP*
2001	Justiție Primărie	67% 63%	Nu este menționată
2002	Justiție Primărie	60% 41%	Martie-aprilie
2003	Justiție Primărie	58,2% 42,2%	Noiembrie
2004	Justiție Primărie	55,3% 39,7%	Noiembrie
2005	Justiție Primărie	59,5% 51,5%	Decembrie
2006	Justiție Primărie	59% 47%	Noiembrie
2007	Justiție Primărie	67,5% 46,6%	Noiembrie
2008	Justiție Primărie	62,1% 46,4%	Septembrie-octombrie
2009	Justiție Primărie	51% 37,9%	Noiembrie
2010	Justiție Primărie	65,1% 47,6%	Noiembrie
2011	Justiție Primărie	76% 48%	Noiembrie
2012	Justiție Primărie	66% 41%	Aprilie

Chiar dacă majoritatea cetățenilor moldoveni se declară, sub aspect confesional, drept creştini ortodocşi, iar reprezentanții cultului creştin-ortodox din Republica Moldova au o atitudine tolerantă față de depunerea jurământului de către membrii cultului, există şi alte culte legal înregistrate membrii cărora, potrivit regulamentelor de

funcționare, nu depun jurământul. Astfel, potrivit prevederilor *Statutului de organizarea şi funcționare a Bisericii Adventiştilor de Ziua a Şaptea „Mişcarea de Reformațiune din Republica Moldova" aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.524 din 19.07.1994* [340], membrii Bisericii respective, din motive religioase, nu pot îndeplini serviciul militar activ, dar recunosc şi respectă legislația referitoare la serviciul de alternativă, fără purtarea armei şi *depunerea jurământului*. La fel, *Statutul de organizare şi funcționare a Uniunii Bisericilor Creştinilor Credinței Evangelice (Cultul Penticostal) din Republica Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.46 din 08.02.1993* [MO], prevede faptul că membrii Bisericii Penticostale, din motive confesionale, nu pot satisface serviciul militar activ, dar recunosc serviciul de alternativă stabilit prin lege, fără purtarea armei şi *depunerea jurământului*.

În ceea ce ține de tratarea acestui aspect al jurământului, atât epistemologia, cât şi praxiologia aplicării condiției respective din afara Republicii Moldova cunoaşte variate modalități de abordare. Aceste modalități pot fi clasificate, orientativ, în trei categorii: abordarea condiției depunerii jurământului în mod *absolut imperativ*; abordarea condiției depunerii jurământului în mod *relativ imperativ*; abordarea condiției depunerii jurământului în *mod dispozitiv*.

Abordarea condiției depunerii jurământului în mod absolut imperativ. Abordarea imperativă a condiției depunerii jurământului în raporturile de muncă este cea mai rigidă modalitate de reglementare şi aplicare a condiției în cauză. În acest caz, condiția respectivă este reglementată prin intermediul unor norme juridice cu caracter absolut imperativ, care nu oferă nicio posibilitate discreționară subiectului obligat, în afară de posibilitatea alegerii personale de a nu participa la raporturile juridice în cauză. Mecanismul dat presupune că subiectul obligat trebuie să depună jurământul în formula şi modul determinat, în mod imperativ, de norma legală aplicabilă. Această modalitate este aplicată în cazul tuturor condițiilor de depunere a jurământului, operabile în interiorul parcursului complet al unui raport juridic de muncă atipic din Republica Moldova, fără ca legiuitorul să ofere careva posibilități legale de derogare de la normele respective. Fiind specifică majorității țărilor din componența fostei Uniuni Sovietice, această abordare este de natură totalitaristă, sub aspectul manifestării

libertății de conştiință şi a celei religioase. Se aplică în Federația Rusă, Ucraina, Belarusi, alte state din fosta URSS.

De departe se poate afirma că jurământul depus de către subiecții obligați din Turkmenistan reprezintă o modalitate dintre cele mai neconforme respectării principiului libertății conştiinței. Atât formula jurământului, cât şi condițiile de depunere a acestuia fac obiectul unei legi speciale în materie: *Legea privind jurământul național al Turkmenistanului din 17.03.2007* [395]. Potrivit prevederilor art.1 din Lege, jurământul se depune numai în următoarea formulă: *„Turkmenistan, Patria mea iubită, ținutul meu natal iubit, şi în gândurile mele, şi în inima mea eu sunt permanent cu tine. Pentru cel mai mic rău, cauzat ție, să mi se usuce mâna mea. Pentru cea mai minusculă acuzație asupra ta, să mi se usuce limba mea. La ora trădării Patriei mele, a Preşedintelui Turkmenistanului, a drapelului tău sfânt, să mi se întrerupă suflarea mea"*. Potrivit legii, este interzisă orice acțiune sau inacține, care prejudiciază jurământul național al Turkmenistanului, persoanele vinovate fiind pasibile de a fi atrase la răspundere conform legii. Modalitățile de autoasumare de către depunătorul jurământului a unor consecințe care, deşi încadrate formal în conținutul unei norme juridice, se află departe de spațiul terminologiei juridice moderne, sunt în contradicție vădită cu drepturile şi libertățile fundamentale ale omului, afectând, în mod direct şi indiscutabil, libertatea de conştiință a depunătorului. Mai mult ca atât, după noi, formularea gen *„să mi se întrerupă suflarea mea"* conține solicitarea preventivă a subiectului depunător de a fi condamnat la moarte în caz de încălcare a jurământului depus. Evident că legea nu prevede nicio posibilitate pentru subiectul obligat de a alege între depunerea jurământului sau a unei declarații alternative.

Abordarea condiției depunerii jurământului în mod relativ imperativ. O altă modalitate de abordare a condiției în cauză este cea relativ imperativă. Prin intermediul acestei modalități de reglementare, legiuitorul îi limitează subiectului obligat posibilitatea alegerii între depunerea jurământului sau efectuarea unui alt act alternativ cu aceleaşi efecte juridice, oferindu-i acestuia numai posibilitatea alegerii anumitor conținuturi ale formulei jurământului, care ar fi conforme credinței sale religioase sau conştiinței proprii. În cazul Republicii Moldova, toate formulele de jurământ aplicabile au un conținut laic, fără elemente de ordin religios: depunerea jurământului într-o

formulă religioasă nu este reglementată de către legiuitor. În acest sens, menționăm că dacă subiectul obligat va da citire jurământului în formula legală stabilită, dar va finaliza jurământul respectiv prin fraza *„Aşa să-mi ajute Dumnezeu”*, actul de depunere a jurământului ar trebui să fie invalidat şi lovit de nulitate.

Modalitatea relativ imperativă de depunere a jurământului este reglementată de către legislația mai multor state, cum ar fi Polonia, Canada, Elveția etc. Aceasta este pe larg utilizată şi de către legiuitorul din România. Potrivit prevederilor art.55 din *Legea nr. 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici*, funcționarul public definitiv depune jurământul de credință, care are următorul conținut: *„Jur să respect Constituția, drepturile şi libertățile fundamentale ale omului, să aplic în mod corect şi fără părtinire legile țării, să îndeplinesc conştiincios îndatoririle ce îmi revin în funcția publică în care am fost numit şi să păstrez secretul profesional. Aşa să-mi ajute Dumnezeu!”*. Legea oferă subiectului depunător posibilitatea limitată de a alege între pronunțarea formulei complete sau incomplete a jurământului, menționându-se că jurământul se poate depune şi fără formula religioasă de încheiere. O altă modalitate originală de depunere a jurământului cu sau fără formulă religioasă este prevăzută în legislația Poloniei. Potrivit prevederilor art.104 din Constituția Republicii Polone, depunătorul jurământului poate finaliza formula tipizată a acestuia prin fraza *„Aşa să mă ajute Dumnezeu”*, adică formula religioasă nu este parte integrantă a jurământului [380].

Alegerea depunerii jurământului în formulă religioasă sau în formulă laică, aflându-se la discreția subiectului depunător, nu a generat până acum discuții doctrinare sau de alt gen. Totuşi, odată cu secularizarea *in extremis* a statelor moderne, au început să fie exprimate şi opinii privind necesitatea eliminării complete a formulei religioase şi păstrării doar a formulei laice a jurământului. După scoțianul Sean Templeton, formula religioasă ar trebui exclusă completamente din conținutul jurământului, ținând cont de componența religioasă şi cea ateistă a locuitorilor Scoției [147]. Acesta consideră că jurământul prin apel la divinitate urmărea două scopuri: un scop primar religios, deoarece, jurând pe numele lui Dumnezeu, persoana era convinsă că va răspunde pentru sperjur în fața lui Dumnezeu; celălalt scop consta în faptul că jurământul avea totodată şi un sens juridic, prin intermediul acestuia schimbându-se statutul unei persoane fizice

din simplu individ în subiect al dreptului penal, deoarece, în caz de sperjur, acesta era pasibil de a fi atras la răspundere penală. Sean Templeton propune ca toți subiecții depunători să depună jurământul nonreligios, adică laic (de stat).

Curtea Supremă de Justiție a SUA s-a expus, încă în anul 1961, în privința libertății persoanei de a jura fără a apela la numele lui Dumnezeu (cazul Torcaso v. Watkins – 367 US 488). În opinia instanței, niciun stat, nici chiar Guvernul Federal nu poate, prin intermediul unor mecanisme constituționale, să oblige o persoană ca aceasta, în mod public, să jure că crede într-o divinitate sau mărturisește o anumită religie [388]. Oliver Ellsworth, unul din autorii Constituției SUA și unul dintre primii președinți ai Curții Supreme de Justiție nord-americane, menționa ineficacitatea solicitării depunerii jurământului religios de către oamenii fără principii de viață religioase, deoarece aceștia vor jura oricum, aceasta însă nu-i va reține de la comiterea unor ilegalități. Acesta considera că, dacă un astfel de jurământ ar și pune obstacole în fața cuiva, aceștia ar fi doar oamenii foarte cinstiți și principiali, care, mai curând, se vor autoprejudicia decât vor acționa contrar propriilor convingeri [228].

Așadar, legiuitorul Republicii Moldova a mers pe calea strict laică, nicio formulă de jurământ aplicabil în materia raporturilor de muncă atipice nu conține careva aspecte de ordin religios. Totodată, considerăm că legiuitorul ar putea prelua modalitatea poloneză de depunere a jurământului, care prevede că depunătorul acestuia este în drept să completeze formula oficială cu componenta religioasă, dacă consideră de cuviință. Astfel, legiuitorul ar oferi subiectului obligat o modalitate discreționară de a decide, în mod intim, asupra conținutului jurământului, fără ca acesta să aducă atingere libertății religioase a acestuia sau conștiinței lui.

Abordarea condiției depunerii jurământului în mod dispozitiv. Cea de a treia modalitate de abordare de către legiuitor a condiției depunerii jurământului este cea liberalizată, în sensul că legea nu impune un anumit mod strict determinat de respectare de către subiectul obligat a condiției depunerii jurământului, oferind depunătorului cel puțin o soluție alternativă. Așa cum am menționat anterior, Republica Moldova a preluat modelul respectiv numai într-o singură reglementare: cea conținută în legea procesual penală, dar care nu se aplică și condițiilor privind depunerea jurământului în cadrul raportu-

rilor de muncă atipice. Astfel, potrivit legii procesual penale, martorii care, din motive de conştiinţă sau confesiune, nu depun jurământul, rostesc formula: „*Mă oblig să spun adevărul şi să nu ascund nimic din ceea ce ştiu"*. În toate celelalte cazuri de depunere a jurământului, subiectul nu are posibilitatea unei alegeri alternative, fiind obligat să se conformeze normei legale imperative.

Atât doctrina străină de specialitate, cât şi praxiologia aplicării condiţiei depunerii jurământului au propus câteva soluţii amiabile în ceea ce ţine de situaţiile de incompatibilitate dintre obligaţia depunerii jurământului şi garantarea libertăţii de conştiinţă a persoanei. Este important faptul că refuzul de a depune jurământul de către subiectul obligat poate avea drept fundament atât convingerile religioase ale persoanei, cât şi lipsa oricăror convingeri religioase. În acest sens, teologia creştină nu cunoaşte o poziţie unitară în ceea ce ţine de depunerea sau refuzul de a depune jurământul de către subiectul obligat. Chiar dacă nu sunt în mod direct religioase, atât jurământul în sine, cât şi ceremoniile structurate de depunere a acestuia conţin elemente care ţin strict de conştiinţa subiectului depunător.

Fiind garantată prin intermediul art.23 din Constituţie, libertatea conştiinţei trebuie să se manifeste în spirit de toleranţă şi de respect reciproc. Evaluată prin prisma *Convenţiei Europene pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale din 04.11.1950* [356], obligativitatea necondiţionată de a depune jurământul contravine prevederilor art.9 din Convenţie, în special, alin.(2), potrivit căruia libertatea persoanei de a-şi manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranţa publică, protecţia ordinii, a sănătăţii, a moralei publice, a drepturilor şi a libertăţilor altora. În acest context, este evident că norma legală privind obligativitatea necondiţionată de depunere a jurământului de către un anumit subiect nu se încadrează în cazurile în care libertatea respectivă poate fi restrânsă.

În ceea ce priveşte posibilităţile de soluţionare a situaţiei, acestea sunt relativ simple, legale şi corespunzătoare întru totul normelor constituţionale interne şi practicii europene în materie. Pentru o soluţie comparativă, menţionăm că potrivit *Regulamentului Curţii Europene a Drepturilor Omului*, fiecare judecător al Curţii depune jură-

mântul sau face, alternativ, o declarație solemnă. Articolul 3 *Jurământul sau declarația solemnă* din Regulament stipulează următoarele: *1. Înainte de începerea mandatului, fiecare judecător ales trebuie ca, la prima reunire a Plenului Curții la care judecătorul asistă după alegerea sa sau, dacă este nevoie, în fața președintelui Curții, să depună următorul jurământ sau să facă următoarea declarație solemnă: „Jur" – sau „Declar în mod solemn" – „că voi exercita cu onoare, în mod independent şi imparțial atribuțiile ce îmi revin ca judecător şi că voi păstra secretul tuturor deliberărilor". 2. Aceasta se consemnează într-un proces-verbal"* [358].

De menționat faptul că Regulamentul Curții permite judecătorilor numiți să aleagă între depunerea jurământului şi depunerea unei declarații solemne, criteriul de alegere aflându-se la discreția viitorului judecător. Indiferent de ce va alege judecătorul – *depunerea jurământului* sau *depunerea declarației solemne* – conținutul acestora este identic, cu excepția formulei introductive: *„Eu jur"*, în cazul celui care alege depunerea jurământului, sau *„Eu declar solemn"*, în cazul judecătorului care alege depunerea declarației solemne. Declarația solemnă nu schimbă, sub aspect juridic, esența obligației asumate de către persoana care alege ca în loc de depunerea jurământului să facă o declarație solemnă.

Şi legislația în materie din multe alte state democratice oferă posibilitate aspirantului la o anumită funcție să aleagă între depunerea jurământului şi depunerea unei declarații solemne, iar experiența în materie a unor țări este destul de solidă. Încă în anul 1846, juristul englez Enoch Lewis, citat mai sus, menționa despre măsurile Guvernului Britanic în domeniul abolirii unor jurăminte sau a înlocuirii acestora prin alte formule oficiale. În Irlanda, *The Law Reform Commission* a elaborat şi publicat un raport, în anul 1990, denumit *Report on Oaths and Affirmations* [133]. După cum se menționa în raportul respectiv, refuzul unor persoane de a depune jurământul este fundamentat inclusiv pe idei de ordin moral, etic şi umanist, care țin de demnitatea ființei umane în calitate de ființă dotată cu rațiune, dar nu obligatoriu de ordin teologic.

În privința obligativității depunerii jurământului s-a pronunțat şi Curtea Europeană a Drepturilor Omului. În cauza *„Alexandridis împotriva Greciei"*, Curtea a statuat că libertatea de a manifesta con-

vingerile religioase conține, de asemenea, și un aspect negativ, și anume dreptul persoanei de a nu profesa o religie sau anumite convingeri religioase, dar și dreptul de a nu fi forțat să acționeze astfel încât să se poată concluziona că persoana are astfel de convingeri sau nu. Autoritățile de stat nu sunt în drept să intervină în această sferă a conștiinței individuale și să certifice convingerile religioase ale persoanei, sau să impună persoana să-și divulge convingerile sale privind domeniul spiritual. Curtea menționează că acest lucru este valabil mai ales în cazurile în care persoana este obligată să efectueze anumite acțiuni destinate executării unor obligații, în special, de a depune jurământul pentru a accede într-o anumită funcție [389].

Este relevantă aici și experiența Marii Britanii în domeniu. Membrii unor confesiuni creștine, diferite de cea catolică – quakerii și moravienii (sec.XVII) – au refuzat să depună jurământul pe motiv că actul de depunere a jurământului este unul profanator. Pentru aceste persoane anume forța credinței lor în faptul că își vor da darea de seamă în fața lui Dumnezeu le impunea refuzul de a depune jurământul profan cerut de către legile britanice. Pentru ca persoanele care țin de astfel de convingeri religioase să poată depune totuși jurământul, legiuitorul britanic a „inventat" noțiunea de *affirmation*, operabilă în *Common Law*, adică acea afirmație solemnă care este cunoscută astăzi drept *declarație solemnă*, dar care are, practic, același conținut ca și jurământul depus de către o persoană. Pentru prima dată în istorie, la finele sec. al XVII-lea, printr-o lege – *An Act that the Solemn Affirmation and Declaration of the People Quakers shall be accepted instead of an Oath in the usual Forme* – în Anglia, li s-a oferit creștinilor care țineau de confesiunea quakerilor, dreptul de a nu depune în fața instanței jurământul, ci de a face o afirmație (declarație) solemnă [405].

Pentru un om care are o credință religioasă puternică, este puțin probabil că jurământul sau declarația solemnă, în sine, ar putea acționa ca un stimulent pentru respectarea legii. Pentru o persoană fără nicio credință religioasă, prin ipoteză, atât jurământul, cât și declarația solemnă ar putea fi la fel de irelevante. Jurământul depus nu a servit drept impediment pentru nerespectarea obligațiilor asumate prin jurământ și nici nu a dus la creșterea încrederii populației în subiectul depunător. O persoană care va dori să încalce legea nu va fi

oprită, indiferent dacă a depus jurământul la investirea sa în funcție sau a făcut o declarație solemnă.

Legislația multor state atât din cadrul comunitar, cât şi din afara acestuia, reglementează posibilitatea subiecților obligați de a alege între depunerea jurământului sau efectuarea unei declarații solemne. Potrivit prevederilor *„An Act relating to oaths, affirmations, declarations, and attestations (Oaths Act 1936)"* din Australia, subiectul depunător este în drept să aleagă între depunerea jurământului (*oath*) sau efectuarea unei declarații solemne (*affirmation*), fiecare dintre aceste categorii fiind reglementată aparte de către organul emitent al legii în cauză, inclusiv formulele jurământului şi formulele declarațiilor solemne (afirmațiilor) [383]. În Elveția, potrivit prevederilor legii *„Loi sur la prestation des serments du 24 septembre 1965"*, *„...în toate cazurile în care o lege sau un regulament impun depunerea jurământului, chiar dacă aceşti termeni sunt precizați, el va începe cu cuvintele: „Jur sau promit solemn". Jurământul se consideră depus, dacă persoana pronunță cuvintele „jur"* sau *„promit"."* [374]. Alegerea între pronunțarea formulei *„Je jure"* sau *„Je promets"* ține în exclusivitate numai de alegerea individuală şi neviciată a subiectului depunător.

În Marea Britanie, condiția depunerii jurământului face obiectul unei legi speciale – *Oaths Act 1978*. Art.5 şi art.6 din actul normativ în cauză reglementează instituția *„Solemn affirmations"*, menționând că subiecții depun declarația solemnă care începe cu următoarea formulă*: „Eu, în mod solemn, sincer şi cu adevărat declar şi afirm"* [379].

În Canada, potrivit legii *Loi sur les serments d'allégeance (L.R.C. (1985)*, depunătorul este în drept să aleagă între *„serment d'allégeance"*sau *„affirmation solennelle"*. Art.3 din Lege menționează că *„persoanele autorizate prin lege să facă o afirmație în loc de jurământ, în cauzele civile pot face, în fața autorității competente, o afirmare de supunere în aceleaşi condiții, având în vedere circumstanțele care o cer, ca şi angajamentul de credință. Această declarație are acelaşi efect ca şi jurământul"* [376]. *Statutele Revizuite ale Provinciei Alberta* (2000) din Canada conțin reglementări speciale în materie de jurământ, incorporate în cadrul unui act normativ special – *Oaths Of Office Act*. Potrivit art.4, *„În cazul când o persoană este obligată, potrivit unui statut din Alberta, să depună jurământul*

prevăzut de prezenta lege, ea poate face o afirmație sau o declarație solemnă în locul depunerii jurământului. Atunci când în locul administrării unui jurământ prevăzut de prezentul act persoanei care trebuie să depună jurământul îi este permis de lege să facă o afirmație sau o declarație solemnă, persoana poate face o afirmație solemnă, în forma prevăzută de jurământ, înlocuind cuvintele „jur cu adevărat" cu „declar şi afirm" pentru cuvântul „jur", omițând şi cuvintele „Aşa să-mi ajute Dumnezeu" [378]. Un alt act normativ, care reglementeză raporturile de funcție publică în Ontario – *Loi de 2006 sur la fonction publique de l'Ontario. Règlement de l'Ontario 373/07. Serments et affirmations solennelles* – reglementează, printre alte tipuri de jurăminte, şi jurământul depus de către subiectul titular al unei funcții publice. Potrivit art.3 din actul normativ în cauză, titularul funcției respective depune, la intrarea în exercițiul funcției, următorul jurământ sau următoarea declarație solemnă (afirmație), în limba franceză sau engleză: *„Jur (sau „afirm solemn"), că voi îndeplini cu credință atribuțiile mele de funcționar public şi că voi respecta legile din Canada şi Ontario. Dacă nu este permis de lege, nu voi divulga şi nici nu voi transmite altei persoane orice informație sau document despre care am luat cunoştință sau l-am avut în posesia mea întru exercitarea îndatoririle mele. Aşa să mă ajute Dumnezeu. (Se omite această frază în afirmație.)"* [377]. Este de menționat că legiuitorul respectiv a aprobat şi cele două modele de acte – actul de depunere a jurământului şi actul de depunere a declarației solemne (afirmației) (Anexa nr.7).

Un suport legislativ solid în materie este cel al Noii Zeelande. Instituția jurământului face obiectul unei legi speciale în materie – *Oaths and Declarations Act 1957* [387]. Depunerea declarației solemne este reglementată prin intermediul art.4 din actul normativ vizat. Potrivit normelor respective, fiecare om are dreptul să depună, în locul jurământului, o afirmație (declarație solemnă), în oricare din situațiile în care legea cere depunerea jurământului, iar această declarație are aceeaşi putere juridică ca şi un jurământ. Fiecare declarație de acest gen începe în felul următor: *„I, A B, solemnly, sincerely, and truly declare and affirm"*, mai departe depunătorul pronunțând formula jurământului clasic.

Şi în India, potrivit *The Oaths Act of 26th December, 1969,* persoanele obligate sunt în drept să aleagă între depunerea jurământului

oath sau a declarației solemne *affirmation*. Potrivit art.6, *Toate jurămintele şi afirmațiile ... se administrează în conformitate cu una dintre formele adecvate circumstanțelor cauzei: În cazul în care un martor în orice procedură judiciară doreşte să depună mărturie sub jurământ sau să facă o afirmație solemnă în orice formă, ... instanța poate, în cazul în care crede de cuviință, fără a aduce cu nimic atingere conținutului, să îi permită să depună un jurământ sau o afirmație* [384].

În Statele Unite ale Americii, competența în materie de reglementare a condiției depunerii jurământului aparține subiectelor federale – statelor. Dreptul de a alege între depunerea jurământului sau efectuarea unei declarații solemne este menționat şi în Constituția americană din 1787. Textul original al Constituției conține mai multe referințe la depunerea unui jurământ sau a unei afirmații. Potrivit art.I, senatorii trebuie să depună un jurământ special sau o afirmație solemnă; potrivit art.II, şi Preşedintele depune un jurământ sau o afirmație solemnă înainte de a intra în exercițiul funcției; potrivit art.VI, la fel şi funcționarii de stat, şi cei federali depun un jurământ sau o afirmație solemnă pentru susținerea Constituției [381].

În statul New York, potrivit prevederilor § 62 din *New York State Civil Service Law*, orice persoană angajată în administrarea publică, cu excepția unui salariat din grupul profesional al muncitorilor, trebuie să depună un jurământ sau o afirmație solemnă în forma prevăzută de legile Statului New York [382]. Dreptul de a alege între depunerea jurământului sau depunerea unei declarații (afirmații) solemne este, astfel, un drept incontestabil al subiectului obligat, participant la raporturile de muncă atipice. Practica judiciară din SUA este foarte bogată în materie de condiție de depunere a jurământului, la fel ca şi abordarea categoriilor de *oath* şi a celei de *affirmation*, în cadrul doctrinar. Discreționarea este elementul principal, dar invizibil în ceea ce ține de reglementarea dreptului subiectului obligat de a alege între depunerea jurământului sau depunerea unei declarații solemne.

Dreptul de a alege între depunerea jurământului sau a unei declarații solemne (afirmații) nu este specific, în exclusivitate, doar statelor cu o democrație avansată. Şi unele țări din Africa, cum ar fi Uganda şi Nigeria, oferă subiectului obligat dreptul alternativ de a depune sau jurământul, sau o declarație solemnă. Potrivit prevederilor art.8 din

legea ugandeză *The Oaths Act 9 October, 1963*, orice persoană care se opune depunerii jurământului şi doreşte ca să depună o declaraţie solemnă (*affirmation*) în loc de a depune jurământul, poate să facă acest lucru, potrivit intimei sale convingeri, prin înlocuirea formulei *jur* cu formula *declar solemn, sincer şi cu deplin adevăr* [385]. O normă cu conţinut relativ identic se regăseşte şi în legislaţia nigeriană din domeniu, în *Oaths Act 2003* [386].

Condiţia depunerii jurământului pentru accederea într-o anumită funcţie nu este specifică doar legislaţiilor naţionale ale statelor. Deşi nu există un act juridic regional sau internaţional consacrat politicilor de reglementare a condiţiei depunerii jurământului, instituţia în cauză cunoaşte un şir de reglementări conţinute în actele de funcţionare ale diferitor organisme internaţionale.

Potrivit prevederilor art.157 din *Tratatul de instituire a Comunităţii Economice Europene din 25.03.1957* (tratatul fondator al Uniunii) [360], membrii Comisiei (comisarii europeni) la instalarea în funcţie, se angajau solemn (*engagement solennel*) să respecte, pe durata mandatului şi după încetarea acestuia, obligaţiile impuse de mandat şi, în special, obligaţia de onestitate şi prudenţă în a accepta, după încheierea mandatului, anumite funcţii sau avantaje. În cazul nerespectării acestor obligaţii, Curtea de Justiţie, sesizată de Consiliu sau de Comisie, putea hotărî, după caz, destituirea persoanei în cauză sau decăderea din dreptul la pensie ori la alte avantaje echivalente. Respectivul *engagement solennel* reprezintă în sine forma nediscriminatorie şi conformă cu libertatea conştiinţei persoanei a jurământului depus de către comisarul respectiv la numirea în funcţie. Potrivit normelor comunitare, angajamentul solemn se aplica la instalarea în funcţie, ceea ce presupune că apariţia raportului de muncă al Comisarului respectiv era condiţionată de depunerea angajamentului în cauză. În acest sens, condiţia depunerii angajamentului se încadra în rândul condiţiilor, în lipsa cărora raportul juridic nu putea fi generat. Guillaume Courty şi Guillaume Devin menţionează, într-un studiu destinat construcţiei europene, că acesta era un *juramânt de independenţă*. [54, p.60]. Ioana Dragomir şi George Augustin Dragomir la fel menţionează jurământul reglementat prin normele comunitare [43]. Potrivit lui Dan Niţă, şi membrii Tribunalului de Primă Instanţă, creat pentru a eficientiza activitatea Curţii de Justiţie, depun jurământul.

Acesta menţionează că, înainte de a intra în exerciţiul funcţiei, judecatorii respectivi depun în faţa Curţii de Justiţie următorul juramânt: „*Jur să îmi exercit funcţia cu deplină imparţialitate şi potrivit conştiinţei; jur să nu divulg nimic din secretul deliberărilor”*, iar, imediat după depunerea jurământului, semnează o declaraţie prin care îşi iau angajamentul solemn de a respecta, pe durata funcţiei lor şi după încetarea acesteia, obligaţiile care decurg din această funcţie, în special îndatoririle de a da dovadă de onestitate şi de discreţie în acceptarea anumitor poziţii sau avantaje după încetarea funcţiei lor [80].

Este supus condiţiei depunerii jurământului şi personalul Tribunalului Funcţiei Publice a Uniunii Europene. Potrivit *Regulamentului de procedură al Tribunalului Funcţiei Publice a Uniunii Europene din 25 iulie 2007 (versiunea consolidată)* [361], sub incidenţa obligaţiei de depunere a jurământului cad judecătorii, funcţionarii şi personalul auxiliar.

Judecătorii depun jurământul anterior intrării în exerciţiul funcţiei, condiţia respectivă fiind, astfel, o *condiţie de apariţie* a raportului de muncă al judecătorului. Imediat după depunerea jurământului, judecătorul depunător semnează o declaraţie prin care îşi ia angajamentul solemn de a respecta, pe durata funcţiei şi după încetarea acesteia, obligaţiile care decurg din funcţie, în special îndatoririle de a da dovadă de onestitate şi discreţie în acceptarea anumitor poziţii sau avantaje după încetarea funcţiei. Potrivit art.3 din Regulament, jurământul se depune în următoarea formulă: *„Jur să-mi exercit funcţia cu deplină imparţialitate şi potrivit conştiinţei; jur să nu divulg nimic din secretul deliberărilor”*.

În cazul funcţionarilor şi personalului auxiliar, condiţia depunerii jurământului este *subsecventă* apariţiei raportului de muncă. Potrivit prevederilor art.21 din Regulament, aceştia sunt numiţi în condiţiile prevăzute de Statutul funcţionarilor, răspund în faţa grefierului, sub autoritatea preşedintelui Tribunalului, depunând în faţa acestuia şi în prezenţa grefierului următorul jurământ: *„Jur să îmi îndeplinesc cu deplină loialitate, discreţie şi potrivit conştiinţei atribuţiile care îmi sunt încredinţate de Tribunalul Funcţiei Publice al Uniunii Europene”*.

Aşadar, condiţia depunerii jurământului în raporturile de muncă atipice ale subiecţilor obligaţi este încadrată, potrivit legislaţiei Republicii Moldova, în tiparul regulatoriu cel mai închistat, care nu

permite nici subiectului-salariat şi nici subiectului-angajator efectuarea unor derogări de la norma legală. Abordată prin prisma drepturilor fundamentale ale omului, situaţia dată poate fi interpretată drept o subminare a unei libertăţi constituţionale – libertatea conştiinţei, dar şi a unui drept constituţional – dreptul la muncă. Din aceste considerente se cere revizuirea cadrului legislativ în materie prin introducerea dreptului alternativ al subiectului obligat de a alege între depunerea jurământului şi depunerea unei declaraţii solemne, care ar avea aceeaşi valoare juridică şi ar debloca, instituţional şi normativ, realizarea dreptului la muncă al persoanelor, materializat prin posibilitatea intrării în raporturi de muncă atipice condiţionate de depunerea jurământului.

SCURTE CONCLUZII

Aşadar, jurământul este una din cele mai vechi instituţii cu conotaţie juridică, fiind cunoscută mai înainte de apariţia dreptului ca atare, reprezentând un arhetip al celei mai cunoscute categorii din domeniul dreptului privat – a instituţiei contractului. Anterior apariţiei primelor construcţii contractualiste, formalitatea uzuală utilizată o constituia jurământul depus de către părţi sau de către una dintre acestea, de regulă, partea obligată. Totodată, jurământul este o instituţie interdisciplinară pluridimensională – o *instituţie totală*, fiind imposibil de a fi abordată doar prin prisma unilaterală a aspectelor juridice ale acesteia. Formalizată printr-un act juridic, aceasta este fundamentată pe un soclu nonjuridic şi orice încercare de separare a formalităţii juridice de aspectele nonjuridice duce la erodarea şi distrugerea instituţiei date. Considerentele în cauză ne dictează că conceptul de jurământ necesită a fi abordat doar prin prisma pluridimensionalităţii jurământului ca şi categorie socială. Încercarea de tratare a instituţiei jurământului ca şi concept juridic standard (atât prin prisma raporturilor juridice de muncă, cât şi prin prisma unor raporturi juridice de alt gen), duce la atrofierea cerinţelor convenţionale de soliditate şi validitate ale unui demers ştiinţific profund.

Instituţia jurământului este plasată în interiorul zonei de interferenţă dintre dreptul muncii şi dreptul public, în special, dreptul administrativ, servind drept exemplu incontestabil al caracterului polivalent al dreptului muncii, în calitate de ramură cu conţinut mixt: de drept privat, dar şi de drept public. Totodată, aceasta este o construcţie simbiotică complexă, fiind una din puţinele instituţii juridice care necesită a fi, în mod obligatoriu, verbalizată, adică pronunţată oral de către subiectul depunător. Din aceste considerente, aceasta necesită a fi încadrată într-o construcţie configurativă epistemologică nouă. Instituţia jurământului poartă un caracter complex şi este pasibilă de cercetare ca şi construcţie juridică operabilă în cadrul unor ştiinţe diferite: juridice, antropologice, psihologice, sociologice, politice, dar şi în domeniul filosofiei şi cel al teologiei. Concluzia este că ne aflăm în prezenţa unei categorii ştiinţifice complexe de ordin simbiotic, în cadrul căreia există foarte multe raporturi interne şi puncte de referinţă comune – *simbiotivul juridic*.

Acesta este un produs obținut prin intermediul derivării sintetice care reflectă cel mai bine coabitarea internă a unor componente care, în mod normal, nu ar trebui să se regăsească în conținutul uneia şi aceleiaşi construcții, dar care, totodată, nu pot fi separate pentru obținerea unei categorii pur juridice.

Condiția depunerii jurământului în raporturile de muncă face obiectul unor reglementări juridice semiautonome prin norme de drept material, cuprinse într-un şir de acte normative. Obligativitatea depunerii jurământului în cadrul raporturilor atipice este reglementată prin intermediul actelor normative la nivel de lege, iar prin actele subordonate legii – numai modalitatea de depunere a jurământului. Normele care reglementează condiția depunerii jurământului de către subiecții aflați în raporturi de muncă atipice sunt imperative. Păstrându-şi natura imperativă, normele în cauză au caracter juridic mixt, inclusiv de drept public al muncii, acestea reglementând şi instituind o condiție specială în materie de raporturi de muncă atipice, în lipsa căreia raportul respectiv este invalidat. Fața-ta administrativistă a normei juridice proiectează în prim-plan caracterul social public al jurământului, în care elementele de natură privată lipsesc, pe când fața laburistă (de drept al muncii) a normelor respective evidențiază caracterul volitiv bilateral al subiecților implicați – voința cumulativă mixtă a subiectului obligat să depună jurământul şi voința subiectului îndreptățit să ceară subiectului obligat să se supună condiției respective.

În Republica Moldova se observă o tendință de reglementare *în exces* a condiției depunerii jurământului în diferite raporturi de muncă atipice, fără o fundamentare solidă şi fără a urma necesitățile exprimate de către societate. Aceste lucruri duc, în final, la apariția unor *produse juridice* foarte şubrede şi lipsite de consistență argumentativă necesară. Tendințele de instituționalizare a unor profesii prin apelarea la similitudinile de depunere a jurământului utilizate în cazul obținerii calificării de medic reapar cu o anumită perseverență, în Republica Moldova acestea manifestându-se prin anumite poziționări regulatorii, cum ar fi propunerea de depunere a jurământului de către titularii calificării de jurist sau prin abordări doctrinare, ce vizează necesitatea depunerii jurământului de către cadrele didactice. Practica internațională cunoaşte şi

alte domenii profesionale, în cazul cărora apar dezbateri privind necesitatea depunerii jurământului; unele mai vechi, cum ar fi jurământul cercetătorilor, altele mai noi, cum ar fi jurământul psihologilor sau, cel mai nou, jurământul administratorilor de afaceri titulari ai calificărilor MBA.

Obligativitatea depunerii jurământului generează şi un şir de probleme, la care legiuitorul din Republica Moldova nu a oferit, deocamdată, un răspuns, deşi practica internațională l-a creat deja de mai mult timp. Jurământul în sine conține elemente care țin strict de conştiința persoanei chemate să depună jurământul. Obligativitatea impusă de lege unei persoane de a depune jurământul pentru a accede la o anumită funcție sau pentru a exercita o anumită profesie, aduce atingere libertății conştiinței persoanei. Lipseşte, în acest caz, manifestarea de respect față de conştiința persoanei, cel vinovat fiind chiar statul, adică însuşi autorul normei constituționale care cere imperativ manifestarea de rerspect reciproc în domeniul libertății de conştiință. Abordată prin prisma Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăților Fundamentale, obligativitatea necondiționată de a depune jurământul contravine prevederilor art.9 din Convenție, în special alin.(2) potrivit căruia libertatea persoanei de a-şi manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății, a moralei publice, a drepturilor şi a libertăților altora. În acest context, considerăm că norma legală privind obligativitatea necondiționată a depunerii jurământului nu se încadrează în cazurile în care libertatea respectivă poate fi restrânsă. Din aceste considerente, este stringent necesară oferirea posibilității alternative pentru subiectul obligat de a alege între depunerea jurământului sau depunerea unei declarații solemne, legiuitorul urmând a modifica inclusiv legea supremă a țării – Constituția. Formulele jurămintelor, prevăzute de legile speciale în materie de funcție publică şi de funcție de demnitate publică, sunt diferite şi nu sunt, în mod direct, legate de conținuturile normelor care fac obiectul de reglementare a legilor speciale respective. Din aceste considerente, ar fi binevenită unificarea conținutului formulelor rspective de jurământ şi elaborarea unei formule unitare de *jurământ de funcție*, aplicabil în aceleaşi condiții tuturor

subiecților care candidează, în condițiile legii, pentru ocuparea unei funcții publice sau a unei funcții de demnitate publică. *De lege ferenda*, se propune adoptarea unei legi organice speciale în materie de reglementare a condiției depunerii jurământului de către subiecții care ocupă funcții publice, funcții de demnitate publică, care exercită o profesie liberală sau obțin o anumită calificare profesională – *Legea jurământului de funcție şi jurământului profesional*, după exemplul unor țări cu o vastă şi incontestabilă experiență democratică, cum ar fi Marea Britanie, Elveția, Belgia, Canada, Australia, Noua Zeelandă etc. (Anexa)

BIBLIOGRAFIE DE REFERINȚĂ

I. Referințe bibliografice în limba română:

1. Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc. VI. Carte românească de învățătură. Ediție critică. Bucureşti: Editura Academiei Republicii Populare Române, ediție colectivă sub conducerea acad. Andrei Rădulescu, 1961. 433 p.
2. Apetrei N.C. Istoria administrației publice. Galați: Editura Universității „Dunărea de Jos", 2006. 122 p.
3. Avornic Gh. Tratat de teoria generală a statului şi dreptului. Volumul II. Chişinău: Tipografia Centrală, 2010. 580 p.
4. Babbie E. Practica cercetării sociale. Iaşi: Polirom, 2009. 742 p.
5. Barometrul opiniei publice din Moldova, anul 2001. http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2001 (vizitat 23.08.2012).
6. Barometrul opiniei publice din Moldova, anul 2002. http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2002 (vizitat 23.08.2012).
7. Barometrul opiniei publice din Moldova, anul 2003. http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2003 (vizitat 23.08.2012).
8. Barometrul opiniei publice din Moldova, anul 2004. http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2004 (vizitat 23.08.2012).
9. Barometrul opiniei publice din Moldova, anul 2005. http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2005 (vizitat 23.08.2012).
10. Barometrul opiniei publice din Moldova, anul 2006. http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2006 (vizitat 23.08.2012).
11. Barometrul opiniei publice din Moldova, anul 2007. http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2007 (vizitat 23.08.2012).
12. Barometrul opiniei publice din Moldova, anul 2008. http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2008 (vizitat 23.08.2012).
13. Barometrul opiniei publice din Moldova, anul 2009. http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2009 (vizitat 23.08.2012).
14. Barometrul opiniei publice din Moldova, anul 2010. http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2010 (vizitat 23.08.2012).
15. Barometrul opiniei publice din Moldova, anul 2011. http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2011(vizitat 23.08.2012).
16. Barometrul opiniei publice din Moldova, anul 2012. http://ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2012 (vizitat 23.08.2012).
17. Beleiu Gh. Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil. Bucureşti: Casa de Editură şi Presă „Şansa"- S.R.L., 1992.

18. Beligrădeanu Ş. Consideraţii – teoretice şi practice – în legătură cu Legea nr.188/1999 privind statutul funcţionarilor publici. În: Dreptul, 2000, nr.2, p.6-14.
19. Beligrădeanu Ş. Natura raportului juridic de muncă al membrilor corpului diplomatic şi consular al României în lumina Legii nr.269/2003. În: Dreptul, 2003, nr.10, p.30-34.
20. Beligrădeanu Ş. Natura raportului juridic de muncă al magistraţilor. În: Dreptul, 2003, nr.7, p.29-42.
21. Beligrădeanu Ş. Legislaţia muncii comentată. Vol. XLVIII (vol.2/2003). Bucureşti: Lumina Lex, 2003.
22. Beligrădeanu Ş., Ştefănescu I.T. Răspunderea civilă reciprocă între părţile raportului – contractual – de serviciu al funcţionarului public. În: Dreptul, 2009, nr.4, p.77-80.
23. Beligrădeanu Ş., Ştefănescu I.T. Dicţionar de drept al muncii. Bucureşti: Lumina Lex, 1997. 224 p.
24. Biblia sau Sfânta Scriptură. Bucureşti: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, 1993. 1424 p.
25. Boişteanu E. Dreptul muncii. Partea generală. Chişinău: Pontos, 2005. 144 p.
26. Boişteanu E., Romandaş N. Dreptul muncii. Partea generală. Chişinău: CEP USM, 2012, 154 p.
27. Brehoi Gh., Popescu A., Ştefănescu I.T. Dreptul muncii. Elemente fundamentale. Bucureşti: Editura Fundaţiei „România de Mâine”, 1994. 204 p.
28. Caillé A. Postfaţă la „Teoria legăturii ritualice” de Lardellier Pascal. Bucureşti: Tritonic, 2009. 232 p.
29. Capşa T., Comentariu ştiinţifico-practic la Codul muncii al Republicii Moldova. Chişinău, „Dreptul muncii”, 2009, 2010.
30. Carrocci A., Moştenirea spirituală romano-creştină: valoarea dreptului. Chişinău: Litera, 2000. 96 p.
31. Ciobanu T. Originea şi evoluţia deontologiei juridice. Autoreferatul tezei de dr. în drept. Chişinău, 2009. 24 p.
32. Cobeţ D., Dima E., Faifer F. ş.a. Dicţionar Enciclopedic. Ediţia a V-a. Chişinău: Cartier, 2004.1676 p.
33. Codice de Procedură Civile. Ediţiune Oficiale. Bucuresci: Imprimeria Statului, 1865. 150 p.
34. Corbeanu I. Drept administrativ. Bucureşti: Lumina Lex, 2002. 399 p.
35. Crăescu C. Vitejii lui Ştefan cel Mare. În: Analele Putnei, 2005, p.53-60.
36. Creangă I. Curs de drept administrativ. Chişinău: Epigraf, 2003. 336 p.
37. Creangă I. Comentariul art.56 din Constituţie. În: Constituţia Republicii Moldova: comentariu. Chişinău: Arc, 2012. 576 p.
38. Cristea S. Dicţionar de pedagogie. Chişinău: Litera, 2000. 398 p.

39. Cristoforeanu E. Teoria generală a contractului individual de muncă. Bucureşti: Curierul judiciar, 1937. 484 p.
40. Dicționar Biblic. Vol. I-II, redactor principal J.D. Douglas. Oradea: Cartea creştină, 1995. 1354 p.
41. Dimitriu R. Tendințe de flexibilitate a raporturilor de muncă. În: Studii de drept românesc, 2008, nr.1-2, p. 241-255.
42. Drept procesual civil. Partea specială, red şt. prof. Cojuhari A. Chişinău: Tipografia centrală, 2009. 440 p.
43. Dragomir I., Dragomir G.A. Competența Curții de Justiție a Comunităților Europene. În: Studia UBB – Iurisprudentia, 2006, nr.1. http://studia.law.ubbcluj.ro/articol.php?articolId=239 (vizitat 05.07.2012).
44. Enăchescu C. Tratat de teoria cercetării ştiinţifice. Ed.a II-a revăzută şi adăugită. Iaşi: Polirom, 2007. 480 p.
45. Eşanu N. Comentariu la „Libertatea contractului". Cartea a III-a. Titlul II, art.667. În: Comentariul Codului civil al Republicii Moldova. Vol.II, ediția a II-a. Chişinău: Arc, 2006. 1356 p.
46. Eşanu N. Comentariu la art.4 din Codul civil al Republicii Moldova. În: Comentariu la Codul civil al Republicii Moldova. Vol.I. Chişinău: Tipografia Centrală, 2006.
47. Iorgovan A. Tratat de drept administrativ. Vol.I. Ed. a III-a. Bucureşti: All Beck, 2001. 648 p.
48. Înființarea clubului „Adepții TANDEM". http://tandem.md/ro/noutati55.php (vizitat 02. 08.2012).
49. Jurământul lui Hipocrate. http://ro.wikipedia.org/wiki/Jur%C4%83m%C3%A2ntul_lui_Hippocrate (vizitat 04.08. 2012).
50. Ghimpu S., Ştefănescu I. T., Beligrădeanu Ş., Mohanu Gh. Dreptul muncii. Tratat. Vol.I. Bucureşti: Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1978.
51. Ghimpu S., Țiclea A. Dreptul muncii. Bucureşti: Şansa, 1994. 256 p.
52. Ghimpu S., Țiclea A. Dreptul muncii. Ed. a III-a. Bucureşti: Şansa, 1997. 576 p.
53. Golemna D. Inteligența socială. Bucureşti: Curtea Veche Publishing, 2007. 464 p.
54. Guillaume C., Guillaume D. Construcția europeană. Bucureşti: Coresi, 2001. 152 p.
55. Guțuleac V., Plăcintă N. Serviciul public, funcția publică şi funcționarul public. În: Analele ştiinţifice ale Academiei „Ştefan cel Mare" a MAI. Ştiinţe socioumanistice. Ed. a VI-a. Chişinău: Acad. „Ştefan cel Mare" a MAI al R. Moldova, 2005, p.17-25.
56. Guvernul Republicii Moldova. Pagina oficială. Vladimir Filat, prim-ministru al Republicii Moldova. http://gov.md/pageview.php?l=ro&idc=431 (vizitat 27.08.2012).

57. Lardellier P. Teoria legăturii ritualice. Bucureşti: Tritonic, 2009. 232 p.
58. Lévi-Strauss C. Antropologia şi problemele lumii moderne. Iaşi: Polirom, 2011. 204 p.
59. Malaurie Ph., Aynes L., Stoffel-Munk Ph. Obligațiile. Bucureşti: Wolters Kluwer, 2009. 910 p.
60. Manda C. Drept administrativ. Tratat elementar. Vol.I. „Administrația publică şi dreptul administrativ". Ed. a II-a. Bucureşti: Lumina Lex, 2002. 400 p.
61. Mantzaridis G. Jurământul – întărire a adevărului şi a promisiunii. http://www.crestinortodox.ro/morala/juramantul-intarire-adevarului-a-promisiunii-70856.html (vizitat 28.03.2012).
62. Mara I. Aspecte privind raporturile de muncă ale polițiştilor. În: Revista română de dreptul muncii, 2008, nr.1, p.116-123.
63. Marin M. Termenul în care trebuie formulată contestația împotriva deciziei de concediere. Comentarii şi practica judiciară asupra calității de angajat contractual sau a calității de funcționar public. În: Teorii şi practici ale guvernării democratice. Sesiune de comunicări ştiințifice, 23-24 octombrie, 2010. Chişinău: Tipografia „Elena-V.I.", 2011, p.320-328.
64. Marinescu V. Porți spre cunoaştere – modele şi amintiri. http://www.curierulnational.ro/Actualitate/2009-01-05/Porti+spre+cunoastere+-+modele+si+amintiri (vizitat 06.08.2012).
65. Maslow A.H. Motivație şi personalitate. Bucureşti: Trei, 2009. 567 p.
66. Mazilu D. Teoria generală a dreptului. Bucureşti: All Beck, 1999. 392 p.
67. Mândâcanu V. Etica pedagogică praxiologică. Chişinău: Pontos, 2010. 588 p.
68. Mândâcanu V. Bazele tehnologiei şi măiestriei pedagogice. Chişinău: Lyceum, 1997. 358 p.
69. Mereuță I., Țurcanu C., Gațcan Ş., Groian N., Amihalachioae G. Răspunderea morală şi juridică în activitatea medicală. Chişinău: Ediția Institutului Oncologic, 2002. 276 p.
70. Mill J.S. Despre libertate. Ed. a II-a. Bucureşti: Humanitas, 2001. 160 p.
71. Mocanu E. Curs de prelegeri la dreptul muncii (partea generală). Chişinău, 1997. 272 p.
72. Moraru R., Hipocrate şi Stâncile Albe. În: Viața medicală, 2012, nr.21 (1167). http://www.viata-medicala.ro/*articleID_5259-dArt.html (vizitat 04.08.2012).
73. Muntean V. Aspecte constituționale ale statutului juridic al polițistului în Republica Moldova (analiză juridică comparativă). Autoreferat al tezei de dr. în drept. Chişinău, 2006. 22 p.
74. Neagu N. Natura juridică şi etica funcției publice. Bucureşti: Bren, 2006. 540 p.
75. Negru T. Dreptul muncii. Chişinău: Reclama, 1995. 64 p.

76. Negru T., Scorțescu C. Dreptul muncii (partea generală). Chișinău: ULIM, 2004. 290 p.
77. Negru T., Scorțescu C. Dreptul muncii. Curs universitar. Chișinău: Labirint, 2010. 320 p.
78. Newberg A., D'Aquili E., Rause V. De ce nu dispare Dumnezeu: știința creierului și biologia credinței? București: Curtea Veche Publishing, 2008. 264 p.
79. Niculeasa M. Profesiile liberale: reglementare, doctrină, jurisprudență. București: Universul Juridic, 2006. 488 p.
80. Niță D. Tribunalul de Prima Instanță al Comunităților Europene. http://studiijuridice.ro/vechi2/files/Tribunalul%20de%20Prima%20Instanta%20-%20DEMO.pdf (vizitat 05.07.2012).
81. Orlov M. Drept administrativ. Chișinău: Epigraf, 2001. 216 p.
82. Panaitescu P.P. Interpretări românești: Studii de istorie economică și socială. Ed. a II-a. București: Editura Enciclopedică, 1994. 263 p.
83. Paraschiva A.M. Ritualurile de comunicare în ciclurile cuplului conjugal. Teză de doctorat (rezumat). 11 p. http://www.unibuc.ro/studies/index.php?path=Doctorate2008Partea1%2FParaschiva+Alina-Maria+-+Ritualurile+de+comunicare+in+ciclurile+cuplului+conjugal/ (vizitat 27.03.2012)
84. Popa N. Teoria generală a dreptului. București: All Beck, 2002. 300 p.
85. Popescu A. Modernizarea dreptului muncii și flexisecuritatea muncii în viziunea Uniunii Europene. Impactul asupra legislației române. În: Buletin de informare legislativă, 2008, nr.2, p.3-17.
86. Postelnicu R.P. Statutul funcționarilor publici. București: Editura Universitară „Carol Davila", 2006.
87. Președintele Republicii Moldova. Pagina oficială. Nicolae Timofti, președintele Republicii Moldova. http://www.presedinte.md/about.php?p=7&lang=rom(vizitat 27.08.2012).
88. Prisacaru V.I. Tratat de drept administrativ român. Partea generală. Ed. a II-a. București: Lumina Lex, 2002. 916 p.
89. Prisacaru V.I. Funcționarii publici. București: All Beck, 2004. 496 p.
90. Regulamentul organic al Moldovei. Ediție realizată de Vitcu D. și Bădărău G. cu sprijinul lui Istrati C. Iași: Junimea, 2004. 614 p.
91. Romandaș N. Dreptul muncii. Curs de prelegeri. Chișinău: Reclama, 1997. 410 p.
92. Romandaș N. Contractul individual de muncă. Chișinău: Centrul editorial al USM, 2001. 224 p.
93. Romandaș N., Boișteanu E. Dreptul colectiv și individual al muncii. Chișinău: Tipografia Centrală, 2003. 288 p.
94. Romandaș N., Boișteanu E. Dreptul muncii. Chișinău, 2007.

95. Rusu I. Drept administrativ. Bucureşti: Lumina Lex, 2001. 414 p.
96. Sadovei N. Dihotomia raportului juridic de muncă, monografie, Chișinău, 2011, Garomont-Studio SRL. 203 p.
97. Sadovei N. Reflecții privind jurământul cadrului didactic în calitate de act social public în cadrul procesului educațional. În: Revista de ştiințe socioumane, 2010, nr.3(16), p.47-55.
98. Sadovei N. Institution of the oath: a pluridimensional legal-anthropological approach, articol ştiințific publicat în „Journal of Legal Studies", year VI, no.3-4/2011, p.41-51.
99. Sadovei N. Evolution of employment relationships of civil servants in the Republic of Moldova: from typical to atypical work relationships, articol ştiințific publicat în „Journal of Legal Studies", year VII, no.1-2/2012, p.47-62.
100. Sadovei N. Jurământul corporativ în țările Comunității Statelor Independente (CSI): o nouă modalitate de instituționalizare a dependenței corporative a salariaților de unitatea angajatoare, articol ştiințific publicat în „Revista Română de Dreptul Muncii", nr.7/2012.
101. Ştefănescu I.T. Contractul individual de muncă. Bucureşti: Lumina Lex, 1997. 282 p.
102. Ştefănescu I.T. Dreptul muncii. Bucureşti: Lumina Lex, 2000. 464 p.
103. Taina jurământului trac. Asociația „Dacia Nemuritoare". http://www.dacii.ro/modules.php?name=News&file=article&sid=892 (vizitat 22.03. 2012).
104. Taşcă M. Considerații privind profesiunile liberale. Avocatura – regina profesiunilor liberale. Organizarea avocaturii în Republica Moldova în viziunea proiectelor de lege ale Comisiei Juridice a Parlamentului şi cel al Prezidiului Colegiului Avocaților. În: Avocatul Poporului, 1998, nr.10.
105. Teodorescu A. Tratat de drept administrativ. Ed. a III-a. Vol.I. Bucureşti: Institutul de Arte Grafice „Eminescu" SA, 1929. 484 p.
106. Țiclea A., Tufan C. Dreptul muncii. Curs pentru uzul studenților. Bucureşti: Global Lex, 2001. 800 p.
107. Țiclea A. Tratat de dreptul muncii. Ed. a III-a. Bucureşti: Universul Juridic, 2009. 1024 p.
108. Țiclea A., Georgescu L., Cioriciu Stefănescu A., Vlad B. Dreptul public al muncii. Bucureşti: Wolters Kluwer, 2010. 488 p.
109. Țop D. Natura juridică a contractului încheiat de soldații şi gradații voluntari. În: Revista română de dreptul muncii, 2007, nr.2, p.47-50.
110. Văraru M. Tratat de drept administrativ român. Bucureşti: Editura Librăriei „Socec & Co.", 1928. 703 p.
111. Vedinaş V. Drept administrativ şi instituții politico-administrative. Bucureşti: Lumina Lex, 2002. 656 p.

112. Vedinaş V. Statutul juridic al funcţionarului public parlamentar. Bucureşti: Universul Juridic, 2006. 252 p.
113. Verdinaş V. Statutul funcţionarului public. Bucureşti: Nemira, 1998. 264 p.
114. Vieriu E., Vieriu D. Dreptul muncii. Bucureşti: Lucman, 2004. 464 p.
115. Vieriu E., Vieriu D. Dreptul muncii. Editura „Pro Universitaria", 2010. 702 p.
116. Viorescu R. Reglementarea juridică a funcţiei publice în ţările europene. Teză de dr. în drept. Chişinău, 2009. 174 p. http://www.cnaa.md/files/theses/2010/14917/razvan_viorescu_thesis.pdf (vizitat 09.04.2012).
117. Voinea C.R. Unele reglementări constituţionale – un dezavantaj pentru Preşedintele României. În: Revista Transilvană de Ştiinţe Administrative, 2009, nr.1(23), p. 121-131.
118. Zaporojan V. Comentariul art.79 din Constituţie. În: Constituţia Republicii Moldova: comentariu. Chişinău: Arc, 2012. 576 p.
119. Zubco V., Pascari A., Creţu Gh. Contenciosul administrativ. Chişinău: Cartier, 2004. 232 p.
120. Zuică E. Asupra unor consideraţii privind adunarea stărilor în Moldova veacurilor XIV-XV. În: Buletinul Cercurilor Ştiinţifice Studenţeşti. Arheologie-Istorie-Muzeologie, 2001, nr.7, p.165-170.

II. Referinţe bibliografice în limba engleză:

121. Agamben G. The Sacrament of Language. An Archaeology of the Oath. Stanford: Stanford University Press and Polity Press, 2011. 128 p.
122. An Act that the Solemn Affirmation and Declaration of the People Quakers shall be accepted instead of an Oath in the usual Forme. http://en.wikipedia.org/wiki/Affirmation_in_law (vizitat 08.08.2012).
123. Anderson M., Peter Escher P. The MBA Oath: Setting a Higher Standard for Business Leaders. Portfolio, 2010. 256 p.
124. Britannica Online Encyclopedia. http://www.britannica.com/EBchecked/topic/423527/oath (vizitat 11.11.2011).
125. Davis K. D., Seeman M. V., Chapman J., Rotstein O.D. A Graduate Student Oath. In: Science, 2008, 320:1587-1588.
126. Douglas M. Purity and danger: an analysis of concepts of pollution and taboo. Routledge, New York, 2002. 244 p.
127. Fisher L.M. Howard Gardner Does Good Work. În: Strategy+Business, issue 47, Summer 2007. http://www.strategy-business.com/media/file/sb47_07209.pdf (vizitat 01.08.2012).

128. Flexible forms of work: 'very atypical' contractual arrangements. Executive summary. http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2010/091/en/1/EF10091EN.pdf (vizitat 01.11.2012).
129. Gardner H. Five Minds for The Future. Harvard Business School Press, 2007, 180 p.
130. Hagner D.A. A Response to John P. Meier's „Did the Historical Jesus Prohibit All Oaths?" In: Journal for the Study of the Historical Jesus, 2008, no. 6, p.25-32.
131. Hamid al-Din Farahi. A Study of the Quranic Oaths. Lahore: Al Mawrid, 51-K Model Town. 98 p. (fără indicarea anului publicării)
132. Heslam P. The MBA Oath.The London Institute for Contemporary Christianity. http://www.licc.org.uk/engaging-with-culture/connecting-with-culture/business/the-mba-oath-942 (vizitat 06.01.2012).
133. Ireland, The Law Reform Commission. Report on Oaths and Affirmations. http://www.lawreform.ie/_fileupload/Reports/rOaths.htm (vizitat 22.03.2012)
134. Jotterand F. The Hippocratic Oath and Contemporary Medicine: Dialectic Between Past Ideals and Present Reality? In: Journal of Medicine and Philosophy, 2005, no.30, p.107-128.
135. Khurana R., Nohria N. It's Time to Make Management a True Profession. In: Harvard Business Review. The Magazin.October 2008, http://hbr.org/2008/10/its-time-to-make-management-a-true-profession/ar/1 (vizitat 01.08.2012).
136. Lewis E.A. Dissertation on Oaths. Uriah Hunt Nathan Kite – Appletele Alley, Near Fourth Street, 1838. 101 p.
137. Maine H.S. Ancient Law: Its Connection with the Early History of Society and Its Relation to Modern Ideas. New York: Henry Holt and Company, 1834. 400 p.
138. Martin E.A. (edit.). Oxford. A Dictionary of Law. Fifth Edition. Reissued with new covers. Oxford: Oxford University Press, 2003. 552 p.
139. Meier J.P. Did the Historical Jesus Prohibit All Oaths? Part 1. In: Journal for the Study of the Historical Jesus, 2007, no.5.2, p.175-204.
140. Meier J.P. Did the Historical Jesus Prohibit All Oaths? Part 2. In: Journal for the Study of the Historical Jesus, 2008, no.6.1, p.3-24.
141. Miles S.H. The Hippocratic Oath and the Ethics of Medicine. Oxford University Press, 2005. 232 p.
142. Minerva F., Giubilini A. After-birth abortion: why should the baby live? In: Journal of Medical Ethics. Published Online First 23 February 2012. http://jme.bmj.com/content/early/2012/03/01/medethics-2011-100411.full.pdf+html (vizitat 22.08.2012).

143. Revill J., Malcolm R., Dando MR. A Hippocratic Oath for life scientists http://www.nature.com/embor/journal/v7/n1s/full/7400708.html (vizitat 04.07.2012).
144. Roberts J.M. Oaths, Automatic Ordeals, and Power. In: American Anthropologist, 1965, no.67, p.186-212.
145. Rutgers M. Public Values, Public Functions, and the Oath of Office. Public Values and Public Interest – Normative Questions in the Evaluation and Development of the Public Sector. Copenhagen: University of Copenhagen, 2008, May 28-31. http://polsci.ku.dk/english/public_value_workshop/bilag/rutgers.pdf/ (vizitat 27.04.2012).
146. Silving H. The Oath: I. In: *The Yale Law Journal*,1959. Vol. 68, no.7, p.1329-1390.
147. Templeton S. A single oath in court for all, regardless of belief or religion. http://www.heraldscotland.com/comment/letters/a-single-oath-in-court-for-all-regardless-of-belief-or-religion.16263568 (vizitat 07.08.2012).
148. The Columbia Electronic Encyclopedia. Columbia University Press, 2007. http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/oath (vizitat 19.04.2012).
149. Theunissen Ch. It's about time we had a professional oath in psychology. In: Australian Psychologist, March 2008, no.43(1), p.55-60.
150. Tyler J.E. Oaths, Their Origin, Nature, and History. London: John W.Parker, West Strand, MDCCCXXXIV (1834). 342 p.
151. Vermaelen T. **Why MBAs should not sign the Harvard Business School oath.** http://knowledge.insead.edu/contents/csr-mba-hbs-oath-091125.cfm (vizitat 05.01.2012).
152. Wilkins D.E., Lightfoot S. Oaths of Office in Tribal Constitutions. Swearing Allegiance, but to Whom? In: American Indian Quarterly, 2008. Vol.32, no.4, p.389-411.

III. Referințe bibliografice în limba franceză:

153. Bellemare D. Les lois du travail au Québec et le travail atypique. http://cpq.qc.ca/assets/files/dossiers/2005/05_aout_travailatypiquenouvmonde.pdf (vizitat 05.05.2012).
154. Braudo S. Dictionaire du droit privé. http://www.dictionnaire-juridique.com/definition/serment.php (vizitat 19.04.2012).
155. Camerlynck G.H. Traité de Droit du Travail. Tome I. Contrat de Travail. Paris: Librairie Dalloz, 1968. 588 p.
156. Cassese Sabino. Le nouveau regime de la haute fonction publique en Italie: une modification constitutionnelle. In: Revue francaise d'administration publique, 2002/4, no.104, p.677-688.

157. Charrier Ch. Le Serment. Étude de droit positif et de legislation. Thèse pour le doctorat. Université de Paris, Faculté de Droit. Paris: Librairie nouvelle de droit et de jurisprudence, 1899. 242 p.
158. Chiappini Ph. Le serment: Rituel majeur du droit indo-européen. http://www.theatrum-belli.com/archive/2006/09/10/le-serment-rituel-majeur-du-droit-indo-europeen.html (vizitat 22.03.2012).
159. Courtois G. Le serment: du desenchantement du monde a l'eclipse du sujet. Vol.II. In: Le serment: Thèories et devenir. Paris: Editions du CNRS, 1991, p.3-33.
160. Delassus E. Actualité du serment d'Hippocrate. http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/59/68/45/PDF/serment_d_hippocrate.pdf(vizitat 04.08.2012).
161. Dictionnaire de L'Académie française. Sixième Édition. Tome Second. Paris: Imprimerie et Librairie de Firmin Didot Frères. Imprimeurs de l'Institut de France, 1835. 964 p.
162. Gagnon R.P., LeBel L., Verge P. Droit du travail. Deuxième edition. Laval, Les Presses de l'Université Laval, 1991. 1065p.
163. Jardel J.P., Loridon C. Les rites dans l'entreprise. Une nouvelle approche du temps. Paris: **Éditions d'Organisation/Les Échos Éditions, 2000. 274 p.**
164. Lena P. Quatre ans au Comité d'éthique du CNRS, un témoignage. Responsabilité et liberté. In: Connaître. Revue semestrielle. Associée au réseau Blaise Pascal. Éditée par l'Association Foi et Culture Scientifique, 2008, no. 29, p.6-13.
165. Livre vert – Moderniser le droit du travail pour relever les défis du XXI-e siècle. Document COM (2006), 444 final. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0627:FIN:ro:PDF (vizitat 09.05.2012).
166. Nicolas G. Interdits et interdictions dans le droit de la fonction publique. Droit et cultures. http://droitcultures.revues.org/1247 (vizitat 27.04.2012).
167. Patrice G. Statut de la Fonction Publique au Quebec: A la Frontiere du Droit Administratif et du Droit du Travail. In: Les Cahiers de Droit, 1971. Vol.12, no.3, p.361-417.
168. Rousselle S. Liberté de conscience: l'inconstitutionnalité des serments d'allégeance à la Reine au Canada. In: Revue de la common law en français. Vol.2, 1999, no. 2, p.179-206.
169. Savigny F.K. Traité de Droit Romain. Tome septiéme. Paris: Firmin Didot Fréres. Libraires, Imprimeurs de l'Institut de France, 1850. 308 p.
170. Schreiner A.T.M. Le geste du serment. In: Le serment. I. Signes et fonctions. Raymond Verdier (red.). Paris: Editions du CNRS, 1991, p. 169-173.

171. Serment d'Archimède. http://ethique.epfl.ch/files/content/sites/ethique/files/shared/Serment%20d'Archim%C3%A8de.pdf (vizitat 06.08.2012).
172. Supiot A. La contractualisation de la société. http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:xNDnDHPrqAUJ:scholar.google.com/+Serment+et+droit+du+travail&hl=en&as_sdt=0,5 (vizitat 27.04.2012).
173. Toullier Ch. B.M. Le droit civil francais, suivant l'Ordre du Code, ouvrage dans lequel on a reuni la theorie a la pratique. Nouvelle edition, augmentée en Belgique. Tome cinquieme. Bruxelles: Societé Typographique Belge, 1838. 334 p.
174. Tournier L. Serments et pratiques juratoires a l'Université de Paris au Moyen Âge. Communication donnee a l'occasion du VI e collogue international du CRISMA. „Serment, promesse et engagement: rituels et modalities". Montpellier, 2001. 19 p. http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/04/16/24/PDF/serment.pdf (vizitat 04.07. 2012).
175. Turner V.W. Le phénomène rituel. Structure et contre-structure. Paris: Presses Universitaires de France, 1990. 208 p.
176. Un Serment pour Gaïa: le Serment du Scientifique. http://www.citerre.org/sermentscientifiqmct.htm (vizitat 04.07.2012).
177. Verdier R. Sacramentum… Juramentum. Serment… Jurement. Vol.I, „Le serment: Signes et fonctions". Paris: Editions du CNRS, 1991.

IV. Referințe bibliografice în limba rusă:

178. Акмеологический словарь / под общ. ред. Деркача А.А. Москва: РАГС, 2004. 161 с.
179. Александров Н.Г. Трудовое правоотношение. Москва: Юридическое издательство Министерства юстиции СССР, 1948. 338 с.
180. Андриановская И.И. Преемственность в трудовом праве. Монография, 2-е изд. Южно-Сахалинск: СахГУ, 2010. 264 с.
181. Анисимов А.Л. Трудовые отношения и трудовые споры. Москва: Юстицинформ, 2008. 456 с.
182. Арановский К.В., Князев С.Д. Институт присяги судьи Конституционного Суда РФ: истоки, особенности, значение. В: Журнал российского права, 2011, том 11. №178, с.134-141.
183. Арнаутова Ю.Е. Средневековые истоки современной корпоративной культуры. В: Менеджмент в России и за рубежом, 2008. №1, с.119-124.

184. Ахмеджанова Г.Б. Морально-психологические аспекты понятия присяги. В: В мире научных открытий. Красноярск, 2010. №5 (11), Часть 2, с.79-82.
185. Бахрах Д.Н., Российский Б.В., Старилов Ю.Н. Административное право. 2-е изд. Москва: Норма, 2005. 800с.
186. Бахрах Д.Н., Россинский Б.В., Старилов Ю.Н. Административное право. 3-е изд. Москва: Норма, 2008. 816 с.
187. Бенвенист Э. Словарь индоевропейских социальных терминов. Москва: Прогресс-Универс, 1995. 456 с.
188. Бережкова Н.Ф., Васильев Ф.П. Становление и развитие процесса принятия присяги в системе государственных органов в России. В: Государственная власть и местное самоуправление, 2005. № 3, с.24-25.
189. Большой психологический словарь, сост. и общ. ред. Мещерякова Б.Г., Зинченко В.П., Санкт-Петербург: Прайм-Еврознак, 2003. 672 с.
190. Братановский С.Н. Соотношение общих и специальных оснований прекращения муниципально-служебных отношений. В: Государство и право, 2010. №10, с.49-57.
191. Братусь С.Н. Содержание и форма права. В: Ученые записки ВНИИСЗ. Выпуск XIV, 1968, с.34-44.
192. Валеев Х.А. Соотношение служебных и трудовых правоотношений на гражданской службе. http://www.fpa.su/pravovoe-obespechenie-administrativnoy-reformy/sootnoshenie-sluzhebnyh-i-trudovyh-pravootnosheniy-na-grazhdanskoy-sluzhbe-h-a-valeev.html (vizitat 10.05.2012).
193. Васильева А.Ф. Договоры в сфере предоставления публичных услуг: сравнительно-правовой анализ. В: Договор в публичном праве:сборник науч. ст. Москва: Волтерс Клувер, 2009, с.188-204.
194. Гинцбург Л.Я. Социалистическое трудовое правоотношение. Москва: Наука, 1977. 310 с.
195. Горохов Б.А., Маврин С.Н., Хохлов Е.Б. Источники трудового права и источники правового регулирования общественно-трудовых отношений. В: Правоведение, 2003. №6, с.30-47.
196. Граждан В.Д. Государственная гражданская служба.2-е изд. Москва: Кнорус, 2007. 496 с.
197. Гребенщиков А.В., Маврин С.П., Хохлов Е.Б. Курс российского трудового права. Часть общая. В 3-х томах. Т. 1 / под ред. Маврина С.П., Пашкова А.С., Хохлова Е.Б., С.-Пб: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. 573 с.
198. Гусевъ А. О клятвъ и присягъ. Противъ современныхъ отрицателей ея. Казань: Типографія Императорскаго Университета, 1891. 64 с.

199. Гусов К.Н., Толкунова В.Н. Трудовое право России. Учебник, Москва: Проспект, 2004. 496 с.
200. Давыденко Д.Л. Священные оковы договора: клятвы и нерушимость договорных обязательств. В: Третейский суд, 2008, №4(58), с.163-168.
201. Дидикин А. Аналитическая философия права: модели объяснения и способы юридического обоснования. В: Антропологія права:філософський та юридичний виміри». Матеріали міжнародного «круглого столу»(м. Львів, 3-5 грудня 2010 року). Львів: Галицький друкар, 2010, с.179-189.
202. Ельцов В.Н. Правовой эксперимент в современной России: проблемы эффективности. Автореферат дисс. к. ю. н. Тамбов, 2009. 23 с.
203. Зурабян А.А. Корпоративные правоотношения как вид гражданских правоотношений, дисс. к.ю.н. Москва: РГБ ОД, 2008. 219 с.
204. Илюшина М.Н. Понятие, признаки и место предпринимательских договоров в системе гражданско-правовых договоров. В: Законы России: опыт; анализ; практика. Ежемесячный правовой журнал, 2009, №1, с.4-10.
205. Ионин Л.Г. Социология культуры: путь в новое тысячелетие. Учеб. пособие для студентов вузов. Москва: Логос, 2000. 431 с.
206. Исмаилов А.Ю. Добросовестность – мера присутствия морального начала в правовой сфере индивидуального бытия человека. В: Права и свободы человека: проблемы реализации, обеспечения и защиты: материалы международной научно-практической конференции. 5-6 июня 2011 года, Пенза – Прага, Научно-издательский центр «Социосфера», 2011. 177 с., с.9-13.
207. Извекова М.Г. Прагмалингвистические характеристики ритуального дискурса. Автореферат диссертации к. филолог. н. Волгоград, 2006. http://www.dissercat.com/content/pragmalingvisticheskie-kharakteristiki-ritualnogo-diskursa (vizitat 07.04.2012).
208. Клейнер Г.Б., Революционная ситуация в управлении российскими предприятиями. В: Управленческие науки, 2011, №1. http://www.kleiner.ru/arpab/revoluson.html (vizitat 01.08.2012).
209. Клопыжникова А.А. Ритуал как кодификация обряда. В: Аналитика культурологии. Электронное научное издание, 2009, Выпуск 2 (14). http://www.analiculturolog.ru/archive/item/375-article_4.html (vizitat 01.05.2012).
210. Клятва молодого специалиста ОАО «СевЗап НТЦ». http://www.nwec.ru/index.php?issue_id=63 (vizitat 02.08.2012).
211. Клятва на верность Родине и отелю. http://www.hotelslobby.com/news/selected/373 (vizitat 27.06.2012).

212. Комментарий к Кодексу законов о труде Молдавской ССР. Отв. ред. Негру Ф.П., Петров В.Н. Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1989. 180 с.
213. Корпоративная присяга – новые шаги в укреплении корпоративной культуры компании. http://www.mbf.kg/ru/news/64-new25 (vizitat 02.08.2012).
214. Кравцова Е.Е., Тарелкина Т.В. Кодекс внутрикорпоративного поведения. В: Секретарь-референт, 2006, №11, с.67-71.
215. Круглякова В.Б. Проблемы реализации присяжной нормы. В: Вестник Поволжской Академии Государственной Службы, 2009, № 4(21), с.107-110.
216. Круглякова В.Б. К вопросу об административно-правовой природе присяжной нормы. В: Вестник Саратовской Государственной Академии Права, 2009, № 6(70), с.74-77.
217. Лебедев В.М. Акрибология как учебная дисциплина. В: Вестник Томского государственного педагогического университета, Выпуск 3, 1997 (53 с.), с.6-8.
218. Лингвистический энциклопедический словарь, гл. ред. ЯРЦЕВА В.Н. Москва: Советская энциклопедия, 1990. 685 с.
219. Ломакин Д.В. Корпоративные правоотношения: Общая теория и практика ее применения в хозяйственных обществах. Москва: Статут, 2008. 512 с.
220. Ломакин Д.В. Корпоративные правоотношения как составная часть системы гражданско-правовыхотношений: на примере хозяйственных обществ. автореферат дисс.д.ю.н. Москва, 2009. 65 с.
221. Лушников А.М., Лушникова М.В. Курс трудового права: Учебник, в 2 т. Т. 1. Сущность трудового права и история его развития. Трудовые права в системе прав человека. Общая часть. 2-е изд. Москва: Статут, 2009. 879 с.
222. Лушников А.М., Лушникова М.В., Тарусина Н.Н. Договоры в сфере семьи, труда и социального обеспечения. Москва: Проспект, 2010. 432 с.
223. Лушникова М., Лушников А. Заемный труд: исторический опыт и перспективы правового регулирования. В: Человек и Труд, 2004, №7, с.85-88.
224. Макаров Д.Ч. Древнія и новыя божбы, клятвы и присяги рускія. В: Труды Общества исторіи и древностей россійскихъ, учрежденнаго при Императорскомъ Московскомъ Университете. Часть IV. Книга I. Москва: Университетская Типографія, 1828, с.184-219.
225. Малиновский Б. Магия, наука и религия. Книга 1: Магия, наука и религия. Москва: Рефл-бук, 1998. 304 с.

226. Мацюк А.Р. Трудовые правоотношения развитого социалистического общества. Киев: Наукова думка, 1984. 280 с.
227. Маркин А.Н. Претура как сакральный и правовой институт в Древнем Риме. В: Вестник Удмуртского Университета. История и филология, Вып. 2. 2008, с.3-16.
228. Медведев И. Некоторые аспекты присяги сторон, свидетелей и экспертов в гражданском процессе: опыт США. В: Арбитражный и гражданский процесс, 2007. №6, с.44-47.
229. Мертон Р. Вызов демонов антисоциального поведения. В: Кризис сознания: сборник работ по философии кризиса. Москва: Алгоритм, 2009. 272 с.
230. Молодая смена «Крымского Титана». http://titan.crimea.ua/news/138/350/ (vizitat 01.08.2012).
231. Морозов Ю. Пути России (модернизация неевропейских культур). Выпуск I: Социокультурные различия: Ямато и Пакс Американа, или Причины японского экономического «чуда». Москва, 1991. 174с.
232. Моцная О. Правовое регулирование трудовых отношений при нетипичных формах занятости. В: Кадровик. Трудовое право для кадровика, 2009. №6, с.20-27.
233. Никифоров Б.С. Латинская юридическая фразеология. Москва: Юридическая литература, 1979. 264 с.
234. Никифоров М.В. Присяга (клятва) как правовое явление. В: Вестник ННГУ. Серия «Право», 2001. №1, с.260-265.
235. Нюстрем Э. Библейский словарь. Энциклопедический словарь. Торонто. 1989, 522 с.
236. Ойгензихт В.А. Специфика регулирования некоторых гражданских правоотношений. В: Советское государство и право, 1978, №3, с.44-52.
237. Ойгензихт В.А. Нетипичные договорные отношения в гражданском праве. Учебное пособие. Душанбе: Издательство Таджикского государственного Университета, 1984. 128 с.
238. Орехов С.И. Клятва и проклятие как элементы религиозного культа. В: Сб. статей под ред. Д.В. Пивоварова «Отношение человека к иррациональному». Свердловск: Издательство Уральского университета, Серия «Актуальные проблемы философского атеизма». Вып. 1, 1989. 311 с.
239. Покровский И.А. История римского права. Минск: Харвест, 2002. 528 с.
240. Покровский И.А. История Римскаго Права. Издание 3-е, исправленное и дополненное. 1917. http://www.allpravo.ru/library/doc2527p0/instrum3503/print3509.html (vizitat 02.04.2012).

241. Полибий. Всеобщая история. Москва: Олма Пресс Инвест, 2004. 576 с.
242. Посвящение в работники «Беларуськалия» прошло в Солигорске. http://news.tut.by/society/261717.html (vizitat 02.08.2012).
243. Плиска О.О корпоративной клятве. http://www.rb.ru/blog/pliska/showentry=1598067 (vizitat 27.03.2012).
244. Продам: присяга сотрудников. http://meatinfo.ru/trade/details?id=107120 (vizitat 02.08.2012).
245. Римское частное право / под ред. Новицкого И.Б. и Перетерского И.С. Москва: Юриспруденция, 2000. 448 с.
246. Русакова Н.Г. Присяга как общеправовой феномен, диссертация на соискание ученой степени к.ю.н. Нижегородская академия. Нижний Новгород, 2008. 220 с.
247. Рулан Н. Юридическая антропология. Учебник для вузов. Москва: Норма, 1999. 310 с.
248. Савина Е.В. Особенности правового регулирования атипичных трудовых отношений в провинции Квебек (Канада). В: Известия высших учебных заведений. Правоведение, 2008. №5, с.227-236.
249. Садиков О.Н. Нетипичные институты в советском гражданском праве. В: Советское государство и право, 1979. №2, с.32-39.
250. Санников С.В. Формы употребления клятвы в древнеанглийском (англосаксонском) судебном процессе. http://jotunheim.narod.ru/sace.htm (vizitat 26.03.2012).
251. Скорофатова А.А. Юридические перформативные высказывания в аспекте лингвистики текста. http://konference.siberiaexpert.com/publ/skorofatova_a_a_juridicheskie_performativnye_vyskazyvanija_v_aspekte_lingvistiki_teksta/1-1-0-84 (vizitat 19.04.2012).
252. Соо-Ми Э. Воздействие Закона о непостоянной (non-regular) занятости на рынок труда. В: Социально-трудовые исследования. Москва, ИМЭМО РАН, 2009, с.105-116.
253. Сосна Б.И. Трудовые договоры (контракты) в Республике Молдова и в Российской Федерации в условиях рыночной экономики: теория и практика. Кишинев: Reclama, 2001. 352 с.
254. Сосна Б.И., Горелко Н.А. Трудовое право Республики Молдова. Научно-практическое пособие (с комментариями отдельных норм КЗоТа РМ). Кишинев: Reclama, 2001. 240 с.
255. Стеклова О.Е. Организационная культура: учебное пособие. Ульяновск: УлГТУ, 2007. 127 с.
256. Судебная власть / под ред. Петрухина И.Л. Москва: ТК Велби, 2003.720 с.

257. Таль Л.С. Очерки промышленнаго рабочаго права. Москва: Московское Научное Издательство, 1918. 225с.
258. Темнов Е.И. Звучащая юриспруденция – Iurisprudentia eloquenta. Монография. Москва: Волтерс Клувер, 2010. 560 с.
259. Трудовое право. Энциклопедический словарь, глав. ред. Иванов С.А. Москва: Большая Советская энциклопедия, 1979. 527 с.
260. Трудовое право / под ред. Александрова Н.Г. Москва: Юридическая литература, 1966.
261. Трудовое право России. Учебник. отв.ред. д.ю.н., проф. Орловский Ю.П. и д.ю.н. Нуртдинова А.Ф. Москва: Контракт, Инфра-М, 2008. 608 с.
262. Трудовое право. Учебник, под ред. д.ю.н., проф. Смирнова О.В., 2-е изд., Москва: Проспект, 1997. 448 с.
263. Трудовое право. Учебник,под ред. д.ю.н., проф. Смирнова О.В. и д.ю.н., проф. Снигиревой И.О., 3-е изд. Москва: Велби, Проспект, 2008. 600 с.
264. Трудовое право России. Практикум. Учебное пособие,отв. ред. Дмитриева И.К., Куренной А.М., 2-е изд. Москва: Юстицинформ, 2011. 792с.
265. Трудовое право России. Учебник, под ред. Маврина С.П., Хохлова Е.Б. Москва: Юрист, 2002. 560 с.
266. Философский Энциклопедический Словарь, глав. ред. акад. Ильичев Л.Ф., акад. Федосеев П.Н., д.ф.н. Ковалев С.М., д.ф.н. Панов В.Г. Москва: Советская Энциклопедия, 1983. 840 с.
267. Фурс В.Н. В: Всемирная энциклопедия. Философия, гл. науч. ред. и сост. Грицанов А.А. Москва: Аст, Минск: Харвест, 2001. 1312 с.
268. Хохлов Е.Б. Некоторые актуальные проблемы теории и практики современного российского трудового права. В: Правоведение, 2006. №4, с.50-67.
269. Чаннов С.Е. Некоторые вопросы отграничения трудового договора от контрактов с государственными и муниципальными служащими. http://otd-lab.ru/spravochnik/stati/nekotorye-voprosy-otgranicheniya-trudovogo-dogovora-ot-kontraktov-s-gosudarstvenny (vizitat 10.05.2012).
270. Черниловский З.М. Лекции по римскому частному праву. Москва: Юридическая литература, 1991. 208 с.
271. Чудаков М.Ф. Барак Обама и другие: вступление в должность. Американская конституция и американские традиции. В: Проблемы управления, 2009. №1(30), с.113-115.
272. Электронная Еврейская Энциклопедия. http://www.eleven.co.il/?mode=article&id=12123&query=КЛЯТВА (vizitat 28.03.2012).

273. Энциклопедическій словарь. Том XXV. Праяга – Просрочка отпуска, издатели: Брокгаузъ Ф.А., Ефронъ И.А. С.-Петербургъ: Типо-Литографія И.А. Ефрона, 1898. 478 с.
274. Юридическая энциклопедия. отв. ред. Топорнин Б.Н. Москва: Юристъ, 2001.1272 с.
275. Ярков В.В. Основные мировые системы принудительного исполнения. В: Університетські наукові записки, 2006. №2, с.84-101.

V. Referinţe bibliografice în limba ucraineană:

276. Битяк Ю.П., Гаращук В.М., Дьяченко О.В. та ін. Адміністративне право України. за ред. Битяка Ю.П. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
277. Прилуцький С. Присяга судді: стара категорія — новий правовий зміст. В: Право України: Юридичний журнал, 2001. №6, с.102-105.
278. Продаєвич О.С. Проходження державної служби в Україні: організаційно-правовий аспект. Дисертація на здобуття наукового ступеня к.ю.н. Одеса, 2008. http://info-works.com.ua/disertacia/pravo/740.html (vizitat 19.04.2012).
279. Цуркан М.І. Присяга судді: теоретико-правовий аналіз. В: Південноукраінський правничий часопис, 2008. №4, с.74-76.

VI. Acte normative, practică judiciară şi materiale de arhivă din Republica Moldova:

280. Constituţia Republicii Moldova din 29.07.1994. În: MO al RM, nr.1 din 18.08.1994,
281. Codul muncii al RSS Moldoveneşti din 25 mai 1973. În: Veştile Sovietului Suprem al RSS Moldoveneşti, nr.5/1973 (act abrogat).
282. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr.1163 din 24.04.1997 În: MO al RM, 08.02.2007 (ediţie specială).
283. Codul electoral, nr.1381 din 21.11.1997. În: MO al RM, nr.81 din 08.12.1997.
284. Codul vamal al Republicii Moldova, nr.1149 din 20.07.2000. În: MO al RM, 01.01.2007 (ediţie specială).
285. Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107 din 06.06.2002. În: MO al RM, nr.82-86 din 22.06.2002.
286. Codul muncii al Republicii Moldova, nr.154 din 28.03.2003. În: MO al RM, nr. 159-162 din 29.07.2003.
287. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122 din 14.03.2003. În: MO al RM, nr. 104-110 din 07.06.2003.

288. Codul cu privire la ştiinţă şi inovare al Republicii Moldova, nr. 259 din 15 iulie 2004. În: MO al RM, nr.125-129 din 30.07.2004.
289. Codul audiovizualului al Republicii Moldova, nr.260 din 27.07.2006. În: MO al RM, nr.131-133 din 18.08.2006.
290. Legea despre aprobarea Regulamentului avocaturii RSS Moldoveneşti nr.526 din 21.11.1980; nr.011 din 30.11.1980 (act abrogat).
291. Legea cu privire la Guvern **nr**.**64 din 31.05.1990.** În: MO al RM, nr. 131-133 din 26.09.2002.
292. Legea cu privire la activitatea Poliţiei şi statutul poliţistului nr.320 din 27.12.2012. În: MO al RM, nr.42-47 din 01.03.2013.
293. Legea cu privire la trupele de carabinieri (trupele interne) ale Ministerului Afacerilor Interne nr.806 din 12.12.1991. Nepublicată oficial în MO al RM. http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312878 (vizitat 17.03.2013).
294. Legea privind Declaraţia de independenţă a Republicii Moldova nr.691 din 27.08.1991. În: MO al RM, nr.11-12 din 30.12.1991.
295. Legea cu privire la activitatea farmaceutică nr. 1456 din 25.05.1993. În: MO al RM, nr.59-61 din 15.04.2005.
296. Legea privind modificarea şi completarea Codului muncii nr.1315 din 02.04.1993. În: MO al RM, nr.005 din 01.05.1993 (act abrogat).
297. Legea cu privire la Curtea Constituţională nr.317 din 13.12.1994. În: MO al RM, nr.8 din 07.02.1995.
298. Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) nr.344 din 23.12.1994. În: MO al RM, nr.3-4 din 14.01.1995.
299. Legea ocrotirii sănătăţii nr.411 din 28.03.1995. În: MO al RM, nr.34 din 22.06.1995.
300. Legea serviciului public nr.443 din 04.05.1995. În: MO al RM, nr.61 din 02.11.1995 (act abrogat).
301. Legea cu privire la statutul judecătorului nr.544 din 02.07.1995. În: MO al RM, nr.117-119 din 15.08.2002.
302. Legea privind organele securităţii statului nr.619 din 31.10.1995. În: MO al RM, nr.10-11 din 13.02.1997.
303. Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului nr.797 din 02.04.1996. În: MO al RM, nr.50 din 07.04.2007.
304. Legea cu privire la asociaţiile obşteşti nr.837 din 17.05.1996. În: MO al RM, nr.153-156 BIS din 02.10.2007.
305. Legea cu privire la avocaţii parlamentari nr.1349 din 17.10.1997. În: MO al RM, nr.82-83 din 11.12.1997.
306. Legea cu privire la sistemul penitenciar nr.1036 din 17.12.1996. În: MO al RM, nr.183-185 din 10.10.2008.

307. Legea privind Serviciul de Informaţii şi Securitate al Republicii Moldova nr.753 din 23.12.1999. În: MO al RM, nr.156 din 31.12.1999.
308. Legea contenciosului administrativ nr.793 din 10.02.2000. În: MO al RM, nr.57-58 din 18.05.2000.
309. Legea cetăţeniei Republicii Moldova nr.1024 din 02.06.2000. În: MO al RM, nr.98 din 10.08.2000.
310. Legea cu privire la expertiza judiciară, constatările tehnico-ştiinţifice şi medico-legale nr.1086 din 23.06.2000. În: MO al RM, nr.144-145 din 16.11.2000.
311. Legea serviciului în organele vamale nr.1150 din 20.07.2000. În: MO al RM, nr.106-108 din 24.08.2000.
312. Legea cu privire la procedura de alegere a Preşedintelui Republicii Moldova nr.1234 din 22.09.2000. În: MO al RM, nr.139-140 din 02.11.2000.
313. Legea cu privire la serviciul diplomatic nr.761 din 27.12.2001. În: MO al RM, nr.20 din 02.02.2002.
314. Legea privind actele legislative nr.780 din 27.12.2001. În: MO al RM, nr.36-38 din 14.03.2002.
315. Legea salarizării nr.847 din 14.02.2002. În: MO al RM, nr.50-52 din 11.04.2002.
316. Legea cu privire la Centrul Naţional Anticorupţie nr.1104 din 06.06.2002. În: MO al RM, nr.209-211 din 05.10.2012.
317. Legea cu privire la pregătirea cetăţenilor pentru apărarea Patriei nr.1245 din 18.07.2002. În: MO al RM, nr.137-138 din 10.10.2002.
318. Legea cu privire la avocatură nr.1260 din 19.07.2002. În: MO al RM, nr.159 din 04.09.2010.
319. Legea cu privire la notariat nr.1453 din 08.11.2002. În: MO al RM, nr.154-157 din 21.11.2002.
320. Legea privind activitatea particulară de detectiv şi de pază nr.283 din 04.07.2003. În: MO al RM, nr.200-203 din 19.09.2003.
321. Legea cu privire la statutul militarilor nr.162 din 22.07.2005. În: MO al RM, nr.129-130 din 30.09.2005.
322. Legea cu privire la exercitarea profesiunii de medic nr.264 din 27.10.2005. În: MO al RM, nr.172-175 din 23.12.2005.
323. Legea cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar nr.355 din 23.12.2005. În: MO al RM, nr.35-38 din 03.03.2006.
324. Legea privind statutul ofiţerului de urmărire penală nr.333 din 10.11.2006. În: MO al RM, nr.195-198 din 22.12.2006.
325. Legea privind activitatea de audit, nr.61 din 16.03.2007. În: MO al RM, nr.117-126 din 10.08.200.

326. Legea Serviciului Protecţiei Civile şi Situaţiilor Excepţionale nr.93 din 05.04.2007. În: MO al RM, nr.78-81 din 08.06.2007.
327. Legea cu privire la mediere nr.134 din 14.06.2007. În: MO al RM, nr.188-191 din 07.12.2007.
328. Legea privind statutul ofiţerului de informaţii şi securitate nr.170 din 19.07.2007. În: MO al RM, nr.171-174 din 02.11.2007.
329. Legea privind protecţia soiurilor de plante nr.39 din 29.02.2008. În MO al RM, nr.99-101 din 06.06.2008.
330. Legea cu privire la Serviciul de Protecţie şi Pază de Stat nr.134 din 13.06.2008. În: MO al RM, nr.120-121 din 08.07.2008.
331. Legea Curţii de Conturi nr.261 din 05.12.2008. În: MO al RM, nr.237-240 din 31.12.2008.
332. Legea cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public nr.158 din 04.07.2008. În: MO al RM, nr.230-232 din 01.01.2009.
333. Legea cu privire la Procuratură nr.294 din 25.12.2008. În: MO al RM, nr.55-56 din 17.03.2009.
334. Legea privind executorii judecătoreşti nr.113 din 17.06.2010. În: MO al RM, nr.126-128 din 23.07.2010.
335. Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcţii de demnitate publică, nr.199 din 16.07.2010. În: MO al RM, nr.194-196 din 05.10.2010.
336. Legea cu privire la Comisia Naţională de Integritate nr.180 din 19.12.2011. În: MO al RM, nr.1-6 din 06.01.2012.
337. Legea cu privire la Poliţia de Frontieră nr.283 din 28.12.2011. În: MO al RM, nr.76-80 din 20.04.2012.
338. Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldoveneşti cu privire la jurământul judecătorului şi al asesorului popular al instanţelor judecătoreşti din RSS Moldovenească nr.3644-XI din 01.12.1989. În: Veştile Sovietului Suprem şi ale Guvernului RSS Moldoveneşti, 1990, nr.1 (act abrogat).
339. Decretul Preşedintelui Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulamentului serviciului interior al Forţelor Armate ale Republicii Moldova, nr.2327-IV din 03.09.2009 (nepublicat oficial).
340. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Statutului de organizare şi funcţionare a Bisericii Adventiştilor de Ziua a Şaptea „Mişcarea de Reformaţiune din Republica Moldova" nr.524 din 19.07.1994. În MO al RM, nr.007 din 30.07.1994.
341. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Concepţiei politicii de cadre juridice nr.1385 din 30.10.2002. În: MO al RM, nr.149 din 07.11.2002 (act abrogat).

342. Hotărârea Guvernului cu privire la Contractul-model individual de muncă în serviciul public nr.345 din 23.03.2005. În: MO al RM, nr.55-58 din 08.04.2005 (act abrogat).
343. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de îndeplinire a serviciului special în cadrul Serviciului Protecției Civile şi Situațiilor Excepționale nr.461 din 24.03.2008. În: MO al RM, nr.66-68 din 01.04.2008.
344. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea activității interpreților şi traducătorilor antrenați de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiției, de organele procuraturii, organele de urmărire penală, instanțele judecătoreşti, de notari, avocați şi de executorii judecătoreşti nr.459 din 05.08.2009. În: MO al RM, nr.124-126 din 14.08.2009.
345. Ghidul privind perfectarea tezelor de doctorat şi a autoreferatelor, aprobat prin Hotărârea Comisiei de Atestare a CNAA nr.AT03/11 din 23.04.2009. http://www.cnaa.md/files/normative-acts/normative-acts-cnaa/normative-acts-cnaa-attestation/guide_thesis/guide_thesis.pdf (vizitat 06.08.2012).
346. Уложение Гагаузии (Гагауз Ери). Nr.28-XXX/1 din 14 mai 1998. http://www.gagauzia.md/pageview.php?l=ru&idc=389&id=240 (vizitat 29.05.2012).
347. Hotărârea Curții Constituționale cu privire la controlul constituționalității Decretului Preşedintelui Republicii Moldova nr.315 din 8 noiembrie 1994, a Hotărârii Guvernului nr.837 din 21 noiembrie 1994 cu modificările ulterioare şi a Hotărârii Guvernului nr.736 din 5 august 1997, nr.35 din 24.11.1998. În: MO al RM, nr.109 din 10.12.1998.
348. Hotărârea Curții Constituționale pentru revizuirea Hotărârii Curții Constituționale nr. 16 din 28.05.1998 „Cu privire la interpretarea art.20 din Constituția Republicii Moldova" în redacția Hotărârii nr.39 din 09.07.2001", nr.10 din 16.04.2010. În: MO al RM, nr.58-60 din 23.04.2010.
349. Hotărârea Plenului CSJ a RM cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătoreşti a unor prevederi ale Legii contenciosului administrativ nr.27 din 24.12.2001. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție, nr.4-5/2002.
350. Arhiva Națională a Republicii Moldova. Dosar depunere jurământ din perioada incorporării Basarabiei în Imperiul Rus, anul 1905.
351. Arhiva Națională a Republicii Moldova. Anexa nr.3. Dosar depunere jurământ din perioada incorporării Basarabiei în Imperiul Rus, anul 1883.

352. Arhiva Națională a Republicii Moldova. Anexa nr.4. Dosar depunere jurământ din perioada unirii Basarabiei cu Regatul României.
353. Arhiva Națională a Republicii Moldova. Anexa nr.5. Dosar depunere jurământ de către un gardian public din perioada unirii Basarabiei cu Regatul României.

VII. Acte normative internaţionale şi străine. Practica judiciară străină

354. Rezoluția Parlamentului European din 6 iulie 2010 referitoare la contractele atipice, securizarea parcursului profesional, flexisecuritate şi noile forme de dialog social. (2009/2220(INI).http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0263+0+DOC+XML+V0//RO (vizitat 05.05.2012).
355. Directiva 2005/36/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 07.09.2005 „Privind recunoaşterea calificărilor profesionale". În: „Official Journal L 255, 30.9.2005", p.22-142.
356. Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950, ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298 din 24.07.1997 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăților fundamentale, precum şi a unor protocoale adiționale la această. În: MO al RM, nr.054 din 21.08.1999.
357. Statuts de Union Mondiale des Professions Liberales (texte a jour au 28 Septembre 2009). http://www.umpl.com/contents/docs/statuts_fr.pdf (vizitat 09.05.2012).
358. Cour Européenne des Droits de l'Homme. Règlement de la Cour européenne des droits de l'homme (entrée en vigueur le 1er mai 2012). http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/1062FEFB-C901-4155-A74F-987F908B026F/0/REGLEMENT_FR_Avril2011.pdf. (vizitat 02.11.2012).
359. Convenția O.I.M. asupra protecției salariului nr.95 din 01.07.1949. În: Ediția oficială „Tratate internaționale", 1999, vol.10, p.38.
360. Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene din 25.03.1957. http://eur-lex.europa.eu/ro/treaties/index.htm (vizitat 09.08.2012).
361. Regulamentul de procedură al Tribunalului Funcției Publice a Uniunii Europene din 25 iulie 2007 (versiunea consolidată). http://eurlex.europa.eu/Notice.do?val=518899:cs&lang=ro&list=521892:cs,520163:cs,519616:cs,518899:cs,518922:cs,518892:cs,518671:cs,518592:cs,518133:cs,511261:cs,&pos=4&page=4&nbl=126&pgs=10&hwords=jurământ~&checktexte=checkbox&visu=#texte (vizitat 01.10.2012).

362. Legea nr.51 din 07.06.1995 pentru organizarea şi exercitarea profesiei de avocat, republicată în Monitorul Oficial al României, nr.113 din 06.03.2001 (România).
363. Legea notarilor publici şi a activităţii notariale nr.36. 12.05.1995, publicată în Monitorul Oficial al României, nr.92. din 16 .05.1995 (România).
364. Legea privind executorii judecătoreşti nr.188/2000, republicată în Monitorul Oficial al României, nr.738 din 20.10.2011 (România).
365. Legea nr.303 din 28.06.2004 privind statutul magistraților, publicată în Monitorul Oficial al României, nr.826 din 13.09.2005 (România).
366. **Legea privind organizarea şi funcționarea Serviciului de Informații Externe nr.1 din 06.01.1998, publicată în Monitorul Oficial al României, nr.**7 din 12.01.1998 (România).
367. Legea nr.188/1999 privind Statutul funcționarilor publici, republicată în Monitorul Oficial al României. Partea I, nr. 365 din 29.05.2007 (România).
368. Legea privind reforma în domeniul sănătății nr.95 din 14.04.2006, publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 372. 28.04.2006 (România).
369. **Loi n°71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques.** (Franța) http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006068396&dateTexte=vig (vizitat 05.06.2012).
370. **Décret n°73-609 du 5 juillet 1973 relatif à la formation professionnelle dans le notariat et aux conditions d'accès aux fonctions de notaire.** (Franța) http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=996281DFBD3C328838D239D13F5FC48B.tpdjo17v_1?cidTexte=JORFTEXT000000681478&dateTexte=19730707&categorieLien=cid#JORFTEXT000000681478 (vizitat 05.06.2012).
371. **Décret n°75-770 du 14 août 1975 relatif aux conditions d'accès à la profession d'huissier de justice ainsi qu'aux modalités des création, transferts et suppressions d'offices d'huissier de justice et concernant certains officiers ministériels et auxiliaires de justice** (Franța)**.** http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006062367&dateTexte=20110404 (vizitat 17.03.2013).
372. **Décret n°2012-432 du 30 mars 2012 relatif à l'exercice de l'activité d'expertise comptable** (Franța). http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000025596222&dateTexte=&categorieLien=id (vizitat 03.08.2012).
373. **Décret n°93-1229 du 10 novembre 1993 relatif au serment professionnel prêté par les personnels de La Poste.** (Franța)

http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006067861 (vizitat 03.08.2012).
374. Loi sur la prestation des serments du 24 septembre 1965. (Elveția) http://www.ge.ch/legislation/rsg/f/rsg_a2_15.html (vizitat 27.07.2012).
375. Loi créant des conseils fédéraux des géomètres-experts, 11.05.2003 (Belgia). http://www.ejustice.just.fgov.be/mopdf/2003/06/06_2.pdf#Page5 (vizitat 03.08.2012).
376. Loi sur les serments d'allégeance (L.R.C. (1985). (Canada) http://laws.justice.gc.ca/fra/lois/O-1/page-1.html (vizitat la 03.07.2012).
377. Loi de 2006 sur la fonction publique de l'Ontario. Règlement de l'Ontario 373/07. Serments et affirmations solennelles. (Canada) http://www.e-laws.gov.on.ca/html/regs/french/elaws_regs_070373_f.htm (vizitat 04.07.2012).
378. Oaths of Office Act. Revised Statutes of Alberta, 2000. (Canada) http://www.qp.alberta.ca/documents/Acts/O01.pdf (vizitat 08.08.2012).
379. Oaths Act 1978. (Marea Britanie) http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1978/19 (vizitat 03.07.2012).
380. The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997. (Polonia) http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm (vizitat 07.08.2012).
381. Constitution of the United States. (Statele Unite ale Americii) http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution.html (vizitat 08.08.2012).
382. New York State Civil Service Law. (Statele Unite ale Americii) http://www.nysl.nysed.gov/libdev/excerpts/cvs62.htm (vizitat 03.07.2012).
383. An Act relating to oaths, affirmations, declarations and attestations (Oaths Act 1936). (Australia) http://www.austlii.edu.au/au/legis/sa/consol_act/oa193679/ (vizitat 03.07.2012).
384. The Oaths Act of 26th December, 1969. (India) http://www.indiankanoon.org/doc/241320/ (accesat la 03.07.2012).
385. The Oaths Act 9 October, 1963. (Uganda) http://www.publicservice.go.ug/public/Oaths%20Act%20Chapter%2019.pdf (vizitat 03.07.2012).
386. Oaths Act 2003. (Nigeria) http://www.nigeria-law.org/Oaths%20Act%201990.htm (vizitat 03.07.2012).
387. Oaths and Declarations Act 1957. (Noua Zeelandă) http://www.legislation.govt.nz/act/public/1957/0088/latest/whole.html (vizitat 03.07.2012).
388. U.S. Supreme Court, Torcaso v. Watkins, 367 U.S. 488 (1961), Torcaso v. Watkins No. 373, Argued April 24, 1961, Decided June 19, 1961, 367 U.S. 488. (Statele Unite ale Americii)

http://supreme.justia.com/cases/federal/us/367/488/case.html#489 (vizitat 07.08.2012).
389. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Cauza **„Alexandridis v. Greece”.** http://www.echr.ru/documents/doc/5592774/5592774.htm (vizitat 08.08.2012).
390. Decizia civilă nr.13/c din 18.01.2010 a Curţii de Apel Constanţa, Secţia civilă, minori şi familie, litigii de muncă şi asigurări sociale. (România) www.jurisprudenta.ro (vizitat 27.03.2012).
391. Закон СССР «Об утверждении Основ законодательства Союза ССР и союзных республик о здравоохранении» №4589-VII от 19.12.1969. В: «Ведомости Верховного Совета СССР», 1969, №52, с. 466. (act abrogat)
392. Закон СССР «О статусе судей в СССР» от 04.08.1989. În: «Бюллетень Верховного Суда СССР», 1989, № 5, с.19-24. (act abrogat)
393. Трудовой Кодекс Российской Федерации, Федеральный Закон от 30 декабря 2001 г. №197-ФЗ. В: СЗ РФ. 2002. №1 (ч.I), с.3. (Federaţia Rusă)
394. Закон України «Про прокуратуру». În: Відомості Верховної Ради України (ВВР),1991, № 53, с.793. (Ucraina)
395. Закон «О Национальной клятве Туркменистана» от 17 новруза (марта) 2007. (Turkmenistan) http://www.turkmenistan.gov.tm/_ru/laws/?laws=01cx (vizitat 07.08.2012).
396. Постанова Пленума Верховного Суду України №13 від 25.05.1998 «Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією». http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-98 (accesat la 29.04.2012).

VIII. Referinţe bibliografice Internet:

397. http://laws-articles.ru/trudovoe-pravo-i-socialnoe-obespechenie/20-obwestvenno-trudovye-otnoshenija-i-ih-pravovoe-regulirovanie2.html (vizitat 19.04.2012).
398. http://istoriiregasite.wordpress.com/2011/02/22/juramantul-depus-de-alexandru-ioan-cuza-la-alegerea-ca-domn-al-moldovei-517-ianuarie-1859 (vizitat 22.03.2011).
399. http://prolibro.wordpress.com/2008/01/15/juramantul-depus-de-mihai-eminescu-la-numirea-in-functia-de-director-al-bibliotecii-centrale-din-iasi/ (vizitat 26.03.2012).
400. http://ro.wikipedia.org/wiki/Ritual (vizitat 27.03.2012).

401. http://laws-articles.ru/trudovoe-pravo-i-socialnoe-obespechenie/20-obwestvenno-trudovye-otnoshenija-i-ih-pravovoe-regulirovanie2.html (vizitat 29.04.2012).
402. http://fr.wikipedia.org/wiki/Serment (vizitat 19.04.2012).
403. http://ro.wikipedia.org/wiki/Jur%C4%83m%C3%A2nt (vizitat 19.04.2012).
404. http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%8F%D0%B3%D0%B0 (vizitat 19.04.2012).
405. http://en.wikipedia.org/wiki/Oath (vizitat 19.04.2012).
406. http://www.pme.gouv.fr/mission-profession-liberale/contribition_CIPAV_def_PL.pdf (vizitat 09.05.2012).
407. http://mbaoath.org/about/the-mba-oath/ (vizitat 05.01.2012).
408. http://mbaoath.org/mba-oath-legacy-version/ (vizitat 05.01.2012).
409. http://tandem.md/images/Я%20клянусь.pdf (vizitat 02.08.2012).
410. http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0627:FIN:en:PDF (vizitat 09.05.2012).
411. http://www.dadalos.org/methoden_rom/grundkurs_4/debatte.htm (vizitat 03.11.2012).
412. http://www.dos.ny.gov/forms/corporations/1691-f-l.pdf (accesat la 03.07.2012)

ANEXĂ

Proiect

LEGEA
JURĂMÂNTULUI DE FUNCȚIE ŞI JURĂMÂNTULUI PROFESIONAL

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Capitolul I. DISPOZIȚII GENERALE

Articolul 1. Obiectul şi scopul legii

(1) Prezenta lege reglementează regimul juridic general al actului de depunere a jurământului de funcție şi a jurământului profesional, statutul juridic al persoanei care depune jurământul, precum şi raporturile ce decurg din actul de depunere a jurământului.

(2) Scopul prezentei legi constă în asigurarea de către stat a unei politici unitare, eficiente şi nediscriminatorii față de persoanele fizice, aflate în raporturi juridice condiționate de necesitatea depunerii jurământului de către persoanele care ocupă funcții publice, funcții de demnitate publică, exercită o profesie sau obțin o calificare profesională.

Articolul 2. Noțiuni generale

În sensul prezentei legi, termenii de mai jos au următoarele semnificații:

jurământ de funcție – acțiune volitivă exteriorizată, cu elemente ritualice, rezultată din activități conştiente şi determinate ale unei persoane fizice, prin intermediul căreia aceasta îşi asumă în mod public un şir de obligații fundamentale de natură juridică şi deontologică, garantând, astfel, onestitatea şi buna-credință în raport cu obligațiile asumate prin ocuparea unei funcții publice sau a unei funcții de demnitate publică;

jurământ profesional – acțiune volitivă exteriorizată, cu elemente ritualice, rezultată din activități conştiente şi determinate ale unei persoane fizice, prin intermediul căreia aceasta îşi asumă în mod public un şir de obligații fundamentale de natură juridică şi deontologică, garantând, astfel, onestitatea şi buna-credință în procesul exercitării unei anumite profesii;

declarație solemnă – act alternativ jurământului de funcție sau jurământului profesional, exprimat printr-o acțiune volitivă exteriorizată, cu elemente ritualice, rezultat din activități conștiente și determinate ale unei persoane fizice, prin intermediul căruia aceasta își asumă în mod public un șir de obligații fundamentale de natură juridică și deontologică identice jurământului, fără pronunțarea cuvântului „jur";

depunător al jurământului – persoană fizică care depune, în condițiile și în formula prevăzută de lege, jurământul sau declarația solemnă;

destinatar al jurământului – persoană fizică, persoană juridică sau un grup de persoane fizice și/sau juridice, în prezența cărora depunătorul depune jurământul sau declarația solemnă;

act de depunere a jurământului – modalitate procedurală și reglementată juridic de desfășurare solemnă a actului social public al jurământului, formată dintr-un șir de elemente consecutive de natură ritualică și finalizate prin pronunțarea verbală de către subiectul depunător a formulei jurământului sau declarației solemne, prestabilite imperativ.

Articolul 3. Sfera de aplicare a prezentei legi

(1) Prevederile prezentei legi se aplică persoanelor fizice obligate prin lege să depună jurământul de funcție sau jurământul profesional.

(2) Prevederile prezentei legi se aplică persoanelor juridice autorizate să reglementeze și să asigure procedura de depunere a jurământului sau a declarației solemne.

(3) Prevederile prezentei legi nu se aplică persoanelor fizice obligate să depună jurământul cetățeanului Republicii Moldova, jurământul militar, jurământul medicului, jurământul prevăzut de statutele cultelor religioase înregistrate oficial, precum și demnitarilor publici care depun jurământul în formula și modul stabilit de Constituția Republicii Moldova.

Capitolul II. JURĂMÂNTUL DE FUNCȚIE ȘI JURĂMÂNTUL PROFESIONAL

Articolul 4. Jurământul de funcție

(1) Persoana fizică titulară a unei funcții publice sau a unei funcții de demnitate publică, obligată prin lege să depună jurământul de funcție, va pronunța în mod public, în termenele și în condițiile prevăzute de lege, următorul jurământ: „Jur să respect Constituția și legile Republicii Moldova, să apăr drepturile și libertățile fundamenta-

le ale persoanei, interesele generale ale societății, să-mi îndeplinesc cu onoare, conştiinţă şi fără părtinire atribuţiile şi obligaţiile ce-mi revin. Dacă voi încălca acest jurământ, sunt gata să port răspundere cu toată rigoarea legii. Aşa să-mi ajute Dumnezeu!"

(2) Pronunțarea sau nepronunțarea formulei religioase a jurământului de funcție se află la discreția depunătorului, acesta fiind în drept să nu pronunțe formula respectivă din conținutul jurământului, înlocuind-o prin pronunțarea formulei „Jur pe onoare şi conştiinţă!".

Articolul 5. Jurământul profesional

(1) Persoana fizică titulară a unei profesii, obligată prin lege să depună jurământul profesional, va pronunța în mod public, în termenele şi în condițiile prevăzute de lege, următorul jurământ: „Eu (numele şi prenumele), jur să respect şi să apăr Constituția şi legile Republicii Moldova, drepturile şi libertățile omului, să-mi îndeplinesc cu onoare, credibilitate publică şi în mod conştiincios obligațiile profesionale ce îmi revin şi să păstrez secretul profesional. Dacă voi încălca acest jurământ, sunt gata să port răspundere cu toată rigoarea legii. Aşa să-mi ajute Dumnezeu!"

(2) Pronunțarea sau nepronunțarea formulei religioase a jurământului profesional se află la discreția depunătorului, acesta fiind în drept să nu pronunțe formula respectivă din conținutul jurământului, înlocuind-o prin pronunțarea formulei „Jur pe onoare şi conştiinţă!".

Articolul 6. Perfectarea în formă scrisă a jurământului de funcție şi a jurământului profesional

(1) După depunerea în formă verbală a jurământului, depunătorul va semna un exemplar al jurământului depus.

(2) Autoritatea obligată prin lege să organizeze procedura de depunere a jurământului va asigura efectuarea unui înscris despre jurământul depus într-un registru special, menționându-se numele şi prenumele depunătorului, locul, ziua şi ora depunerii jurământului.

(3) La solicitarea depunătorului, acestuia i se eliberează o copie de pe formularul scris al jurământului depus şi semnat în modul stabilit.

(4) Regulile stabilite în alineatele (1) – (3) se aplică şi în cazul depunerii declarației solemne.

Capitolul III. DECLARAȚIA SOLEMNĂ

Articolul 7. Dreptul la depunerea declarației solemne

(1) Persoana fizică obligată prin lege să depună jurământul de funcție sau jurământul profesional este în drept să opteze, prin invocarea dreptului la obiecție pe motive de conștiință, pentru depunerea unei declarații solemne în locul depunerii jurământului, în condiții identice actului depunerii jurământului.

(2) Dreptul de a opta pentru depunerea jurământului sau pentru depunerea declarației solemne ține de alegerea personală, intimă și neviciată a depunătorului jurământului.

(3) Persoana fizică care optează pentru depunerea declarației solemne nu trebuie să prezinte niciun act juridic întru confirmarea imposibilității de a depune jurământul.

(4) Declarația solemnă produce aceleași efecte juridice ca și jurământul.

Articolul 8. Declarația solemnă

(1) Persoana fizică obligată prin lege să depună jurământul de funcție, dar care a optat pentru depunerea declarației solemne, va pronunța în mod public, în termenele și în condițiile prevăzute de lege, următoarea declarație solemnă: „Prin prezenta declarație solemnă mă oblig să respect Constituția și legile Republicii Moldova, să apăr drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, interesele generale ale societății, să-mi îndeplinesc cu onoare, conștiință și fără părtinire atribuțiile și obligațiile ce-mi revin. Dacă voi încălca această declarație solemnă, sunt gata să port răspundere cu toată rigoarea legii. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”

(2) Persoana fizică obligată prin lege să depună jurământul profesional, dar care a optat pentru depunerea declarației solemne, va pronunța în mod public, în termenele și în condițiile prevăzute de lege, următoarea declarație solemnă: „Eu (numele și prenumele), prin prezenta declarație solemnă mă oblig să respect și să apăr Constituția și legile Republicii Moldova, drepturile și libertățile omului, să-mi îndeplinesc cu onoare, credibilitate publică și în mod conștiincios obligațiile profesionale ce îmi revin și să păstrez secretul profesional. Dacă voi încălca această declarație solemnă, sunt gata să port răspundere cu toată rigoarea legii. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”

(3) Pronunţarea sau nepronunţarea formulei religioase a declaraţiei solemne se află la discreţia depunătorului, acesta fiind în drept să nu pronunţe formula respectivă din conţinutul declaraţiei, înlocuind-o prin pronunţarea formulei „Declar solemn pe onoare şi conştiinţă!”

Capitolul IV. ORGANIZAREA DEPUNERII JURĂMÂNTULUI SAU A DECLARAŢIEI SOLEMNE

Articolul 9. Procedura depunerii jurământului sau a declaraţiei solemne

(1) Elaborarea şi aprobarea procedurii depunerii jurământului sau a declaraţiei solemne este pusă în sarcina autorităţii publice, în cadrul căreia depunătorul îşi va exercita atribuţiile sau sub autoritatea căreia îşi va îndeplini profesia.

(2) Depunerea jurământului sau a declaraţiei solemne se efectuează în mod public şi într-un cadru solemn, în prezenţa simbolurilor de stat ale Republicii Moldova, fiind interzisă efectuarea actelor respective într-un cadru privat.

(3) Autoritatea organizatoare a procedurii depunerii jurământului sau a declaraţiei solemne este responsabilă de aducerea la cunoştinţa depunătorului a locului, zilei şi orei de depunere a jurământului sau a declaraţiei solemne.

Articolul 10. Asigurarea depunerii jurământului sau a declaraţiei solemne în cazuri speciale

(1) În cazul depunătorului cu dizabilităţi de vedere, care se află în imposibilitate de a citi personal textul jurământului sau cel al declaraţiei solemne, autoritatea obligată prin lege să organizeze procedura de depunere ce va asigura pronunţarea verbală de către o persoană terţă a formulei jurământului sau a formulei declaraţiei solemne, depunătorul pronunţând formula respectivă după persoana terţă.

(2) Pronunţarea verbală de către persoana terţă a formulei jurământului sau a formulei declaraţiei solemne nu generează pentru aceasta niciun fel de obligaţii juridice sau de altă natură.

(3) În cazul depunătorului cu dizabilităţi de auz care nu poate vorbi, acesta, după citirea textului jurământului sau a declaraţiei solemne, va semna exemplarul scris al formulei jurământului.

Articolul 11. Refuzul depunerii jurământului sau a declarației solemne

(1) Autoritatea organizatoare a procedurii depunerii jurământului este obligată să aducă la cunoştința depunătorului dreptul acestuia de a alege personal între depunerea jurământului şi depunerea declarației solemne, precum şi dreptul de a înlocui formula religioasă din conținutul jurământului cu formula nereligioasă, contrasemnătură.

(2) În cazul când funcționarul sau demnitarul public obligat refuză să depună jurământul sau declarația solemnă, raportul de serviciu sau raportul de exercitare a funcției al acestuia încetează de drept, în condițiile stabilite de legea specială care reglementează regimul juridic al funcției publice sau al funcției de demnitate publică, coroborate cu prevederile prezentei legi.

(3) În cazul când persoana care solicită autorizarea exercitării unei profesii, condiționate de depunerea jurământului profesional, refuză să depună jurământul sau declarația solemnă, acesteia i se respinge cererea de autorizare a exercitării profesiei respective.

Articolul 12. Depunerea repetată a jurământului sau a declarației solemne de către funcționarii publici

(1) Funcționarul public promovat sau transferat, în condițiile legii, în altă funcție publică, nu va depune în mod repetat jurământul sau declarația solemnă.

(2) Funcționarul public care a demisionat din proprie inițiativă sau care a fost supus demisiei din motive nedisciplinare, în condițiile legii, la reangajare în serviciul public nu va depune în mod repetat jurământul sau declarația solemnă.

(3) Funcționarul public care a fost demis pentru săvârşirea unei abateri disciplinare, comiterea unei contravenții sau a unei infracțiuni, la reangajare în serviciul public va fi obligat să depună din nou jurământul sau declarația solemnă.

Articolul 13. Depunerea repetată a jurământului sau a declarației solemne de către demnitarii publici

(1) Demnitarul public promovat sau transferat, în condițiile legii, în altă funcție în cadrul aceleiaşi autorități de demnitate publică, nu va depune în mod repetat jurământul sau declarația solemnă.

(2) Demnitarul public numit, în condițiile legii, în altă funcție de demnitate publică din cadrul altei autorități de demnitate publică, va depune în mod repetat jurământul sau declarația solemnă.

(3) Demnitarul public demisionat, indiferent de temeiul juridic al demisiei, la o nouă numire într-o funcţie de demnitate publică va depune în mod repetat jurământul sau declaraţia solemnă.

Articolul 14. Depunerea repetată a jurământului sau a declaraţiei solemne de către titularii unor profesii

(1) Titularul unei profesii condiţionate de depunerea jurământului sau a declaraţiei solemne, căruia i s-a retras autorizarea de exercitare a profesiei respective sau care a refuzat benevol la autorizarea de exercitare a profesiei, în cazul redobândirii autorizării de exercitare a profesiei va depune în mod repetat jurământul sau declaraţia solemnă.

(2) Titularul unei profesii condiţionate de depunerea jurământului sau a declaraţiei solemne, care a obţinut dreptul de exercitare a altei profesii condiţionate de depunerea jurământului sau declaraţiei respective, va depune în mod repetat jurământul sau declaraţia solemnă.

Articolul 15. Răspunderea pentru încălcarea jurământului sau a declaraţiei solemne depuse

Depunătorul jurământului sau declaraţiei solemne este atras la răspundere disciplinară, contravenţională sau penală pentru încălcarea jurământului sau a declaraţiei solemne depuse, în modul prevăzut de legislaţia specială care reglementează regimul juridic al funcţiei deţinute sau profesiei exercitate, de legislaţia contravenţională sau de legislaţia penală a Republicii Moldova.

Articolul 16. Interzicerea depunerii jurământului sau a declaraţiei solemne de către persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani

(1) Nicio persoană care nu a atins vârsta de 18 ani nu poate fi, sub nicio formă, supusă condiţiei depunerii jurământului sau declaraţiei solemne prevăzute de prezenta lege.

(2) Depunerea jurământului de către o persoană care nu a atins vârsta de 18 ani nu produce niciun fel de efecte juridice, chiar şi în cazul când acest fapt va fi descoperit oricând după atingerea de către persoana respectivă a vârstei de 18 ani.

Articolul 17. Nulitatea actului de depunere a jurământului sau a declaraţiei solemne modificate sau incomplete

(1) Este lovit de nulitate absolută actul de depunere a jurământului sau de depunere a declaraţiei solemne pronunţat de către depunător cu omiterea, modificarea sau completarea ilicită a formulei jurământului.

(2) Pronunțarea formulei jurământului sau a declarației solemne modificate sau incomplete, în lipsa culpabilității depunătorului, atrage necesitatea depunerii repetate a jurământului sau a declarației solemne.

(3) Pronunțarea formulei jurământului sau a declarației solemne modificate sau incomplete, din culpa depunătorului, atrage consecințele prevăzute în art.11 alin.(2) sau alin.(3) din prezenta Lege.

Capitolul V. DISPOZIȚII FINALE ŞI TRANZITORII

Articolul 18

În cazul în care reglementările prevăzute de prezenta lege diferă de alte legi ce reglementează activitatea persoanelor fizice obligate să depună jurământul de funcție sau jurământul profesional, se aplică prevederile prezentei legi.

Articolul 19

Prezenta lege se pune în aplicare începând cu 1 ianuarie 2014.

Articolul 20

Guvernul, în termen de 6 luni de la data publicării prezentei legi, va prezenta Parlamentului propuneri privind aducerea în concordanță cu ea a legislației în vigoare.

LISTA ABREVIERILOR

AGEPI – Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală;
AŞ – Academia de Ştiințe;
alin. – alineat;
art. – articol;
BOP – barometru de opinie publică;
CCA – Consiliul Coordonator al Audiovizualului;
CEC – Comisia Electorală Centrală;
CNA – Centrul Național Anticorupție;
CNAA. – Consiliul Național pentru Acreditare şi Atestare;
CNI – Comisia Națională de Integritate;
CSJ a RM – Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova;
CSM – Consiliul Superior al Magistraturii;
CSP – Consiliul Superior al Procurorilor;
etc. – etcetera;
HBS – Harvard Business School;
MAI – Ministerul Afacerilor Interne;
MBA – Master Business Administration;
MO al RM – Monitorul Oficial al Republicii Moldova;
OIM – Organizația Internațională a Muncii;
PIB – produs intern brut;
prof. – profesor;
red. – redacția;
sec. – secolul;
SA – societate pe acțiuni;
SPCSE - Serviciul Protecție Civilă şi Situații Excepționale;
SPPS – Serviciul Protecție şi Pază de Stat;
Tab. – tabel;
UE – Uniunea Europeană;
URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste;
USM – Universitatea de Stat din Moldova.

CUPRINS

Introducere

Capitolul 1
POZIȚIONAREA CATEGORIEI JURĂMÂNTULUI ÎN CADRUL SPAȚIULUI ŞTIINȚIFIC PLURIDIMENSIONAL .. 9

1.1. Abordarea categoriei jurământului în cadrul general al epistemologiei ştiinţelor sociale 9

1.2. Dimensiunea istorică, antropologică, psihologică şi filosofică a jurământului..... 13

1.3. Dimensiunea confesională a jurământului..... 32

1.4. Abordarea categoriei jurământului în cadrul ştiinţei dreptului muncii şi a altor ramuri de drept din Republica Moldova 39

1.5. Abordarea categoriei jurământului în cadrul doctrinei juridice străine 49

1.6. Teoria simbiotivelor juridice 63

Capitolul 2
CONDIȚIA DEPUNERII JURĂMÂNTULUI ÎN RAPORTURILE DE EXERCITARE A FUNCȚIEI, ÎN RAPORTURILE DE SERVICIU ŞI ÎN RAPORTURILE PROFESIONAL-CORPORATIVE (RAPORTURI DE MUNCĂ ATIPICE) 66

2.1. Suportul normativ regulatoriu în materia condiției depunerii jurământului..... 66

2.2. Condiția depunerii jurământului în raporturile de exercitare a funcției ale demnitarilor publici..... 74

2.3. Condiția depunerii jurământului în raporturile de serviciu ale funcționarilor publici..... 111

2.4. Condiția depunerii jurământului în raporturile de serviciu ale funcționarilor publici cu statut special 120

2.5. Condiția depunerii jurământului în raporturile profesional-corporative ale liber-profesioniştilor 137

Capitolul 3
INSTITUȚIA SIMBIOTICĂ A JURĂMÂNTULUI ÎN RAPORTURILE DE MUNCĂ: TENDINȚE DE DEZVOLTARE, REPOZIȚIONĂRI INSTITUȚIONALE ŞI PROBLEMATICI.... 145

3.1. Jurământul *The MBA Oath* în calitate de modalitate de instituționalizare a profesiei de administrator de afaceri 145

3.2. Jurământul corporativ în calitate de modalitate de instituționalizare a dependenței corporative a salariaților de unitatea angajatoare 152

3.3. Jurământul profesional: prezent şi tendințe de viitor..... 163

3.4. Problematica încadrării constituționale a condiției depunerii jurământului în contextul libertății de conştiință a persoanei.... 177

Scurte concluzii..... 194
Bibliografie de referință..... 198
Anexă..... 225
Lista abrevierilor..... 233

Nicolae SADOVEI

INSTITUȚIA SIMBIOTICĂ A JURĂMÂNTULUI ÎN RAPORTURILE JURIDICE DE MUNCĂ

STUDIU MONOGRAFIC

Redactor – *Nina Croitoru*
Asistență computerizată – *Ana Enachi*

Bun de tipar *29.04.2013*. Formatul *60x84 1/16*.
Coli de tipar *14,7*. Coli editoriale *15,0*.
Comanda *72*. Tirajul *50 ex*.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60. Chișinău, MD 2009